

Харківський національний
економічний університет

**Управління
розвитком**

Збірник наукових робіт

№ **17** (157) 2013

видається щомісячно

Харків · ХНЕУ · 2013

Засновник і видавець ХНЕУ.
Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 16779-5331 ПР. від 21.03.2010 р.

Затверджено на засіданні
вченої ради університету,
протокол № 1 від 30.08.2013 р.

Редакційна колегія

Пономаренко В. С. — докт. екон. наук, професор (головний редактор)

Афанасьєв М. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Внукова Н. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Гришова В. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дікань Л. В. — канд. екон. наук, професор ХНЕУ

Дороніна М. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Дорохов О. В. — канд. техн. наук, професор ХНЕУ

Іванов Ю. Б. — докт. екон. наук, професор Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Кизим М. О. — докт. екон. наук, професор

Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України

Клебанова Т. С. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Козьменко О. В. — докт. екон. наук, професор

Української академії банківської справи Національного банку України

Криворотов В. В. — докт. екон. наук, професор

Уральського федерального університету імені першого Президента Росії Б. Н. Ельцина (Россія)

Левікин В. М. — докт. техн. наук, професор

Харківського національного університету радіоелектроніки

Луцай Л. А. — докт. екон. наук, професор

Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського

Малярець Л. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Назарова Г. В. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Орлов П. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пилипенко А. А. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ (заступник головного редактора)

Попов О. Є. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Пушкар О. І. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Сєдова Л. М. — відповідальний секретар

Чернов В. Г. — докт. екон. наук, професор

Владимирського державного університету (Россія)

Чухрай Н. І. — докт. екон. наук, професор

Національного університету "Львівська політехніка"

Ястремська О. М. — докт. екон. наук, професор ХНЕУ

Chauchat Jean-Hugues — Professeur (HdR)

de l'Université Lumière Lyon2 (France)

Chen Wei — PhD, Professor, Hebei University

of Science and Technology (China)

Gang Fan — Dr., Professor, Graduate School

of Chinese Academy of Social Sciences; Director

of China's National Economic Research Institute (China)

Hofstahler Hannes — Professor, Upper Austria

University of Applied Sciences (Austria)

Hollner Helmut — FH-Prof. DL Dr Techn University

of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)

Kalashnikov Vitaliy — Economy Doctor (ED), Assistant

Professor, Universidad Autónoma de Nuevo León (Mexico)

Ohrimenco Serghei — Dr. Sc. (Econ.), Professor,

Academy of Economic Studies (Moldova)

Pucher Robert — FH-Prof. DL Dr Techn, University

of Applied Sciences FH "Technikum Wienn" (Austria)

Sarkisyan Agop — PhD, D.A., Tsenov Academy

of Economics (Bulgaria)

Solarz Jan Krzysztof — Prof. nadzw. dr hab., Akademia

finansów, Warszawa (Poland)

Vulanovic Milos — PhD, Assistant Professor

of Finance, Western New England University (USA)

Wackowski Kazimierz — Prof. nzw. dr hab.,

Politechnika Warszawska (Poland)

John (Jack) William McNeill — PhD, Professor

of Anthropology and Intercultural Studies, Providence

University College (Canada)

Irina Yatskiv — Dr. Sc. Eng., Vice rector, Professor,

Transport and Telecommunication Institute (Latvia)

Duro Benic — PhD, Full Professor with tenure,

University of Dubrovnik (Croatia)

Поштова адреса

засновника і видавця:

61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9а

Головний редактор **Пономаренко В. С.**

Конт. телефон: (057)702-03-04

Поштова адреса редакції:

61166, Україна, м. Харків,
пров. Інженерний, 1а, 1 під'їзд

Зав. редакції **Сєдова Л. М.** (057)702-07-38

Редакція (057)702-07-28

Випусковий редактор — **Пушкар І. П.**

Редактори: **Бутенко В. О., Зобова З. В.,**

Новицька О. С., Семенова І. М.

Комп'ютерна верстка — **Сосненко Л. С., Куцко О. В.**

E-mail: vvdav@ksue.edu.ua

Відповідальність за достовірність фактів, дат, назв, імен, прізвищ, цифрових даних, які наводяться, несуть автори статей.

Рішення про публікацію статті приймає редакційна колегія. У текст статті без узгодження з автором можуть бути внесені редакційні виправлення або скорочення.

Редакція залишає за собою право їх опублікування у вигляді коротких повідомлень і рефератів.

При передрукуванні матеріалів посилання на збірник обов'язкове.

Підписано до друку 09.10.2013 р.

Формат 84×108 1/16, Папір MultiCopy.

Ум. друк. арк. 20,0. Обл.-вуг. арк. 25,2. Зам. № 442.

Ціна договірна.

Видавець і виготівник — видавництво ХНЕУ, 61166, м. Харків, пр. Леніна, 9а.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єктів видавничої справи
Дк № 481 від 13.06.2001 р.

© Харківський національний економічний університет, 2013.

© Видавництво ХНЕУ,
дизайн обкладинки, 2013.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто роль і основні характеристики показників ефективності діяльності підприємства на зовнішньому ринку в процесі реалізації його цілей, а також стратегічні й тактичні характеристики, які впливають на експортну діяльність. Проаналізовано підходи до оцінки ефективності експортної діяльності.

Аннотация. Рассмотрены роль и основные характеристики показателей эффективности деятельности предприятия на внешнем рынке при реализации его целей, а также стратегические и тактические признаки, которые влияют на экспортную деятельность. Проанализированы подходы к оценке эффективности экспортной деятельности.

Annotation. The role and main characteristics of the indicators of activity effectiveness of an enterprise on the foreign market were studied. Strategic and tactical characteristics that influence the export activities were defined. The approaches to assessing the export activity effectiveness have been analyzed.

Ключові слова: експортна діяльність, економічна ефективність діяльності, стратегічні й тактичні характеристики, оцінка ефективності.

Експортна діяльність є важливою і невід'ємною складовою господарської активності підприємства. Здійснення експортних операцій стає вагомим передумовою для розширення ринків збуту, збільшення обсягів виробництва та підвищення якості продукції, що, в свою чергу, дозволяє також створити сприятливе підґрунтя для зміцнення конкурентних позицій підприємства на внутрішньому ринку. Для національної економіки зростання обсягів експортних поставок суб'єктів господарювання виступає основним інструментом підтримки позитивного балансу зовнішньої торгівлі.

Проте головним критерієм доцільності активізації комерційних операцій на зарубіжних ринках для підприємства є ефективність експортної діяльності (ЕЕД). Теоретико-методологічні та практичні аспекти вирішення проблеми оцінки ЕЕД розглядалися у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців, таких, як: А. Босак, Р. Дарміць, О. Кузьмін, С. Казанцев, О. Паршина, Л. Стровський, Ю. Логвіненко, О. Мельник, Т. Міролюбова, А. Муравйов, Л. Піддубна, Г. Пухтаєвич, І. Смирнова, А. Яковлев та ін. [1 – 9]. Слід зазначити, що прискорення процесів інтернаціоналізації, глобалізації та відповідного до них глибокого залучення вітчизняних виробників до функціонування світових ринків в умовах зростання динамізму і мінливості сучасного ринкового середовища обумовлюють необхідність аналізу ефективності експортної діяльності підприємства.

Для систематизації та аналізу експортної діяльності виробничо-економічних систем доцільно виділити визначальні фактори, що впливають на систему експортної діяльності підприємств.

Ефективність є відображенням результативності функціонування економічної системи, що визначається (статичний аспект) співвідношенням отриманого економічного ефекту (результату) та витрат ресурсів (факторів), які обумовили досягнення такого ефекту, з урахуванням (динамічний аспект) міри досягнення поставлених цілей, стратегічних пріоритетів, функціонального розмаїття системи та ін.

Стратегічні характеристики – це складові, які визначають вплив на систему експортної діяльності підприємства при реалізації стратегічних цілей його функціонування, а тактичні характеристики – це основні складові, які визначають вплив на систему експортної діяльності підприємства при реалізації тактичних цілей його функціонування.

Структура стратегічних і тактичних характеристик експортної діяльності підприємства наведено на рисунку.

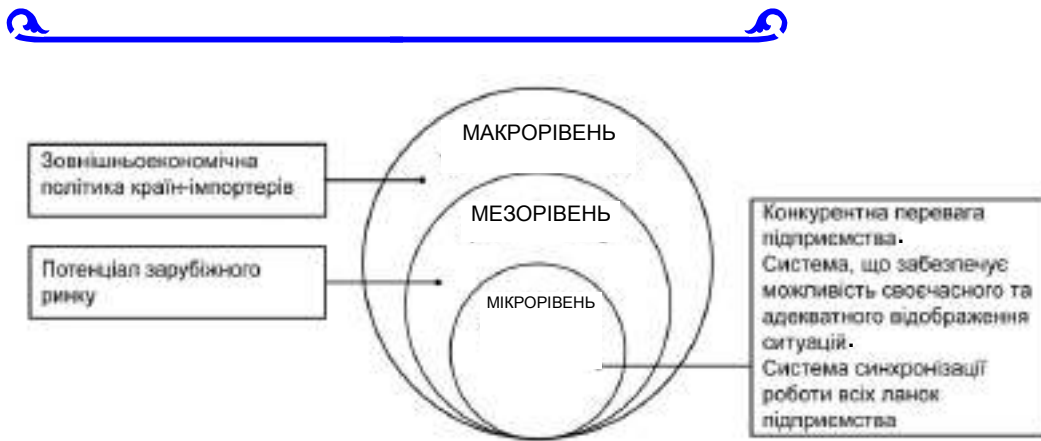

Рис. Структура стратегічних і тактичних характеристик експортної діяльності підприємства

До зовнішніх факторів, які визначають стратегічні й тактичні характеристики експортної діяльності підприємства, належать:

- зовнішньоекономічна політика держави-експортера;
- світова господарська ситуація;

політична, економічна та маркетингова ситуація в країнах, що входять у зони експортної діяльності підприємства.

До внутрішніх факторів, що визначають стратегічні й тактичні характеристики експортної діяльності підприємства, відносяться:

- організаційна структура підприємства;
- інформаційне забезпечення експортної діяльності підприємства (якість інформації, швидкість отримання інформації);
- якість макроекономічного аналізу ситуації в країні-експортері;
- здатність до якісного аналізу кон'юнктури ринків товарів, що дозволяє своєчасно і ефективно задовольняти виявлені потреби в продукції, послугах;
- необхідний рівень адаптивних якостей, що дозволяють гнучко реагувати на зміни зовнішнього ринку (технологічна, ресурсна, організаційна гнучкість підприємства, як виробничо-економічної системи);

Також завдяки внутрішнім і зовнішнім факторам ЕД, поширюється наявність різних підходів до визначення ефективності експортної діяльності, серед яких слід зазначити такі: витратний, балансовий, порівняльний, індикаторний, збалансованої оцінки.

Сучасна економічна ситуація характеризується високим ступенем невизначеності. Але багато підприємств мають обмежені можливості ефективного розвитку зовнішньоторговельної діяльності.

Зовнішні та внутрішні чинники формують характеристики експортної діяльності підприємства. Аналіз перерахованих факторів дозволяє визначити загальну структуру для стратегічних і тактичних ознак експортної діяльності підприємства.

Подальше дослідження та методичне опрацювання полягає у вивченні питань урахування впливу розподілу експортної продукції підприємства за стадіями життєвого циклу на ефективність експортної діяльності.

Наук. керівн. Возненко Н. І.

Література: 1. Кизим М. О. Збалансована система показників : монографія / М. О. Кизим, А. А. Пилипенко, В. А. Зінченко. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 192 с. 2. Внешнеэкономическая деятельность предприятия / Л. Е. Стровский, С. К. Казанцев, Е. А. Паршина и др. ; под ред. Л. Е. Стровского. – 2-е изд., перераб и доп. – М. : ЮНИТИ, 1999. – 823 с. 3. Лапыгин Ю. Н. Стратегическое развитие организации / Ю. Н. Лапыгин, Д. Ю. Лапыгин, Т. А. Лачина ; под ред. Ю. Н. Лапыгина. – М. : Кнорус, 2005. – 288 с. 4. Мельник О. Індикатори оцінювання ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства / О. Мельник, Ю. Логвіненко // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". – 2007. – № 15(599). – С. 124–130. 5. Миролюбова Т. В. Совершенствование внешнеэкономической деятельности предприятий в условиях рыночной экономики : автореф. дис. канд. экон. наук: 08.00.05 / Т. В. Миролюбова. – Екатеринбург : Рос. АН, Урал. отд-ние, Ин-т экономики, 1992. – 20 с. 6. Піддубна Л. І. Конкурентоспроможність економічних систем: теорія, механізм регулювання та управління : монографія / Л. І. Піддубна. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 368 с. 7. Пухтаєвич Г. О. Аналіз національної економіки [Текст] / Г. О. Пухтаєвич. – К. : КНЕУ, 2005. – 254 с. 8. Смирнова І. А. Основные факторы эффективности внешнеэкономической деятельности предприятия [Текст] / И. А. Смирнова. – Вестник СГСЭУ. – 2006. – № 13(2). – С. 67–70. 9. Яковлев А. И. Усовершенствование методов опре-

деления эффективности внешнеэкономической деятельности / А. И. Яковлев // Финансы Украины. – 1998. – № 9. – С. 28–34. 10. Кузьмін О. Є. Планування, організування та мотивування зовнішньоекономічної діяльності [Текст] / О. Є. Кузьмін, А. О. Босак, Р. З. Дарміць. – Львів : Вид. Національного університету "Львівська Політехніка", 2009. – 324 с. 11. Гонтарева І. В. Категоріальний апарат оцінювання ефективності розвитку підприємств / І. В. Гонтарева, Р. М. Нижегородцев // "Економіка розвитку". – 2012. – № 3(63). 12. Піддубна Л. І. Експортний потенціал машинобудівного комплексу Харківської області України в контексті викликів глобальної конкуренції / Л. І. Піддубна // "Економіка розвитку". – 2012. – № 3(63).

УДК 658.15:339.54

Рогулін Р. О.

Студент 4 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИ ЙОГО ОЦІНКИ

Анотація. Проаналізовано та систематизовано наукові підходи до визначення поняття фінансового потенціалу підприємства та методів його оцінки. На основі визначень науковців запропоновано визначення поняття фінансового потенціалу ЗЕД та методи його оцінки. Визначено особливості категорій "фінансовий потенціал" та "фінансовий потенціал ЗЕД підприємства".

Аннотация. Проанализированы и систематизированы научные подходы к определению понятия финансового потенциала предприятия и методов его оценки. На основе подходов ученых предложены определения понятия финансового потенциала ВЭД и методы его оценки. Определены особенности категорий "финансовый потенциал" и "финансовый потенциал ВЭД предприятия".

Annotation. The scientific approaches to the definition of the financial potential of a company and the methods of evaluation are analyzed and systematized. On the basis of scientific approaches the definition of financial potential of FEA and methods of its assessment are proposed. The features of categories of financial potential and the financial potential of FEA of company are determined.

Ключові слова: фінансовий потенціал підприємства, фінансовий потенціал ЗЕД, фінансові ресурси підприємства, фінансові можливості підприємства, валютні ресурси підприємства.

В умовах триваючого посилення конкуренції між підприємствами у міжнародному бізнесі все більшого значення набувають практичні підходи до управління фінансовим потенціалом підприємства у зовнішньоекономічній діяльності (ЗЕД). При цьому зазначений напрям менеджменту є базовим щодо таких елементів, як управління якістю, розробка та просування нових асортиментних груп і т. д. У цьому і полягає актуальність викладеної теми.

Метою роботи вдосконалення поняття фінансового потенціалу ЗЕД підприємства та методів його оцінки.

Об'єктом дослідження є фінансовий потенціал ЗЕД підприємства, предметом – процес формування методів забезпечення фінансового потенціалу ЗЕД підприємства.

Фінансовий потенціал як складова потенціалу підприємства розглядається лише окремими авторами (Ковальов В. В., Толстих Н. Т., Сорокіна Н. А., Стахно Н. Д., Кайгородов О. Г. та ін.) і з цієї причини його зміст до тепер остаточно не визначено. Що стосується категорії "фінансовий потенціал ЗЕД підприємства", то його визначення в економічній літературі взагалі не зустрічається.

На основі дослідження сутності "фінансового потенціалу підприємства" були систематизовані визначення цієї категорії за підходами до трактування (табл. 1). Далі визначення науковців були звужені до визначень поняття фінансового потенціалу ЗЕД підприємства.

Дані, наведено в табл. 1, свідчать, що у науковому дискурсі присутнє розмаїття уявлень про фінансовий потенціал підприємств. Загалом переважає так званий ресурсний підхід до розуміння фінансового потенціалу.

**Систематизація поняття фінансового потенціалу підприємства
та його звуження до поняття фінансового потенціалу ЗЕД підприємства**

№ п/п	Автор	Визначення	Звужене визначення
Ресурсний підхід			
1	Сорокіна Н. А. [1]	Сукупність фінансових ресурсів, залучених в оборот з урахуванням залучення додаткових фінансових джерел, виходячи із стратегічних перспектив та інвестиційної привабливості фірми	Сукупність фінансових ресурсів, залучених в оборот з урахуванням залучення додаткових фінансових джерел, виходячи зі стратегічних перспектив та інвестиційної привабливості фірми для забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства
2	Толстих Н. Т. [2]	Забезпеченість фінансовими ресурсами, необхідними для нормального функціонування підприємства, доцільність їх розміщення та ефективність використання	Забезпеченість фінансовими та валютними ресурсами, необхідними для здійснення нормальної зовнішньоекономічної діяльності підприємства, доцільність їх розміщення та ефективність використання
3	Стахно Н. Д. [3]	Сукупність фінансових ресурсів, які беруть участь у виробничо-господарській діяльності і характеризуються можливістю їх залучення для фінансування майбутньої діяльності та визначення стратегічної спрямованості підприємства	Сукупність валютно-фінансових ресурсів, які беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності і характеризуються можливістю їх залучення для фінансування майбутньої зовнішньоекономічної діяльності та визначення стратегічної спрямованості підприємства
4	Кайгородов О. Г., Хомяков О. О. [4]	Максимально можлива вартість усіх ресурсів підприємства за умови їх функціонування в рамках певної організаційної структури	Максимально можлива вартість усіх ресурсів підприємства за умови їх використання у забезпеченні зовнішньоекономічної діяльності підприємства
Результативний підхід			
5	Ковальов В. В. [5]	Створює фундамент для трансформації наявного у підприємства ресурсного потенціалу в конкретні результати господарської діяльності підприємства	Створює фундамент для трансформації наявного у підприємства ресурсного потенціалу в конкретні результати зовнішньоекономічної діяльності підприємства
6	Агеєв А. І., Кудешова С. Г., Куроедов Б. Г., Немкова О. В., Трофимчук А. В. [6]	Здатність підприємства отримувати грошовий капітал і керувати ним. У даному випадку розглядається рівень фінансової стійкості і залежності, можливість залучення зовнішніх фінансових ресурсів, наявність стандартів бухгалтерського обліку різного рівня, якість управління інвестиціями та інші характеристики	Здатність підприємства отримувати грошовий, а саме валютний капітал від зовнішньоекономічної діяльності та здатність керувати ним. У даному випадку розглядається рівень фінансової стійкості і залежності, можливість залучення зовнішніх фінансових та валютних ресурсів, наявність стандартів та моделей бухгалтерського обліку різного рівня, якість управління інвестиціями та інші характеристики
7	Соколов О. В. [7]	Наявність фінансових можливостей підприємства для інвестування коштів у поточну діяльність і перспективний розвиток, нарощування виробничого потенціалу підприємства	Наявність фінансових можливостей підприємства для інвестування коштів у поточну зовнішньоекономічну діяльність і перспективний розвиток, нарощування виробничого потенціалу підприємства

Проте жодне із наведених визначень не можна вважати "довершеним", з тієї причини, що: по-перше, в одних визначеннях фінансовий потенціал та фінансовий потенціал ЗЕД ототожнюються із сукупністю фінансових ресурсів, необхідних для нормального функціонування підприємства та зовнішньоекономічної діяльності підприємства, що не зовсім коректно, оскільки ґрунтуючись на ресурсній концепції, такі визначення не враховують тієї особливості фінансового потенціалу, що він проявляється у двох формах – наявній і спожитій;

по-друге, в окремих визначеннях даного поняття автори намагаються показати фінансовий потенціал як особливий видовий прояв потенціалу, якому властиві тільки статичність, забуваючи про його здатність бути рушійною силою економічного розвитку підприємства в перспективі;

по-третє, забезпечення підприємства фінансовим потенціалом часто ототожнюють з поточним фінансово-майновим станом, а не з його потенціальними фінансовими можливостями.

Таким чином, при визначенні фінансового потенціалу ЗЕД підприємства автори та науковці акцентують увагу на таких аспектах (табл. 2).

Таблиця 2

Особливості визначення фінансового потенціалу підприємства та фінансового потенціалу ЗЕД підприємства

Фінансовий потенціал підприємства	Фінансовий потенціал ЗЕД підприємства
Сукупність фінансових ресурсів (можливостей) підприємства	Сукупність валютно-фінансових ресурсів та зовнішньоекономічних можливостей підприємства
Можливості підприємства щодо залучення та ефективного управління фінансовими ресурсами (капіталом, грошовим капіталом, грошовими потоками, фондами грошових коштів)	Зовнішньоекономічні можливості підприємства щодо залучення та ефективного управління валютно-фінансовими ресурсами (валютними потоками, фондами валютних коштів)
Забезпечення діяльності підприємства (поточної і перспективної)	Забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємства (поточної та перспективної)
Забезпечення досягнення тактичних і стратегічних цілей підприємства	Забезпечення досягнення тактичних і стратегічних цілей у зовнішньоекономічній діяльності підприємства

Вивчення методів оцінки фінансового потенціалу підприємства та фінансового потенціалу ЗЕД дозволило систематизувати підходи різних авторів (табл. 3).

Таблиця 3

Підходи щодо оцінки фінансового потенціалу підприємства та фінансового потенціалу ЗЕД підприємства

Автори	Показники фінансового потенціалу підприємства	Показники фінансового потенціалу ЗЕД підприємства
Шличкова В. В., Тимофеева Р. А. [8]	Характеризується системою показників, що відображають наявність і розміщення коштів, реальні та потенційні фінансові можливості	Характеризується системою показників, що відображають наявність і розміщення валютно-фінансових коштів, реальні і потенційні зовнішньоекономічні фінансові можливості
Шеремет'єва А. О. [9]	Характеризується стійкою платіжної готовністю, достатньою забезпеченістю власними оборотними засобами та ефективним їх використанням з господарською доцільністю, чіткою організацією розрахунків, наявністю стійкої фінансової бази	Характеризується стійкою платіжної готовністю, достатньою забезпеченістю власними валютними та оборотними засобами та ефективним їх використанням із зовнішньоекономічною доцільністю, чіткою організацією розрахунків з іноземними контрагентами, наявністю стійкої валютно-фінансової бази
Сорокіна Н. А. [1]	Оцінка характеризується показниками: обсяг продажів; чисті активи; додана вартість; прибуток від продажів; капіталомісткість продукції; оборот активів	Оцінка характеризується показниками: обсяг продажів закордон; чисті активи; додана вартість; прибуток від продажів закордон; капіталомісткість продукції; оборот активів
Кайгородова А. Г., Хомякова А. А. [4]	Критерієм оцінки є вартість підприємства	Критерієм оцінки є вартість ЗЕД підприємства

У цілому, узагальнюючи результати проведених досліджень, можна виділити два підходи до оцінки фінансового потенціалу підприємства та його відношення до ЗЕД підприємства;

перший підхід базується на розрахунку та оцінці показників, що характеризують фінансовий стан підприємства та стан ЗЕД підприємства (Кунцевич В. О., Шличков В. В., Тимофеев Р. А., Сорокіна Н. А.);

другий підхід базується на оцінці вартості підприємства, тобто ЗЕД у даному випадку виступає як спосіб підвищення вартості підприємства (Кайгородов А. Г., Хомякова А. А.).

Отже, можна зробити висновок, що фінансовий потенціал ЗЕД підприємства – це максимальний можливий рівень розвитку (або запас) валютно-фінансових можливостей та ресурсів підприємства у конкретний момент часу та у майбутньому, які підприємство використовує для забезпечення ЗЕД, а також здатність ефективного використання цих можливостей (фінансових ресурсів), з

метою створення сприятливих умов для стабільного розвитку ЗЕД та підприємства в цілому. Таким чином, ефективне управління фінансовим потенціалом ЗЕД підприємства дозволить поповнити запас фінансових можливостей та ресурсів не тільки у ЗЕД, а і підприємства в цілому.

Наук. керівн. Резнікова Т. О.

Література: 1. Сорокина Н. А. Финансовый потенциал коммерческой организации как элемент стратегического управления / Н. А. Сорокина // Власть и управление на Востоке России. – 2009. – № 1(46). – С. 57–66. 2. Толстых Т. Н. Проблемы оценки экономического потенциала предприятия: финансовый потенциал / Т. Н. Толстых, Е. М. Уланова // Вопросы оценки. – 2004. – № 4. – С. 18–22. 3. Стахно Н. Д. Финансовый потенциал как механизм трансформации ресурсов деятельности организаций рекреационного комплекса [Электронный ресурс] / Н. Д. Стахно. – Режим доступа : http://www.nbuu.gov.ua/PORTAL/Soc_Gum/Nvfb/2010_3/06st.pdf. 4. Кайгородов А. Г. Финансовый потенциал как критерий целесообразности финансового оздоровления предприятия [Электронный ресурс] / А. Г. Кайгородов, А. А. Хомякова // Аудит и финансовый анализ. – 2007. – № 4. – Режим доступа : <http://www.auditfin.com/fin/2007/4/Номыakova/Номыakova%20.pdf>. 5. Финансы : учебник для вузов / под ред. В. В. Ковалева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2003. – 512 с. 6. Составление рейтингов стратегичности компаний / А. И. Агеев, С. Г. Кудешова, Б. В. Куроедов и др. // Экономические стратегии. – 2008. – № 8. – С. 62–75. 7. Соколов А. В. Методические подходы к оценке использования потенциала предприятия / А. В. Соколов // Научные труды VIII Международной научно-практической конференции "Фундаментальные и прикладные проблемы приборостроения, информатики и экономики. Книга "Экономика и управление". – Ч. 2. – М., 2005. – С. 25. 8. Шлычков В. В. Содержание и структура ресурсного потенциала компании / В. В. Шлычков, Р. А. Тимофеев // Экономические науки. – 2009. – № 11(60). – С. 118–122. 9. Шереметьев А. О. Категория "экономический потенциал" в экономическом анализе / А. О. Шереметьев // Экономические науки. – 2008. – № 8(45). – С. 132–136.

Денєжко К. А.

УДК 336.774.3

Жиліна Ю. П.

Студенти 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПОЛІПШЕННЯ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКІВ БАНКАМИ УКРАЇНИ

Анотація. Розглянуто методику оцінки кредитоспроможності позичальників комерційних банків України. Проаналізовано проблему вибору показників для оцінки кредитоспроможності. Обґрунтовано рекомендації щодо вдосконалення методології оцінки кредитоспроможності позичальників банків України.

Аннотация. Рассмотрена методика оценки кредитоспособности заемщиков коммерческих банков Украины. Проанализирована проблема выбора показателей для оценки кредитоспособности. Обоснованы рекомендации по совершенствованию методологии оценки кредитоспособности заемщиков банков Украины.

Annotation. The method of assessing the creditworthiness of borrowers of commercial banks in Ukraine is studied. The problem of selecting indicators for assessing creditworthiness is analyzed. The recommendations for improving the methodology for assessing the creditworthiness of the borrowers of Ukrainian banks are proved.

Ключові слова: кредитоспроможність, фінансовий стан, позичальник, кредит, кредитний ризик, рейтинг, оцінка кредитоспроможності.

Кредитоспроможність позичальника банком у теперішній час – це комплексна якісна оцінка, результат аналізу, під час якого накопичується необхідна для прийняття рішення інформація. Зважаючи на це, банк приймає рішення про обґрунтованість та умови надання кредиту (доцільність продовження кредитних відносин або їх припинення).

© Денєжко К. А., Жиліна Ю. П., 2013

Метою дослідження є теоретичне опрацювання можливих напрямів поліпшення системи оцінки кредитоспроможності позичальників українськими банками. Проблематику щодо визначення кредитоспроможності позичальників детально досліджували зарубіжні та вітчизняні науковці, зокрема: О. Лаврушин, І. Балабанов, І. Бакунов, Т. Бєня, В. Ковальов, С. Сагілевич, І. Нестеренко, С. Покропивний, М. Чумаченко, Ф. Бутинець та ін. Однак чимало питань щодо методики оцінки кредитоспроможності позичальників потребують подальшого дослідження та наукових розробок.

Сьогодні в банках України застосовується багато методик визначення кредитоспроможності позичальника. Кожен банк розробляє власну систему оцінки, враховуючи певні особливості кредитної політики, технологічний потенціал, спеціалізацію, конкретні умови кредитного договору, пріоритети в роботі, позиціонування на ринку, стан взаємовідносин із клієнтами, рівень економічної та політичної стабільності в державі тощо. Водночас є методика Національного банку України щодо оцінки фінансового стану позичальників, яка була затверджена ще в 2000 році [1] та має суттєве значення при формуванні резервів комерційними банками під можливі втрати від кредитних операцій. Різні методики відрізняються одна від одної кількістю показників, які є складовими загального рейтингу позичальника, а також окремими підходами до індикативних характеристик та пріоритетністю кожної з них. Однією з найважливіших проблем, з якою мають упоратися вітчизняні банки, є визначення системи показників, які б комплексно характеризували кредитоспроможність позичальників [2].

Фінансова криза, яка суттєво вплинула на банківську систему України, непрозорість банків щодо якості їхніх кредитних портфелів, і, як наслідок, їхньої фінансової стійкості, засвідчили наявність суттєвих недоліків щодо методів оцінки реального кредитного ризику. Водночас значна частка іноземного капіталу в банківській системі України та впровадження західних технологій оцінки кредитоспроможності, рейтингу банків призводять до суттєвих розбіжностей між методами оцінки кредитного ризику української та західної банківських шкіл.

Уперше поняття "кредитоспроможність" з'явилося в економічній літературі у XVIII ст. У своїх роботах його використовували А. Сміт та Д. Кейнс, Н. Бунге, О. Лаврушин у науковій роботі [3] детально подав аналіз еволюції кредитоспроможності, від початку розвитку банківської справи до сучасного етапу.

Зараз серед науковців та практиків широко використовується таке визначення: "кредитоспроможність позичальника – це можливості щодо здійснення угод із надання фінансовою установою кредиту на умовах повернення, строковості та платності або, іншими словами, спроможність до здійснення кредитної угоди".

У процесі управління кредитним ризиком комерційні банки використовують сукупність критеріїв та показників, розгляд та аналіз яких дає змогу зробити висновок про рівень кредитоспроможності позичальника [4].

Упродовж багатьох десятиліть зарубіжні комерційні банки на практиці випробовували різні системи оцінки кредитоспроможності клієнтів. Чимало з них витримали перевірку часом і використовуються зараз у світовій практиці. Основна проблема полягає в тому, що розгляд лише фінансових показників підприємства недостатній для виявлення рівня його кредитоспроможності в цілому. Аналіз сукупності кількісних та якісних показників позичальника дав змогу перейти до інтегрального значення – кредитного рейтингу. Рейтингом кредитоспроможності (кредитним рейтингом) є універсальне значення, сформоване на підставі значень певної кількості показників.

Рейтинг кредитоспроможності визначається як оцінка ризику позичальника на основі чітких рейтингових критеріїв, на яких також ґрунтується оцінка ймовірності дефолту. Визначення рейтингу має включати опис ступеня ризику дефолту, що є типовим для позичальників цієї категорії, та критерії, які використовуються для цього рівня кредитного ризику.

Термін "рейтингова система" включає методи, процедури, системи контролю та збору даних, а також інформаційні системи, які сприяють здійсненню оцінки кредитного ризику, затвердженню внутрішніх рейтингів, визначенню якісних та кількісних оцінок ймовірності дефолту та збитків [5].

Процес присвоєння кредитного рейтингу полягає в переході від декількох показників, властивих діяльності позичальника до агрегованого значення одного показника, що характеризує клас кредитоспроможності. Поява рейтингу зумовлена необхідністю визначення єдиного показника, що має високий рівень інформативності при аналізі кредитоспроможності.

Кредитний рейтинг використовується банками для різних цілей, зокрема для:

- визначення вартості ресурсів (низький рівень кредитоспроможності збільшує надбавку за ризик, зменшуючи таким чином привабливість залучення коштів);
- формування резервів під можливі втрати за позиками;
- визначення лімітів кредитування;
- аналізу кредитного портфеля в розрізі класів кредитного рейтингу з метою оцінки кредитного ризику;

• винагороди кредитних працівників.

Кредитний рейтинг доцільно розглядати в кількох площинах:

- з позиції органів банківського нагляду;
- з позиції комерційних банків.

Основними документами банківського нагляду, що регламентують порядок розрахунку кредитного ризику в Україні, є нормативні документи Національного банку України, зокрема Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків [1]. Відповідно до положення, класифікація виданих позик та оцінка кредитного ризику здійснюються на комплексній основі: залежно від фінансового стану позичаль-

ника, оціненого із застосуванням підходів, що використовувалися у вітчизняній і міжнародній банківській практиці, спроможності позичальника погашати основну суму боргу і сплачувати банку визначені договором відсотки, комісійні та інші платежі, а також залежно від інших критеріїв, наведених у цьому положенні.

З метою розрахунку обсягу резерву під кредитні ризики та визначення чистого кредитного ризику аналітики банку мають проаналізувати стан кредитного портфеля. Аналіз кредитного портфеля та класифікація кредитних операцій здійснюються за такими критеріями:

- оцінка фінансового стану позичальника (контрагента банку);
- визначення якості обслуговування позичальником кредитної заборгованості за основною сумою і відсотками (з урахуванням комісій та інших платежів із обслуговування боргу) у розрізі кожної окремої заборгованості;
- спроможність позичальника надалі обслуговувати цей борг;
- рівень забезпечення кредитної операції.

Таким чином, ця методика має такі недоліки: експертний метод розробки методики, тобто відсутність статистичного моделювання, та ретроспективність аналізу. Адже основним критерієм міграції позики з однієї категорії в іншу є фактична наявність простроченої заборгованості за кредитною операцією.

Критерії оцінки фінансового стану позичальника встановлюються кожним банком самостійно згідно з його внутрішніми положеннями щодо проведення активних операцій (кредитних) та методикою проведення оцінки фінансового стану позичальника (контрагента банку). При цьому необхідно враховувати вимоги положення НБУ № 279, яке передбачає необхідність визначення ґрунтовних, технічно виважених критеріїв економічної оцінки фінансової діяльності позичальників (контрагентів банку) на підставі аналізу їх балансів і звітів про фінансові результати в динаміці тощо.

Незважаючи на те, що перелік фінансових показників і порядок їх розрахунку банк визначає самостійно, можливий розподіл позичальників за їх фінансовим станом на три категорії: добрий, середній та поганий. Це значно підвищує достовірність визначення рівня кредитного ризику. Завдання ж банку – заздалегідь розрахувати та визначити, яка позика може в майбутньому стати проблемною.

На сучасному етапі розвитку західної банківської справи основним показником оцінки кредитоспроможності є не просто кредитний рейтинг позичальника, а ймовірність дефолту, що відповідає певному рейтингу. Присвоєння кредитного рейтингу вже не є основною метою оцінки кредитоспроможності, а лише одним із етапів такої оцінки.

У вітчизняній банківській практиці склалася дещо інша ситуація. З одного боку, комерційні банки змушені розраховувати показники та нормативи кредитного ризику відповідно до вимог НБУ. Ці показники не можуть бути дієвим інструментом управління кредитними ризиками, оскільки не лише не враховують відмінності, що об'єктивно виникають під час діяльності позичальників, а й неспроможні визначити рівень ризику на найближчу перспективу. З іншого боку, необхідність щоденного моніторингу кредитного ризику змушує банки розробляти власні розрахункові методики. Це ускладнює роботу банку, збільшує документообіг та витрати праці. Зокрема, переважна більшість банків з іноземним капіталом вимушені розраховувати рейтинг двічі: відповідно до вимог НБУ та відповідно до внутрішніх банківських рейтингових систем.

Національному банку України було б доцільно створити спільну з комерційними банками робочу групу для обговорення нагальних питань системи оцінки кредитоспроможності позичальників. Також дуже важливо врахувати досвід інших країн, зокрема Росії.

Отже, важливою причиною появи проблемних кредитів (залежно від специфіки позичальників та від намірів конкретного банку-кредитора) є недостатність вичерпної кредитної інформації, яка суттєво впливає на оцінку кредитоспроможності. Правильна оцінка кредитоспроможності неможлива без такої інформації.

Питання обміну інформацією через системи обігу кредитних ресурсів в Україні досліджено Німецькою консультативною групою з питань економічних реформ. Згідно з пропозиціями групи, є три дуже ефективні паралельні напрями розбудови таких систем:

- удосконалення державного реєстру ненадійних позичальників через запровадження обов'язкової участі комерційних банків у ньому і забезпечення конфіденційності інформації шляхом внесення відповідних змін до закону "Про банки і банківську діяльність";
- створення державного реєстру великих кредитів, які можуть бути потенційно небезпечними для стабільності всієї банківської системи; саме такий реєстр має вчасно інформувати комерційні банки та органи банківського нагляду про виникнення кредитних ризиків;

• сприяння розвитку приватних кредитних бюро через прийняття відповідного законодавства та створення сприятливих умов, адже кредитні бюро не потребують прямої участі уряду, але мають значний позитивний вплив на фінансову стабільність у країні та ефективний розподіл кредитів.

Дії Національного банку України останнім часом свідчать про високу активність у напрямі реалізації регулятором політики банківського нагляду відповідно до рекомендацій міжнародних експертів.

Таким чином, перспективним шляхом удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальників комерційних банків є розробка та подальше вдосконалення єдиної рейтингової системи. Держава також має забезпечити вдосконалення механізму обміну кредитною інформацією для забезпечення точності рейтингової моделі, об'єктивності та неупередженості кредитних рішень. Цей комплекс заходів дає змогу суттєво поліпшити рівень оцінки кредитоспроможності позичальників, забезпечити вдосконалення її методики, а завдяки цьому поліпшити безпосередньо процес креди-

тування, принципи прийняття рішення, вдосконалити механізми управління кредитним портфелем банків, принципи кредитної політики та методи формування резервів адекватно до ймовірності дефолту позичальників та їхніх окремих кредитних операцій.

Наук. керівн. Литвиненко А. О.

Література: 1. Про затвердження Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків : Постанова Правління Національного банку України від 06.07.2000 р. № 279 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0474-00>. 2. Печонкіна О. О. Удосконалення системи показників оцінки кредитоспроможності корпоративних клієнтів комерційного банку [Електронний ресурс] / О. О. Печонкіна. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com:80/11_EISN_2008/Economics/30587.doc.htm. 3. Лаврушин О. И. Банковское дело: современная система кредитования / О. И. Лаврушин. – М. : КНОРУС, 2009. – С. 39. 4. Ли В. О. Об оценке кредитоспособности заемщика (российский и зарубежный опыт) [Электронный ресурс] / В. О. Ли // Деньги и кредит. – 2005. – № 2. – С. 50–54. – Режим доступу : http://www.diplom.krsk.info/article_6.htm. 5. Международная конвергенция измерения капитала и стандартов капитала: уточненные рамочные подходы [Электронный ресурс]. – Базель II. – С. 394. – Режим доступу : <http://www.cbr.ru/today/PK/Basel.pdf>. 6. English W. Bank risk rating of business loans / W. English. – Federal reserve board, 1998. – Pp. 4.

УДК 657.21

Журавльова Н. М.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ОБЛІК ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В УКРАЇНІ ТА ІНОЗЕМНИХ КРАЇНАХ. ОСНОВНІ ВІДМІННОСТІ

Анотація. Розглянуто облік дебіторської заборгованості в Україні та в іноземних державах. Здійснено порівняльний аналіз вітчизняних та міжнародних стандартів ведення бухгалтерського обліку. Обґрунтовано доцільність та необхідність удосконалення вітчизняних стандартів.

Аннотация. Рассмотрен учет дебиторской задолженности в Украине и иностранных государствах. Осуществлено сравнение отечественных и международных стандартов ведения бухгалтерского учета. Обоснована целесообразность и необходимость усовершенствования отечественных стандартов.

Annotation. The receivables accounting in Ukraine and foreign countries was researched. The comparison of domestic and international accounting standards was done. The expediency and necessity of the improvement of domestic standards was proved.

Ключові слова: дебіторська заборгованість, Accounts Receivable, Receivables, П(С)БО, МСФЗ.

Коли відбувається тотальна глобалізація ринків, перехід до єдиних стандартів ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності за міжнародними стандартами є необхідністю. Вітчизняні підприємства намагаються вийти на світовий ринок, а також залучити якомога більше іноземних інвестицій. Завдяки цьому постає питання у наданні прозорої та зрозумілої інформації користувачам. Найчастіше виникають проблеми з тим, що саме визнавати дебіторською заборгованістю, то в якій оцінці, або за якою вартістю відображати дебіторську заборгованість та як відображати у бухгалтерських записах факт отримання грошей.

Вивченням проблеми обліку та оцінки дебіторської заборгованості займалися такі вітчизняні вчені, як: Ф. Бутинець, С. Голов, В. Костюченко, Г. Нашкерська, Р. Грачева, Л. Ловинська, Г. Ямборко, а також зарубіжні вчені: Б. Нідлз, Т. Уорфілд, Дж. Вейгант та ін.

Об'єктом дослідження є особливість обліку дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО та МСФЗ.

Предметом дослідження є визначення подібностей та відмінностей обліку дебіторської заборгованості у рамках національних та міжнародних стандартів.

Метою даної статті є порівняння обліку дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО та МСФЗ відносно визнання та класифікації дебіторської заборгованості, а також розкриття інформації про неї у фінансовій звітності.

Розуміння дебіторської заборгованості вітчизняними вченими є близьким до визначення наведеного у П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість". Згідно з яким дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованості дебіторів на певну дату та підрозділяється за ступенем впевненості в її погашенні на безнадійну та сумнівну [1].

Попов А. З. називає дебіторську заборгованість "боргом на користь підприємства" та "частиною господарських засобів підприємства, що вибула зі складу даного підприємства і знаходяться у фактичному розпорядженні іншого підприємства і, виконують там роль капіталу" [2].

Кірейцев Г. Г. вважає, що дебіторська заборгованість – це вимоги щодо оплати. Боргові вимоги є еквівалентом боргу тієї особи, на яку покладається виконання обов'язку; як і борги, боргові вимоги розглядаються з точки зору терміну їх виконання [3].

Проте найпоширенішою стала думка, до якої схиляється більшість науковців і практиків – визначення дебіторської заборгованості як боргів [4].

Згідно з МСФЗ не існує єдиного визначення дебіторської заборгованості. Однак можна сказати, що дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства [5].

Термін "дебіторська заборгованість" у міжнародних стандартах бухгалтерського обліку суттєво відрізняється за змістом і розрізняють Accounts Receivable та Receivables [6].

Accounts Receivable (дебіторська заборгованість, обсяг продажу або дебітори) – суми, що мають надійти від покупців та відображені в бухгалтерських книгах підприємства, але не підтверджені векселями, траттами або акцептами (відкриті балансові рахунки), тобто сукупна сума, що має бути виплачена торговельними боржниками. Така дебіторська заборгованість стає частиною поточних активів, якщо пред'явлені позови погашаються протягом 12 місяців після звітного періоду відповідно стандартній практиці бухгалтерського обліку.

Receivables (торговельна дебіторська заборгованість) – вимоги до третіх осіб на отримання в майбутньому грошей, товарів, послуг. Дана дебіторська заборгованість включає рахунки на отримання заборгованості від покупців з продажу в розстрочку, заборгованості по векселях на отримання, заборгованість робочих та службовців, заборгованість страхових компаній щодо усунення майнових збитків [7].

Класифікація дебіторської заборгованості в іноземних країнах відбувається за загальними правилами. За очікуваними термінами погашення, які встановлюються в договорах, у всіх країнах заборгованість поділяється на поточну дебіторську заборгованість – заборгованість, яка повинна бути погашена протягом одного року чи операційного циклу (залежно від того, який період довше), і непоточну (довгострокову) заборгованість, яку в окремих країнах поділяють на середньострокову та довгострокову [8].

Відображення дебіторської заборгованості в іноземних країнах відбувається за такими складовими:

- торговельна та інша дебіторська заборгованість;
- аванси видані;
- дебіторська заборгованість пов'язаних сторін [8].

У той час як вітчизняні підприємства відображують дебіторську заборгованість за такими статтями:

- довгострокова дебіторська заборгованість;
- дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги;
- дебіторська заборгованість за розрахунками: з бюджетом, за нарахованими доходами, за виданими авансами і за внутрішніми розрахунками;
- інша поточна дебіторська заборгованість.

Таким чином, в Україні існує чітка регламентація рахунків бухгалтерського обліку, що дає змогу чітко на всіх підприємствах країни визначити суму заборгованості покупців та замовників, що не можна сказати про інші зарубіжні країни, де підприємства самостійно розробляють плани рахунків.

Моментом визнання дебіторської заборгованості у звітності як активу за МСФЗ і П(С)БО є виконання двох критеріїв: імовірність отримання підприємством у майбутньому економічних вигод і достовірність визначення її суми.

Проблема визнання дебіторської заборгованості за кордоном пов'язана із застосуванням гнучкої системи численних знижок. Знижки, що надаються покупцю, поділяються на дві великі групи:

- 1) торгові знижки – це відсоткові знижки від базової ціни;
- 2) знижки за оплату в строк – знижки залежно від строку оплати.

Саме останній вид знижок за оплату в строк і створює проблему визнання дебіторської заборгованості. У зарубіжній практиці існують два методи відображення таких знижок у бухгалтерському обліку:

1. Валовий метод, який найширше використовується на практиці. Суть його в тому, що сума продажів та дебіторська заборгованість записується на загальну (валову), без знижки, суму виставленого рахунку. Знижки відображаються лише тоді, коли здійснюється оплата, протягом періоду дії знижки. Для їх запису використовується контррахунок до рахунку "Продаж", який у кінці року відображається в Звіті про прибутки та збитки як коригувальна стаття (вираховується) до загальної величини виручки від продаж. Іншою коригувальною статтею є рахунок "Повернення товарів та

знижки", який також має дебетове сальдо та відображає інформацію про суму повернених товарів або інших наданих знижок.

2. Чистий метод. При використанні цього методу знижка, не отримана покупцем, трактується як "штраф", який він повинен сплатити за придбання товару в кредит, а не за готівковий розрахунок, пізніше періоду дії знижки [9].

У вітчизняному Плані рахунків у випадку відображення знижок валовим методом передбачено використання контррахунку 704 "Вирахування з доходу" до рахунків 701 "Дохід від реалізації готової продукції", 702 "Дохід від реалізації товарів", 703 "Дохід від реалізації робіт і послуг". Його дебетове сальдо на дату звітності відобразиться у Звіті про фінансові результати як коригувальна стаття "Інші вирахування з доходу".

Чистий метод у вітчизняній практиці застосовується рідко. При цьому методі первісні продажі і дебіторська заборгованість відображаються на рахунках бухгалтерського обліку за вирахуванням знижок. А вони відображаються в обліку вже при отриманні оплати.

Згідно з положеннями П(С)БО 10 поточна дебіторська заборгованість поділяється на сумнівну і безнадійну заборгованість, чого немає в положеннях МСФЗ.

Сумнівна заборгованість – це поточна дебіторська заборгованість щодо якої існує невпевненість у її погашенні боржником.

Безнадійна дебіторська заборгованість – це поточна дебіторська заборгованість, щодо якої існує впевненість у її неповерненні боржником або за якою минув строк позовної давності.

У зарубіжній практиці безнадійною вважається дебіторська заборгованість, яка, ймовірно, ніколи не буде сплачена. Наявність безнадійного боргу призводить до втрати виручки від продажу або до збитку, і вимагає відповідного зниження величини дебіторської заборгованості по рахунках та зменшення прибутку.

Двома найбільш поширеними методами обліку безнадійної заборгованості в більшості країн є метод прямого списання і метод нарахування резерву.

Метод прямого списання полягає в тому, що безнадійна дебіторська заборгованість списується на витрати в той момент, коли точно відомо, що рахунок не буде оплачений.

Метод нарахування резерву передбачає здійснення попередньої оцінки можливої величини безнадійної дебіторської заборгованості або на підставі загальної величини продажів, або на підставі загальної величини дебіторської заборгованості. На обчислену суму нараховується резерв.

Списання безнадійної заборгованості відбувається за рахунок резерву. Резерв сумнівних боргів, як правило, представляє відсоток від суми продажу в кредит або від дебіторської заборгованості на кінець звітного періоду.

У вітчизняному П(С)БО 10 також існує схожий термін "резерв сумнівних боргів". При цьому величина резерву сумнівних боргів визначається за одним із методів: застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості чи застосування коефіцієнта сумнівності.

За методом застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості величина резерву визначається на основі аналізу платоспроможності окремих дебіторів.

За методом застосування коефіцієнта сумнівності величина резерву розраховується множенням суми залишку дебіторської заборгованості на початок періоду на коефіцієнт сумнівності.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що існують як відмінності, так і подібності при обліку дебіторської заборгованості у нашій та іноземних країнах. Підприємствам, які збираються працювати у інших країнах чи співпрацювати з іноземними контрагентами треба звертати на це свою увагу.

В Україні на сьогодні існує чітка норма ведення бухгалтерського обліку, в той час як іноземні компанії мають можливість самі обирати форми фінансової звітності, методи відображення в них інформації про певні об'єкти обліку, а також при встановленні відповідного рівня суттєвості, відображати у звітності лише всі суттєві дані обліку.

Отже, потрібно вдосконалювати вітчизняну систему обліку дебіторської заборгованості, а також намагатися привести вітчизняні стандарти до міжнародних. Що в свою чергу приведе до розвинення зовнішньоекономічної діяльності.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість", затверджене наказом МФУ від 08.10.1999 р. № 237, із змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник / Ф. Ф. Бутинець. – 6-те вид., перероб. і доп. – Житомир : ПП "Ру-та", 2005. – 756 с. 3. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент : навч.-довідн. посібн. / Г. Г. Кірейцев. – Житомир : ЖПІ, 2001. – 432 с. 4. Бланк И. А. Управление активами / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр ; Эльга, 2002. – 702 с. 5. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік і фінансова звітність за міжнародними стандартами / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х. : Фактор, 2008. – 1008 с. 6. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності : навч.-довідн. посібн. / Ю. С. Цал-Цалко, Г. Г. Кірейцев, І. В. Луканьов та ін. – Житомир : ПП "Ру-та", 2011. – 707 с. 7. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку / переклад Т. Шарашидзе. – К. : 2009. – 730 с. 8. Сопко В. В. Бухгалтерський облік: фінансовий та внутрішньогосподарський / В. В. Сопко, О. В. Бойко, М. І. Кучер. – К. : Фенікс, 2003. – 468 с. 9. Бухгалтерський фінансовий облік: теорія та практика : навч.-практ. посібн. / Н. І. Верхоглядова, В. П. Шило. – К. : ЦУЛ, 2010. – 536 с.

Шевченко О. А.

УДК 336.71

Короткова А. В.

Студенти 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ДИНАМІКИ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ УКРАЇНИ

Анотація. Проведено аналіз стану та динаміки кредитної діяльності комерційних банків України за останні роки. Наведено та проаналізовано структуру кредитів, наданих нефінансовим організаціям комерційними банками України, в аспекті регіонів та видів економічної діяльності.

Аннотация. Проведен анализ состояния и динамики кредитной деятельности коммерческих банков Украины за последние годы. Представлена и проанализирована структура кредитов, предоставленных нефинансовым организациям коммерческими банками Украины, в аспекте регионов и видов экономической деятельности.

Annotation. The analysis of the recent situation and dynamics of commercial banks credit activity in Ukraine has been conducted. The structure of loans to non-financial organizations, provided by the commercial banks of Ukraine, in the context of regions and economic activities has been presented and analyzed.

Ключові слова: кредити, кредитна діяльність, кредитні операції, кредитний портфель, банки, ризики.

Кредитування всіх галузей господарської діяльності є найбільш важливою і відмітною рисою функціонування банків порівняно з іншими фінансовими та нефінансовими організаціями. Виникає необхідність планування своєї діяльності в умовах конкурентної боротьби між українськими комерційними банками. Банкам необхідно навчитися управлінню кредитними операціями таким чином, щоб вони приносили максимальний прибуток, але у той час знизити кредитні ризики, які безпосередньо пов'язані зі здійсненням кредитних операцій.

Проблемами аналізу кредитних операцій банків займався цілий ряд вітчизняних і зарубіжних вчених, таких, як: О. Барановський, А. Мороз, М. Савлук, О. Лаврушин, І. Бланк, А. Ковальчук [1 – 3].

Метою роботи є аналіз стану і динаміки кредитної діяльності комерційних банків в Україні.

Виходячи із зазначеного, основними завданнями статті є: охарактеризувати і навести статистичні дані кредитних операцій комерційних банків України; проаналізувати стан кредитного портфеля вітчизняних комерційних банків у кризовий та посткризовий періоди.

Фінансова криза негативно вплинула на кредитну діяльність банків України. Головним чинником, що погіршив стан кредитної діяльності, є стрімке нарощування обсягів кредитування протягом 2001 – 2008 років. За 2004 – 2008 роки комерційні банки отримали прибуток у розмірі 21 501,0 млн грн, а в 2009 році збитки у кредитній сфері склали 38 450,0 млн грн [4].

В Україні до фінансової кризи функціонувало 196 банків, а станом на лютий 2013 року кількість банків, які мали ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій – 177, тобто спостерігається зниження їх кількості. У той же час спостерігається збільшення вартості загальних активів українських банків: до кризи їх вартість становила 120 млрд доларів, а після – 138 млрд доларів [5].

Також на ринку кредитних послуг спостерігаються зміни динаміки і структури кредитування, що наведені у табл. 1.

У лютому 2013 року обсяги виданих кредитів зросли на 93 % або на 397 млрд грн порівняно з груднем 2007 року. У 2009 році спостерігається зниження обсягу виданих кредитів на 1,5 % або на 10,7 млрд грн. За останні п'ять років обсяг виданих кредитів фізичним особам знижувався, особливо у 2009 і 2010 роках, при цьому він збільшувався для нефінансових корпорацій. Із січня 2012 року по лютий 2013 року портфель кредитів, наданих нефінансовим корпораціям виріс на 5,5 % або на 31,402 млрд грн, у той час, як портфель кредитування домашніх господарств за цей же період знизився на 6,5 % або на 13,005 млрд грн і становив 188,219 млрд грн.

Кредити, надані комерційними банками України в розрізі секторів економіки [5]

Період	Усього	Інші фінансові корпорації	Сектор загальнодержавного управління	Нефінансові корпорації	Інші сектори економіки	
					Домашні господарства	Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства
залишки коштів на кінець періоду, млн грн						
2007	426 867	5 932	4	206 476	160 386	69
2008	734 022	9 789	12	443 665	280 490	69
2009	723 295	14 014	5 755	462 215	241 249	63
2010	732 823	13 430	8 817	500 961	209 538	76
2011	801 809	16 441	8 532	575 545	201 224	67
2012	815 142	16 229	5 803	605 425	187 629	56
лютий 2013	823 879	17 410	5 564	606 947	188 219	46
зміна у річному обчисленні, %						
2007	74,1	120,6	-10,8	62,3	95,6	185,1
2008	72,0	65,0	203,5	70,3	74,9	-4,4
2009	-1,5	43,2	-	4,2	-14,0	-4,8
2010	1,3	-4,2	53,2	8,4	-13,1	21,9
2011	9,4	22,4	-3,2	14,9	-4,0	-12,4
2012	1,7	-1,3	-32,0	5,2	-6,8	-16,0
лютий 2013	3,1	3,7	-33,9	6,4	-4,9	-23,1

Це свідчить про переорієнтацію банків зі споживчих кредитів на кредитування юридичних осіб, а також про скорочення обсягів довгострокових кредитів і про спрямованість на кредитування операційної діяльності підприємств на короткострокових засадах. Спостерігається уповільнення процесу кредитування банками в період фінансової кризи і поновлення у посткризовий період [6].

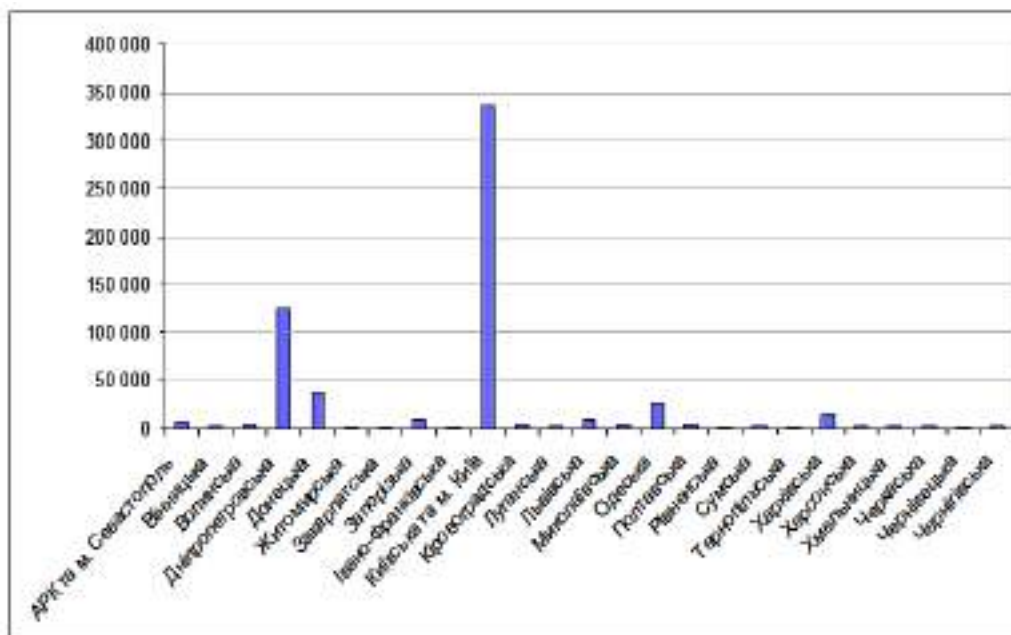

Рис. Кредити, надані суб'єктам господарської діяльності в розрізі регіонів [5]

Проаналізувавши структуру кредитів, наданих нефінансовим корпораціям на кінець лютого 2013 року (рисунок), можна побачити існування неоднорідності в економічному і соціальному розвитку областей України. Спостерігається диспропорція спрямування кредитних ресурсів вітчизняними комерційними банками. Станом на 1 березня 2013 року 75,1 % кредитів, наданих суб'єктам господарювання сконцентровані у двох областях, а саме: у Київській – 54,8 %, у Дніпропетровській – 20,3 %. У той же час лише 24,9 % кредитного портфеля належать 22 областям України, Автономній Республіці Крим та м. Севастополю. Найменше надано кредитів суб'єктам господарювання Житомирській (0,1 %), Кіровоградській (0,2 %), Рівненській (0,2 %) та Чернівецькій (0,2 %) областям.

Для України є необхідною переорієнтація банківської сфери на першочергове кредитування пріоритетних сегментів економіки. Необхідно розвивати інвестиційну та інноваційну діяльність, щоб вийти на новий рівень економічного розвитку. Реальний стан структури кредитного портфеля свідчить про відсутність високого розвитку даної галузі (табл. 2).

Таблиця 2

Кредити, надані нефінансовим корпораціям за видами економічної діяльності станом на кінець березня 2013 року [5]

Види економічної діяльності	Залишки коштів на кінець березня 2013 року, млн грн	Питома вага, %
Сільське, лісове та рибне господарства	36 081	5,88
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	13 529	2,21
Переробна промисловість	133 223	21,73
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	20 198	3,29
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	2 202	0,36
Будівництво	44 845	7,31
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	220 578	35,97
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	26 464	4,32
Тимчасове розміщування й організація харчування	4 435	0,72
Інформація та телекомунікації	6 597	1,08
Операції з нерухомим майном	43 734	7,13
Професійна, наукова та технічна діяльність	44 821	7,31
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	9 302	1,52
Освіта	195	0,03
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1 495	0,24
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	4 666	0,76
Надання інших видів послуг	821	0,13
Усього	613 186	100,00

Найбільші обсяги ресурсів сконцентровані в оптовій і роздрібній торгівлі, ремонті автотранспортних засобів. Їх частка у загальному кредитному портфелі комерційних банків України становить 35,97 %. Переробна промисловість займає друге місце станом на кінець березня 2013 року, тобто 21,73 % від загального обсягу кредитів.

Сьогодні в Україні є необхідним розширення застосування кредитних відносин в інвестиційній сфері. Але для банківських установ надання інвестиційних кредитів має високий рівень ризику, що обумовлюється відсутністю інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень із надання таких кредитів.

Традиційні методики, які застосовуються банківськими установами, визначають ретроспективні показники кредитоспроможності на підставі фінансової звітності. Необхідне використання методів стратегічного аналізу і методів математичного моделювання.

Найпоширенішими недоліками оцінки кредитоспроможності є відсутність достатнього інформаційного забезпечення про поточний фінансовий стан позичальника, спотворення бухгалтерської звітності підприємствами. Також необхідно проводити комплексний аналіз репутації та фінансового стану контрагентів, оцінка наявних та майбутніх грошових потоків, цілей кредитування. Тобто необхідно проводити комплексну оцінку кредитоспроможності підприємств [7].

Таким чином, діяльність українських комерційних банків орієнтована на кредитування юридичних осіб, існує неоднорідність у спрямуванні кредитних ресурсів комерційними банками у розрізі

регіонів та економічної діяльності підприємств України. Для вирішення даних проблем необхідно провести реформи у економічній та законодавчій сферах.

Досліджене питання є актуальним та потребує більш детального вивчення з метою подальшого аналізу існуючих проблем у кредитному портфелі комерційних банків України та пошуків їх вирішення.

Наук. керівн. Литвиненко А. О.

Література: 1. Лаврушин О. И. Банковское дело : учебник / О. И. Лаврушин, И. Д. Мамонова. – М. : КНО-РУС, 2008. – 768 с. 2. Мороз А. М. Банківські операції : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савчук. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2008. – 608 с. 3. Управління фінансовими ризиками : підручник / за ред. І. А. Бланка. – К. : Вид. "Ніка-Центр", 2005. – 600 с. 4. Статистичний бюлетень Національного банку України. – 2012. – № 12. 5. Статистичний бюлетень Національного банку України. – 2013. 6. Матеріали Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>. 7. Розвиток банківської системи України : монографія / за ред. д-ра екон. наук О. І. Барановського. – К. : Ін.-т екон. та прогнозів., 2008. – 584 с.

УДК 657.44

Волошина Т. О.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Анотація. Розглянуто сутність бухгалтерського обліку неприбуткових організацій. Виділено основні особливості бухгалтерського обліку неприбуткових організацій в Україні та проблеми, з якими стикаються неприбуткові організації у процесі своєї діяльності.

Аннотация. Рассмотрена сущность бухгалтерского учета неприбыльных организаций. Выделены основные особенности бухгалтерского учета неприбыльных организаций и проблемы, с которыми сталкиваются неприбыльные организации в процессе своей деятельности.

Annotation. The nature of the accounting of non-profit organizations is examined. The principal features in the accounting of non-profit organizations and issues that non-profit organizations face in their daily-basic activities are identified.

Ключові слова: неприбуткова організація, облік доходів, цільове фінансування, нормативно-правове регулювання, методологія бухгалтерського обліку.

Останнім часом стрімко зростає кількість неприбуткових організацій – благодійних фондів та організацій, кредитних спілок; молодіжних, дитячих, ветеранських, релігійних організацій та житлово-будівельних кооперативів, що утримуються лише за рахунок внесків засновників та не здійснюють підприємницької діяльності тощо.

Неприбуткові організації задовольняють різнопланові соціальні потреби громадян та сприяють розвитку суспільних благ, функціонуючи у соціальній сфері, для фінансування якої у держави завжди не вистачає коштів у державному бюджеті.

У законодавчій базі України є безліч законодавчих актів, які регламентують діяльність неприбуткових організацій, але у той же час нормативно-правові акти побудови обліку неприбуткових організацій, які б ураховували особливості їх діяльності відсутні, що зумовлює доцільність проведення дослідження за цією темою, розглядаючи актуальні проблеми з якими стикаються неприбуткові організації.

Особливість сутності неприбуткових організацій вимагає відповідної адаптації нормативної бази побудови їх обліку. Наразі одне з провідних місць у наукових працях українських вчених, серед яких Бондар М. І., Бутинець Ф. Ф., Задорожний З. В., Кузьмінський Ю. А., Ловінська Л. Г., Пархоменко В. Н., Петрук О. М., Сопко В. В., займає вивчення проблем регулювання бухгалтерського обліку. Деякі ґрунтовні напрацювання щодо бухгалтерського обліку житлово-комунального господарства присвятили українські вчені Полуянов В. П., Гура Н. О., Лисенко Н. М., Погорелова В. В.,

Чиж В. І. та Семчук Г. М., а особливостям обліку та організації бухгалтерського обліку в бюджетних неприбуткових установах були присвячені праці Ткаченко І. Т., Левицької С. О. та Свірко С. В. Але саме комплексне дослідження особливостей організації та методології бухгалтерського обліку неприбуткових організацій не проводилось, що робить їх проведення актуальним і доцільним.

Метою даної роботи є визначення проблем класифікації та особливостей організації обліку доходів та витрат неприбуткових організацій задля того, щоб визначити шляхи вдосконалення їх обліку та регламентації їх діяльності. Предмет дослідження: діяльність неприбуткових організацій. Об'єкт дослідження: процес організації обліку неприбуткових організацій.

Неприбуткова організація – це самостійний господарюючий суб'єкт, який має права юридичної особи та здійснює діяльність, передбачену статутними документами, має самостійний баланс, поточні рахунки в установах банків, печатку.

Згідно з положенням про реєстр неприбуткових установ та організацій неприбуткові організації поділяються на: органи державної влади та місцевого самоврядування; благодійні фонди (організації), громадські організації, творчі спілки, політичні партії, пенсійні фонди, кредитні спілки, релігійні організації, науково-дослідні установи та вищі навчальні заклади III – IV рівнів акредитації, яким надається підтримка держави, житлово-будівельні кооперативи, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, профспілкові організації та інші юридичні особи, діяльність яких не передбачає одержання прибутку [1].

В українському законодавстві бюджетні та громадські організації віднесені до однієї статті закону як неприбуткові, оскільки і ті й інші не мають прибутку. Але економічна сутність цих організацій зовсім різна. Бюджетні неприбуткові організації створюються за рішенням нормативних актів публічної влади та гарантовано фінансуються за рахунок бюджетних коштів, у той час як громадські недержавні організації створюються на засадах добровільності та є юридичними особами, які підпорядковуються законодавству приватного права. Тому доцільним є виділяти з метою державного регулювання такі види неприбуткових організацій: неприбуткові організації публічного права та неприбуткові організації приватного права. Ще одним проблемним аспектом класифікації неприбуткових організацій є те, що за Класифікатором видів економічної діяльності неприбуткові організації віднесені до різних секцій [2]. Наслідком цього є складність в отриманні статистичної інформації щодо діяльності таких організацій.

Кожна неприбуткова організація повинна сформувати облікову політику. В обліковій політиці мають бути відображені всі принципи питання організації бухгалтерського обліку. Необхідно визначити оцінку вибуття запасів, яка буде застосовуватися, метод амортизації основних засобів, визначити величину вартісного критерію віднесення матеріального активу до малоцінних оборотних активів, методи нарахування амортизації та терміни використання нематеріальних активів, порядок формування резервів для забезпечення майбутніх витрат і платежів, розробити правила документообігу і технології обробки облікової інформації, додаткової системи рахунків і реєстрів аналітичного обліку.

Діяльність таких організацій не може бути підприємницькою, тобто здійснюватися для отримання прибутку, хоча такі організації можуть бути платниками податку на прибуток. Законодавчо регламентуються види доходів, які звільняються від оподаткування, зокрема: надходження цільового характеру; внески засновників; безкоштовне отримання товарно-матеріальних цінностей і коштів від фізичних та юридичних осіб; надходження від здійснення операцій, передбачених установчими документами; доходи від здійснення операцій з цінними паперами, депозитними вкладками та інші пасивні доходи. Найбільшою питомою часткою в доходах неприбуткової організації є цільове фінансування, яке обліковується на рахунку 48 [3]. Ураховуючи, що неприбуткова організація може отримувати цільове фінансування на реалізацію конкретних статутних програм, а також просто на забезпечення статутної діяльності, варто деталізувати облік коштів на рахунку цільового фінансування.

Основні питання бухгалтерського обліку в неприбуткових організаціях стосуються джерел надходження коштів, їх обліку та використання. Бухгалтерський облік неприбуткових організацій має такі особливості: такі організації для обліку витрат можуть використовувати тільки рахунки класу 8, не застосовуючи рахунки 9 класу; надходження коштів у вигляді благодійних внесків відображається за кредитом рахунку 48 "Цільове фінансування і цільові надходження".

Цільове фінансування не визнається доходом доти, поки не існує підтвердження того, що воно буде отримане та підприємство виконає умови щодо такого фінансування. Отримане цільове фінансування визнається доходами протягом тих періодів, в яких було понесено витрати, пов'язані з виконанням умов такого фінансування. Цільове фінансування капітальних інвестицій визнається доходом протягом періоду корисного використання відповідних об'єктів інвестування (основних засобів, нематеріальних активів тощо) пропорційно сумі нарахованої амортизації цих об'єктів. Цільове фінансування, отримане як компенсація витрат (або збитків), яких вже зазнала організація, або з метою негайної фінансової її підтримки без майбутніх пов'язаних з цим витрат, визнається доходом того періоду, в якому утворилась дебіторська заборгованість, пов'язана з цим фінансуванням.

Нецільове фінансування – це грошові кошти, які неприбуткові організації отримують без цільового призначення, тобто без конкретно встановлених умов їх витрачання [4]. Їх відображають як безповоротно отримані грошові кошти чи матеріальні цінності у загальному порядку.

Пасивні доходи – це грошові кошти, отримані неприбутковими організаціями у вигляді відсотків, дивідендів, страхових виплат, відшкодування, роялті. Правила відображення таких доходів визначені п. 20 П(С)БО 15: відсотки визнаються доходами у тих звітних періодах, до яких вони відно-

сяться, виходячи з бази їх нарахування і строку використання відповідних активів; роялті фіксують у доходах за принципом нарахувань згідно з економічним змістом відповідної угоди; дивіденди відображають у доходах у періоді прийняття рішення про їх виплату; суми страхових виплат відображають в інших доходах при визнанні страховою компанією сум відшкодування. Таким чином, якщо отримані неприбутковою організацією доходи не є цільовими, їх відображають у бухгалтерському обліку з використанням відповідних рахунків класу 7 "Доходи і результати діяльності" і визнають доходами в поточному періоді (рахунок 48 не застосовується).

Неприбуткові організації можуть отримувати доходи і з інших джерел. Зокрема, від продажу товарів, послуг, які відображають ідеї, для захисту яких такі організації були створені, від здавання в оренду тимчасово вільних приміщень, від продажу залишків запасів чи основних засобів [5].

Вагома соціальна значущість неприбуткових організацій, недостатня увага науковців до особливостей їх обліку, відсутність нормативних актів з бухгалтерського обліку, які враховують особливості їх діяльності зумовлюють необхідність вдосконалення методологічного, методичного та організаційного забезпечення обліку неприбуткових організацій.

Оцінка змісту П(С)БО дає можливість зробити висновок про їх орієнтацію на підприємства, які здійснюють діяльність, спрямовану на отримання прибутку. Навіть якщо неприбуткові організації здійснюють підприємницьку діяльність, то отриманий прибуток вони повинні спрямовувати виключно на виконання основних завдань своєї діяльності.

Основоположні поняття бухгалтерського обліку та фінансової звітності за визначенням П(С)БУ такі, як: активи, зобов'язання, власний капітал, витрати, доходи ґрунтуються на визначенні економічних вигод. Але діяльність неприбуткових організацій не є спрямованою на отримання економічних вигод. Означені аспекти викликають на практиці проблеми з визнанням активів, зобов'язань, власного капіталу та відображення їх в обліку та фінансової звітності.

Таким чином, ведення та організація обліку та складання звітності неприбуткових організацій в Україні вимагають подальшого дослідження та розробки теоретичного забезпечення методології бухгалтерського обліку неприбуткових організацій з урахуванням особливостей їх діяльності. Відповідно потребують додаткового теоретичного осмислення організаційні аспекти обліку неприбуткових організацій як на мікрорівні, так і на макрорівні.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Положення про реєстр неприбуткових установ та організацій, затвердженого Наказом від 24.01.2011 р. № 37 Види неприбуткових організацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 2. Класифікатор видів економічної діяльності, затверджений наказом Держспоживстандарту України від 11.10.2010 р. № 457 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>. 3. Особливості обліку в неприбуткових організаціях [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://finsprav.blogspot.com/2013/03/blog-post_6277.html. 4. Неприбуткові організації. Особливості бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://devisu.ua/ru/accounting/otdelnye-vidy/2855-2012-07-31-06-17-58>.

UDC 368.1:640.43

D. Kucher

4th year student
of International Economic Relations Faculty of KhNUE

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF USING RESTAURANT INSURANCE

Annotation. The concept of restaurant's insurance policy is observed. The necessity for restaurant insurance is substantiated. All existing insurance coverage for the restaurant business is revealed. The comparative data of restaurant insurance premiums is disclosed and cases where to use the insurance are determined.

Анотація. Надано огляд концепції страхування ресторанного бізнесу. Обґрунтовано необхідність страхування ресторанів. Розглянуто всі існуючі типи страхових покриттів для ресторанів та надано порівняльний аналіз розмірів премій. Визначено випадки, де можна використовувати страхування ресторанного бізнесу.

© D. Kucher, 2013

Аннотация. Представлен обзор концепции страхования ресторанного бизнеса. Обоснована необходимость страхования ресторанов. Рассмотрены существующие типы страховых покрытий для ресторанов и представлен сравнительный анализ размеров премий. Определены случаи, где можно использовать страхование ресторанного бизнеса.

Keywords: restaurant business, insurance, insurance policy, restaurant accidents, size of premiums.

Nowadays restaurant business has turned to be a rapidly developing branch of industry. People around the world are romanced by the dream of opening their own restaurant. But it takes a great deal of hard work, lots of money and business acumen to initially get a business off the ground and even more to keep it growing.

One area in the restaurant business you do not want to skimp is insurance. Insurance can protect you and your business for a myriad of problems, from broken equipment to liability lawsuits. Even if you know nothing about insurance and the very word lulls you to sleep, it is imperative that you consider it for your business. A restaurant insurance policy will protect you if certain unfortunate incidents happen that are either unforeseen or out of your control.

The most popular reasons why it is necessary to purchase restaurant insurance are the following [1]: flood, fire damage, rebuilding your restaurant, food poisoning. Some small business owners feel that insurance is a waste of time because the risk of something bad happening to them, their employees or their customers is relatively small. However, if you own a restaurant and you interact with the public on a day-to-day basis, it is even more important to protect yourself against a relatively large number of risks, whether you know them or not [2].

Restaurant insurance covers all establishments including take-away, cafes, pubs and fast food outlets.

The most common types of restaurant insurance available are presented in Table 1 below [3; 4].

Along with already mentioned types of insurances various restaurant commercial vehicle insurances are provided as well, which are represented in Table 1.

Table 1

Types of restaurant insurance

Type		Peculiarities
1		2
General type	Property Insurance	It protects property in case of fire, including electrical fire, or other events. It may not cover natural disasters. If you have any kind of mortgage on your business and/or equipment, then you should carry a property insurance policy
	Equipment Breakdown Insurance	If ovens stop working or the air conditioning unit breaks down, insurance can help cover the costs of repair and replacement so that you can continue business operations with the least amount of impact
	Buildings and Contents Insurance	You will be protected from damages and loss caused to the building itself, the furnishings you have inside. It can include outdoor eating areas and furnishings or improvements you've made to restaurant
	Specific Peril Insurance	This covers many natural disasters that general liability insurance doesn't. Events like earthquakes, floods or power outages due to either, may be covered under this insurance
Liability type	General Liability Insurance	This is the umbrella policy that protects you in the event someone slips and falls in your restaurant, gets sick after eating there (whether it was your fault or not). This is a must to have such insurance
	Liquor Liability Insurance	Most states require that any establishment holding a liquor license carry liquor liability as part of their insurance. It helps protect you if a customer has too much to drink and drives and hurts himself or someone else
	Automobile Liability Insurance	It is intended for company's vehicles. It may be covered in your general liability, but always check with your insurance agent first

Table 1 (the end)

1	2	3
Employee related	Workers Compensation Insurance	It protects you if an employee is hurt at work. Most require that all employers carry some type of workers comp
	Unemployment Insurance	It is for your employees who no longer work for you until they find employment
	Employee Dishonesty Coverage	In a restaurant, employees have access to food and supplies that might be easy to steal. Some of your employees may have easy access to cash as well. All types of dishonest actions can cause your company financial hardships from those losses
Clients related	Life Insurance	Depending on your mortgage and financing you may need to carry a hefty life insurance policy to satisfy your lender. It is also a good idea to have life insurance, in case something does happen to you and your family isn't left with a restaurant they don't know how to run and bills they can't pay
	Food Contamination Insurance	If you lose power, because of fallen power lines or a storm, and the entire contents of your walk-in and freezer spoil, this policy would pay to replace the food
Force-major circumstances	Loss of Business Insurance	If you lose sales through a specific cause, this type of policy can recoup some of the income. The premiums and deductible may make you break even, depending on how much you lose
	Business Income and Extra Expense Insurance	When your restaurant has to shut down for repairs, insurance can provide for losses in income
Information protection type	Electronic Data Insurance	Any records that you keep in digital format are at risk of damage due to water, power surges, computer viruses and more. If this happens replacement when needed or recovery is provided
	Valuable Papers Protection	Protection of licenses and certifications that are critical papers in a restaurant business

Figure below shows the commercial vehicle insurance that is needed to cover the cars, trucks, and vans used in conducting the business.

Fig. Restaurant commercial vehicle insurances

While in the USA and in European countries the practice of having at least one type of restaurant insurance coverage is increasingly developing, in our country that branch of industry is underdeveloped. According to "Ingosstrakh" only 6 – 7 % of the gross amount of all operating catering establishments insure their liability to the third parties [5]. Premiums for the US restaurants are based not on the annual

payroll, but on the size of the establishment. Below there are the approximate figures for the restaurant premiums taking for granted that there have not been any previous claims.

In conclusion, there are many different liabilities that will come with restaurant ownership, and it is important to make sure that you are protected from each and every one. Without the proper insurance, the owner could lose everything with just a single fire or accident.

All of unexpected incidents could result in a law suit, where the owner could pay high costs, and even possibly become bankrupt.

Table 2

Insurance premiums

Size of the restaurant	Gross annual sales with a General Liability policy	Coverage on contents	Approximate premiums per year	Worker compensation per year
Small	\$200,000 – \$800,000	\$150,000	\$1,800	\$3,000
Middle "family style"	\$800,000 – \$1,000,000	\$400,000	\$5,000	\$8,000
Large "fine dining"	Over \$2,000,000	\$1,000,000	\$10,000	\$15,000

To avoid all such unfavorable situations our Ukrainian restaurants would rather have to adopt an experience of the American and European colleagues.

Наук. керівн. Возненко Н. І.

References: 1. Restaurant Insurance [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.restaurantinsurancehub.com/>. 2. New Markets [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.mynewmarkets.com/articles/98442-writing-restaurants-requires-knowing-restaurants>. 3. About Restaurant [Electronic resource]. – Access mode : <http://restaurants.about.com/od/businessinsurance/a/Insurance.htm>. 4. Insurance for Restaurants [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.quoteastininsurance.com/restaurants>. 5. Broker info [Electronic resource]. – Access mode : http://www.inibroker.com/docs/ratsp_magazine_10.pdf.

Паланджян К. К.

УДК 657.421(477)

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ПРОБЛЕМА ВИЗНАННЯ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто існуючі сьогодні проблеми визначення нематеріальних активів на підприємствах, причини виникнення цих проблем та можливі шляхи їх вирішення. Показано розширення сфери використання нематеріальних активів, розглянуто склад нематеріальних активів, їх класифікацію та підходи до їх оцінки.

Анотация. Рассмотрены существующие сегодня проблемы определения нематериальных активов на предприятиях, причины возникновения этих проблем и возможные пути их решения. Показано расширение сферы использования нематериальных активов, рассмотрены состав нематериальных активов, их классификация и подходы к их оценке.

Annotation. The article discusses the existing problems of recognition of intangible assets at the enterprises, the causes of these problems and their possible solutions. The expansion of the sphere of intangible assets usage is revealed intangible assets components, their classification and evaluation approaches are studied.

Ключові слова: нематеріальні активи, визнання нематеріальних активів, оцінка нематеріальних активів.

© Паланджян К. К., 2013

Зростання конкурентоспроможності підприємств передбачає ефективне використання природних, матеріальних, трудових та фінансових ресурсів. Водночас дедалі більшу роль відіграють нематеріальні активи, частка яких у структурі активів суб'єктів підприємницької діяльності постійно зростає. Наявність нематеріальних активів у складі ресурсів підприємства збільшує ринкову вартість підприємств, підвищує інвестиційну привабливість та забезпечує захист їхніх прав.

Актуальність теми полягає у тому, що трансформація постіндустріального суспільства в суспільство знань передбачає створення інноваційної моделі, основною складовою якої є інтелектуальний капітал як сукупність нематеріальних ресурсів.

На сьогодні методика і принципи побудови обліку нематеріальних активів є об'єктом пильного вивчення світової економічної науки і практики. Дані питання неодноразово розглядалися на сесії Міжнародної групи експертів ООН з Міжнародних стандартів обліку і звітності, та продовжують постійно розроблятися економістами всіх розвинених країн.

Для перехідного етапу розвитку економіки України та практики обліку характерне значне відставання стану обліку нематеріальних активів від потреб господарської практики. Зокрема, діючий в Україні підхід при оцінці або при визначенні даного виду активів не може забезпечити підготовку користувачам об'єктивної інформації.

Розвитку теорії та практики питань бухгалтерського обліку нематеріальних активів присвячені роботи Андреева В. Д., Алексєєвої А. В., Бабича В. В., Білухи М. Т., Голова С. Ф., Герасимовича А. М., Дорощ Н. І., Єфіменко В. І., Завгороднього В. П., Лінника В. Г., Сопка В. В., Кужельного Н. В., Кірейцева Г. Г., Кетлетта Д. Р., Олеховича Г. І., Швеця В. Г., Шатковської Л. С., Палія В. Ф., Петрик О. А., С. Яремчука та ін.

У той же час, глибокі та всебічні теоретичні дослідження в даній галузі з комплексним аналізом як вітчизняної, так і міжнародної облікової практики досить рідкісні, а іноді, і зовсім відсутні. У більшості робіт неповною мірою дається критичний аналіз існуючих теоретико-методологічних основ і практичної багатоаспектності обліку даного виду активів, недостатня увага приділяється питанням удосконалення методології та практики бухгалтерського обліку нематеріальних активів.

Метою статті є аналіз проблем визнання нематеріальних активів та методики їх відображення в балансі підприємства, а також класифікація нематеріальних активів.

Предметом дослідження виступають нематеріальні активи. Об'єктом дослідження є сутність нематеріальних активів підприємства, класифікація та проблеми їх визнання.

Нематеріальний актив – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримується підприємством з метою використання більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам. Вартість нематеріального активу (як, власне, і будь-якого іншого) має бути достовірно визначена.

До нематеріальних активів належать (п. 5 ПБО 8):

права користування природними ресурсами (право користування надрами, іншими ресурсами природного середовища, геологічною та іншою інформацією про природне середовище);

права користування майном (право користування земельною ділянкою, крім права постійного користування земельною ділянкою, відповідно до земельного законодавства, право користування будівлею, право на оренду приміщень);

права на комерційні позначення (права на торговельні марки (знаки для товарів і послуг), комерційні (фірмові) найменування);

права на об'єкти промислової власності (право на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, сорти рослин, породи тварин, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, комерційні таємниці, у тому числі ноу-хау, захист від недобросовісної конкуренції);

авторське право та суміжні з ним права (право на літературні, художні, музичні твори, комп'ютерні програми, програми для електронно-обчислювальних машин, компіляції даних (бази даних), виконання, фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення);

незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи;

інші нематеріальні активи (право на провадження діяльності, використання економічних та інших привілеїв) [1].

Нематеріальні активи відіграють важливу роль у господарській діяльності підприємств. На підприємствах і в організаціях нашої держави впровадження нематеріальних активів набуває значного поширення.

Нематеріальні активи надають підприємству довгострокові права або переваги. Найчастіше це права на використання інших активів, здійснення окремих видів діяльності, для яких є обов'язковим патентування або ліцензування, виняткові права на використання певної формули, технології або зовнішнього вигляду. Такі права є довгостроковими інвестиціями, які підприємство здійснює за грошові кошти або в обмін на інші активи. Використання прав дає підприємству переваги щодо зниження собівартості продукції, можливості зайняти певне місце на ринку, підвищити конкурентоспроможність, краще просувати продукцію [2].

При наявності великого переліку можна відокремити одну загальну особливість нематеріальних необоротних активів, що відрізняє їх від інших необоротних та оборотних активів підприємства. Різниця полягає у відмінності відображення процесу вибуття та їх фактичної наявності. Так, при здійсненні операцій при вибутті всі активи перестають бути власністю підприємства, не мають матеріального та фізичного складу й не враховуються в складі активів, а нематеріальні активи можуть продовжувати використовуватися на підприємстві або можуть неодноразово здійснювати процес вибуття з підприємства, при цьому продовжуючи приносити економічні вигоди [3].

Придбаний або отриманий нематеріальний актив визнається активом, тобто відображається в балансі, якщо:

існує ймовірність того, що підприємство отримає в майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням такого активу;

можна достовірно визначити його вартість [4, с. 183].

Під час визнання об'єкта (зарахування на баланс) згідно з пунктами 25 – 26 П(С)БО 8 підприємство встановлює строк його корисного використання. При його визначенні слід враховувати:

- 1) строки корисного використання подібних активів;
- 2) моральний знос, що передбачається;
- 3) правові або інші подібні обмеження щодо строків його використання;
- 4) очікуваний спосіб використання нематеріального активу підприємством;
- 5) залежність строку корисного використання нематеріального активу від строку корисного використання інших активів підприємства.

Оскільки нематеріальні активи не мають безпосереднього матеріального втілення і не підвладні фізичному зносу, для певних нематеріальних активів, згідно з П(С)БО 8, строк корисного використання може бути невизначеним. До нематеріальних активів з невизначеним строком корисного використання належать ті, щодо яких підприємством не визначено обмеження строку, протягом якого очікується збільшення коштів (або їх еквівалентів) від використання таких нематеріальних активів [5].

Згідно з П(С)БО 8 нематеріальний актив, який створюється на підприємстві в результаті розробки, відображається в балансі, якщо підприємство має:

намір, технічну можливість та ресурси для доведення нематеріального активу до стану, у якому він придатний для реалізації або використання;

можливість отримання майбутніх економічних вигод від реалізації або використання нематеріального активу;

інформацію для достовірного визначення витрат, пов'язаних із розробкою даного активу [1].

У світовій бухгалтерській практиці існує три підходи до визначення справедливої вартості нематеріальних активів, які зараховуються на баланс.

1) витратний підхід – використовується при оцінці вартості нематеріальних активів у тому випадку, якщо неможливо знайти аналоги, а прибуток, що прогнозується, не є стабільним. Оцінюючи повний перелік витрат, варто врахувати всі існуючі витрати, такі, як: праця, матеріали, витрачені на формування об'єкта нематеріальні активи, собівартість науково-методичного забезпечення, індивідуалізації власної продукції, логотипу, ліцензії, сертифікату тощо;

2) порівняльний (ринковий) підхід – застосовується у тому випадку, коли є достатньо розвинений ринок продажів оцінюваних нематеріальних активів. Даний підхід заснований на принципі ефективно функціонуючого ринку, на якому інвестори купують та продають активи аналогічного типу, приймаючи при цьому незалежні рішення;

3) підхід прибутковості – використовується, як правило, при оцінці патентів та ліцензій, торговельної марки, майнових прав. Цей метод заснований на розрахунку економічних вигод, пов'язаних із отриманням надприбутку на активи за рахунок нематеріальних активів.

Стосовно гудвілу, то тут також існують три способи визначення його вартості, тобто ціни, яку покупець має заплатити понад балансову вартість чистих активів підприємства.

Перший спосіб – це визначити ринкову вартість чистих активів. Наприклад, ринкова вартість чистих активів становить 6,5 млн грн, тим часом як балансова вартість цих активів – 5,0 млн грн. Отже, різниця (1,5 млн грн) і буде гудвілом.

Однак такий спосіб визначення вартості є досить складним, оскільки, іноді дуже важко визначити, які саме об'єкти активів відносяться до чистих, адже вартість чистих активів визначається тільки загальною, підсумковою величиною і дорівнює сумі власного капіталу (активи мінус зобов'язання).

Другий спосіб полягає у виявленні спроможності підприємства приносити більші прибутки порівняно з іншими підприємствами, які працюють у цій галузі. За даним способом порівнюють середньорічний прибуток підприємства, яке продається, і такий же (за ті роки) прибуток, визначений як середній прибуток, визначений як середній прибуток інших підприємств, що працюють у тій же галузі.

За третім способом вартість гудвілу визначається шляхом ділення суми перевищення прибутку підприємства над прибутком, визначеним як середній у галузі, на середню норму прибутку (виражену в процентах – частка прибутку в ціні товару). Наприклад, перевищення прибутку підприємства над середньогалузевим показником прибутку – 30 тис. грн, середня норма прибутку – 5 %, тоді вартість гудвілу становитиме 600 тис. грн.

Облік нематеріальних активів – проблема, яка досить актуальна в практиці роботи підприємств. Вона пов'язана передусім із питаннями класифікації нематеріальних активів, а також способами їх надходження.

При аналізі різних підходів до визначення терміна "нематеріальні активи" було виявлено, що склад цього виду активів підприємства різноманітний, тому облік нематеріальних активів вимагає особливої уваги до таких характеристик, як "термін експлуатації", "дата виведення з експлуатації", "ступінь зношеності". Вартість та ефективність використання нематеріальних активів прямо залежать від терміну їх служби. Визначення терміну вартості (амортизація) нематеріальних активів проводиться лінійним методом, а методи визначення терміну експлуатації та їх урахування при амортизації потребують подальшої розробки.

Нематеріальні активи – це потужний інструмент поживлення інноваційно-інвестиційної діяльності, прискореного розвитку вітчизняної економіки. Тому визнання й оцінка нематеріальних активів має вагомe значення у процесі формування конкурентоспроможності, становища на ринку, зв'язків із потенційними інвесторами та привернення уваги споживачів.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. П(С)БО 8 "Нематеріальні активи" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukr-law.com.ua. 2. Тетянич Л. Нематеріальні активи: відображення в бухгалтерському обліку / Л. Тетянич // Головбух. – 2009. – № 26. – С. 33. 3. Бойчук І. М. Економіка підприємства / І. М. Бойчук. – Львів : Сполом, 2009. – 212 с. 4. Лишилєнко О. В. Бухгалтерський облік : підручник. / О. В. Лишилєнко. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Вид. "Центр навчальної літератури", 2008. – 659 с. 5. Податковий кодекс України від 11.10.2011 р. № 2755-17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://rada.gov.ua>.

УДК 657.37:336.748.12

Гринько Т. М.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

МЕТОДИКА ДОСТОВІРНОГО ВРАХУВАННЯ ВПЛИВУ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

Анотація. Розглянуто проблему обліку впливу інфляційних процесів на фінансові показники діяльності підприємства. Вивчено існуючі методики та підходи до коригування балансових статей, їх переваги та недоліки, а також проблеми використання цих методик на практиці.

Аннотация. Рассмотрена проблема учета влияния инфляционных процессов на финансовые показатели деятельности предприятия. Изучены существующие методики и подходы к корректировке балансовых статей, их преимущества и недостатки, а также проблемы применения данных методик на практике.

Annotation. The problem of accounting the inflation processes influence on the company's performance is developed. The existing methods and ways of correcting above-line accounts are examined, their advantages and disadvantages, and also problems of these methods practical using are studied.

Ключові слова: інфляція, коригуючий коефіцієнт, методологія бухгалтерського обліку, відновлювальна вартість.

Протягом усього періоду незалежності Україна існує у стані нестабільного розвитку та становлення економіки. Це, зокрема, пов'язано з інфляційними процесами, тобто коливаннями рівня цін на внутрішніх ринках. Світова практика не має жорстких стандартів щодо врахування інфляційного впливу: країни зі стабільними внутрішніми ринками відмовилися від нього за відсутності необхідності, інші виробили правила та стандарти інфляційних коригувань.

Необхідність урахування інфляції за її наявності витікає, головним чином, із бухгалтерського принципу неперервності: плануючи працювати якомога довше, підприємство повинно регулярно оновлювати власні виробничі фонди. Без урахування відновлювальної вартості, наприклад, основних засобів підприємство може потрапити у ситуацію нестачі засобів для продовження функціонування.

Інфляційні процеси в Україні мають нестабільний, прихований характер. Про це свідчить, зокрема, підвищення тарифів на громадський транспорт у квітні 2013 р. (майже в 1,5 раза) та стійке зростання цін на предмети масового вжитку. Тому питання інфляційних індексів, що коригують статті балансу відповідно до зміни ситуації на ринку, залишається актуальним.

Дослідженням впливу інфляції на бухгалтерський облік в Україні займалися: Р. Коршикова, Титенко Л. В., Н. Новікова, Палій В. Ф., Прокоф'єва Н. А., Пучкова С. І., Богацька Н. М., Ткаченко Н. М.,

Фурдичко Л. О., О. Коваленко. Дослідники представили особливості прояву інфляційних процесів у структурі майна та джерел його утворення, різноманітні методи врахування в даних бухгалтерського обліку впливу інфляції, їх зв'язок з концепціями збереження капіталу. Методологію обліку інфляційних процесів вивчали та розробляли такі українські та зарубіжні науковці, як: Метьюс М. Р., Мх. Б. Перера, Євсєєв В. М., Єфімова О. В., Каспіна Р. Г., Ковальов В. В., Коршиков Р. С., Лучко М. Р., Соколова Г. Н., І. Ярошук. Разом з тим, вчені досі не досягли консенсусу щодо пріоритетності вибору того чи іншого методу.

Дана робота має на меті вивчення світового досвіду коригування документів бухгалтерського обліку відносно наявної інфляції, розгляд переваг та недоліків кожного існуючого методу, вивчення перепон до їх застосування та визначення найкращого методу для українських економічних реалій. Предметом дослідження виступає методологія обліку впливу інфляційних процесів на показники діяльності підприємства. Об'єктом дослідження є інфляційні процеси в економіці.

Існування інфляції та застосування принципу історичної собівартості в процесі ведення бухгалтерського обліку призводить до необ'єктивності оцінки результатів процесів кругообігу капіталу. Класичний опис кругообігу капіталу за Марксом не враховує інфляційного впливу, що призводить до неточності інформації про фінансовий результат: оцінка доходів відбувається на рівні поточних цін, витрати обчислюються, виходячи з цін попередніх періодів, що значно нижчі. Таким чином, у результаті прибуток підприємства завищується, а накопичені резерви втрачають грошове та реальне забезпечення.

Головна проблема ефективного врахування інфляції полягає в її нерівномірному характері: хоча Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 22 передбачає коригування цін на середньодержавний рівень інфляції, цінові коливання на різних ринках не є рівномірними і в окремих випадках таке коригування є точним [1].

Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) пропонують деякі шляхи для вирішення проблеми. Зокрема, п. 102-110 Концептуальної основи складання та подання фінансових звітів передбачено фінансову та фізичну концепції збереження капіталу. Зростання капіталу відбувається за рахунок джерел, серед яких найважливіший є чистий прибуток звітного періоду. Головною проблемою кругообігу капіталу є визначення максимально припустимого рівня споживання прибутку, зокрема суми, що може бути спрямована на дивіденди. Визначення даного показника залежить від обраної підприємством концепції збереження капіталу. Кожна з них передбачає свій підхід до обчислення величини прибутку, що може бути оцінений як збільшення капіталу.

Облік інфляційного впливу в наш час здійснюється країнами південно-американської групи. Так, Бразильські фірми коригують розмір основних засобів на поточний рівень інфляції при кожному складенні балансу. В історії існував також приклад США та Сполученого королівства, які в 1970 – 1974 рр. були вимушені ввести інфляційний облік, але використовували не часткову, а повну індексацію статей балансу [2, с. 176].

Зараз у світовій практиці існує ряд методів обліку впливу інфляції, при цьому не розроблено єдиної міжнародної методології та навіть не встановлені єдині терміни цього процесу. Тому відбувається так, що різні за назвами методи обліку інфляції мають однаковий зміст, що пояснюється неточностями у перекладі, таким чином, метод загальної купівельної спроможності є тим самим, що і метод коригування у зв'язку зі зміною купівельної спроможності грошей, метод обліку поточної вартості водночас називають методом обліку за поточними витратами.

Різні вчені пропонують різні класифікації. Так, Єфімова О. В. виділяє виробничий та комплексний підходи; І. Ярошук визначає два підходи до обліку впливу змін цін: оцінку об'єктів бухгалтерського обліку за поточною вартістю та метод коригувань даних обліку, спираючись на зміни загальної купівельної спроможності грошової одиниці. М. Шеремет розглядає такі методики: методику оцінки об'єктів обліку у грошових одиницях купівельної спроможності та методику переоцінки об'єктів бухгалтерського обліку у поточну вартість. Д. Міддлтон визначає дві системи ведення обліку в умовах інфляції: облік при постійній купівельній спроможності (або облік у постійних цінах) і облік у поточних цінах [3].

Єдину українську класифікацію методів бухгалтерського обліку впливу інфляції створив Ковальов В. В. За його методологією спочатку необхідно визначити, чи потрібна переоцінка об'єктів, що враховуються, у разі позитивної відповіді, можливий вибір між переоцінкою по коливаннях рівнів товарних цін або по коливаннях курсів валют. Усі існуючі в наш час методи обліку інфляції поділяються на дві основні групи. Перша група включає методи постійного застосування, які передбачають урахування впливу інфляції безпосередньо під час процесу обліку. До неї належать такі методи:

- 1) ведення паралельного обліку в іншій стабільній валюті;
- 2) ведення обліку в умовній грошовій одиниці;
- 3) ведення обліку з використанням прогностичних індексів інфляції (часто в офіційних джерелах із запізненням друкують індекси інфляції, затримка може тривати від місяця до року).

У другу групу включені методи наступного застосування, які полягають у коригуванні показників фінансової звітності. Вони включають:

- 1) метод вибіркового коригування – полягає в інфляційному коригуванні лише окремих статей. Вибір цих статей здійснюється на основі принципу суттєвості;
- 2) метод суцільних коригувань полягає в тому, що коригуються всі показники фінансової звітності.

За наявності такої суттєвої розбіжності у можливих методах урахування ринкової ситуації, розробка єдиної державної методології стає необхідною.

Щодо методів існують різні трактування і класифікації. Можливі два принципово різні підходи: виробничий та комплексний. Однак обидві методики мають спільний недолік: жодний із названих методів не враховує зниження купівельної спроможності грошових коштів.

При виробничому підході коригуванню підлягають лише окремі елементи звітності. Наприклад, у країнах Південної Америки він використовується при застосуванні методу LIFO у обліку запасів, український приклад – застосування методів прискореної амортизації в необоротних активах.

Комплексний підхід означає на коригування всіх статей, які підлягають впливу інфляції. Підхід використовує два методи:

- 1) загальної купівельної спроможності;
- 2) поточної (відновлювальної) вартості.

Другий метод є більш складним для застосування на практиці, бо внаслідок зміни поточної вартості немонетарного активу підприємство отримує прибуток (збиток) від володіння такими активами. Прибуток (збиток) може перейти на реалізований фінансовий результат, якщо активи були реалізовані протягом звітного періоду.

Коли немонетарні активи продовжують обліковуватися на балансі підприємства, тоді як їх поточна вартість змінилася, прибуток (збиток) від володіння активами вважатиметься нереалізованим. Саме найскладнішим етапом упровадження даного методу є визначення реалізованих та нереалізованих прибутків (збитків).

До того ж до методів урахування інфляції відносять: коригування на зміну загального рівня цін, метод коригувань за поточною вартістю, метод коригувань за постійною купівельною спроможністю.

Перший метод наводить усі статті балансу до цін на дату балансу, тобто до єдиної за купівельною спроможністю грошової одиниці. Це забезпечує однорідність оцінки статей, тобто об'єктивність цін, але негативно впливає на облік позикових зобов'язань, бо може спричинити виникнення значного інфляційного прибутку. Метод коригувань за поточною вартістю використовує зрушення в цінах на кожному ринку замість загального індексу, що дає об'єктивну інформацію про стан господарських засобів, але виникає розбіжність грошової одиниці – зникає однорідність одиниці виміру. Метод коригувань за постійною купівельною спроможністю коригує лише ті статті, інфляційний приріст за якими перевищує середньодержавний рівень інфляції. Він дозволяє позбавитися зайвих розрахунків та враховує нерівномірність руху цін, але в той же час цей метод є суб'єктивним, оскільки як і другий, він позбавлений єдності грошового виміру.

З наведеного аналізу виходить, що неможливо однозначно обрати один із трьох методів, відкидаючи два інших. Головною метою бухгалтерського обліку є найточніше та найефективніше відображення економічних показників стану підприємства, для здійснення ефективної підприємницької діяльності. Для уніфікації методики на державному рівні існуючий стандарт інфляційного коригування повинен пропонувати комбіновану методику, тобто використання поєднання різних методів, або пристосування їх у різних ситуаціях.

Хоча для більшості розвинутих країн світу вплив інфляційних процесів став незначущим і не розглядається як питання бухгалтерського обліку, нестабільність внутрішніх ринків України викликає необхідність у більш точній оцінці балансових статей підприємств з урахуванням коливань цін на ринку. В умовах нестабільного ринку неефективно надавати перевагу одному з методів, при цьому відкидаючи інші. Для найбільш ефективного обліку впливу зміни рівня цін необхідно застосовувати комплекс наведених методів, але створити єдину державну методологію використання цих інструментів.

Уніфікація облікових методів щодо проблеми інфляції дозволить не лише більш правильно встановлювати розмір активів підприємства, але й об'єктивно порівнювати різні підприємства між собою, що, наприклад, спростить процес залучення інвестицій. Також це значно спростить облік для підприємств та знизить ризик завищеної оцінки прибутків підприємства.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Вплив інфляції: Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 22, затверджене наказом МФУ від 28.02.2002 р. № 147 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0269-02>. 2. Ярошук І. Вплив інфляції на фінансовий стан і фінансові результати підприємства: збірник тез IV Міжнародної науково-практичної конференції "Теорія і практика економічного аналізу: сучасний стан, актуальні проблеми та перспективи розвитку" 10-12 жовтня 2006 / І. Ярошук. – Тернопіль, 2006. – 197 с. – С. 174–176. 3. Ефимова О. В. Методика расчета инфляции при анализе бухгалтерской отчетности / О. В. Ефимова // Бухгалтерский учет. – 2003. – № 10. – С. 45–49. 4. Коваленко О. Інфляція в Україні: особливості та вплив на фінансову систему / О. Коваленко // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – № 19. – С. 308–315. 5. Коршикова Р. Вплив інфляції на фінансову звітність підприємств / Р. Коршикова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 12. – С. 22–28.

Студент 3 курса
факультета международных экономических отношений ХНЭУ

АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ КНР И ЦЕЛЕСООБРАЗНОСТИ ИХ ПРИМЕНЕНИЯ В НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЕ УКРАИНЫ

Аннотация. Рассмотрены особенности налоговой системы Китайской Народной Республики (КНР), прогрессивная система налогообложения, перспективы, возможные проблемы и недостатки внедрения прогрессивной ставки на налог с доходов физических лиц в Украине.

Анотація. Розглянуто особливості податкової системи Китайської Народної Республіки (КНР), прогресивну систему оподаткування, перспективи, можливі проблеми та недоліки впровадження прогресивної ставки на податок з доходів фізичних осіб в Україні.

Annotation. This article describes the features of the tax system in Chinese People's Republic (CPR), a progressive system of taxation, prospects, possible problems and disadvantages of introduction of the progressive income tax rates in Ukraine.

Ключевые слова: налоговая система, налог на доход, прогрессивная ставка налога, дефицит государственного бюджета, неравенство населения по доходам.

Экономика Китайской Народной Республики (КНР) неуклонно растет на протяжении последних тридцати лет. В среднем за этот период годовой прирост ВВП составлял почти 10 %. Сейчас экономика Китая – вторая (после США) в мире с объемом ВВП \$8,4 трлн [1]. Следует отметить, что постоянный экономический рост невозможен без действенной налоговой системы.

Целью данной работы является анализ перспектив введения прогрессивной ставки налога на доходы с физических лиц в Украине.

Объектом данной статьи выступает система налогообложения КНР.

Предметом исследования работы является прогрессивная ставка налога на доходы.

Изучением налоговой системы КНР, историей ее становления и развития, занимались не так много ученых и практиков: Павлова Л. П., А. Илларионов, Мельникова Н. А., однако все еще остаются нерешенными и проблемными вопросы, связанные с данной темой.

Современная система налогообложения в КНР начала складываться в начале 80-х годов XX в. с началом проведения реформ и политики открытости. Новая экономическая политика вела к появлению новых налогоплательщиков: предприятий национального капитала (частных предприятий, созданных китайскими предпринимателями) и предприятий иностранного капитала (совместных предприятий, предприятий со 100 % иностранным капиталом). На первом этапе политики реформ одной из важнейших задач для КНР являлось привлечение прямых иностранных инвестиций, поэтому одной из задач законодательной работы в КНР стала разработка системы налоговых льгот для предприятий с иностранным капиталом и их правовое оформление.

Для предприятий с участием иностранного капитала были установлены значительные налоговые льготы, выражавшиеся в освобождении от уплаты некоторых налогов, освобождении от налогов по территориальному принципу – например, при регистрации предприятия в специальных экономических зонах, в результате чего общее налоговое бремя для предприятий могло быть снижено до 12 – 13 % от суммы прибыли. Предприятия с китайским капиталом, как правило, не могли пользоваться данными льготами [2].

С конца 90-х годов XX в. в КНР началась унификация налогообложения предприятий иностранного и национального капитала. Процесс унификации ускорился после вступления КНР в ВТО и принятием обязательства по предоставлению предприятиям с участием иностранного капитала национального режима. Реформы налогообложения 2007 – 2008 гг. (в частности, введение единого подоходного налога для предприятий с иностранным и национальным капиталом и отмена отдельного налога на доходы предприятий с иностранным капиталом и иностранных предприятий; распространение на предприятия с участием иностранного капитала налога на недвижимость, налога на городской ремонт и строительство, дополнительного сбора на образование) были направлены на создание равных условий налогообложения для предприятий китайского и иностранного капитала в КНР [2].

В настоящее время в КНР существует 17 налогов [3]:

- налог на доходы предприятий (корпоративный подоходный налог);
- налог на доходы физических лиц;

налог на добавленную стоимость;
налог на предпринимательскую деятельность;
потребительский налог;
транспортный налог;
налог на приобретение автотранспорта;
налог на переход прав;
налог на недвижимость;
налог на прирост стоимости земли;
налог на использование городских земель;
сбор за занятие сельскохозяйственных земель;
ресурсный налог;
налог на городской ремонт и строительство;
дополнительный сбор на образование;
гербовый сбор;
налог на табачный лист.

Особое внимание в этой статье необходимо уделить налогам на доходы, так как они имеют наибольший удельный вес в структуре всех налоговых поступлений. Налог на доходы физических лиц уплачивается физическими лицами. Лица, проживающие в КНР постоянно, уплачивают налог с доходов, полученных в КНР и из-за рубежа. Лица, не проживающие в Китае постоянно, уплачивают налог с доходов, полученных в КНР.

Объектом налогообложения являются доходы, полученные физическими лицами. В зависимости от вида дохода применяются различные ставки налога и способы определения налоговой базы.

Доходы, возникающие у физического лица в связи с работой по найму (заработная плата, оклад, премии, бонусы, участие в прибыли предприятия, субсидии и компенсации и др.), облагаются налогом по прогрессивной ставке в размере от 3 до 45 % [4]. Налоговой базой является сумма дохода за вычетом 3 500 юаней ежемесячно (4 800 юаней – для части иностранных граждан) [5]. Ставки налога на доходы физических лиц наведены в табл. 1.

Таблица 1

Ставки налога на доходы физических лиц

Сумма налогооблагаемого дохода в месяц, юаней	Ставка налога, %
до 1 500	3
от 1 501 до 4 500	10
от 4 501 до 9 000	20
от 9 001 до 35 000	25
от 35 001 до 55 000	30
от 55 001 до 80 000	35
80 001 и выше	45

Доходы индивидуальных торгово-промышленных хозяйств и доходы от ведения деятельности по договору подряда облагаются налогом по прогрессивной ставке в размере от 5 до 35 % [4]. Налоговой базой является сумма дохода за вычетом расходов на ведение деятельности, убытков и необлагаемого минимума в размере 42 000 юаней ежегодно [5]. Ставки налога на доходы от предпринимательской деятельности наведены в табл. 2.

Таблица 2

Ставки налога на доходы от предпринимательской деятельности

Сумма налогооблагаемого дохода в год, юаней	Ставка налога, %
до 15 000	5
от 15 001 до 30 000	10
от 30 001 до 60 000	20
от 60 001 до 100 000	30
100 001 и выше	35

Социальное неравенство в Китае – одна из острейших проблем в стране. Поэтому на протяжении последних нескольких десятилетий применяется прогрессивная система налогообложения. Данная система способствует сглаживанию классовых разрывов в обществе.

В Украине существует схожая проблема. Также следует отметить, что сегодня наблюдается низкий уровень налогообложения обеспеченных людей. В частности, в 2010 году 50 % самых бедных украинцев заплатили 36 % налогов [6]. При этом 20 % самых богатых украинцев платят 20 % налогов, а 1 % – 4 % налогов [6]. Поэтому применение прогрессивной системы начисления налога на доходы с физических лиц могло бы уменьшить существующий уровень неравенства населения.

С 2008 по 2012 годы в Украине наблюдается дефицит государственного бюджета: -12 500 млн грн (2008 г.), -35 517 млн грн (2009 г.), -64 265 млн грн (2010 г.) [7]. По сообщению Минфина дефицит государственного бюджета Украины в 2012 году составил 53,39 млрд грн. Увеличившись, таким образом в 2,3 раза или на 29,83 млрд грн по сравнению с предыдущим годом [8]. Следует иметь в виду, что единственным средством пополнения бюджета и сокращения его дефицита являются дополнительные налоговые доходы для реализации программ по стимулированию занятости, а также в целях финансирования масштабных инфраструктурных проектов. Такие доходы появились бы с переходом на прогрессивную схему налогообложения.

Однако, введение прогрессивного налогообложения может иметь и негативные последствия. Во-первых, это потребует введения обязанности самостоятельного декларирования гражданами своих доходов. Принимая во внимание отсутствие подобного опыта, можно прогнозировать, что это приведет к возникновению большого количества ошибок и обложения штрафами большого количества населения. Во-вторых, не исключено, что прогрессивное налогообложение приведет к тому, что богатые люди начнут интенсивнее уклоняться от налогов, в результате чего объем поступлений снизится, а основная налоговая нагрузка ляжет на средний класс.

Система налогообложения доходов, безусловно, должна стимулировать экономическую активность граждан, которая, в свою очередь, влияет на темпы экономического роста в стране. Но ситуация, когда с каждой заработанной гривны тратить по своему усмотрению богатый может в несколько раз больше чем бедный, вряд ли отвечает принципам социальной справедливости.

Таким образом, с большой долей вероятности можно утверждать, что прогрессивное налогообложение личных доходов может создать условия, способствующие росту производственных инвестиций, увеличению эффективности предпринимательской деятельности, способствовать формированию среднего класса в стране, а также будет препятствовать непроизводительному растрачиванию доходов на приобретение предметов роскоши, элитной недвижимости и престижное потребление.

Научн. рук. Часовникова Ю. С.

Литература: 1. Economy of China [Electronic resource]. – Access mode : http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_China. 2. Налоговая система КНР [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pavel.bazhanov.pro/chinatax/>. 3. Налоговая система Китайской Народной Республики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ru.wikipedia.org/wiki/Налоговая_система_Китайской_Народной_Республики. 4. О налоге на доходы физических лиц : Закон КНР. 5. Налогообложение в Китае [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://sbf-group.com/articles/china/taxation_in_china/. 6. Украина может вернуться к прогрессивной шкале налогообложения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.novostimira.com.ua/news_16683.html. 7. Выполнение государственного бюджета Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://index.minfin.com.ua/budget/>. 8. В Украине растет дефицит бюджета [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.objectiv.tv/090213/80626.html>.

Зябрева О. В.

УДК 657.425

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ АМОРТИЗАЦІЇ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ

Анотація. Розглянуто актуальні проблеми обліку амортизації нематеріальних активів на підприємствах. Окреслено методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи й розкриття інформації про них у фінансовій звітності. Зображено недостатню розробку методики оцінки, що зумовлює потребу в удосконаленні обліку й аудиту нематеріальних активів.

© Зябрева О. В., 2013

Аннотация. Рассмотрены актуальные проблемы учета амортизации нематериальных активов на предприятиях. Описаны методологические основы формирования в бухгалтерском учете информации нематериальных активах и раскрытия информации о них в финансовой отчетности. Показана недостаточная разработка методики оценки, что обусловило потребность в усовершенствовании учета и аудита нематериальных активов.

Annotation. This article discusses the problems of accounting the intangible assets depreciation at the enterprises. Methodological foundations the formation in the accounting the information on intangible assets and revealing the information about them in the financial statement are described. The article shows the insufficient development of the method of evaluation that determines the need for improving the intangible assets accounting and auditing.

Ключові слова: нематеріальні активи, необоротні матеріальні активи, активний ринок, підприємство, методи амортизації, облік.

Розвиток ринкового середовища в Україні вимагає нових умов для формування активів підприємства. У господарський обіг включений особливий їх вид – нематеріальні активи, використання яких на сьогодні значною мірою сприяє підвищенню конкурентоспроможності товарів і послуг в усіх галузях промисловості. Особливо гострими стають проблеми визнання нематеріальних активів із метою ведення бухгалтерського обліку. Ґрунтується дане твердження на тому, що потенційних інвесторів та партнерів при оцінці українських підприємств часто цікавить саме вартість нематеріальних активів. Це загальносвітова тенденція: в розвинених країнах нематеріальні активи відіграють значну роль у господарській діяльності більшості підприємств.

Проблеми та особливості обліку нематеріальних активів на підприємствах є предметом наукових досліджень багатьох вітчизняних та закордонних вчених, зокрема: Бойчук І. М., Бутинця Ф. Ф., Завгороднього В. П., Пилипенка І. І., Покропивного С. Ф., К. Стендфілда [1 – 5]. Критичний аналіз існуючих теоретико-методологічних основ обліку цього виду активів, який міститься в роботах зазначених авторів, дає підстави для подальшої розробки методології та практики обліку нематеріальних активів, а саме: у частині нарахування їх зносу, обліку інтелектуальної власності тощо. Розробляючи питання методики обліку нематеріальних активів, кожен із дослідників, відповідно до поставлених цілей і завдань, обирає ті чи інші показники діяльності підприємства. Але залишаються невирішеними питання класифікації нематеріальних активів; вивчення їх впливу на отримання майбутніх економічних вигод; нарахування їх зносу та обліку при вибутті.

Метою даної роботи є аналіз проблем обліку нематеріальних активів та методики їх відображення в балансі підприємства та їх класифікація. Об'єкт – нематеріальні активи. Предметом виступає система обліку амортизації нематеріальних активів.

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи і розкриття інформації про них у фінансовій звітності визначені П(С)БО-8 "Нематеріальні активи", згідно з яким, нематеріальні активи – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми, може бути ідентифікований та утримується підприємством з метою використання більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам [6].

Нематеріальні активи можуть бути розподілені на дві групи: прямо пов'язані з обсягом виробництва та прямо непов'язані з обсягом виробництва. До першої групи можна віднести такі нематеріальні активи: винаходи; сорти рослин; породи тварин; комерційні таємниці; комп'ютерні програми та ін. Ці нематеріальні активи повинні амортизуватись згідно з терміном використання або згідно з обсягами виробництва. До другої групи можна віднести такі нематеріальні активи: комерційні (фірмові) назви; літературні та художні твори; торговельні марки; фонограми; промислові зразки та ін.

Як відомо, будь-який актив підприємства слід виключати з балансу при будь-якому вибутті або якщо від його використання не очікується економічної вигоди. Але це не стосується нематеріальних активів, оскільки при їх вибутті вони продовжують бути на підприємстві та можуть приносити економічні вигоди. Проблема полягає в тому, що в господарській практиці підприємства використовують нематеріальні активи, строк корисного використання яких становить менше одного року, а зараховують їх до складу необоротних активів.

Кожний вид нематеріальних активів, який використовується підприємством, має бути відображений в обліку на окремому субрахунку, мати свій підхід до обліку, нарахування зносу, списання. Кожен нематеріальний актив повинен переносити свою вартість на витрати виробництва залежно від його участі та ролі в процесі діяльності підприємства [2].

Систематичний розподіл вартості нематеріальних активів на періоди, у яких вони приносять прибутки, визначається обсягом амортизації, яка залежить від способу нарахування, але нарахування амортизації повинно бути обмежене процесом отримання економічних вигод.

На відміну від П(С)БО-8, у пп. 120 п. 1 ст. 14 Податкового кодексу України визначено, що нематеріальні активи – право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності, право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, у тому числі набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами [7].

Тлумачення сутності нематеріального активу на законодавчому рівні має розбіжності і не дає вичерпного визначення даної категорії. В економічній літературі питання щодо сутності нематеріальних активів також не мають ґрунтовного висвітлення, а саме: недостатнє дослідження економічної сутності нематеріальних активів (зокрема, реєстрації торгової марки, авторського права; патентування промислового зразка, винаходу), недостатня розробленість наукової класифікації, відсутність методики обліку окремих операцій з нематеріальними активами, невирішеність питань організації носіїв інформації, поділу на балансовий і позабалансовий облік, амортизаційної політики, також не знайшли свого належного висвітлення та питання аналізу нематеріальних активів.

Особливою проблемою нематеріальних активів є нарахування амортизації. Амортизація нематеріальних активів – постійне списання вартості нематеріальних активів у процесі їх виробничого використання. Вона покликана компенсувати витрати, понесені підприємством при їх придбанні, і забезпечити формування джерела фінансування майбутніх придбань відповідних активів. Амортизаційні відрахування проводяться щомісячно, починаючи з місяця, наступного за місяцем, у якому актив став придатний до використання, і закінчуються з місяця, наступного за місяцем вибуття. Протягом терміну корисного використання об'єкта нематеріальних активів амортизація його не зупиняється, окрім випадків консервації підприємства. Нарухування амортизаційних відрахувань не залежить від фінансового результату діяльності підприємства. Порядок нарахування амортизації на нематеріальні активи регулюється П(С)БО-8 та Методичними рекомендаціями з бухгалтерського обліку нематеріальних активів: підприємство самостійно обирає метод нарахування, згідно з П(С)БО-7. Але ці методи можна застосовувати лише до нематеріальних активів, за якими визначено конкретний строк корисного використання. Якщо ж визначити строк неможливо, то амортизація не нараховується. Прикладом може бути торгова марка.

Для підприємств, які є платниками податку на прибуток, амортизація нараховується впродовж строку їх корисного використання, який повинен бути зазначений у правовстановлюючих документах. По групі "Права на об'єкти промислової власності" амортизація нараховується протягом періоду не менше 5 років. По групі "Авторське право та суміжні з ним права" амортизація нараховується протягом періоду не менше 2 років.

Так, нарахування зносу із використанням показника амортизації стосовно необоротних нематеріальних активів згідно з П(С)БО-8, крім права постійного користування земельною ділянкою, здійснюється протягом строку їх корисного використання, який встановлюється підприємством при визнанні цього об'єкта активом, при зарахуванні на баланс. Нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання амортизації не підлягають. До таких активів належать ті, щодо яких підприємством не визначено обмеження строку, протягом якого очікується збільшення грошових коштів (чи їх еквівалентів) від їх використання. Згідно з П(С)БО-7, рекомендовано нарахування амортизації основних засобів (крім інших необоротних матеріальних активів) за такими методами:

прямолінійним, згідно з яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, яка амортизується, на очікуваний період використання об'єкта нематеріальних активів;

зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року (або первинної вартості на дату початку нарахування амортизації) та річної норми амортизації;

прискореного зменшення залишкової вартості, згідно з яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного періоду (або первинної вартості на дату початку нарахування амортизації) та подвоєної річної норми амортизації;

кумулятивним, згідно з яким річна сума амортизації визначається як добуток вартості, що амортизується, та кумулятивного коефіцієнта;

виробничим, згідно з яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації;

податковим, згідно із Законом України про оподаткування прибутку підприємств до групи 4 належать: електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друку інформації, інші інформаційні системи, комп'ютерні програми, телефони (в тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує вартість малоцінних товарів (предметів).

За умови неможливості встановлення таких термінів амортизація нараховується із використанням лінійного методу [6]. Слід відзначити, що нематеріальні активи чутливі до технічного старіння, тож термін їхньої корисної експлуатації буде коротким і завжди обмеженим. Тому для нарахування амортизації нематеріальних активів використовують лінійний метод до того часу, поки компанія не доведе необхідність застосування іншого методу або нематеріальні активи перестануть приносити економічні вигоди.

Розглянувши сутність нематеріальних активів, можна відзначити, що вони є одними із вагомих активів підприємства, які становлять різні права, що дають можливість власнику здійснювати підприємницьку діяльність.

Проблема обліку нематеріальних активів пов'язана передусім із питаннями їх класифікації, а також способами надходження. Їх облік вимагає особливої уваги до таких характеристик, як "термін експлуатації", "дата виведення з експлуатації", "ступінь зношеності". Вартість та ефективність використання нематеріальних активів залежать від терміну їх служби. Визначення терміну вартості нематеріальних активів проводиться лінійним методом, а методи визначення терміну експлуатації та їх урахування при амортизації потребують подальшої розробки.

Отже, кожний вид нематеріальних активів, який використовується підприємством, має бути відображений в обліку на окремому субрахунку, мати свій підхід до обліку, нарахування амортизації і списання. Кожен нематеріальний актив повинен переносити свою вартість на витрати виробництва залежно від його участі та ролі в процесі діяльності підприємства.

Проблеми обліку нематеріальних активів є досить актуальними на сьогодні та потребують удосконалення та вирішення на законодавчому рівні.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Бойчук І. М. Економіка підприємства / І. М. Бойчук. – Львів : Сполом, 1999. – 212 с. 2. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік / Ф. Ф. Бутинець. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 608 с. 3. Завгородний В. П. Бухгалтерський облік в Україні / В. П. Завгородний. – К. : А.С.К., 2003. – 848 с. 4. Пилипенко І. Аудит: застосування міжнародних стандартів аудиту в аудиторській практиці України / І. Пилипенко. – К. : Держ. академія статистики, обліку та аудиту, 2005. – 169 с. 5. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства / С. Ф. Покропивний. – К. : КНЕУ, 2001. – С. 128. 6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 "Нематеріальні активи" : затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87, зі змінами і доповненнями. – К. : КНТ, 2010. – 320 с. 7. Податковий кодекс України. – К. : ДП "ІВЦ ДПА України", 2010. – 336 с. 8. Про внесення змін і доповнень до статті 10 Закону України "Про аудиторську діяльність" : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 14. – С. 88. 9. Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України від 22.05.1997 р. № 283/97-ВР, нова редакція // ВВР. – 1997. – № 27. – Ст. 181; № 47. – Ст. 294. 10. Сушко Д. Д. Проблеми бухгалтерського обліку нематеріальних активів у частині їх визнання та класифікації / Д. Д. Сушко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 10. – С. 163–166. 11. Ушеренко С. В. Особливості визначення, визнання та оцінки нематеріальних активів на сучасному етапі формування їх ринку / С. В. Ушеренко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – № 4. – С. 9–12.

УДК 657.1:005.591.45

Фімушкіна В. А.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

СУЧАСНИЙ СТАН, ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ АУТСОРСИНГУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Анотація. Розглянуто переваги та недоліки аутсорсингу у сфері фінансових послуг. Проведено аналіз сучасного стану аутсорсингових послуг в Україні. Виявлено перспективи подальшого розвитку даного виду послуг.

Аннотация. Рассмотрены преимущества и недостатки аутсорсинга в сфере финансовых услуг. Проведен анализ современного состояния аутсорсинговых услуг в Украине. Определены перспективы дальнейшего развития данного вида услуг.

Annotation. The advantages and disadvantages of the accounting outsourcing are considered. The current state of outsourcing processes in Ukraine is analysed. The possibilities for development of this service are defined.

Ключові слова: аутсорсинг, бухгалтерський аутсорсинг, переваги аутсорсингу, недоліки аутсорсингу, перспективи.

Згідно з Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність" керівники мають право самостійно обирати форму ведення бухгалтерського обліку [1]. Такою формою, відповідно до ст. 8 цього Закону, є "...ведення на договірних засадах бухгалтерського обліку централізованою бухгалтерією або аудиторською фірмою", іншими словами – бухгалтерський аутсорсинг.

Дослідженню різних аспектів аутсорсингу присвячені праці як закордонних, так і українських авторів. Серед них: Дж. Брайан, Д. Берсін, Е. Йордон, М. Морган, Б. Анікіна, І. Альтшулер, О. Каленський, Д. Михайлов, Е. Сафарова, І. Шуригіна та ін.

Об'єктом дослідження виступає бухгалтерський аутсорсинг як модель організації бізнесу.

Предметом є особливості застосування бухгалтерського аутсорсингу в процесі діяльності українських підприємств.

Метою даного дослідження є виявлення переваг та недоліків аутсорсингу бухгалтерського обліку, а також оцінка розвитку аутсорсингових процесів у сучасній українській економіці. Основними завданнями статті є:

розкриття сутності аутсорсингу;

відокремлення переваг для організації, що користується послугами аутсорсингу бухгалтерського обліку;

виявлення негативних аспектів застосування аутсорсингу в бухгалтерському обліку;

оцінка сучасного стану аутсорсингу в Україні;

оцінка перспектив подальшого розвитку аутсорсингу в Україні.

Незважаючи на те, що у США та країнах Європи аутсорсинг вже набув широкого застосування, для України це поняття є досить новим.

Аутсорсинг (*out* – зовнішній, *source* – джерело, ресурс) – метод оптимізації діяльності підприємства за рахунок концентрації зусиль на основному предметі діяльності та передачі функцій, що не є профільними для компанії, та корпоративних ролей зовнішнім спеціалізованим компаніям. Сутність аутсорсингу полягає в розподілі функцій бізнес-системи згідно з принципом "залишаю собі тільки те, що здатен зробити краще за всіх, передаю зовнішньому виконавцю те, що він виконує краще за інших" [2].

Найбільш поширеними видами аутсорсингу є бухгалтерський, юридичний, кадровий, інформаційно-технологічний, логістичний та аутсорсинг персоналу. В даній роботі розглянуто саме бухгалтерський аутсорсинг. Бухгалтерський аутсорсинг становить винесення функцій, пов'язаних з організацією, веденням бухгалтерського обліку та складанням звітності на підприємстві, передачу їх для виконання аутсорсеру. Іншими словами, це переча підприємством виконання функцій своєї бухгалтерії іншій організації [3].

Розрізняють два варіанти бухгалтерського аутсорсингу. Перший варіант передбачає ведення всієї бухгалтерії, другий – передачу функцій по окремих ділянках, наприклад облік основних засобів, облік заробітної плати.

Сьогодні багато компаній, переслідуючи різні цілі, все більше і більше виявляють зацікавленість в аутсорсингу фінансової функції. Великі компанії, до складу яких входять дочірні підрозділи у різних регіонах, мають на меті спрощення складання консолідованої звітності та керівництва підприємством. У цьому випадку компанія, що надає послуги із зовнішнього ведення бухгалтерського обліку, забезпечує збір та централізовану обробку інформації на всіх підприємствах групи. Середні та малі підприємства, які прагнуть побудувати прозору систему фінансового обліку, у тому числі на основі МСФЗ, і впровадити ефективний внутрішній контроль та управлінський облік, зацікавлені в залученні кваліфікованого фахівця, що має досвід у галузі українського бухгалтерського та податкового обліку, МСФЗ, внутрішнього аудиту та бюджетування. У таких умовах тема бухгалтерського аутсорсингу в Україні є особливо актуальною.

Вартість бухгалтерського аутсорсингу залежить від низки факторів: від системи оподаткування, кількості працівників, обсягу документообігу, виду діяльності, кількості контрагентів, касових операцій та ін. Доцільно зазначити, що вартість послуги приблизно дорівнює заробітній платі штатних бухгалтерів, а у деяких випадках – навіть нижче за неї. Проте переваг, які отримує замовник, багато.

По-перше, відбувається підвищення ефективності бізнесу в цілому за рахунок зниження витрат, пов'язаних із комерційною діяльністю підприємства, пошуку найбільш оптимальних режимів оподаткування, взаємодії з податковими органами та іншими інстанціями.

По-друге, мінімізуються витрати на утримання власної бухгалтерії, обладнання робочих місць, спеціальну літературу та програмне забезпечення, фінансування тренінгів та курсів підвищення кваліфікації [4].

По-третє, відбувається економія трудових ресурсів, що сприяє підвищенню ефективності функціонування компанії. В організаціях спостерігається посилення концентрації уваги на головних цілях підприємства.

По-четверте, компанія, що надає аутсорсингові послуги, має у своєму штаті висококваліфікованих фахівців зі значним досвідом у розв'язанні складних завдань. Це свідчить про значне зниження ризику, пов'язаного з некоректністю відображення бухгалтерських операцій та помилками при складанні звітності.

По-п'яте, відбувається збільшення капіталізації: за допомогою аутсорсингу можна частково перерозподілити інвестиційний капітал у стратегічно більш важливу для підприємства діяльність.

По-шосте, не існує ризику того, що хтось із працівників звільниться, скористується лікарняним або візьме відпустку. Аутсорсингова компанія має у своєму розпорядженні необхідну кількість співробітників, тому існує гарантія своєчасного та повного надання послуги.

Проте існують і деякі перешкоди на шляху розвитку бухгалтерського аутсорсингу в Україні. Найважливішою проблемою є небезпека витоку інформації. Це викликає недовіру до аутсорсингових компаній з боку керівництва. Проте подібних неприємностей можна уникнути, якщо прискіпливо обирати аутсорсингову компанію, спираючись на її репутацію, та заздалегідь узгоджувати всі подобиці спільної діяльності.

Іншим недоліком є загроза банкрутства аутсорсингової компанії, адже це може спричинити додаткові проблеми з пошуку іншої аутсорсингової фірми та передачі їй всіх справ.

Гальмує розвиток аутсорсингу також і відсутність необхідної законодавчої бази. Наявність чітких регулюючих норм щодо укладання угод значною мірою підвищило б рівень взаємодії між компанією-клієнтом та компанією-аутсорсером.

Сучасний ринок бухгалтерського аутсорсингу в Україні знаходиться на стадії формування, але з часом набуває все більшої популярності. Вітчизняні компанії, що надають подібні послуги, пропонують такі види робіт:

- контроль за веденням податкового та бухгалтерського обліку;
- підготовка облікових реєстрів та податкових процедур обліку відповідно до чинного законодавства;

- надання співробітникам бухгалтерії консультацій з питань податкового та бухгалтерського обліку;

- підготовка статистичних та фінансових звітів та надання їх у відповідні органи;

- підготовка обов'язкової щоквартальної звітності;

- ідентифікація, оцінка та мінімізація податкових та інших ризиків, притаманних бізнесу;

- розрахунково-касові операції;

- облік заробітної плати;

- облік матеріалів;

- облік основних засобів та нематеріальних активів;

- облік розрахунків з підзвітними особами;

- облік розрахунків з постачальниками і покупцями.

Процедура використання послуг бухгалтерського аутсорсингу є такою. Компанія-клієнт знаходить підприємство, що спеціалізується на аутсорсингу бухгалтерського обліку, та укладає з ним угоду про надання послуги. Компанія-аутсорсер підбирає необхідний персонал, за який повністю несе юридичну відповідальність, у той час як компанія-клієнт не має ніяких зобов'язань перед найнятими працівниками. Юридично залучені співробітники в ній не працюють. Заробітну плату їм виплачує підприємство-аутсорсер. Воно також виплачує соціальні збори та податок з доходів фізичних осіб.

Використання терміна "аутсорсинг" призводить до проблеми визнання таких зобов'язань в обліку і відображення плати за послуги. Якщо розглядати аутсорсинг не як операцію з надання персоналу, а як надання послуг, з'являється можливість уникнення додаткових проблем, пов'язаних із можливістю відображення подібних послуг в бухгалтерському обліку. При цьому підприємство може відносити ці послуги до витрат діяльності, оскільки відносини між компанією-замовником і компанією-провайдером сформовані на підставі договору цивільно-правового характеру, предметом якого є надання послуг [2].

Послугами бухгалтерського аутсорсинга в Україні частіше користуються приватні підприємці, малі підприємства та нещодавно відкриті компанії – близько 40 %. Лише 5 % великих підприємств звертаються до бухгалтерського аутсорсингу. І хоча до 2012 року зацікавленість бухгалтерськими послугами зі сторони юридичних осіб зростала, сьогодні спостерігається деякий спад. Проте це не можна сказати про приватних підприємців, серед яких послуги ведення обліку користуються стабільним попитом. Цю тенденцію можна виправдати змінами у Податковому кодексі, відповідно до яких юридичні особи отримали можливість працювати з приватними підприємцями без втрати валових витрат. Через це багато компаній перевели свій бізнес на приватних підприємців, для яких облік є простішим, а ставки оподаткування значно нижче.

Аутсорсинг бухгалтерського обліку розвивається у багатьох країнах світу, і Україна не є винятком. Безперечно, ця модель організації та ведення бізнесу є ефективною, адже вона дозволяє зосередитися на першочергових завданнях підприємства, сприяє підвищенню основних показників діяльності компанії, знижує ризик припущення помилок при складанні звітності та забезпечує стабільний розвиток бізнесу. Аргументи на користь аутсорсингу є більш вагомими, ніж недоліки цього методу. Таким чином, можна зробити висновок, аутсорсинг має всі можливості і надалі залишатися перспективним напрямом бізнесу.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність : Закон України від 07 вересня 2001 р. // ВВР. – 2001. – № 9. 2. Харламова Т. Н. Управление затратами на качество продукции: отечественный и зарубежный опыт : монография / Т. Н. Харламова, Б. И. Герасимов, Н. В. Злобина. – Тверь : Изд. ТГТУ, 2006. – 68 с. 3. Поплюйко А. М. Бухгалтерський аутсорсинг: перспективи розвитку в Україні / А. М. Поплюйко // Фінанси, облік та аудит. – 2001. – № 18. – С. 335–339. 4. Рибак А. Бухоблік "на стороні": Аутсорсинг / А. Рибак // Податкове планування. – 2008. – № 7. – С. 27–36. 5. Безручук С. Л. Аутсорсинг, лізинг персоналу або послуги бухгалтерського обліку: критична оцінка термінів / С. Л. Безручук, С. М. Лайчук // Міжнародний збірник наукових праць. – 2005. – № 12. – С. 41–58.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

АВТОМАТИЗАЦІЯ СИСТЕМ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ РОЗРАХУНКУ ОПЛАТИ ПРАЦІ

Анотація. Висвітлено проблему обліку розрахунку оплати праці та можливі напрями вирішення цієї проблеми, зокрема автоматизації систем бухгалтерського обліку. Підкреслено переваги користування автоматизаційною системою бухгалтерського обліку в разі розрахунку оплати праці.

Аннотация. Освещена проблема учета расчета оплаты труда и возможные направления решения этой проблемы, в частности автоматизации систем бухгалтерского учета. Выделены преимущества пользования автоматизированной системой бухгалтерского учета в случае расчета оплаты труда.

Annotation. This article highlights the problem of accounting the calculation of labour remuneration and possible approaches to solving this problem, in particular, the automation of accounting systems. The advantages of using the automated system of accounting in the case of the calculation of wages are also emphasized.

Ключові слова: розрахунки з оплати праці, заробітна плата, автоматизація бухгалтерського обліку, електронна звітність, комп'ютеризація.

За сучасних умов інформатизації та комп'ютеризації діяльності підприємства виникає потреба у використанні автоматизованих систем бухгалтерського обліку. Це інноваційне впровадження дозволить практично повністю виключити паперову роботу, значно знизити вірогідність помилок та підвищити ефективність роботи бухгалтера. Автоматизація систем бухгалтерського обліку з розрахунку заробітної плати є актуальною темою, бо має відношення до умов сучасного розвитку бухгалтерського обліку на підприємстві.

Багато авторів ставить проблему обліку заробітної плати на головне місце серед інших аспектів облікової системи. Питання обліку праці та її оплати висвітлювались такими вченими в галузі бухгалтерського обліку, як: Сопко В. В., Хомин П. Я., Гарасим П. М., Бутинець Т. А., Жук Н. Л., Семенов Г. А., Андрущенко Л. О., Голов С. Ф., Білуха М. Т., Дорош Н. І., Усач Б. Ф., Петрик О. А. та ін.

Однак вдосконалення нормативно-правової бази та сучасне поширення використання автоматизованих систем бухгалтерського обліку на підприємстві зумовлює необхідність подальшого дослідження питань документального забезпечення кадрового обліку та розрахунків з персоналом з оплати праці.

Основною метою даної статті є висвітлення сучасних проблем обліку розрахунків з оплати праці та напрями їх удосконалення у контексті поширеної автоматизації систем бухгалтерського обліку. Об'єктом статті є розрахунок оплати праці, а предметом виступає процес автоматизації систем бухгалтерського обліку розрахунку оплати праці.

Без сумніву бухгалтерський облік і оподаткування в Україні є складним та часом неоднозначним. Однією з найскладніших сфер бухгалтерського обліку вважається заробітна плата.

Оплата праці в Україні регулюється в першу чергу КЗпП України, Законом України "Про оплату праці", а також безліччю законів і нормативних актів. Розрахунок заробітної плати в Україні – це складний і вельми трудомісткий процес, який включає безліч законодавчо регульованих нарахунків і утримань, державних гарантій, неоднозначного оподаткування, і величезної кількості звітності.

Слід зазначити, що стандартний розрахунок включає: а) нарахування в розрахунковій відомості заробітної плати, згідно з штатним розкладом, трудових договорів та таблиця обліку робочого часу при погодинній формі оплати праці; розрахунок премій, надбавок, компенсацій, пільг, понаднормових, відпускних; розрахунок при звільненні і скорочення; облік виплат за рахунок фондів соціального страхування; медичного страхування, страхування життя, інші нарахування, передбачені законодавством України та колективним договором; а також розрахунок винагород за договорами цивільно-правового характеру; б) утримання в розрахунковій відомості: за виконавчими документами, за заявами працівників; в) розрахунок податків і зборів, що утримуються з заробітної плати, відповідно до законодавства України [1].

Помилка у нарахуванні заробітної плати автоматично призводить до цілої серії помилок і порушень, які є найважчими за своїми наслідками. Є тільки один спосіб уникнути таких помилок – абсолютно точно знати, як проводити будь-які розрахунки, пов'язані із заробітною платою та основні проблеми, які виникають у цій сфері.

У сучасних умовах господарювання підприємств значно зростає можливість свідомого чи несвідомого неправильного відображення облікової інформації в реєстрах бухгалтерського обліку та, як наслідок, приховуванні значних сум грошових коштів. Найчастіше ці порушення виявляються при проведенні розрахунків із працівниками з оплати праці та з фондами соціального страхування.

Важливе значення має чітка організація облікової роботи розрахунків з оплати праці на підприємстві. Це пов'язано з тим, що облік праці і заробітної плати є трудомістким, потребує уваги і сконцентрованості, оскільки пов'язаний з обробленням великої кількості первинної інформації, має багато однотипних операцій, здійснення яких потребує багато часу. Саме в галузі розрахунків із персоналом по оплаті праці законодавство України є найбільш мінливим і нестабільним, тому потребує від бухгалтерів та аудиторів постійного оновлення нормативної бази, яку вони використовують у процесі роботи [2].

Останнім часом законодавчі і нормативні документи, що регламентують оподаткування витрат на оплату праці, змінювалися досить часто і кардинально. Тому бухгалтеру важливо знати, як здійснювати оподаткування тієї або іншої виплати в даний час. Між іншим бухгалтерам необхідно постійно слідкувати за змінами у прожитковому мінімумі та мінімальній заробітній платі, оскільки від цих величин залежать розмір податкової соціальної пільги при утриманні податку з доходів фізичних осіб, розмір доходу до якого застосовується податкова соціальна пільга, розмір внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, що утримуються із заробітної плати працівників тощо.

В Україні існує проблема оцінки розміру мініимальної заробітної плати, прожиткового мінімуму та вартості робочої сили. Ці проблеми породжують низку дій (з боку керівників і власників підприємств), які спричиняють проблеми обліку розрахунків з оплати праці, а відтак, і аудиту розрахунків з оплати праці [3].

Найбільшою проблемою обліку розрахунків з робітниками з оплати праці на сьогодні є недостатня автоматизація даної ділянки обліку та відсутність частини додаткових реквізитів у документах, якими підтверджуються операції з обліку праці та її оплати. Тому одним із напрямів удосконалення бухгалтерського обліку є зменшення кількості документації завдяки впровадженню багатоденних і накопичувальних документів, використання типових міжвідомчих форм, пристосованих до використання обчислювальної техніки.

З кожним днем все більша кількість комп'ютерів стає необхідним атрибутом на робочому місці звичайного бухгалтера. Застосування комп'ютерів дозволяє знижувати трудомісткість роботи бухгалтера, контролювати правильність операцій, спрощує облік, розрахунки й аналіз бухгалтерських документів, прискорює обробку інформації, знижує витрати на оплату праці, зменшує обсяг документообігу, дозволяє використовувати технічні носії первинної інформації, спрощує розрахунки між підприємствами, забезпечує оперативність і тривалість зберігання отриманої інформації.

У середньому, зниження витрат часу на виконання основних бухгалтерських розрахунків при застосуванні окремих програм для автоматизації бухгалтерського обліку становить 30 – 40 %, при застосуванні комплексної автоматизації – 45 – 55 % [4].

Для вдосконалення обліку оплати праці потрібно забезпечити підприємства комп'ютерним веденням обліку. Це дасть змогу швидко та якісно дати аналіз витратам, визначити розрахункові операції, швидко і надійно визначити всі статті витрат, зокрема що стосується розрахунків з оплати праці.

Автоматизована система значно полегшує роботу бухгалтера, виключає можливість помилок, які могли б виникнути при ручному розрахунку цим самим забезпечуючи правильність нарахування заробітної плати працівникам підприємства та нарахування обов'язкових платежів до фондів та бюджету. При цьому зникає потреба в здійсненні перевірок, ревізій, аудиту первинної документації.

За словами заступника Міністра фінансів України Єфименко Тетяни Іванівни, "в практику бухгалтерського обліку підприємств України поставлено нове завдання: адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Наслідком виконання Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України, повинна стати гармонізація нормативної бази бухгалтерського обліку з Постановою Європейського парламенту та Ради Європейського Союзу про застосування міжнародних стандартів фінансової звітності" [5].

Одним із шляхів вирішення проблеми може служити Програма "1С: Підприємство 8 Зарплата і Управління Персоналом для України". З її допомогою можна вести кадрову управлінську й облікову діяльність декількох організацій, підтримувати документування й автоматизацію процесу підбору й оцінки кандидатів, розробляти і застосовувати схеми фінансової мотивації працівників з використанням різних показників ефективності діяльності як окремого працівника, так і підприємства. Для розрахунку й обліку заробітної плати в програмі автоматизована за такими параметрами: розробка схем мотивації працівників; облік результатів виробничої діяльності; автоматичний розрахунок широкого кола нарахувань – від оплати по окладу до оплати лікарняних і відпусток по середньому заробітку; гнучка настройка використовуваних нарахувань і утримань. При цьому йдуть взаєморозрахунки з працівниками підприємства, а також облік витрат на оплату праці в складі собівартості продукції і послуг. Автоматизовано весь комплекс розрахунків з персоналом, починаючи від введення документів про фактичне вироблення, оплати лікарняних листів і відпусток, аж до формування документів на виплату зарплати та депонування, а також звітності в державні наглядові органи [6].

Реалізація завдань реформування системи бухгалтерського обліку та сучасні ринкові зміни діючої системи організації оплати праці потребують докорінних змін методології обліку розрахунків оплати праці на підприємстві.

Отже, слід зробити висновок, що питання нарахування заробітної плати, а також податкового, бухгалтерського статистичного обліку оплати праці займають особливе місце в роботі бухгалтерії кожного підприємства.

Основою ефективної діяльності будь-якого суб'єкта господарювання виступає чітко налагоджена система врахування і контролю. Незалежно від форми власності фірми необхідний бухгалтерський облік як основа, що підтверджує юридичну і фінансову обґрунтованість дій фірми, її взаємодії з органами державного керування і правопорядку і дотримання встановлених норм і правил [7].

Сьогодні створено законодавчо-правову базу регулювання оплати праці відповідно до міжнародних трудових норм, що діють у ринковій економіці, система документування оплати праці розвинута на високому рівні. Однак залишається необхідність розроблення нових та вдосконалення існуючих галузевих форм первинних документів з обліку заробітної плати, що враховують особливості її нарахування і виплати в окремих галузях економіки [8].

Говорячи про користь автоматизації бухгалтерії, потрібно сказати, що вона підвищує ефективність роботи багатьох структур підприємства: бухгалтеру-виконавцю бухгалтерське програмне забезпечення полегшує роботу на трудомістких ділянках, збільшує швидкість виконання операцій; співробітникам, що не володіє великим досвідом, дозволяє виконувати складні завдання. Головний бухгалтер з легкістю зможе довірити підлеглим практично всі аспекти роботи, адже чітко прописаний алгоритм не дозволить їм помилитися. Керівник ж зможе отримувати оперативну інформацію про фінансову і виробничу діяльність компанії.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Начисление заработной платы в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://zarplata.chizh.ua/view_information.php?id=48. 2. Покатаєва О. В. Шляхи вдосконалення системи оплати праці на підприємстві / О. В. Покатаєва, О. Г. Кошулинська // Держава та регіони. Науково-виробничий журнал. Серія: Економіка та підприємництво. – 2010. – № 3. – С. 139–141. 3. Садовников О. А. Сучасні проблеми обліку розрахунків з оплати праці та удосконалення їх шляхів / О. А. Садовников, Г. В. Сировой // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. Науковий журнал. – 2011. – № 8(162). Ч. 1. 4. Пичугин П. ІС: Бухгалтерия: доступно для бухгалтера: полное практ. пособие для совр. бухгалтера: последняя версия / П. Пичурин, Д. Бабаев. – 2-е изд., перераб. и доп. – Х. : Фактор, 2007. – 453 с. 5. Єфименко Т. І. Доповідь заступника Міністра фінансів України [Електронний ресурс] / Т. І. Єфименко. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=70586. 6. Облік заробітної плати в Україні. Нархування зарплати в Україні // Журнал "Бухгалтерський облік". – 2011. – № 9. 7. Хома Д. М. Проблеми обліку та аудиту розрахунків з оплати праці в умовах економічної кризи / Д. М. Хома // Сталій розвиток економіки. Науково-виробничий журнал. – 2010. – № 3 – С. 222–227. 8. Ткаченко Н. А. Особливості документального оформлення операцій з обліку праці та її оплати / Н. А. Ткаченко // Облік і фінанси АПК. Науково-виробничий журнал. – 2011. – № 3 – С. 79–83.

Валєжна М. С.

УДК 657.44:336.717.3

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТА КОНТРОЛЮ ДЕПОЗИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКУ

Анотація. Визначено проблеми відображення в обліку депозитних операцій банку з фізичними та юридичними особами, а також розглянуто організаційні та методологічні аспекти обліку з метою оптимізації і підвищення ефективності депозитної політики комерційних банків України.

Анотация. Определены проблемы отражения в учете депозитных операций банка с физическими и юридическими лицами, а также рассмотрены организационные и методологические аспекты учета с целью оптимизации и повышения эффективности депозитной политики коммерческих банков Украины.

© Валєжна М. С., 2013

Annotation. The problems of reflecting in the accounting the deposit operations of a bank with individuals and legal entities were defined, as well as organisational and methodological aspects of the accounting for the purpose of optimisation and increase of the efficiency of deposit policy of commercial banks of Ukraine are considered.

Ключові слова: депозит, депозитні операції, операційно-технічний ризик, ризик ліквідності, опис процесів.

Актуальність роботи пояснюється тим, що однією з необхідних передумов для ефективного функціонування банків та їх фінансової стійкості є стабільність і достатність ресурсної бази банків, основою якої є депозитні кошти. Від того, наскільки банки приділятимуть увагу формуванню фінансових ресурсів, залежить їх спроможність здійснювати активні банківські операції. З огляду на це важливого значення та актуальності набувають питання організації обліку та контролю депозитних операцій банку.

Мета роботи полягає в дослідженні організації обліку та контролю депозитних операцій з фізичними та юридичними особами.

Саме залучені кошти становлять основу банківських ресурсів, які, у свою чергу, є вкладами та депозитами. Найважливішим моментом банківської роботи є формування ресурсної бази, яке у здійсненні банком пасивних операцій історично відіграло первинну й визначальну роль стосовно його активних операцій. Основна частина банківських ресурсів, як відомо, утворюється в процесі проведення депозитних операцій банку, від ефективної й правильно організації яких залежить стабільність функціонування банку.

Останнім часом проблеми організації обліку, контролю та аналізу депозитних операцій набувають у вітчизняних банках дедалі більшого значення. Це пов'язано, по-перше, з досягненням певної стабільності та адаптованості до умов ринкового середовища, по-друге, з посиленням конкуренції серед банків і, по-третє, з впровадженням новітніх інформаційних технологій, застосування яких можливе лише за умови чіткої організації обліку, контролю та аналізу.

Як переконує світовий досвід, вагому частку втрат банків за депозитними операціями становлять або ненавмисні помилки, або крадіжки. Причиною втрат є непрофесійні, недбалі або навмисні дії співробітників банку. Крадіжки та зловживання за депозитними операціями в основному скоюють штатні працівники персоналу банку і меншою мірою сторонні особи. Це стає можливим через недосконалість програмно-технічних засобів або брак внутрішньобанківського контролю [1].

Внутрішньобанківський контроль за депозитними операціями є найефективнішим способом боротьби із втратами банку через зловживання, помилки персоналу та ризики притаманні даним операціям. Правильно організований контроль депозитних операцій забезпечує достовірність і повноту інформації, що передається керівництву банку, дотримання внутрішніх і зовнішніх нормативних актів при здійсненні депозитних операцій банку, збереження активів банку і його клієнтів, оптимальне використання ресурсів банку, управління ризиками, забезпечення чіткого виконання розпоряджень органів управління банку в досягненні мети, яка поставлена в стратегічних та інших планах банку мінімізацію операційно-технічних ризиків, та можливих втрат при здійсненні даних операцій, що підвищує їх ефективність [2]. Над даною проблемою працювали такі вчені, як: Кириленко В. Б., Васюренко О. В., Кузьмінська О. Е., Герасимович А. М., Дзюблюк О. В. та інші [3].

Процедури внутрішнього контролю повинні забезпечувати та встановлювати щодо депозитних операцій: відповідальність та підзвітність особи (підрозділу), що здійснює операцію, розподіл обов'язків між виконавцями операції з метою розмежування контролю за обліковими записами та операціями за ними, розподіл відповідальності працівників за ухвалення операції, її запис, контроль і зберігання активів; схвалення операції, обмеження доступу до активів, облікових записів і сховищ; внутрішні перевірки та звірки до моменту виконання операції, а також подальший контроль; автоматизований контроль.

Під час контролю депозитних операцій необхідно звернути увагу на такі питання: аналіз внутрішньої нормативної бази, попередній аналіз за допомогою системи показників, визначення обсягу вибірки депозитних справ та угод для перевірки та власне перевірка їх комплектації і відповідності внутрішнім вимогам, аналіз стану обліку депозитних операцій, аналіз стану звітності та її достовірності (у тому числі тієї, що подається до НБУ й управлінської), перевірка звітності, що надається Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, і сплати внесків, аналіз депозитної, тарифної політики банку, а також її дотримання, визначення обґрунтованих потреб у коштах, що залучаються, й оцінка ефективності роботи із залучення вкладників, питання фінансового моніторингу операцій [4].

Внутрішній контроль за депозитами має здійснюватися відповідно до Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банківських установах України, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 30 грудня 1998 року № 566 (зі змінами та доповненнями), так, щоб гарантувати: залучення та розміщення депозитів у межах строків і лімітів, встановлених банком; приймання та розміщення усіх депозитів за процентною ставкою, що застосовується у банку згідно із запровадженою ним політикою; своєчасне та правильне відображення в бухгалтерському обліку депозитних операцій.

Система бухгалтерського контролю за депозитними операціями включає систему реєстрації депозитів. Система обліку операцій із депозитами має гарантувати правильне та своєчасне відображення таких даних: номеру договору; назви контрагента; типу договору (за строком використання); бази нарахування процентів; номіналу депозиту; валюти депозиту; процентної ставки; дати нарахування процентів; умов сплати процентів; дати погашення депозиту.

Банки мають визначити процедури перевірки тотожності цих систем аналітичного обліку операцій із депозитами з оборотами і залишками за рахунками синтетичного обліку.

Нарахування процентів і здійснення відповідних записів у бухгалтерському обліку має періодично перевірятися особою, яка не бере участі у виконанні операцій з нарахування. Проценти, відображені на окремих аналітичних рахунках процентних витрат (доходів), мають бути звірені з сумою процентів, сплачених депоненту.

При нарахуванні процентів та відображенні їх за відповідними рахунками бухгалтерського обліку необхідно регулярно переглядати відповідні процедури внутрішнього контролю і перевіряти розрахунок процентів і записи за цими рахунками.

Організація обліку і контролю депозитних операцій банку здійснюється з урахуванням вимог нормативних документів облікової політики банку та внутрішньобанківських нормативних документів і процедур затверджених постановою правління НБУ [5].

Комерційні банки здійснюють депозитні операції за ліцензією Національного банку України.

При організації обліку і контролю депозитних операцій банку необхідно забезпечити: хронологічну послідовність реєстрації операцій у первинних документах, дотримання правил документообороту, попередження можливості виникнення нестач, незаконного витрачання грошових коштів, своєчасне та достовірне відображення операцій на рахунках бухгалтерського обліку та звітності, взаємозв'язок даних синтетичного та аналітичного обліку, інформацію про фактичні та можливі результати за депозитними операціями банку, дієздатність розроблених процедур бухгалтерського контролю, збереження опрацьованих документів звітності протягом установленого строку.

Процедура виконання банком операцій за депозитними рахунками має здійснюватися поетапно: отримання дозволу на здійснення депозитних операцій; оформлення необхідних документів; контрольні процедури; здійснення розрахунків; повнота бухгалтерського обліку; контроль/аудит операцій.

Установи банку залучають кошти на депозитні (вкладні) рахунки з метою підвищення захищеності населення в накопиченні заощаджень та одержанні відповідного доходу, а також з метою залучення грошових ресурсів для здійснення банківської діяльності.

Депозит (вклад) – це кошти у готівковій та безготівковій формі, що надаються фізичними та юридичними особами у розпорядження банку на певний строк, під проценти та оформляються відповідним договором.

При організації обліку депозитних операцій необхідно враховувати, що за категоріями депонентів депозити розрізняють: депозити банків, депозити бюджету та позабюджетних фондів України, депозити суб'єктів господарської діяльності, депозити фізичних осіб.

Депозитні операції банку поділяються на активні й пасивні.

Активними депозитними операціями для банку вважаються операції з розміщення ним коштів на депозит, а пасивними депозитними операціями – операції із залучення банком коштів на депозит.

Облік коштів за депозитними операціями (як активними так і пасивними) здійснюється в розрізі дати їх виникнення та виду валюти.

Активні депозитні операції, які банк здійснює на міжбанківському ринку, в бухгалтерському обліку відображаються згідно з Планом рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України за такими групами балансових рахунків: № 120, 121, 150, 151.

Пасивні депозитні операції банку щодо залучення коштів на депозит у бухгалтерському обліку відображаються за різними класами Плану рахунків бухгалтерського обліку комерційних банків України залежно від категорії депонентів.

У першому класі відображаються депозити банків за такими групами рахунків: № 160, 161.

У другому класі відображаються депозити клієнтів банку за такими групами рахунків: № 251 – 256, № 260 – 263.

У третьому класі відображаються депозитні операції банку за ощадними сертифікатами власної емісії, які обліковуються за такими групами рахунків: № 332, 350.

Доходи банку від депозитної діяльності обліковуються на рахунках шостого класу за такими групами балансових рахунків: № 600, 601, 609, 610, 611.

Витрати банку за депозитними операціями обліковуються на рахунках сьомого класу за такими групами балансових рахунків: № 701 – 705.

При організації роботи за депозитними операціями банком розробляється порядок оформлення таких операцій первинними документами, одним з яких є депозитний договір, що засвідчує право установи банку користуватися коштами, залученими від клієнтів, та право вкладників отримати в чітко визначений строк суму депозиту і проценти за його користування.

Вкладник має право відкрити в установі банку будь-яку кількість депозитних рахунків, які призначені для обліку коштів, внесених на визначений у договорі строк.

За строками використання коштів депозити поділяються на депозити до запитання та депозити на визначений строк (строкові).

Депозити до запитання – це кошти, що перебувають на поточних і бюджетних рахунках, на кореспондентських рахунках комерційних банків і використовуються власниками залежно від потреби в цих коштах.

Депозити на визначений строк – це кошти, що зберігаються на окремих депозитних рахунках у банку протягом установленого строку, який визначається договором при відкритті цих рахунків. Строковими депозитами є також кошти, що отримані від інших комерційних банків як депозит (вклад) на конкретний строк.

Кошти на депозитні рахунки фізичних осіб можуть бути внесені готівкою, перераховані з власного вкладного або поточного рахунків, відкритих в установі банку або в іншому банку.

Установа банку гарантує депоненту таємницю за депозитним рахунком. Без згоди депонента довідки третім особам щодо рахунку можуть бути надані лише у випадках, передбачених чинним законодавством України.

За отриманими коштами на депозитні рахунки залежно від виду депозитної операції та депонентів банку видається підтвердний документ, яким може бути: для банків – депозитний договір, для суб'єктів господарської діяльності – корпоративна пластикова картка і депозитний договір або тільки депозитний договір, а для фізичних осіб – ощадна книжка, пластикова картка і депозитний договір або тільки депозитний договір.

Ощадна книжка та пластикова картка – бланки суворої звітності, які обліковуються за позабалансовим рахунком 9821 "Бланки суворої звітності" на відповідних аналітичних рахунках і при їх видачі списуються з позабалансу.

Розроблені банком операційні процедури документального оформлення і відкриття депозитних рахунків відповідно до їх економічної сутності, схеми документообороту, безпомилкового їх відображення в обліку забезпечують виконання функцій бухгалтерського контролю депозитних операцій банку та отримання достовірної фінансово-статистичної звітності.

При організації обліку депозитних операцій необхідно враховувати, що у разі відкриття (закриття) або зміни номерів депозитних рахунків клієнтів (суб'єктів господарської діяльності), крім рахунків офіційних представництв, установа банку зобов'язана повідомити про це податковий орган за місцем реєстрації власника рахунку протягом трьох робочих днів з дня відкриття або закриття рахунку (включаючи день відкриття або закриття) [6].

Тож можна зробити висновок, що проблема організації обліку депозитних операцій є досить гострою та актуальною у банках через те, що впровадженням новітніх інформаційних технологій неможливе без чіткої організації обліку. Інформаційні технології, що базуються на сучасних комп'ютерах, спричиняють зміни в організації бухгалтерського обліку депозитних операцій банку. Це пов'язано з переходом від паперових електронних форм бухгалтерського обліку, із застосуванням електронного документообігу, повним використанням можливостей в одержанні інформації, яку може надавати система аналітичного обліку, збільшення уваги до проведення контрольних і аналітичних функцій бухгалтерськими підрозділами за рахунок економії часу від застосування нових інформаційних технологій, розробкою й впровадженням за всіма банківськими операціями технологічних карт.

Наук. керівн. Тирінов А. В.

Література: 1. Кириленко В. Б. Організація обліку, контролю та аналізу депозитних операцій банку: [текст] : монографія / В. Б. Кириленко. – К. : КНЕУ, 2008. – 264 с. 2. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України затв. постановою Правління НБУ від 20.03.1998 р. № 114. 13.02.2011. – Верховна Рада України (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. 3. Кириленко В. Організація обліку в банках: [текст] : навч. посібн. / В. Кириленко, О. Кузміньська. – К. : КНЕУ, 2007. – 316 с. 4. Белова І. В. Організація контролю в банку [текст] : навч. посібн. / І. В. Белова. – Суми : Університетська книга, 2009. – 301 с. 5. Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua. 6. Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами, затв. пост. Правління Національного банку України від 3 грудня 2003 р. № 516 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua.

УДК 657.421(477)

П'ясецька А. І.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ

Анотація. Розглянуто проблематику та методологію визначення, визнання та обліку основних засобів підприємства. Поручено питання документального забезпечення бухгалтерського обліку в цій сфері, амортизації основних засобів. Проведено порівняння з методологіями інших держав.

© П'ясецька А. І., 2013

Аннотация. Рассмотрены проблематика и методология определения, признания и учета основных средств предприятия. Подняты вопросы документального обеспечения бухгалтерского учета в этой сфере, амортизации основных средств. Проведено сравнение с методологиями других стран.

Annotation. This article examines the problems and methods of the determination, recognition and accounting of fixed assets of a firm. Particularly, the questions of documental support of the accounting in this sphere and the amortization of fixed assets were raised. The comparison with methods of other countries was held.

Ключові слова: основні засоби, матеріальні активи, амортизація, методи бухгалтерського обліку, документальне забезпечення, малоцінні швидкозношувані предмети.

Базою функціонування більшості підприємств є забезпеченість основними засобами. Особливо це стосується виробничих галузей національного господарства. Окрім безпосереднього впливу на процес виробництва, основні засоби утворюють досить суттєву (залежно від сфери діяльності підприємства) частину собівартості продукту. Тому питання точності та актуальності в їх обліку завжди залишається актуальним.

Правильна організація обліку основних засобів сприяє ефективному використанню машин, обладнання, виробничих площ та інших засобів праці, які у своїй сукупності утворюють виробничотехнічну базу і визначають виробничу мету господарства. У процесі поділу груп, за якими класифікуються основні засоби підприємства та вибору методів їх амортизації, виникають різні за своїм характером проблеми відображення в бухгалтерській звітності.

Проблему найбільш ефективного та достовірного обліку основних засобів вивчали такі українські вчені, як: Білуха М. Т., Новицька С. С., Максименко А. В., Войтенко Т. І., Бутинець Ф. Ф., Швець В. Г. та ін. Одержані ними в різний час результати створюють загалом необхідні умови для досягнення успішного виконання обліком своїх функцій відповідно до потреб усіх рівнів управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що серед науковців і практиків ведуться постійні дослідження питань щодо вдосконалення обліку основних засобів. Зокрема, ці питання висвітлено у працях Голова С. Ф., Кірейцевої Г. Г., Коблянської О. І., Мельник Т. Г., Солка В. В., Ткаченка Н. М. та ін. Але ряд питань у законодавчо-нормативних документах залишилися недоопрацьованими, а саме: методика нарахування амортизації, визначення справедливої вартості і переоцінки, облік продажу основних засобів тощо.

Метою даного дослідження є визначення типових для підприємства проблем з обліку основних засобів та пошуку шляхів їх вирішення через методи існуючої української та міжнародної практики. За об'єкт дослідження приймаються основні засоби, предметом дослідження є принципи їх обліку.

Основні засоби є однією із складових основного капіталу суб'єкта господарювання, необхідних йому для здійснення виробничо-господарської діяльності. Для виготовлення продукції, підприємства повинні мати, перш за все, засоби праці, оскільки саме вони є визначальним істотним елементом у процесі виробництва, вони багаторазово беруть у ньому участь, частинами переносять свою вартість на продукт, що створюється, не змінюючи при цьому своєї речовинно-натуральної форми. Засоби праці не мають тієї загальної взаємозамінюваності, яка характерна, наприклад, для потенційної робочої сили, тому їх ефективність змінюється залежно від галузі, підприємства, окремого виду діяльності. Ця різниця для кожного конкретного засобу праці залежить від його технічного стану, ступеня фізичного й морального зносу.

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби та розкриття інформації про них у фінансовій звітності підприємств, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності регламентуються Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби". У бухгалтерському обліку до основних засобів відносять матеріальні активи, які підприємство втримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1].

Основні засоби підприємств і організацій, незалежно від форм власності, відображаються в бухгалтерському обліку і звітності за фактичними витратами на їх придбання, перевезення, встановлення, державну реєстрацію, які становлять їхню первісну вартість.

Класифікація основних засобів здійснюється за їх функціональним призначенням, галузями економічної діяльності, речовим характером, використанням, належністю і видами. Крім того, основні засоби групують за галузями економічної діяльності [2].

Критерії визнання основних засобів аналогічні критеріям визнання, які застосовуються для всіх активів. Об'єкт основних засобів визнається активом, коли існує імовірність того, що підприємство отримає у майбутньому економічні вигоди, пов'язані з використанням цього об'єкта, і його вартість може бути достовірно визначена [3]. Крім того, у визначенні основних засобів наведені такі критерії їх визнання, як: матеріальність (мають матеріальну форму); призначення (утримуються з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в

оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій); термін корисного використання (більше року або операційного циклу, якщо він довший за рік).

Додатковий критерій визнання – критерій вартості – використовується при виділенні тільки однієї групи основних засобів: малоцінних необоротних матеріальних активів. Недотримання вартісного критерію призводить до некоректного розподілу витрат на амортизацію між періодами і тим самим викривляються дані фінансової звітності.

Схожа ситуація з активами, що підлягають списанню. Ті активи, що мають бути списані, тобто використання або продаж яких неможливий, необхідно списати з балансу на витрати періоду, і вони будуть виключені зі складу основних засобів підприємства.

Для цілей бухгалтерського обліку основні засоби поділяються на основні засоби та інші необоротні матеріальні активи, які, в свою чергу, поділяються на окремі групи. Група основних засобів – сукупність однотипних за технічними характеристиками, призначенням та умовами використання необоротних матеріальних активів. Рахунки в Плані рахунків відповідають класифікації основних засобів, наведеній у П(С)БО 7.

У міжнародній практиці основні засоби відображаються в обліку за первісною або, як її часто перекладають, історичною вартістю. Відповідно до МСФЗ, до первісної вартості основних засобів включаються: ціна придбання за вирахуванням отриманих знижок; митні збори; невідшкодовані податки; витрати, що прямо пов'язані з приведенням основних засобів у робочий стан. Формування первісної вартості в різних країнах суттєво не відрізняється. Єдине, що необхідно підкреслити, це те, що на відміну від вітчизняної облікової практики, за кордоном в окремих випадках дозволено відносити до вартості основних засобів суму відсотків за позиками, пов'язаними з придбанням останніх.

Щодо документального відображення операцій, то слід відзначити ідентичність документів: акт приймання-передачі основних засобів, картка обліку основних засобів, документи, що підтверджують право на власність, технічна документація, довіреність, акти приймання-передачі відремонтованих основних засобів, інвентарний список основних засобів, інвентарна книга, акти зі списання основних засобів, акт введення основного засобу в експлуатацію тощо, які притаманні всім країнам СНД. Їх різниця полягає лише в різній нумерації документів. Так, якщо в Україні Акт зі списання основних засобів (ОЗ-3), то в Російській Федерації – ОЗ-4.

У процесі виробництва основні засоби втрачають свою вартість у вигляді амортизаційних відрахувань та переносять її на створювані на підприємстві продукцію, роботи, послуги, а також окремою статтею входять до складу адміністративних та інших витрат. Порядок нарахування і використання амортизаційних відрахувань основних засобів визначено як податковим законодавством, так і П(С)БО 7 "Основні засоби". Цим же Положенням визначено, що об'єктом амортизації є основні засоби (окрім землі). При визначенні цих норм не враховується моральний знос основних засобів, тому українська продукція не конкурентоспроможна на світових ринках.

Також світовій практиці притаманний кумулятивний метод нарахування амортизації та метод зменшення залишкової вартості. У свою чергу, в США нова техніка й технологія впроваджуються в різні галузі народного господарства кожні 3 – 5 років, орієнтуючись переважно на моральне зношування. Тому амортизація нараховується за лінійним, кумулятивним методами, пропорційно до обсягу продукції чи шляхом зменшення залишкової вартості.

Отже, в обліковому відображенні основних засобів та нематеріальних активів у країнах, що використовують МСФО як основу, немає особливих відмінностей. Різниця полягає лише у нумерації рахунків, класифікації, методах нарахування амортизації.

У практиці обліку основних засобів досить часто зустрічаються помилки, пов'язані з віднесенням окремих основних засобів до малоцінних швидкозношуваних предметів, строк служби яких більше одного року. Це виникає через неправильний підхід до визначення основних засобів та віднесення окремих ОС, наприклад, до запасів і списання відповідно до методики, розробленої для них.

Час від часу виникає проблема з активами, що не відповідають критеріям визнання. Включення у склад основних засобів активів, орендованих на умовах операційної оренди, повинно відображатися орендарем на позабалансовому рахунку "Орендовані необоротні активи" за вартістю, вказаною в угоді про оренду.

Схожа ситуація з активами, що підлягають списанню. Ті активи, що мають бути списані, тобто використання або продаж яких неможливий, необхідно списати з балансу на витрати періоду, і вони будуть виключені зі складу основних засобів підприємства.

Ще однією проблемою є те, що первинна облікова інформація про наявність, рух, капітальний ремонт та інші операції щодо основних засобів відображається в численних спеціалізованих реєстрах, постійні ревізії яких тожожні. Це не сприяє якісному веденню обліку, збільшує трудомісткість опрацювання та відображення інформації, створює певні труднощі у формуванні документообігу й забезпеченні необхідними видами бланків.

Таким чином, національний бухгалтерський облік основних засобів потребує вдосконалення в методико-організаційних аспектах, а також узгодженості законодавчо-нормативних документів. Необхідно уточнити окремі пункти стандартів, такі як: критерії віднесення активів до тієї чи іншої групи, принципи амортизації та списання. Використовуючи світову практику, можливо спрощення документації задля зменшення об'ємів, необхідної для повноцінного обліку роботи. Також удосконалення потребують принципи оцінки вартості наявного капіталу і, як результат, принципи його

списання на собівартість. Це сприятиме більш досконалому веденню обліку основних засобів, що дасть змогу підприємствам раціональніше використовувати наявні основні засоби та більш точно визначати їх економічний вплив на собівартість продукції.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Основні засоби : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7, затверджене Наказом МФУ від 27.04.2000 р. № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 2. Бухгалтерський учет в странах мира : [учебн. пособ.] / под. ред. проф. Ф. Ф. Бутинца. – Житомир : ЖГТУ, 2008. – 484 с. 3. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік в Україні : аналіз стану і перспективи розвитку / С. Ф. Голов ; Міжнародний ін.-т менеджменту. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 522 с. 4. Омельченко О. Ю. Облік основних засобів і операцій по їх оподаткуванню : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.04 / О. Ю. Омельченко; Державна академія статистики, обліку та аудиту Держкомстату України. – К., 2006. – 21 с. 5. Охрамович О. Р. Бухгалтерський облік основних засобів в країнах СНД: правове регулювання / О. Р. Охрамович // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – Серія: Економічні науки. – 2004. – № 1(27). – С. 141–151.

Чадченко О. С.

УДК 657.3

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЗА ЕФЕКТИВНІСТЮ ВИКОРИСТАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Анотація. Розкрито сутність та складові необоротних активів бюджетних установ, виявлено основні проблеми, пов'язані з ефективністю використання необоротних активів, та визначено особливості контролю за повнотою оприбуткування, станом збереження та використання придбаних необоротних активів.

Анотация. Раскрыты сущность и составляющие необоротных активов бюджетных учреждений, выявлены основные проблемы, связанные с эффективностью использования необоротных активов, и определены особенности контроля за полнотой оприходования, хранения и использования приобретенных необоротных активов.

Annotation. The essence and components of fixed assets budgetary institutions are revealed, the key problems associated with the effective use of fixed assets are identified and peculiar features of control over the completeness of recognition, the state of preservation and use of acquired intangible assets are determined.

Ключові слова: бюджетна установа, необоротні активи, знос, оцінка вартості активів, внутрішній контроль.

Однією з визначальних умов успішного функціонування бюджетної установи, високоякісного та своєчасного надання послуг є забезпеченість засобами праці, які становлять самостійний об'єкт бухгалтерського обліку – необоротні активи та їх раціональне використання. Тому здійснення контролю за необоротними активами – важлива частина фінансово-господарського контролю.

Посилення контролю з боку держави за раціональним та ефективним використанням необоротних активів останніми роками набуває першочергового значення, оскільки кількість порушень у бюджетній сфері залишається дуже значною.

Дослідженням у сфері необоротних активів займалися такі вчені, як: Маляревский Ю. Д., Симченко Л. Н., Шевченко С. О., Нетецький Є. В. та ін. [1 – 3]. Віддаючи належне науковим напрацюванням вітчизняних вчених, слід зазначити, що розкриття питання обліку необоротних активів потребує подальшого наукового дослідження у розрізі контролю за ефективністю їх використання.

Метою дослідження є розгляд сутності необоротних активів, виявлення проблем, пов'язаних з ефективністю їх використання, а також визначення особливостей щодо проведення ревізії обліку необоротних активів.

© Чадченко О. С., 2013

Об'єкт дослідження – необоротні активи бюджетної установи.

Предмет дослідження – особливості контролю за ефективністю використання необоротних активів бюджетною установою.

Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про необоротні активи визначені в Інструкції з обліку основних засобів та інших необоротних активів бюджетних установ, затвердженій ДКУ від 17.07.2000 р. № 64 [4]. Відповідно до даної інструкції, необоротні активи – це матеріальні та нематеріальні активи, які належать установі та забезпечують її функціонування і строк корисної експлуатації яких, як очікується, становить більше одного року.

Необоротні активи складаються з основних засобів, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів.

У складі необоротних активів обліковуються земельні ділянки, капітальні витрати на поліпшення земель, будинки, споруди, передавальні пристрої, робочі силові машини й обладнання, транспортні засоби, інструменти, прилади, столовий кухонний та господарський інвентар, обчислювальна техніка, робоча та продуктивна худоба, багаторічні насадження, музейні цінності, експонати зоопарків, виставок, бібліотечні фонди, знаряддя лову, спеціальні інструменти та спеціальні пристосування, білизна, постільні речі, одяг та взуття, тимчасові споруди, природні ресурси, інвентарна тара, матеріали довготривалого використання з науковою метою, авторські та суміжні з ними права, права користування природними ресурсами, майном, об'єктами промислової власності, інші матеріальні та нематеріальні активи довготривалого використання.

Основне завдання контролю операцій з необоротними активами бюджетної установи є контроль за їх наявністю, правильністю їх оцінки, відповідним використанням та збереженням, а також виявлення та попередження порушень, пов'язаних з діями над активами.

Основною проблемою в обліку необоротних активів бюджетних установ є нарахування зносу за нормами, встановленими на сьогодні, що призводить до того, що повне нарахування зносу виникає раніше, ніж необоротні активи виступають встановлені строки їх експлуатації. У результаті цього в бухгалтерському обліку та формах фінансової звітності необоротні активи відображаються за нульовою вартістю, що не відповідає фактичній вартості майна бюджетних установ [3].

Другорядною є проблема оцінки необоротних активів, оскільки від цього залежить вірогідність визначення фінансових результатів організації і відображення їх у звітності. Вважається, що порушення із заниження вартості активів – це результат недотримання об'єктами контролю вимог закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", за що передбачено притягнення до адміністративної відповідальності окремих посадових осіб [5, с. 18].

Для того, щоб уникнути неправомірних дій та якомога точнішого виявлення помилок необхідно посилити внутрішній контроль та відповідальність посадових осіб за недопущення порушень в обліку необоротних активів за їх реальною оцінкою.

Особливостями щодо проведення контролю повноти оприбуткування, стану збереження та використання придбаних необоротних активів будуть такі:

1. Перевіряються такі документи:

бухгалтерські облікові реєстри: меморіальні ордери № 4 "Накопичувальна відомість по розрахунках з іншими дебіторами", № 6 "Накопичувальна відомість по розрахунках з іншими кредиторами", № 9 "Накопичувальна відомість про вибуття та переміщення необоротних активів", відомості нарахування зносу на основні засоби (форма № ОЗ-12 (бюджет);

первинні документи: накладні, рахунки-фактури, накладні про внутрішнє переміщення, комерційні акти, акт прийняття-передачі основних засобів ф. № ОЗ-1, акт про списання основних засобів ф. № ОЗ-3, акт про списання автотранспортних засобів № ОЗ-4, акт списання ф. № 3-2 та акти довільної форми, інвентарні картки обліку необоротних активів типових форм № ОЗ-6 (бюджет) та № ОЗ-8 (бюджет) тощо;

договори купівлі-продажу, договори про матеріальну відповідальність, накази, дозволи, розпорядження тощо.

2. Перевірка передбачає контроль за вказаними документами об'єкта контролю на предмет: укладення договорів про матеріальну відповідальність та стан закріплення всіх необоротних активів за матеріально відповідальними особами;

дотримання бюджетною установою періодичності та порядку проведення інвентаризації необоротних активів та запасів, правильність оформлення та відображення в бухгалтерському обліку її результатів;

стану збереження необоротних активів;

своєчасності, повноти та правильності оприбуткування придбаних (безкоштовно одержаних) необоротних активів;

дотримання законодавства при списанні (відчуженні) необоротних активів;

дотримання законодавства при нарахуванні зносу необоротних активів;

дотримання законодавства при проведенні індексації, дооцінок та іншого перегляду вартості необоротних активів [6].

3. Необхідним є встановити, чи призначено наказом керівника бюджетної установи осіб, які відповідають за збереження основних засобів та інших необоротних матеріальних активів, чи укладено з ними договори про матеріальну відповідальність, перевірити періодичність проведення інвентаризацій згідно з вимогами чинного законодавства.

4. Перевірка повноти та своєчасності оприбуткування придбаних матеріальних цінностей, правильності їх списання проводиться шляхом зіставлення даних меморіальних ордерів № 2 "Накопичувальна відомість руху грошових коштів загального фонду в органах Державного казначейства України (установах банків)", № 3 "Накопичувальна відомість руху грошових коштів спеціального

фонду в органах Державного казначейства України (установах банків)" і доданих до них платіжних документів при виписках банку з даними меморіальних ордерів № 6 "Накопичувана відомість по розрахунках з іншими кредиторами", № 9 "Накопичувальна відомість про вибуття та переміщення необоротних активів", форма № 438 (бюджет), форма № 439 (бюджет) та прикладеними до них первинними документами ("Акт прийняття – передачі основних засобів", ф. № ОЗ-1; "Акт про списання основних засобів", ф. № ОЗ-3; "Акт про списання автотранспортних засобів", ф. № ОЗ-4; "Акт про списання вилученої з бібліотеки літератури", ф. № ОЗ-5; "Акт списання", ф. № 3-2 та акти довільної форми).

5. При перевірці правильності списання основних фондів (засобів) необхідно звернути увагу на вказані в актах на списання причини списання. Так, списанню підлягає майно, що не може бути в установленому порядку відчужене, безоплатно передане державним підприємствам, установам чи організаціям, щодо якого не можуть бути застосовані інші способи управління (або їх застосування може бути економічно недоцільне), у разі, коли таке майно морально чи фізично зношене, непридатне для подальшого використання суб'єктом господарювання, зокрема у зв'язку з будівництвом, розширенням, реконструкцією і технічним переоснащенням, або пошкоджене внаслідок аварії чи стихійного лиха та відновленню не підлягає, або виявлене в результаті інвентаризації як нестача [7].

6. По відомості нарахування зносу на основні засоби, форма № ОЗ-12 (бюджет), інвентарних картках обліку необоротних активів типової форми № ОЗ-6 (бюджет) та № ОЗ-8 (бюджет) необхідно перевірити правильність нарахування зносу на необоротні активи, який є показником того, через який час необоротний актив втрачає свою вартість.

Отже, добре організований внутрішній контроль за дотриманням наведених рекомендацій зробить неможливими різноманітні маніпуляції з вартістю майна, допоможе запобігти значним порушенням та знизить рівень притягнень до відповідальності.

Наук. керівн. Турінов А. В.

Література: 1. Маляревский Ю. Д. Бюджетный учет и отчетность : учебн. пособ. / Ю. Д. Маляревский, Л. Н. Симченко, В. В. Ольховская. – Х. : ИД "ИНЖЕК", 2003. – 216 с. 2. Шевченко С. О. Особливості відображення в обліку операцій з необоротними активами бюджетних установ / С. О. Шевченко // Актуальні проблеми сучасної науки. – 2009. – № 10. – С. 12–15. 3. Нетецький С. В. Роль і завдання бухгалтерського обліку в управлінні бюджетними установами / С. В. Нетецький // Економіка і держава. – 2008. – № 12. – С. 59–60. 4. Інструкції з обліку основних засобів та інших необоротних активів бюджетних установ, затверджена Наказом Державного казначейства України від 17.07.2000 р. № 64 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 5. Кривда О. В. Невидиме майно, що криється під заниженням вартості основних засобів та інших необоротних активів на державних підприємствах / О. В. Кривда // Фінансовий контроль. – 2008. – № 1. – С. 18–25. 6. ГоловКРУ: Практичні рекомендації щодо проведення ревізії фінансово-господарської діяльності бюджетної установи (з окремих питань програми) № 9 від 04.08.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uargavo.net>. 7. Порядок списання об'єктів державної власності, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 08.11.2007 р. № 1314 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>.

Голояд А. В.

УДК 657.1:657.63

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОБЛІК ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ: БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ТА ПОДАТКОВИЙ АСПЕКТИ

Анотація. Досліджено нормативно-правову базу, що регулює питання обліку основних засобів в Україні. Розглянуто відмінності між бухгалтерським та податковим обліком основних засобів. Встановлено відсутність єдиних вимог щодо обліку основних засобів у бухгалтерському та податковому законодавстві та надано рекомендації стосовно їх зближення.

Аннотация. Исследована нормативно-правовая база, регулирующая вопросы учета основных средств в Украине. Рассмотрены различия между бухгалтерским и налоговым учетом основных средств. Установлено отсутствие единых требований по учету основных средств в бухгалтерском и налоговом законодательстве и даны рекомендации по их сближению.

© Голояд А. В., 2013

Annotation. The regulatory framework governing the accounting of fixed assets in Ukraine are investigated. The differences between financial and tax accounting of fixed assets are considered. The absence of uniform requirements on accounting for fixed assets accounting have been established in accounting and tax legislation and recommendations regarding their convergence are given.

Ключові слова: основні засоби, група основних засобів, бухгалтерський облік основних засобів, податковий облік основних засобів.

Наявність в Україні бухгалтерського і податкового обліку, їх певна роз'єднаність визначили один із пріоритетних напрямів реформування податкової системи України, зокрема наближення податкового та бухгалтерського обліку основних засобів. Повне розв'язання цієї проблеми дозволить значно полегшити роботу відділів бухгалтерії на підприємствах, уникати розбіжностей у трактуванні одних й тих же процесів і явищ.

Важливі аспекти організаційно-методичного забезпечення бухгалтерського та податкового обліку основних засобів досліджено у багатьох наукових працях, зокрема таких вчених, як: Белоусова А. М., Голова С. Ф., Колеснікової О. М. та ін. [1 – 3]. Проте виникає проблема наближення бухгалтерського та податкового обліку основних засобів, що потребує подальшого дослідження.

Метою даної статті є аналіз розбіжностей між бухгалтерським та податковим обліком основних засобів та надання рекомендацій стосовно їх наближення.

Для досягнення визначеної мети були поставлені такі завдання:

- 1) дослідити нормативно-правову базу, що регулює питання обліку основних засобів в Україні;
- 2) розглянути відмінності між бухгалтерським та податковим обліком основних засобів;

3) надати рекомендації щодо наближення бухгалтерського та податкового обліку основних засобів.

Об'єктом дослідження є основні засоби, предметом – бухгалтерський і податковий обліки основних засобів.

Необхідною умовою здійснення господарської діяльності є забезпечення підприємства основними засобами. Основними нормативно-правовими актами, які регулюють вітчизняний облік основних засобів є Податковий кодекс України (далі – ПКУ) [4] і Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 7 "Основні засоби" (далі – П(С)БО 7) [5].

Для порівняння бухгалтерського та податкового обліку основних засобів слід використати таблицю.

Таблиця

Порівняльний аналіз бухгалтерського та податкового обліку основних засобів

Критерій	П(С)БО 7	ПКУ
1	2	3
1. Визначення основних засобів	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство/установа утримує з метою використання їх у процесі виробництва/діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) (п. 4 П(С)БО 7 [5])	Основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр (крім вартості/землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2 500 гривень, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2 500 гривень і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік) (пп. 14.1.138 п. 14 ПКУ [4])
2. Групи основних засобів	1. Земельні ділянки. 2. Капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом. 3. Будівлі, споруди та передавальні пристрої. 4. Машини та обладнання. 5. Транспортні засоби. 6. Інструменти, прилади, інвентар (меблі). 7. Тварини. 8. Багаторічні насадження. 9. Інші основні засоби (пп. 5.1 п. 5 П(С)БО 7 [5], пп. 145.1 п. 145 ПКУ [4])	
3. Методи нарахування амортизації	1. Прямолінійний. 2. Зменшення залишкової вартості. 3. Прискореного зменшення залишкової вартості. 4. Кумулятивний. 5. Виробничий (п. 26 П(С)БО 7 [5], пп. 145.1.5. ПКУ [4])	

1	2	3
4. Вибір методу амортизації підприємством	Метод нарахування амортизації підприємство обирає самостійно (п. 28 П(С)БО 7 [5])	Здійснюється підприємством за методом, визначеним у наказі про облікову політику відповідно до встановлених ПКУ обмежень: група 1 – земельні ділянки; група 2 – капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом (будь-який метод, окрім прискореного зменшення залишкової вартості); група 3 – будівлі, споруди; група 4 – машини та обладнання (виключно метод прискореного зменшення залишкової вартості) (пп. 145.1.5 п. 145 ПКУ [4]); група 5 – транспортні засоби (виключно метод прискореного зменшення залишкової вартості) (пп. 145.1.5 п. 145 ПКУ [4]); залишкової вартості) (пп. 145.1.5 п. 145 ПКУ [4]); група 6 – інструменти, прилади, інвентар (будь-який метод, окрім прискореного зменшення залишкової вартості); група 7 – тварини; (будь-який метод, окрім прискореного зменшення залишкової вартості); група 8 – багаторічні насадження (будь-який метод, окрім прискореного зменшення залишкової вартості); група 9 – інші основні засоби (прямолінійний або виробничий) (пп. 145.1.6 п. 145 ПКУ [4])
5. Строк корисного використання основних засобів	Встановлюється підприємством самостійно з урахуванням переліку визначених факторів (п. 23 П(С)БО 7 [5])	ПКУ встановлює обов'язкові мінімально допустимі строки корисного використання основних засобів (пп. 145.1 п. 145 ПКУ [4])
6. Врахування витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта (реконструкція, модернізація, дообладнання і т. д.)	Первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта, що призведе до збільшення в майбутньому економічних вигод (п. 14 П(С)БО 7 [5])	ПКУ дозволяє збільшити первісну вартість основних засобів на суму витрат, що призведе до зростання майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єктів у сумі, що перевищує 10 відсотків сукупної балансової вартості всіх груп основних засобів, що підлягають амортизації, на початок звітнього податкового року з віднесенням суми поліпшення на об'єкт основного засобу, щодо якого здійснюється ремонт та поліпшення (пп. 146.11 п. 146 ПКУ [4])
7. Врахування витрат, пов'язаних з ремонтом та поліпшенням об'єктів ОЗ	Включаються до складу витрат (п. 15 П(С)БО 7 [5]).	Входять у суму витрат, якщо сума не перевищує 10 відсотків вартості, яка амортизується на початок звітнього періоду. Решта витрат збільшує первісну вартість такого об'єкта (пп. 146.12 п. 146 ПКУ [4])
8. Переоцінка основних засобів	Підприємство/установа може переоцінювати об'єкт основних засобів, якщо залишкова вартість цього об'єкта суттєво відрізняється від його справедливої вартості на дату балансу. У разі переоцінки об'єкта основних засобів на ту саму дату здійснюється переоцінка всіх об'єктів групи основних засобів, до якої належить цей об'єкт п.16 П(С)БО 7 [5]. Переоцінена первісна вартість та сума зносу визначається множенням відповідно до первісної вартості і суми зносу об'єкта основних засобів на індекс переоцінки. Індекс переоцінки визначається діленням справедливої вартості об'єкта, який переоцінюється, на його залишкову вартість (п. 17 П(С)БО 7 [5])	Мають право проводити переоцінку об'єктів основних засобів, застосовуючи щорічну індексацію вартості основних засобів, що амортизується, та суми накопиченої амортизації на коефіцієнт індексації, який визначається за формулою: $K_i = [I(a-1) - 10] : 100,$ де $I(a-1)$ – індекс інфляції року, за результатами якого проводиться індексація. Якщо значення K_i не перевищує одиниці, то індексація не проводиться. Збільшення вартості об'єктів основних засобів, що амортизується, здійснюється станом на кінець року (дату балансу), за результатами якого проводиться переоцінка та використовується для розрахунку амортизації з першого дня наступного року (пп. 146.21 п. 146 ПКУ [4])

1	2	3
	Первісна (переоцінена) вартість об'єкта основних засобів може бути збільшена на суму індексації, приведеної у порядку, встановленим податковим законодавством. Сума дооцінки залишкової вартості включається до складу додаткового капіталу, а сума уцінки – до складу витрат (п. 20 П(С)БО 7) [5]	
9. Методика визначення первісної вартості придбаного об'єкта основних засобів	Первісна вартість об'єкта основних засобів складається з таких витрат: суми, що сплачують постачальникам активів та підрядникам за виконання будівельно-монтажних робіт (без непрямих податків); реєстраційні збори, державне мито та аналогічні платежі, що здійснюються в зв'язку з придбанням (отриманням) прав на об'єкт основних засобів; суми ввізного мита; суми непрямих податків у зв'язку з придбанням (створенням) основних засобів (якщо вони не відшкодовуються підприємству/установі); витрати зі страхуванням ризиків доставки основних засобів; витрати на транспортування, установку, монтаж, налагодження основних засобів; інші витрати, безпосередньо пов'язані з доведенням основних засобів до стану, у якому вони придатні для використання із запланованою метою (п. 8 П(С)БО 7 [5], пп. 146.5 п. 146 ПКУ) [4]	
10. Період нарахування амортизації	Нарахування амортизації проводиться щомісячно, починаючи з місяця, що настає за місяцем введення об'єкта основних засобів в експлуатацію і зупиняється на період його реконструкції, модернізації, добудови, дообладнання, консервації та інших видів поліпшення та консервації (п. 29 П(С)БО 7 [5]; пп. 146.2 п. 146 ПКУ) [4]	

Розглянувши всі аспекти бухгалтерського та податкового обліку основних засобів, можна дати такі рекомендації стосовно їх наближення:

- у бухгалтерському обліку суб'єктів господарювання використовують межу вартості основних засобів, яка вказана в ПКУ, тобто яка перевищує 2 500 гривень, що необхідно затвердити у відповідному П(С)БО. Це значно полегшить роботу бухгалтерів, які змушені вести подвійний облік;
- ввести єдині норми вибору методів амортизації. Встановити в бухгалтерському обліку відповідні методи амортизації для окремих груп основних засобів: для 1 – 3 груп – будь-який метод, 4 та 5 груп – метод прискореного зменшення залишкової вартості, 6 та 8 – будь-який метод, окрім прискореного зменшення залишкової вартості та для 9 групи – прямолінійний або виробничий методи;
- встановити в бухгалтерському обліку обов'язкові мінімально допустимі строки корисного використання основних засобів аналогічні до податкового обліку;
- в П(С)БО 7 [5] включати до складу витрат, пов'язаних з ремонтом та поліпшенням об'єктів основних засобів суму, яка не перевищує 10 відсотків вартості, яка амортизується на початок звітного періоду. Решту витрат відповідно до норм ПКУ [4] включити в первісну вартість такого об'єкта;
- для полегшення ведення обліку на підприємстві, переоцінку основних засобів здійснювати в бухгалтерському обліку відповідно до норм податкового законодавства. Для цього необхідно застосовувати щорічну індексацію вартості основних засобів, що амортизується та коефіцієнт індексації, формула розрахунку якого вказана в п.п.146.21 п. 146 ПКУ [4].

Таким чином, прийняття ПКУ значно наблизило податковий та бухгалтерський облік основних засобів, але й досі залишаються певні відмінності, які треба враховувати при прийнятті виважених управлінських рішень. Тому за результатами проведеного дослідження автором було надано відповідні рекомендації щодо наближення бухгалтерського та податкового обліку основних засобів.

Наук. керівн. Лучанінова Г. С.

Література: 1. Белоусов А. Шляхи гармонізації бухгалтерського та податкового обліку основних засобів / А. Белоусов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 11. – 284 с. 2. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі : практ. посібн. / С. Ф. Голов. – К. : Лібра, 2000. – 837 с. 3. Колеснікова О. М. Проблемні питання обліку і оподаткування операцій з основними засобами / О. М. Колеснікова, О. М. Ганяйло // Облік і фінанси АПК. – 2011. – № 2. – 138 с. 4. Податковий кодекс України від 02.12.10 р., № 2755-VI зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2856-VI (2856-17) від 01.04.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. 5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 "Основні засоби" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВІДКИ ТА ОЦІНКИ ЗАПАСІВ КОРИСНИХ КОПАЛИН

Анотація. Розглянуто особливості обліку розвідки та оцінки запасів корисних копалин, проблеми визнання та оцінки активів. Відображено особливості розкриття інформації щодо розвідки та оцінки корисних копалин, а також сферу використання МСФЗ 6 "Розвідка та оцінка запасів корисних копалин".

Аннотация. Рассмотрены особенности учета разведки и оценки запасов полезных ископаемых, проблемы признания и оценки активов. Отражены особенности раскрытия информации о разведке и оценке полезных ископаемых, а также сфера применения МСФО 6 "Разведка и оценка запасов полезных ископаемых".

Annotation. The peculiarities of accounting the exploration and estimation of mineral reserves, the problems of recognition and estimation of assets are considered. The features of revealing the information on the exploration and estimation of mineral reserves, and the purview of IFRS 6 "Exploration and estimation of mineral reserves" are reflected.

Ключові слова: корисні копалини, витрати на розвідку та оцінку, активи, запаси, амортизація, виснаження, родовище.

В умовах глобалізації економіки в усьому світі активно ведеться робота з переходу на міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), які використовуються все більшою кількістю країн, що і визначає актуальність обраної теми.

Оскільки МСФЗ 16 "Основні засоби" та МСФЗ 38 "Нематеріальні активи" не розповсюджуються на запаси корисних копалин і права на них, Рада по міжнародним стандартам у 2005 році випустила МСФЗ 6 "Розвідка та оцінка запасів корисних копалин". Розуміння особливостей обліку розвідки та оцінки запасів корисних копалин є необхідним для підприємств видобувних галузей, що переходять на міжнародні стандарти звітності.

Проблеми обліку розвідки та оцінки корисних копалин розглядаються у працях багатьох вчених-економістів. Шляхи розв'язку вказаних проблем ставали предметом дослідження таких економістів, як: Астахов А. С., Б. Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуел, Смірнов В. І., Хрущов Н. А., Юмаев М. М. Проблеми обліку та списання запасів корисних копалин стали предметом дослідження Мандрика І. М., Сафіна Д. Л., Азаматова В. С., Кольцової Т. А.

Слід зазначити, що більшість дослідників детально розглянули облік видобутку корисних копалин, але недостатньо уваги приділено питанням обліку витрат, понесених ще до визнання доцільності видобутку. Це може створювати труднощі з повним відображенням усіх даних в обліку.

Метою даної роботи є розгляд розвідки та оцінки запасів корисних копалин, а також особливостей розкриття інформації щодо оцінки та розвідки корисних копалин. Об'єкт – розвідка та оцінка запасів корисних копалин. Предметом виступають запаси корисних копалин.

Особливості бухгалтерського обліку у видобувній промисловості обумовлені специфікою цієї галузі, яка полягає в тому, що:

- значні засоби залучені на всіх стадіях розробки родовищ корисних копалин;
- витрати на розвідку і розробку родовища виникають до отримання доходу;
- розвідка може бути невдалою або розробка родовища може бути економічно недоцільною, внаслідок чого понесені витрати є збитками;
- витрати окупаються впродовж декількох звітних періодів;
- наприкінці терміну експлуатації родовища більшість виробничих об'єктів не мають залишкової вартості, таким чином, амортизація залежить не від тимчасового чинника, а від об'єму видобутку;
- значні витрати можуть виникнути після закінчення розробки родовища у зв'язку з необхідністю відновлення ландшафту.

Типовими стадіями у видобувних галузях є пошук, набуття прав на корисні копалини, розвідка, оцінка, розробка, будівництво, здобування. Ці стадії можуть бути деталізовані або укрупнені і визначають класифікацію витрат.

Витрати на видобуток корисних копалин можна розділити на п'ять категорій, що відповідають процесу їх видобутку:

1. Витрати на пошуково-розвідувальні роботи – витрати на пошук родовищ, придатних для комерційної розробки.

2. Витрати на оцінку родовища – витрати на оцінку технічної здійсненності і рентабельності розробки ділянки, включаючи оцінку об'єму покладів корисних копалини і їх якості, проведення відповідних досліджень, оцінку транспортних витрат, включаючи вивчення ринку й оцінку економічної життєздатності.

3. Витрати на розробку й освоєння – витрати на забезпечення доступу до родовища корисних копалини з метою його комерційної розробки.

4. Витрати на будівництво – витрати на створення виробничих об'єктів, таких, як будівлі, техніка й устаткування для видобутку, обробки і транспортування корисних копалини.

5. Витрати на здобування – витрати на поточну експлуатацію родовища. Це включає видобуток і передпродажну підготовку корисних копалини.

У практиці поширюються такі методи обліку витрат у видобувних галузях: 1) метод успішних зусиль; 2) метод ділянки, що цікавить; 3) метод повних витрат.

Метод успішних зусиль передбачає, що витрати, пов'язані з успішним пошуком і розробкою корисних копалини капіталізується, а якщо пошуки не увінчалися успіхом, то витрати списуються на витрати періоду.

Відповідно до методу ділянки, що цікавить, витрати накопичуються за окремими геологічними ділянками, з якими безпосередньо пов'язаний пошук запасів корисних копалин. Якщо згодом підтвердиться комерційна вигода запасів копалин на ділянці, то накопичені витрати капіталізуються і амортизуються у міру видобутку копалин. Якщо виявиться, що ділянка, яка цікавить, не містить комерційних запасів, то накопичені витрати списують на витрати періоду.

У методі повних витрат усі витрати, пов'язані з пошуком, придбанням і розробкою корисних копалини у великому центрі витрат (такому, як країна або група країн) капіталізують попри те, що окремі витрати такого центру можуть в результаті виявитися даремними.

Для обліку розвідки і оцінки запасів корисних копалини Рада з міжнародних стандартів в 2005 році випустила МСФЗ 6 "Розвідка і оцінка корисних копалин". Згідно з визначенням, наведеним у цьому стандарті, розвідка і оцінка запасів корисних копалини – це пошук запасів корисних копалин (включаючи мінерали, нафту, природний газ і подібні невідтворювані ресурси) після отримання підприємством юридичних прав на розвідку конкретної території, а також визначення технічної здійсненності і комерційної доцільності видобутку корисних копалин. Таким чином, МСФЗ 6 застосовується для обліку витрат на розвідку і оцінку, але не розглядає інші аспекти обліку підприємств, які займаються розвідкою і оцінкою запасів корисних копалини.

Витрати на розвідку й оцінку – витрати, понесені підприємством у зв'язку з розвідкою й оцінкою запасів корисних копалини до того, як доведена технічна здійсненність і комерційна доцільність видобутку корисних копалин.

МСФЗ 6 не поширюється на витрати, які були понесені раніше витрат на розвідку й оцінку (наприклад, витрати, понесені до того, як підприємство отримало юридичні права на розвідку конкретної території), або після доказу технічної здійсненності і комерційної доцільності розвідки.

Активи розвідки і оцінки – це витрати на розвідку й оцінку, визнані активами відповідно до облікової політики підприємства.

Відповідно до МСФЗ 6 підприємство повинне визначити політику відносно витрат, які слід визнавати активами розвідки і оцінки корисних копалин і застосовувати таку політику послідовно. При виборі цієї політики слід розглядати рівень, до якого витрати можуть бути пов'язані з пошуком конкретних запасів корисних копалин.

Згідно МСФЗ 6 при первинному визнанні активи розвідки і оцінки слід відображувати за собівартістю. Разом із цим слід визнавати зобов'язання на переміщення і відновлення території, які виникають унаслідок здійснення розвідки й оцінки запасів корисних копалин. У той же час не слід визнавати в якості активів розвідки й оцінки витрати, пов'язані з розробкою запасів корисних копалин. Щодо таких витрат слід керуватися положеннями МСБО 38 і концептуальною основою МСФЗ.

У той же час МСФЗ 6 тимчасово звільняє підприємство від обов'язкового застосування розглянутих положень, що стосуються зобов'язань на переміщення і відновлення території і витрат на розробку запасів.

Залежно від характеру придбаних активів розвідки і оцінки корисних копалин підприємство повинне класифікувати такі активи, як матеріальні або нематеріальні, і послідовно застосовувати класифікацію.

Після того, як продемонстрована оцінка технічної здійсненності і комерційна доцільність активів розвідки і оцінки, надалі їх слід враховувати відповідно до МСБО 16 "Основні засоби" або МСБО 38 "Нематеріальні активи". Тому подальша оцінка таких активів здійснюється на основі моделей, передбачених МСБО 16 або МСБО 38, за фактичною собівартістю за вирахуванням накопиченої амортизації і накопичених збитків від знецінення або за переоціненою вартістю за вирахуванням накопиченої амортизації і накопичених збитків від знецінення.

Амортизацію запасів корисних копалин називають виснаженням. Виснаження – систематичне списання капіталізованих витрат на розвідку і оцінку запасів корисних копалин. Норму виснаження зазвичай розраховують за формулою:

$$\text{Норма виснаження} = \text{Вартість активу} / \text{Очікуваний об'єм здобутого.}$$

У разі, коли факти або обставини свідчать про те, що балансова вартість активу перевищує суму його відшкодування, слід проводити перевірку можливого знецінення активу відповідно до МСБО 36.

Ознаками можливого знецінення активу розвідки і оцінки є:

закінчення ліцензії на право експлуатації родовища, якщо продовження ліцензії не очікується;

подальша розвідка й оцінка запасів корисних копалин у конкретному регіоні не закладена до бюджету і не планується у найближчому майбутньому;

сталися значні зміни, які негативно вплинули на головні допущення, включаючи ціни і курси валют, які служили підставою для затверджених бюджетів і планів подальшої розвідки запасів корисних копалин у конкретному регіоні;

виявлені корисні копалини визнані нерентабельними і приймається рішення про припинення подальшої розробки;

балансова вартість активів навряд чи окупиться за рахунок вдалої розробки або експлуатації родовища.

Підприємство повинне виробити облікову політику для віднесення активів, що розробляються, (розвідуваних) і оцінюваних активів на одиниці, що генерують грошові кошти, і потім послідовно застосовувати цю політику з періоду в період. Підприємство повинне оцінювати знецінення на такому рівні, який найбільш адекватно відбиває процес управління операціями. Цей рівень може складатися з однієї або більше генеруючих одиниць.

Підприємству слід розкривати інформацію, що відбиває і пояснює суми, визнані у фінансовій звітності і пов'язані з розробкою й оцінкою корисних копалин. Для цього, зокрема, вимагається розкривати:

облікові політики відносно витрат на розвідку й оцінку, включаючи визнання активів розвідки і оцінки;

суми активів, зобов'язань, доходів, витрат і грошових потоків від операційної та інвестиційної діяльності, які виникають від розвідки й оцінки запасів корисних копалин.

При цьому активи розвідки й оцінки слід розглядати як окремий клас активів і, залежно від класифікації активів, розкривати інформацію, яка передбачена МСБО 16 або МСБО 38.

Деталізація інформації відносно облікової політики залежить від специфіки і масштабів діяльності.

Формування раціональної облікової політики у добувних галузях допоможе уникнути багатьох коригувань у відображенні витрат на розвідку й оцінку корисних копалин при трансформації фінансової звітності, що відбувається останнім часом.

Розуміння та визначення особливостей обліку розвідки та оцінки запасів корисних копалин має важливе значення для прийняття рішень з управління господарською діяльністю підприємств видобувних галузей. Це зумовлює необхідність приділяти увагу подальшому пошуку шляхів вирішення проблем обліку розвідки та оцінки запасів корисних копалин.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Астахов А. С. Экономическая оценка запасов полезных ископаемых / А. С. Астахов. – М. : МЕМО. – 2001. – № 3. – 126 с. 2. Нидлз Б., Принципы бухгалтерского учета / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуел. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 496 с. 3. Розвідка та оцінка запасів корисних копалин (МСФЗ 6) // Міжнародні стандарти фінансової звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dipifr.info>. 4. Смирнов В. И. Подсчет запасов месторождения полезных ископаемых. – М. : Экономика, 2002. – 396 с. 5. Хрущов Н. А. Методы экономической оценки местонахождения полезных ископаемых / Н. А. Хрущов. – М., 2007. – 246 с. 6. Юмаев М. М. Платежи за пользование природными ресурсами. – М. : ИНФРА-М. 1999. – 479 с.

Буклей Г. В.

УДК [657.37:006.35](477+100)

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УКРАЇНІ (ЗГІДНО З П(С)БО) ТА У КРАЇНАХ ЄВРОПИ (ЗГІДНО З МСФЗ)

Анотація. Виділено та обґрунтовано основні принципи складання фінансової звітності в Україні згідно з П(С)БО та у країнах Європи згідно з МСФЗ. Проведено їх порівняльну характеристику, розглянуто основні відмінності в їх складанні та їх роль в економіці.

© Буклей Г. В., 2013

Аннотация. Выделены и обоснованы основные принципы составления финансовой отчетности в Украине согласно П(С)БУ и в странах Европы согласно МСФО. Проведена их сравнительная характеристика, рассмотрены основные отличия в их составлении и их роль в экономике.

Annotation. The main principles of financial accounting in Ukraine, according to AR(S), and European countries, according to IFRS, are marked out and substantiated. Their comparative characteristic is given, their main differences and role in the economy are considered.

Ключові слова: фінансова звітність, міжнародні стандарти, порівняльна характеристика, система обліку, П(С)БО, МСФЗ.

Фінансова звітність в усіх країнах світу складається на основі даних бухгалтерського обліку. Не дивлячись на те, що переважна більшість країн користується міжнародними стандартами ведення бухгалтерського обліку, у кожній країні є свої особливості складання фінансової звітності. Розглядаючи принципи складання фінансової звітності у розвинутих країнах, можна відокремити напрями вдосконалення ведення фінансової звітності в Україні.

Метою даної роботи є дослідження і порівняння основних принципів складання фінансової звітності в Україні, згідно з Положеннями (Стандартами) Бухгалтерського Обліку (надалі – П(С)БО) та у країнах Європи, згідно з Міжнародними Стандартами Бухгалтерського обліку (надалі – МСФЗ).

Об'єктом дослідження даної роботи є українські національні та міжнародні стандарти складання фінансової звітності.

Предметом виступає порівняльна характеристика досліджуваних стандартів.

Існує чимало праць, присвячених дослідженню міжнародних стандартів фінансової звітності, розглядання яких є необхідним для порівняння їх з національними українськими стандартами. Серед них можна виділити праці Л. Ніщенко [1], який вивчає взаємодію української фінансової звітності та обліку з міжнародними стандартами, також варто приділити увагу праці С. Голова [2]. Гармонізацією національних систем бухгалтерського обліку займається ряд вчених, наприклад Петрук О. М. [3]. Однак у цих працях розглядається переважно облік, його структура та порядок ведення, а не проводиться порівняльна характеристика принципів складання фінансової звітності в різних країнах.

Фінансова звітність в Україні регламентується П(С)БО. Фінансова звітність визначається як бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства. В країнах Європи при складанні фінансової звітності до уваги МСФЗ. Цю систему стандартизації відносять до англо-саксонської традиції фінансового обліку. МСФЗ можна охарактеризувати як стандарти, що ґрунтуються, перш за все, на принципах. Із цього можна зробити висновок, що стандартизація МСФЗ не ставить за мету деталізувати всі процедури та механізми фінансового обліку, тобто в багатьох випадках вона віддає перевагу довірі до професійної самостійності бухгалтерів, які при вирішенні багатьох питань мають покладатися на особисті професійні судження та на службове сумління.

Згідно з українськими стандартами бухгалтерського обліку українські підприємства під час складання фінансової звітності повинні дотримуватися певних принципів. Також фінансові звіти повинні відповідати визначеним законодавством вимогам. Принципи бухгалтерського обліку – це правила, якими слід керуватися при вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності [4]. В Україні виділяють десять принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності:

обачність – застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань і витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства;

повне висвітлення – фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні й потенційні наслідки господарських операцій і подій, здатних вплинути на рішення, прийняті на її основі;

автономність – кожне підприємство розглядається як юридична особа, відособлене від його власників, у зв'язку, із чим особисте майно й зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства;

послідовність – постійне застосування підприємством обраної облікової політики;

безперервність – оцінка активів і зобов'язань підприємства здійснюється виходячи із припущення, що його діяльність буде тривати далі;

нарахування й відповідність доходів і витрат – для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для одержання цих доходів. При цьому доходи й витрати відображаються в бухгалтерському обліку й фінансовій звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати коштів;

превалювання сутності над формою – операції враховуються відповідно до їх сутності, а не тільки виходячи з юридичної форми;

історична (фактична) собівартість – пріоритетною є оцінка активів підприємства виходячи з витрат на їх виробництво й придбання;

єдиний грошовий вимірник – вимір й узагальнення всіх господарських операцій підприємства в його фінансовій звітності здійснюється в єдиній грошовій оцінці;

періодичність – можливість розподілу діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності.

В Україні виділяють такі характеристики фінансової звітності, які зобов'язують інформацію бути:

- 1) зрозумілою й розрахованою на однозначне тлумачення її користувачами за умови, що вони мають достатні знання й зацікавлені у сприйнятті цієї інформації;
- 2) доречною, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає можливість своєчасно оцінити минулі, теперішні й майбутні події, підтвердити й скоректувати їх оцінки, виконані в минулому;
- 3) достовірною, тобто не містити помилок і викривлень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності;
- 4) порівнюваною або зіставною, що передбачає можливість користувачам порівнювати фінансові звіти підприємства за різні періоди та звіти різних підприємств між собою [3].

Згідно з МСФЗ якісні характеристики є рисами притаманними звітам, завдяки яким інформація, викладена у фінансовій звітності, стає корисною для користувачів [5].

МСФЗ поділяють принципи складання фінансової звітності на 2 групи: основні припущення та якісні характеристики фінансової звітності. Основні припущення складаються з 2 базових припущень: обліку за методом нарахування та безперервності діяльності підприємства. Принцип нарахування базується на тому, що результати операцій та минулих подій визнаються, коли вони здійснюються і відображаються в бухгалтерських, фінансових звітах тих періодів, до яких відносяться. Фінансові звіти, складені згідно з принципом нарахування, інформують користувачів не тільки про минулі операції, які містили виплату або отримання грошових коштів, але і про зобов'язання виплатити грошові кошти в майбутньому. Отже, вони надають ту інформацію щодо минулих операцій та минулих подій, яка є найбільш істотною для користувачів під час прийняття ними економічних рішень. Також, згідно з МСФЗ, фінансові звіти складаються виходячи з припущення, що підприємство діє безперервно і залишатиметься діючим у найближчому майбутньому. Таким чином, припускається, що підприємство не має наміру ліквідуватися або суттєво змужувати масштаби своєї діяльності, тому активи підприємства відображаються за первісною вартістю без урахування ліквідаційних витрат.

Крім вказаних принципів, МСФЗ виділяють такі основні якісні характеристики: доречність, суттєвість, правдиве подання.

Доречність інформації базується на її відповідності потребам користувачів під час прийняття рішень. Інформація є доречною, якщо вона впливає на економічні рішення користувачів шляхом надання допомоги в оцінці ними минулих, нинішніх чи майбутніх подій або вона допомагає їм підтвердити чи виправити їхні минулі оцінки.

Важливою є суттєвість. Інформація є суттєвою, якщо її відсутність або неправильне подання може вплинути на рішення, які приймають користувачі на основі фінансової інформації про конкретний суб'єкт господарювання, що звітує.

Правдиве подання. Фінансові звіти подають економічні явища у словах та числах. Щоби були корисною, фінансова інформація повинна не лише подавати відповідні явища – вона повинна також подавати явища, які вона призначена подавати [7].

Більш лаконічно ця інформація зображена у таблиці.

Таблиця

Принципи та характеристики П(С)БО та МСФЗ

	П(С)БО	МСФЗ
Принципи	<ol style="list-style-type: none"> 1) обачність; 2) повне висвітлення; 3) автономність; 4) послідовність; 5) безперервність; 6) нарахування й відповідність доходів і витрат; 7) превалювання сутності над формою; 8) історична собівартість; 9) єдиний грошовий вимірник; 10) періодичність 	<p>групи принципів:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) основні припущення: облік за методом нарахування, безперервна діяльність підприємства; 2) якісні характеристики
Характеристики	<ol style="list-style-type: none"> 1) зрозумілість; 2) доречність; 3) достовірність; 4) зіставність 	<ol style="list-style-type: none"> 1) доречність; 2) суттєвість; 3) правдиве подання

Важливо згадати також, що українські стандарти більшою мірою регулюють фінансовий облік, а не процес складання фінансової звітності, що не співпадає з суттю міжнародних стандартів. Але, слід зазначити, що серед усіх країн СНД українські стандарти найбільш наближені до міжнародних. Ще одна відмінність національних стандартів від міжнародних – їх обсяг. МСФЗ викладені більш детально, ніж П(С)БО. Однією з найвизначніших відмінностей є те, що в МСФЗ рекомендують при роботі зі звітами відштовхуватися від економічних реалій, а не від законодавчих норм, тобто один із важливих принципів МСФЗ – це превалювання економічної сутності над формою. Це означає, що в МСФЗ, на відміну від П(С)БО, операції та події повинні обліковуватися та подаватися у звіті за їх економічною суттю, а не лише за юридичною формою, цьому приділяється більше уваги, ніж в Україні, де все ще переважає юридична форма. Досліджуючи основні принципові відмінності

П(С)БО від МСФЗ, найголовнішою можна визначити жорстку регламентацію дій бухгалтера. П(С)БО традиційно орієнтовані на запити регулюючих органів, таких, як: податкова служба, держкомстат та ін. На відміну від П(С)БО, МСФЗ головним чином орієнтовані на користувачів, які мають дійсний чи потенціальний фінансовий інтерес до суб'єкта звітності, тобто до акціонерів, інвесторів, контрагентів. Також відрізняється Звіт про фінансові результати та Звіт про сукупний прибуток, який є відносно новим винаходом МСФЗ.

Отже, проаналізувавши наведені факти, можна зробити висновок про необхідність удосконалення принципів фінансової звітності в Україні. При цьому треба зазначити, що Україна близька до Європи за своїм законодавством та економічною системою, а отже задля вдосконалення національних стандартів можна скористуватися досвідом міжнародних стандартів.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Ніщенко Л. Гармонізація бухгалтерського обліку та фінансової звітності України з міжнародними стандартами / Л. Ніщенко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – № 9. – С. 6–9. 2. Голов С. Міжнародні стандарти фінансової звітності: вдосконалення та застосування / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 11. – С. 43–58. 3. Петрук О. М. Гармонізація національних систем бухгалтерського обліку : [монографія] / О. М. Петрук. – Житомир : ЖДТУ, 2005. – 420 с. 4. Бутинець Ф. Ф. Теорія бухгалтерського обліку : [підручник для студентів вузів спеціальності 7.050106 "Облік і аудит"] / Ф. Ф. Бутинець. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Житомир : ЖПІ, 2000. – 640 с. 5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України прийнятий 16.07.99 зі змінами і доповненнями // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 40. 6. Положення (стандарти) бухгалтерського учета // Бухгалтерский учет: сборник систематизированного законодательства. – Х. : Фактор, 2007. – 704 с.

УДК 657.45

Касьянова Ю. В.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ВИДАТКІВ КОШТОРИСУ ЗА НАПРЯМАМИ ДІЯЛЬНОСТІ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Анотація. Розглянуто особливості функціонування й надано аналіз сучасного стану організації бухгалтерського обліку бюджетних установ. Наведено причини необхідності модернізації бюджетного обліку і спосіб удосконалення обліку видатків кошторису відповідно до специфіки функціональної діяльності досліджуваної бюджетної установи.

Аннотация. Рассмотрены особенности функционирования и представлен анализ современного состояния организации бухгалтерского учета бюджетных учреждений. Приведены причины необходимости модернизации бюджетного учета и способ совершенствования учета расходов сметы, исходя из специфики функциональной деятельности исследуемого бюджетного учреждения.

Annotation. The peculiarities of operation and the actual state of budgetary organizations accounting are considered and analysed. The article gives the reasons of the necessity for the modernization of the budgetary accounting and the way to improve the estimate-cost accounting basing on the specific functional activity of the examined budgetary organization.

Ключові слова: бюджетна установа, вдосконалення обліку видатків кошторису, модернізація бюджетного облік, управлінський облік у бюджетній установі, напрями діяльності бюджетної установи.

Перехід до ринкової економіки, а також орієнтація України на вхід до ЄС, зумовлює потребу бюджетних установ змінити традиційне бачення здійснення нею господарської діяльності. Як і всі інші організації найрізноманітніших форм власності, бюджетна установа має прагнути до максимізації доходів спецфонду, активізації структури капіталу та забезпечення його фінансової діяльності, побудови ефективного механізму управління бюджетною організацією, а також в перспективі – використання бюджетною організацією ринкових механізмів залучення фінансових коштів. Відповід-

но, на сучасному етапі в установах бюджетної сфери потребує реформування процес контролю за фінансуванням, виконанням бюджетних призначень, використанням коштів загального й спеціального фондів.

Дану проблематику розглядали такі науковці, як: Атамас П. Й., Василик О. Д., Джога Р. Т., Дем'янишин В. Г., Матвеева В. О., Свірко С. В., Фаріон І. Д. та ін. Проте можна сказати, що на сьогодні проблема є недостатньо дослідженою.

Метою статті є вдосконалення організації бухгалтерського обліку видатків кошторису на прикладі Територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Зміївської районної державної адміністрації Харківської області (ТЦСОЗРДА).

Об'єктом є господарська діяльність ТЦСОЗРДА, предметом – облік видатків кошторису за напрямками діяльності.

Відповідно до законодавства бюджетна установа – це орган, установа чи організація, передбачена Конституцією України, а також установа чи організація, створена у встановленому порядку органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим чи органами місцевого самоврядування, яка повністю або частково утримується за рахунок відповідного державного бюджету чи місцевих бюджетів [1].

Існування бюджетних установ життєво необхідне для суспільства, оскільки вони захищають економічні інтереси держави і є матеріальною гарантією реалізації найважливіших конституційних прав громадян [2]. Установи та організації державного сектору є безпосередніми виконавцями державних функцій, повноцінними суб'єктами господарювання на макро- і мікроекономічних рівнях, учасниками процесу виконання бюджету у частині як його видаткової, так і дохідної складових, сталими носіями історично-культурних традицій благодійницького та добродійного характеру [3]. Наприклад, ТЦСОЗРДА є спеціальною державною установою, що утворена для здійснення соціального обслуговування та надання соціальних послуг громадянам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги за місцем проживання, в умовах стаціонарного, тимчасового або денного перебування і надає соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні, юридичні, інформаційні та інші соціальні послуги.

Успішність виконання загальнодержавних програм та завдань прямо залежить від якості системи управління бюджетною сферою загалом і механізму фінансового управління зокрема [3]. Особливості функціонування установ бюджетної сфери зумовлюють необхідність дослідження нових методологічних та організаційних підходів до ведення бухгалтерського обліку, оскільки специфіка їх діяльності висуває особливі вимоги до формування інформації, необхідної для облікових та контрольних цілей [2].

Основною проблемою реформування обліку в бюджетних установах є відсутність єдиних підходів до розробки дієвих механізмів удосконалення системи обліку з урахуванням вимог міжнародних стандартів, недостатність розробленості питання переходу на єдині методологічні засади, а також створення уніфікованого організаційного та інформаційного забезпечення обліку [4]. Традиційно бюджетний облік жорстко регламентований. Усю необхідну інформацію відносно організації та порядку ведення обліку бюджетні установи отримують у вичерпному обсязі з нормативних документів. Така сувора регламентація методології бухгалтерського обліку забезпечує його єдність і дає змогу порівнювати показники діяльності всіх бюджетних установ в цілому та отримувати зведені показники для контролю за виконаннями кошторисів і бюджетів усіх рівнів. Проте перехід на ринкові відносини вимагає і змін щодо підходу до постановки обліку через вирішення питань комплексного характеру [5].

У реформуванні бухгалтерського обліку важливим методичним підходом є використання управлінського обліку, що забезпечить адаптацію обліку до сучасних умов господарювання установ і посилення контролю за ефективністю використання бюджетних коштів. На нинішньому етапі розвитку управлінський облік в бюджетних установах практично відсутній. Він дозволяє отримувати інформацію про доходи і видатки за центрами їх виникнення і відповідальності, а також калькулювати належним чином бюджетні послуги. Зараз існує необхідність в одержанні інформації щодо доходів і видатків окремих структурних підрозділів з метою контролю, планування, оцінки, аналізу їх функціонування [6].

Одним із можливих і прийнятних для ТЦСОЗРДА в даний час заходів щодо вдосконалення організації обліку є застосування в Плані рахунків бухгалтерського обліку бюджетних установ субрахунків третього порядку. Особливо це стосується видатків, які здійснюються згідно зі специфікою надання послуг ТЦСОЗРДА за численними функціональними ознаками. Облік на рахунку другого порядку видатків різного функціонального призначення і відображення у формах звітності про виконання кошторису за загальним спеціальним фондом тільки за кодами економічної класифікації видатків не дає змоги здійснювати якісний аналіз спрямування й використання коштів. Введення аналітичних рахунків до субрахунків другого порядку безпосередньо на утримання установи та окремо на соціальне обслуговування, їх відповідність кодам функціональної класифікації видатків і відображення у формах фінансової звітності дозволить більш точно та якісно вести облік видатків, надасть можливість об'єктивного формування показників кошторису, а також дозволить проаналізувати їх структуру і виконання [7].

Автор пропонує в обліку видатків ТЦСОЗРДА розмежувати видатки на утримання установи та видатки на соціальне обслуговування окремих верств населення відповідно до напрямків діяльності досліджуваної бюджетної установи (таблиця).

Рахунки обліку видатків ТЦСОЗРДА відповідно до напрямів діяльності

Субрахунок 2-го порядку	Субрахунок 3-ого порядку	Об'єкти обліку у ТЦСОЗРДА
802 "Видатки з місцевого бюджету на утримання установи та інші заходи"	802.1 "Видатки з місцевого бюджету на утримання терцентру"	Утримання адміністративно-управлінського персоналу, завідувачів, заступників завідувачів, соціальних працівників, фахівців із соціальної роботи, інструктора з трудової адаптації, медсестри, акомпаніатора, психолога відділень соціальної допомоги вдома, соціально-побутової адаптації, пункт організації і надання гуманітарної та натуральної допомоги та прокату, в тому числі соціальне страхування, а також видатки на відрядження даних категорій персоналу
		Видатки на придбання товарів, матеріалів для забезпечення функціональної діяльності терцентру
		Оплата комунальних послуг
	802.2 "Видатки з місцевого бюджету на соціальне обслуговування терцентру"	Утримання соціальних робітників, перукаря, швачки, в тому числі соціальне страхування, а також видатки на відрядження даних категорій персоналу
811 "Видатки за коштами, отриманими як плата за послуги"	811.1 "Видатки за коштами на утримання терцентру, отриманими як плата за послуги"	Видатки на придбання товарів, матеріалів для забезпечення функціональної діяльності терцентру
		Оплата інших послуг (заправка картриджів, поліграфічні послуги, техогляд автомобіля)
	811.2 "Видатки за коштами на соціальне обслуговування терцентру, отриманими як плата за послуги"	Утримання соціальних робітників, перукаря, швачки, в тому числі соціальне страхування
		Видатки на придбання товарів, матеріалів для забезпечення виконання обов'язків соціальних робітників, перукаря, швачки. Оплата інших послуг (представницьких, зв'язку, поштових)
812 "Видатки за іншими джерелами власних надходжень"	812.1 "Видатки за іншими джерелами власних надходжень на утримання терцентру"	Списання товарів, матеріалів для забезпечення функціональної діяльності терцентру
	812.2 "Видатки за іншими джерелами власних надходжень на соціальне обслуговування терцентру"	Списання товарів, матеріалів для забезпечення виконання обов'язків соціальних робітників, перукаря, швачки

Отже, можна з певністю сказати, що запровадження на практиці таких субрахунків дасть змогу забезпечити прозорість облікових процесів, отримувати повну інформацію про фінансові операції, які здійснюються у державному секторі, зокрема, в територіальних центрах, а також складання більш досконалої фінансової звітності, необхідної для прийняття ефективних управлінських рішень.

Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є аналіз кошторису доходів та видатків, а саме прогнозування значень показників видатків, відповідно на утримання установи та на соціальне обслуговування, їх структури, а також співвідношення між ними. Доцільним при цьому буде використання економіко-математичного моделювання.

Наук. керівн. Волошан І. Г.

Література: 1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>. 2. Сьомченко В. В. Теоретичні засади ідентифікації доходів та витрат у бюджетній установі [Електронний ресурс] / В. В. Сьомченко, О. Р. Романенко // Вісник Запорізького національного університету. – 2012. – № 1(13). – С. 133–138. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vznu/eco/2012_1/133-138.pdf. 3. Левицька С. О. Результативність перших етапів розвитку реалізації стратегії модернізації бухгалтерського обліку в державному секторі / С. О. Левицька, К. А. Кошка // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування: Випуск 3(47). Секція Економіка. Частина I. – 2009. 4. Канева Т. Стан і перспективи розвитку обліку в державному секторі України [Електронний ресурс] / Т. Канева, С. Шевченко // Вісник КНТУ. – 2010. – № 5. – С. 33–39. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vknteu/2010_5/4.pdf. 5. Кравченко О. В. Напрямки реформування бюджетного обліку [Електронний ресурс] / О. В. Кравченко // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.

(22–23 жовтня 2009 р.) ; відп. ред. А. Ф. Мельник. – Тернопіль : ТНЕУ Терноп. нац. економ. унів., 2009. – С. 200–204. – Режим доступу : http://academy.sumy.ua/images/stories/docs/K_BOA/Kravchenko_006.pdf. 6. Хомка В. М. Напрями удосконалення бухгалтерського обліку у бюджетних установах [Електронний ресурс] / В. М. Хомка, Г. В. Брик // Зростання ролі бухгалтерського обліку в сучасній економіці: збірник тез та доповідей I Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (21 лютого 2013 р.; м. Київ); відпов. за вип. Б. В. Мельничук. – К. : ТОВ "Всеукраїнський інститут права і оцінки", 2013. – 534 с. – Режим доступу : http://ic.faaaf.org.ua/Zb_Tez_conf_2013.pdf. 7. Глухова В. І. Вдосконалення організації бухгалтерського обліку в сільських та селищних радах [Електронний ресурс] / В. І. Глухова // Зростання ролі бухгалтерського обліку в сучасній економіці: збірник тез та доповідей I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (21 лютого 2013 р. м. Київ) ; відпов. за вип. Б. В. Мельничук. – К. : ТОВ "Всеукраїнський інститут права і оцінки", 2013. – 534 с. – Режим доступу : http://ic.faaaf.org.ua/Zb_Tez_conf_2013.pdf.

Нестеренко Є. Є.

УДК 657.421.1(477+1-87)

Студент 3 курсу
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

МЕТОДИ ОБЛІКУ ТОВАРНО-МАТЕРІАЛЬНИХ ЗАПАСІВ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Анотація. Розглянуто основні методи обліку товарно-матеріальних запасів в Україні та за кордоном, визначено переваги та недоліки їх використання на підприємствах різного типу. Проаналізовано проблеми та перспективи реалізації зарубіжних методів обліку запасів в Україні.

Анотация. Рассмотрены основные методы учета товарно-материальных запасов в Украине и за рубежом, определены преимущества и недостатки их использования на предприятиях различного типа. Проанализированы проблемы и перспективы реализации зарубежных методов учета запасов в Украине.

Annotation. The article describes the main methods of inventory accounting in Ukraine and abroad, identifies the advantages and disadvantages of their use at the enterprises of various types. The problems and prospects of foreign methods of inventory accounting in Ukraine were analyzed.

Ключові слова: облік запасів, вибуття запасів, собівартість, методи списання вартості запасів.

Ринкові умови діяльності підприємств потребують прийняття оптимальних управлінських рішень щодо визначення обсягів виробництва, обрання цільових ринків реалізації продукції, забезпечення прибуткової діяльності та стабільного фінансового стану підприємства, що передбачає оптимальне поєднання та ефективне використання всіх ресурсів підприємства. Вирішення проблеми ефективного розвитку та зростання виробничого потенціалу підприємств в умовах фінансової кризи вимагає формування якісно нової системи управління товарно-матеріальними запасами, в якій головну роль відіграє система їх ідентифікації як об'єктів обліку та методів оцінки. Визначення правильних методів обліку запасів напряду впливає на ефективність управління виробництвом та процесом реалізації. Особливої актуальності ця проблема набуває через обмеженість виробничих ресурсів, що зумовлює необхідність постійного пошуку шляхів повнішого їхнього використання.

Питання обліку товарно-матеріальних запасів знайшли відображення в роботах таких вітчизняних науковців: Виноградової М. О., Комлача Г. В., Голова С. Ф., Костюченка В. М., Іващенко О. В., Малярєвського Ю. Д., Марущака Л. І., Губачової О. М., Чумак О. В., Швеця В. Г. [1 – 4]. Дослідженню питань обліку запасів у своїх працях приділяли увагу і зарубіжні вчені: Б. Нідлз, Е. Хендріксон, Р. Ентоні, Левін В. С., А. Велш, Х. Андерсен, Єрофєєва В. А., Соколов Я. В., Данієл Г. Шорт, Ліберман Л. В., Луговий В. А., Д. Міддлтон, Новодворський В. Д., Розенберг І. А., Сорина Л. З. та ін. [5; 6]. Однак за умов кризових тенденцій розвитку світової і національної економіки, набуває актуальності проблема визначення ролі та місця запасів у структурі об'єктів бухгалтерського обліку та аналіз методів оцінки запасів на вітчизняних та зарубіжних підприємствах.

Метою даної роботи є розгляд основних методів обліку запасів в Україні та за кордоном, а також особливості їх використання для різних видів підприємств, об'єктом – стандарти обліку товарно-матеріальних запасів. Предметом виступає система методів обліку запасів як елемент облікової політики підприємства.

Особливість сучасного стану обліку запасів в Україні полягає у тому, що в П(С)БО № 9 "Запаси" та "Методичних рекомендаціях з бухгалтерського обліку запасів", затверджених Наказом Мін-

---

© Нестеренко Є. Є., 2013

фіну від 10.01.2007 року, наведено лише загальні положення щодо оцінки цих об'єктів [7; 8]. Проте у зв'язку з частими інфляційними стрибками, ціни на виробничі запаси постійно змінюються, тому проблема їх оцінки набуває особливої актуальності. До того ж, великі підприємства оперують, як правило, значною кількістю запасів, тому визначення послідовності їх використання у процесі виробництва та реалізації без певної методики є досить складним.

Оцінка запасів є важливою передумовою організації обліку запасів, адже вона впливає на точність фінансових результатів підприємства. В Україні та в Росії, як і в більшості інших країн світу, запаси оцінюють за фактичними витратами на їх придбання на момент отримання або використання запасів під час виробництва. У зарубіжній практиці до собівартості запасів не включають витрати, які не будуть відшкодовані покупцями [1, с. 386].

Проблема полягає в тому, що незважаючи на можливість точного підрахунку запасів у залишку, майже неможливо при великих обсягах точно встановити, які саме запаси, за якою ціною придбання знаходяться у залишку або були списані на собівартість реалізації протягом звітного періоду та за якою вартістю. Облікова практика західних компаній базується на припущенні, що придбання і реалізація (випуск у виробництво) запасів трактується як потік вартостей (cost flow), а не як потік фізичних одиниць (goods flow). Це означає, що при списанні товарно-матеріальних цінностей пріоритет надається відображенню вартості без забезпечення абсолютної відповідності її величини фактичному фізичному руху ресурсів [3, с. 222].

Для ефективного здійснення господарської діяльності підприємства необхідно вирішити проблему вибору методу оцінки вибуття запасів. Положення щодо обліку запасів згідно з МСФО № 2 та П(С)БУ № 9 мають деякі розбіжності. До того ж, в Україні з 2005 року кількість дозволених методів обліку вибуття запасів скоротилася до п'яти. Також залишається невирішеним питання ефективності їх використання в бухгалтерському обліку. Для розуміння відмінностей у методах обліку запасів нашої країни та країн світу, слід надати порівняльну характеристику обліку запасів згідно з П(С)БУ № 9 "Запаси", МСБО № 2 "Запаси" та ARB №43, US GAAP (таблиця) [7; 9].

Таблиця

Порівняльна характеристика відмінностей положень з обліку запасів

Методи обліку вибуття запасів згідно з		
П(С)БО № 9 "Запаси" (Україна)	МСБО № 2 "Запаси"	ARB № 43, US GAAP (США)
1. Ідентифікована собівартість відповідної одиниці запасів. 2. Середньозважена собівартість. 3. Собівартість перших за часом надходження запасів (ФІФО). 4. Нормативні витрати. 5. Ціна продажу	1. Метод конкретної ідентифікації. 2. Середньозважена собівартість. 3. Метод за формулою "перше надходження – перший видаток" (ФІФО). 4. Метод стандартних (нормативних) витрат. 5. Метод роздрібних цін	1. За собівартістю кожної одиниці. 2. За середньою собівартістю. 3. За собівартістю перших за часом придбання МВЗ (засіб ФІФО). 4. За стандартною собівартістю. 5. За цінами продажу. 6. За собівартістю останніх за часом придбання МВЗ (метод ЛІФО)

1. Перший метод оцінки згідно з П(С)БУ 9 – метод оцінки за ідентифікованою собівартістю (англ. *specific identification of their individual costs*) – застосовується відносно вибуття запасів, які не можна замінити або тих, що відпускаються для спеціальних замовлень, проектів або, коли їх первісна вартість визначена з ідентифікованої вартості. Цей метод на практиці застосовується переважно компаніями, що торгують дорогими штучними товарами, або у дрібних фірмах, адже в інших випадках його використання ускладнене неможливістю визначення того, які саме товари продані. Крім того, застосовуючи цей метод, компанія із серійними товарами може маніпулювати зі своїм прибутком, продаючи при необхідності дорожчі або дешевші одиниці запасів [6, с. 162].

2. Оцінювання за середньозваженою собівартістю (англ. *weighted average cost formula*) ґрунтується на допущенні, що кожна одиниця запасів даного періоду має однакову середню вартість. Оцінка запасів за даним методом здійснюється за кожною одиницею запасів діленням сумарної вартості залишку цих запасів на початок звітного місяця і вартістю аналогічних запасів, отриманих у звітному місяці, на їх сумарну кількість на початок звітного місяця і одержаних у звітному місяці. Метод доцільно використовувати на підприємстві, оскільки за його допомогою вирівнюється значення показника собівартості реалізованої продукції при непередбаченому зростанні закупівельних цін, виключається також потреба попартионного обліку закупівельних цін на реалізовану продукцію, спрощується процедура обліку. Серед недоліків цього методу – імовірні розбіжності між балансовою та ринковою ціною залишку запасів на кінець періоду, невідповідність начислення доходів та витрат [2, с. 56–57].

3. Метод ФІФО (англ. *first-in, first-out*) – припускає, що оцінка залишку запасів та їх вибуття за період ставиться в залежність від послідовності їх надходження (покупки). Оцінка вартості залишку запасів у цьому випадку ґрунтується на допущенні того, що запаси вибувають точно в тій же послідовності, що і надходили в організацію. Метод ФІФО іноді порівнюють з конвеєром, до якого запаси поступають у такій самій послідовності, в якій вони були на нього завантажені. Цей метод є найбільш надійним для реальної оцінки залишку запасів, оскільки його використання наближує вартість запасів на дату балансу до ринкових цін, тому більш достовірно відображається вартість активів підприємства [1, с. 405]. Основним його недоліком є вплив зовнішніх факторів економічного

життя держави на показник валового прибутку окремо взятого підприємства. Так, метод ФІФО в умовах зростання цін придбання запасів формує максимальну оцінку запасів на кінець періоду, мінімальну оцінку витрат періоду і найбільшу величину прибутку. В умовах зниження цін, ФІФО, навпаки, дає мінімальну оцінку запасів на кінець періоду в балансі, максимальну оцінку витрат періоду і найменший прибуток [4, с. 202–204].

4. Оцінювання за нормативними витратами (англ. *standart cost*) полягає у застосуванні норм витрат на одиницю продукції (робіт, послуг), які встановлені підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання запасів, праці, виробничих потужностей і діючих цін. Використання методу нормативних витрат на підприємстві, з одного боку, спрощує процедуру обліку й оцінки запасів, а з іншого – для встановлення нормативних цін відділ закупівель повинен постійно відслідковувати коливання ринкових цін на запаси, що спричинює додаткові витрати [3, с. 231]. Такий метод, на думку автора, є надзвичайно ефективним для підприємств, що займаються великосерійним та масовим виробництвом.

5. Метод роздрібних цін застосовується підприємствами роздрібною торгівлі для оцінки великої кількості одиниць запасів, що швидко змінюються і забезпечують однакову норму прибутку та для яких неможливо застосовувати інші методи визначення собівартості. За цим методом собівартість запасів визначається шляхом зменшення вартості їх продажу на відповідний відсоток валового прибутку. В Україні такий метод можуть застосовувати лише підприємства роздрібною торгівлі, тоді як у США, наприклад, цей засіб може використовуватися для обліку всіх запасів, що котируються на активному ринку [5, с. 318–320].

6. Метод ЛІФО (англ. *last-in, first-out*) в Україні в бухгалтерському обліку не використовується. Але його розуміння необхідне для оперування даними з обліку запасів в іноземних підприємствах (США, Росія тощо), а також для управлінського обліку. Метод ЛІФО ґрунтується на припущенні, що собівартість запасів, що надійшли останніми, використовується для визначення собівартості товарів, проданих першими. Цей метод заборонений у ряді країн, у тому числі у Великобританії, Швеції, Швейцарії, Сінгапурі, Австралії. З 2005 року використання методу ЛІФО заборонене в Україні. Причинами цього є максимальне заниження прибутку в умовах зростання цін та можливості для маніпулювання показником звітного прибутку залежно від часу придбання запасів у цілях штучної зміни бази оподаткування. Тим не менш, метод ЛІФО має переваги перед розглянутими методами, зокрема ФІФО, у тому, що метод ЛІФО найкраще забезпечує дотримання принципу відповідності доходів і витрат; при будь-яких коливаннях цін собівартість реалізації, приблизно відповідає рівню цін на момент продажу [4, с. 204–205].

Сьогодні можна застосовувати декілька методів оцінки запасів, кожен з яких має свої переваги та недоліки. Дуже важливо обрати той метод, який дозволяє найточніше провести оцінку з урахуванням інтересів власників підприємства та специфіки виробничої діяльності. Серед методів, що дозволено застосовувати у бухгалтерському обліку українських підприємств, найбільш універсальними є методи середньозваженої собівартості та собівартості перших за часом надходжень запасів (ФІФО). Вказані методи є найбільш простими для обліку та найбільш популярними варіантами політики обліку запасів на великих та середніх підприємствах. Метод специфічної ідентифікації та метод роздрібних цін застосовуються відповідно виробниками унікальної продукції та підприємствами роздрібною торгівлі. Метод нормативних витрат потребує значних витрат на розробку та постійний моніторинг за ринковими цінами, тому він є економічно ефективним тільки для великосерійних та масових виробництв.

Методи оцінки істотно впливають на витрати і фінансові результати діяльності підприємства. Застосування зазначених методів оцінки виробничих запасів призводить до різних результатів. В сучасних умовах, при високому рівні інфляції собівартість продукції буде найбільшою у випадку застосування методу ЛІФО (з періодичною системою обліку), а найменше значення собівартості дає застосування методу ФІФО. Останній надає найбільш реальну оцінку активів підприємства. У той же час, метод ЛІФО ліквідує невідповідності між цінами реалізації запасів та їх фактичною собівартістю. На думку автора, в умовах інфляції в Україні цей метод міг би привести до більш точного визначення прибутку або збитку. Отже, метод ЛІФО в Україні було скасовано дещо передчасно, але необхідність у ньому може бути задоволена використанням в управлінському обліку.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Голов С. Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі : практ. посібн. / С. Ф. Голов, В. М. Костюченко. – К. : Лібра, 2001. – 840 с. 2. Маляревский Ю. Д. Учет в зарубежных странах : учебн. пособ. / Ю. Д. Маляревский, О. В. Фартушняк, И. Ю. Пасичник. – Х. : ИД "ИНЖЕК", 2003. – 182 с. 3. Губачова О. М. Облік у зарубіжних країнах : підручник / О. М. Губачова, С. І. Мельник. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 432 с. 4. Швець В. Г. Теорія бухгалтерського обліку : підручник / В. Г. Швець. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2006. – 525 с. 5. Хендриксен Э. С. Теория бухгалтерского учета / Э. С. Хендриксен, М. Ф. Ван Бред ; пер. с англ. под ред. проф. Я. В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 576 с. 6. Соколов Я. В. Основы теории бухгалтерского учета – М. : Финансы и статистика, 2000. – 496 с. 7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukr-law.com.ua/oblik/buh/34-psbo9>. 8. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article%3Fart_id=66826&cat_id=50097. 9. Стандарти МСБО і МСФО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://minfin.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=92410&cat_id=92.

ЄДИНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ВНЕСОК: МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

Анотація. Розглянуто сутність поняття єдиного соціального внеску. Порівняно вітчизняну систему адміністрування єдиного соціального внеску із системою збільшення внесків на соціальне страхування в зарубіжних країнах. Охарактеризовано позитивні та негативні сторони збирання єдиного соціального внеску для певних категорій громадян.

Аннотация. Рассмотрена сущность понятия единого социального взноса. Сравнены отечественная система администрирования единого социального взноса с системой взимания взносов на социальное страхование в зарубежных странах. Охарактеризованы положительные и отрицательные стороны взимания единого социального взноса в Украине.

Annotation. The essence of the concept of a single social contribution is studied. Domestic system of administration of a single social contribution is compared to the system for collecting social insurance contributions in foreign countries. The characteristic of the positive and negative aspects of charging a single social contribution in Ukraine is given.

Ключові слова: єдиний соціальний внесок, фонди соціального страхування, ставки єдиного внеску, соціальне страхування, адміністрування.

Україна є правовою та соціальною державою, основним завданням якої є створення сприятливих умов життя для її населення. Тому уряд країни приділяє значну увагу соціальній політиці держави, яка спрямована підвищити добробут членів суспільства, забезпечити соціальну справедливість та соціально-політичну стабільність у країні.

У період реформування системи законодавства зазнала змін і система соціального страхування. Мова йде про запровадження єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [1] (далі – єдиний внесок), який спрямований повторення страховими фондами функцій, пов'язаних із формуванням страхових коштів, та ефективнішим використанням коштів соціального страхування.

Поняття єдиного соціального внеску як економічної та правової категорії висвітлювалось у працях багатьох вчених, таких, як: Л. Качан, Л. Польовик, С. Строїч, Т. Процина, В. Циганенко, Л. Ушакова, К. Скрипкіна та ін. У роботах цих авторів запропоновані різні підходи до процесу нарахування та сплати єдиного соціального внеску, наведено доцільність зміни ставки єдиного соціального внеску, проаналізовано та порівняно систему сплати єдиного внеску в Україні та зарубіжних країнах, а також подані позитивні та негативні аспекти цього порівняння. Проте на сьогодні особливої уваги потребують питання впровадження єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Тому все більшої актуальності набуває дослідження європейської практики справляння внесків на соціальне страхування та її порівняння з системою адміністрування єдиного внеску України.

Мета статті – дослідити правову природу та порядок справляння єдиного внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування, виявити недоліки, що існують у чинному законодавстві, та на основі дослідження досвіду зарубіжних країн надати рекомендації щодо їх усунення.

Предмет статті – комплекс науково-теоретичних знань щодо системи адміністрування єдиного соціального внеску.

Об'єкт статті – система адміністрування єдиного соціального внеску.

Згідно з Законом України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування" [1] з 1 січня 2011 року єдиний соціальний внесок замінив усі інші обов'язкові соціальні внески: на пенсійне страхування, на страхування від безробіття, на страхування тимчасової втрати працездатності і на страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання.

Ідея інтегрованого збору внесків на соціальне страхування не є новизною. Схожа практика уже набула популярності у більш ніж 60 державах світу. Основною відмінністю між системами соціального страхування зарубіжних країн є встановлення органів, які здійснюють збір, облік та контроль за справлянням страхових внесків, а також органів, які виплачують матеріальну допомогу та надають соціальні послуги застрахованим особам [2].

Систему адміністрування внесків на соціальне страхування можна розподілити на п'ять типів (таблиця).

Типи моделей адміністрування збору страхових внесків [3]

№ п/п	Характеристика системи	Країни, що використовують
1	Паралельне здійснення окремими установами соціального страхування своїх функцій. Управління системою є повністю децентралізованим і відокремленим від податкової системи	Данія, Люксембург, Австрія, Україна
2	Функції реєстрації платників і застрахованих осіб, збору внесків, прийому та обліку звітності зі сплати внесків централізовано виконує одна установа. Водночас, страхові виплати, ведення відповідних баз даних та обліку застрахованих здійснюються окремо кожним з фондів соціального страхування	Бельгія, Іспанія, Італія, Македонія, Болгарія, Німеччина, Польща
3	Єдина установа, яка здійснює збір страхових внесків, є відповідальною і за здійснення виплат, ведення обліку застрахованих та зберігання необхідних даних	Чехія, Греція, Литва, Мальта, Португалія, Швейцарія, Словачія
4	На податкову адміністрацію покладені функції щодо збору страхових внесків та контролю за їх справлянням, примусового стягнення та управління грошовими потоками, а реєстрацію та облік застрахованих осіб, виплату їм допомог та надання соціальних послуг здійснюють інші органи	Естонія, Угорщина, Голландія, Словенія, Сербія, Хорватія, Чорногорія, Албанія, Румунія, Боснія та Герцеговина. До 2010 року практикувала і Росія
5	Податкові органи здійснюють збір і розподіл страхових внесків, а всі інші функції з соціального страхування виконує лише одна установа	Великобританія, Фінляндія, Швеція, Норвегія, Ісландія

Обсяг зібраних внесків на соціальне страхування також впливає на ефективність роботи реформованої системи адміністрування. Цей взаємозв'язок визначається шляхом співвідношення фонду оплати праці, з якого сплачено внески, до фактичного фонду оплати праці в досліджуваних країнах, і дозволяє стверджувати, що більший ступінь інтегрованості системи забезпечує збільшення її доходів. Так, перші три типи моделей адміністрування характеризуються такими співвідношеннями: 84,5, 86,8 та 88,4 % відповідно. П'ятий тип має найкращий показник, який демонструє збирання внесків на рівні 100 %. Четвертий тип дав несподівано низький результат – 73,5 %.

В Україні гостро стоїть проблема нелегальної зайнятості, частка працюючих в якій становить близько 27 % [4]. У країнах СНД це питання вирішилось шляхом введення єдиного соціального податку, який зменшить податкове навантаження на населення. Цікаво, що розмір єдиного внеску в європейських країнах значно менший, ніж сукупність зборів, що нараховувалися на фонд оплати праці українських платників податків. Так, у Російській Федерації базова ставка єдиного соціального податку становила 26 %. Податок справлявся за регресивною шкалою. Законодавство передбачає також пільги щодо його сплати для певних категорій населення (сільськогосподарських товаровиробників, організацій народних художніх ремесел, самозайнятих осіб та ін.) [5].

Грузія також застосовує єдиний соціальний податок, що перераховується в Державний фонд соціального забезпечення і становить 20 % оподаткованої податком суми, крім того, громадяни перераховують податок у розмірі 1 % у Державний фонд зайнятості [6]. Для порівняння у Казахстані ставка єдиного соціального податку становить 21 % [7]. У Республіці Таджикистан єдиний внесок до Фонду соціального захисту населення встановлено в розмірі 25 % заробітної плати працівників [8].

Цікава ситуація за справляння єдиного податку у США. Базова ставка податку на соціальне забезпечення тут становить 6,2 % від заробітної плати працівника (максимальна ставка податку – 76 200 дол. США), крім того, вноситься збір на медичну допомогу у розмірі 1,45 %, і збір на соціальне страхування у зв'язку з безробіттям у розмірі 6,2 % (при максимальній сумі утримань 434 дол. США). Тобто загальна сума внесків у фонди соціального страхування становить 13,85 % [9].

Дослідження та аналіз зарубіжного досвіду адміністрування єдиного внеску на соціальне страхування свідчить, що найбільш ефективною є система, за якої всі функції, не пов'язані зі збиранням внесків, покладаються на єдину устанovu, тоді як збір і розподіл внесків здійснюють податкові органи. Така система функціонує у Великобританії.

У Великобританії кошти, які скеровуються до системи Національного страхування, називаються національними страховими внесками. Вони сплачуються роботодавцями та самозайнятими особами. Страхові внески розподілені на чотири класи. Роботодавець утримує із заробітної плати найманого працівника і сплачує національні страхові внески 1 класу розмір якого становить 11 % з доходу в межах 110 – 884 £ в тиждень, якщо ж тижневий дохід найманого працівника перевищує 884 £, то роботодавець утримує і сплачує ще один відсоток зі всього доходу понад 884 £. Що стосується самозайнятих осіб, то вони сплачують внески 2 (щомісячно або щоквартально) та 4 (рази на рік) класу. Ставка внесків для 2 класу становить 2,40 £ в тиждень, а для 4 класу – 8 % річного оподаткованого доходу, який є в межах від 5 715 – 43 875 £, і 1 % з доходу, що перевищує 4 3875 £ за рік. Якщо ж очікуваний річний дохід самозайнятої особи буде меншим, ніж 5075 £, особа може не сплачувати національні страхові внески 2 класу. З метою збільшення розміру майбутньої державної пенсії та допомоги при важкій втраті, самозайняті особи та роботодавці можуть сплачувати до-

бровільно національні страхові внески 3 класу в розмірі загальної ставки 12,05 £ в тиждень [10]. У Великобританії передбачені пільги для вдів, рибаків та винахідників.

В Україні облік платників єдиного внеску, забезпеченням збору та веденням обліку страхових коштів, контролем за повнотою та своєчасністю їх сплати, веденням Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування здійснював Пенсійний фонд України, а зараз Міністерство доходів та зборів України [3].

Розмір єдиного внеску в Україні встановлено відповідно до класів професійного ризику виробництва (67 класів) [2].

Автор вважає, що доцільніше було б виокремити з єдиного внеску внески до Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві, як це було зроблено в Росії та Великобританії. Це, по-перше, дозволило б уникнути 67-ми класової градації єдиного внеску, а також полегшило б розуміння системи його справляння широким колом громадян, і, по-друге, підвищило б прозорість розподілу коштів між фондами.

Як відомо, в Україні (як і Данії, Люксембургу й Австрії) система соцстрахування є відокремленою від податкової системи, причому – децентралізованою (у ній кілька установ здійснюють свої функції – Пенсійний фонд; Фонд соцстрахування з тимчасової втрати працездатності; Фонд соцстрахування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань; Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття) [11].

На думку автора, з огляду на світову практику, логічно, аби система сплати єдиного соціального внеску в Україні була інтегрована в основні процеси державного податкового менеджменту.

Запровадження в Україні єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування має стати позитивним кроком, перш за все, для роботодавців, оскільки вони будуть подавати лише одне платіжне доручення на перерахування внеску до фондів соціального страхування, а також перевірятимуться щодо своєчасності та повноти сплати єдиного внеску одним органом не частіше ніж раз на рік, це дозволить роботодавцям зекономити кошти в розмірі 2 млрд грн у рік [2].

Таким чином, зарубіжний досвід справляння соціальних видатків засвідчує раціональність запровадження в Україні єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування. Активно сприятиме економії коштів як у фондах, так і в роботодавців.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 8 липня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 2. Дуб А. Р. Зарубіжний досвід та вітчизняні реалії справляння єдиного внеску на соціальне страхування / А. Р. Дуб // Національний університет водного господарства та природокористування. – 2011. – Вип. 1(53). – С. 57–62. 3. Сайт Міністерства доходів і зборів України. – Режим доступу : <http://minrd.gov.ua/>. 4. Покатаєва О. В. Правова природа єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування / О. В. Покатаєва // Класичний приватний університет. – 2012. – № 1. – С. 30–35. 5. Налоговый кодекс РФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kadis.ru/>. 6. Податковий кодекс Республіки Грузія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://grbc.ge/>. 7. Податковий кодекс Республіки Казахстан [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nalog.ru/>. 8. Податковий кодекс Республіки Таджикистан [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tabiat.narod.ru/>. 9. Косолапов А. И. Налоги и налогообложение : учебн. пособ. / А. И. Косолапов. – М. : Дашков и К^о, 2005. – 872 с. 10. National Insurance – the basics [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.direct.gov.uk/>. 11. Дмитренко Є. Єдиний соцвнесок як поразка Пенсійного фонду [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/>.

УДК 657.3:334.7.012.64

Базарова Х. В.

Магістр 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ

НЕОБХІДНІСТЬ УПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ БЮДЖЕТУВАННЯ НА МАЛИХ ТА СЕРЕДНІХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. Розглянуто сутність категорії "бюджетування". Визначено необхідність упродовження системи бюджетування на малих та середніх підприємствах. Сформульовано послідовність основних етапів і головні принципи побудови та впровадження системи бюджетування на малих і середніх підприємствах.

© Базарова Х. В., 2013

Аннотация. Рассмотрена сущность категории "бюджетирование". Определена необходимость внедрения системы бюджетирования на малых и средних предприятиях. Сформулированы последовательность основных этапов и главные принципы построения и внедрения системы бюджетирования на малых и средних предприятиях.

Annotation. The essence of the category of "budgeting" is considered. The necessity of introducing a system of budgeting at small and medium-sized enterprises is defined. The sequence of main stages and principles of construction and implementation of the system of budgeting at small and medium-sized enterprises are formulated.

Ключові слова: малі підприємства, середні підприємства, бюджетування, система, принципи, етапи.

Одним із поширених інструментів ефективного планування діяльності підприємства є впровадження системи бюджетування. Система дає змогу вирішувати як тактичні питання, так і складати перелік операційних бюджетів на стратегічні періоди. На сучасному етапі розвитку бюджетного планування система бюджетування впроваджується переважно на великих підприємствах у зв'язку з недостатністю практичних розробок та методичних інструментів її реалізації на малих та середніх підприємствах.

Проблематика бюджетного управління висвітлена у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: Бланка І. О., Бочарова В. В., Шевчука В. О., А. Апчера, К. Друрі, Каплана Р. С. та ін. [1; 2]. Незважаючи на значні розробки в галузі бюджетного управління залишаються багато питань, які відкриті для дослідження.

Метою дослідження є визначення особливостей впровадження системи бюджетування на малих та середніх підприємствах та побудова етапів впровадження системи на цих підприємствах.

Об'єктом дослідження є малі та середні підприємства.

Предметом дослідження виступають особливості впровадження системи бюджетування на досліджуваних підприємствах.

На сучасному етапі розвитку та побудови ефективної системи управління підприємством немає єдиної думки щодо трактування поняття "бюджетування". Різні вчені розглядають це питання по-різному. Аналіз різних підходів щодо трактування поняття "бюджетування" наведено у таблиці.

Таблиця

Підходи щодо трактування поняття "бюджетування"

Автори	Трактування поняття
Е. Стоянова [3]	Бюджетування – процес колективний, який дає змогу погодити діяльність підрозділів усередині компанії
Мельник О. Г. [4]	Бюджетування – це процес кількісного втілення плану, що характеризує доходи й витрати на певний період, і капітал, який необхідно привернути для досягнення заданої планом мети
Д. Міддлтон [2]	Бюджетування це процес складання фінансового плану на конкретний період, узгоджений із виробничою діяльністю фірми
В. Волик [2]	Бюджетування – розпис, кошторис грошових витрат і доходів підприємства на певний період (рік, квартал, місяць)

На основі наведеного огляду основних підходів щодо сутності категорії "бюджетування" можна зробити висновок про те, що кожний автор розглядає це поняття по-різному та розуміє під бюджетуванням як процес складання бюджетів на різних рівнях, так і кількісне втілення бажаного стану підприємства у майбутньому.

У результаті вивчення економічної літератури автор подає своє визначення поняття бюджетування. Це процес складання програми дій підприємства на майбутній період, який має бути узгоджений з виробничою програмою та містити схему грошових надходжень і витрат для забезпечення досягнення підприємством конкурентних переваг.

Відповідно до об'єкта дослідження згідно з Господарським кодексом України до малих підприємств відносять суб'єктів господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період не перевищує 50 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентної 10 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України. До середніх підприємств відносяться суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період складає від 50 до 250 осіб та річний дохід від будь-якої діяльності знаходиться у межах суми, еквівалентній від 10 до 50 мільйонам євро, визначену за середньорічним курсом Національного банку України [5].

Упровадження системи бюджетування на малих та середніх підприємствах дає змогу:
 створити ефективну систему управління фінансами;
 підвищити інвестиційну привабливість підприємства;
 оптимізувати доходи й витрати як усього підприємства, так і окремих підрозділів;
 отримувати консолідовану звітність;
 підвищувати ефективність управління підприємством у цілому.

При впровадженні системи бюджетування на малих та середніх підприємствах необхідно дотримуватись таких принципів [6]:

- 1) уніфікація всіх бюджетних форм, бюджетних періодів і процедур розроблення для підприємства та його структурних підрозділів незалежно від специфіки їх господарської діяльності;
- 2) сумісність бюджетних форм та форматів із встановленими формами державної звітності;
- 3) сумісність допоміжних бюджетних документів із основними бюджетними формами;
- 4) забезпечення можливості складання зведеного бюджету;
- 5) безперервність процедури складання бюджетів, що передбачає регулярний перегляд та коригування раніше здійснених прогнозів на новий період, не очікуючи завершення діючого періоду.

Побудова системи бюджетування на малих та середніх підприємствах повинна здійснюватися у послідовності етапів відображених на рисунку [4].

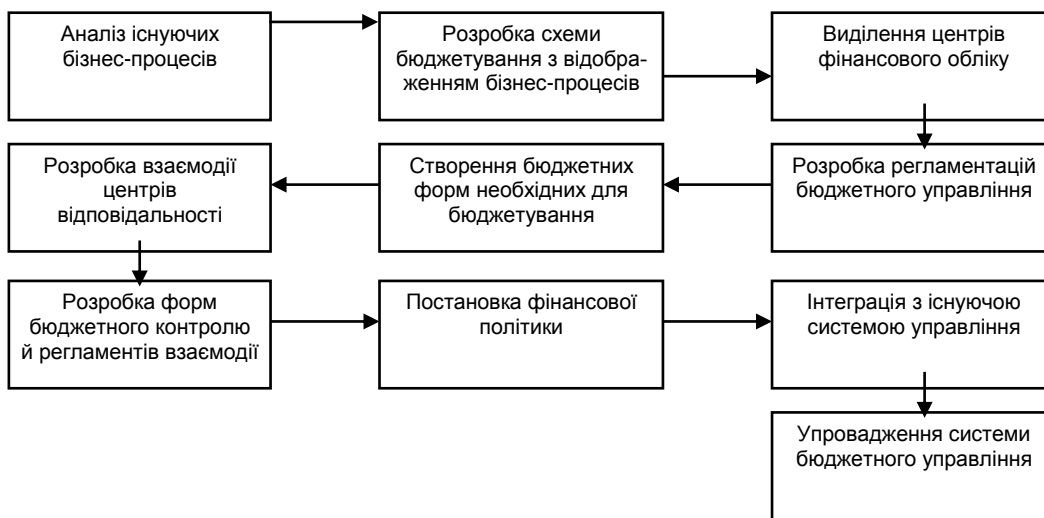

Рис. Система впровадження системи бюджетування на малих та середніх підприємствах

Виходячи з викладеного матеріалу, можна зробити висновок про те, що впровадження системи бюджетування на малих та середніх підприємствах дає змогу покращити координацію дій підрозділів, підвищити ефективність й оперативність у прийнятті управлінських рішень, покращити фінансові результати на підставі управління прибутком та витратами, раціонально розподіляти ресурси, підвищити платоспроможність за рахунок ефективного управління грошовими потоками.

Однак на вітчизняних підприємствах залишається проблема нестачі кваліфікованих управлінців, які знайомі з системою бюджетування. Варіантом вирішення проблеми є впровадження на малих та середніх підприємствах програмних продуктів, таких, як: Excel, Microsoft Axapta, Adaytum e.Planning, Active Planner та ін.

Перспективою подальшого дослідження є розробка методики впровадження системи бюджетування на малих та середніх підприємствах з урахуванням особливостей їх діяльності.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента : в 2-х т. / И. А. Бланк. – К. : Эльга : Ника-центр, 2001. 2. Шаховская Л. С. Бюджетирование: теория и практика : учебное пособие / Л. С. Шаховская, В. В. Хохлов, О. Г. Кулакова. – М. : КНОРУС, 2011. – 400 с. 3. Стоянова Е. С. Финансовый менеджмент: теория и практика / Е. С. Стоянова. – М. : Перспектива, 2001. – 574 с. 4. Мельник О. Г. Бюджетування в системі управління на малих підприємствах : автореферат дис... канд. екон. наук, спец. 08.06.01 / О. Г. Мельник. – Львів : Нац. ун-т "Львівська політехніка", 2004. – 21 с. 5. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. 6. Вініченко М. М. Автоматизація системи бюджетування підприємства / Вініченко М. М // Моделі управління в ринковій економіці. – 2012. – С. 180–191.

Магістр 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТНОЇ СТРАТЕГІЇ НА ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. Розглянуто теоретичні засади розуміння стратегії та конкурентної стратегії, визначено основні методи вибору стратегій та виокремлено проблеми, пов'язані з використанням подібних методів на вітчизняних підприємствах.

Анотация. Рассмотрены теоретические предпосылки понимания стратегии и конкурентной стратегии, определены основные методы выбора стратегий и выделены проблемы, связанные с использованием подобных методов на отечественных предприятиях.

Annotation. This article examines the theoretical prerequisites of understanding strategy and competitive strategy, the basic methods of the strategy selection are distinguished and the problems concerning the application of such methods at domestic enterprises are revealed.

Ключові слова: стратегія, конкурентна стратегія, матриця, закритість, синергійний ефект.

В умовах мінливого зовнішнього середовища для будь-якого підприємства стає надзвичайно важливим володіння сильними позиціями на ринку. Дане положення стосується не тільки великих промислових підприємств, але й усіх підприємств на ринку будь-якого товару. Забезпечення сильних конкурентних переваг належить розробці конкурентної стратегії. Формування конкурентної стратегії на підприємстві передбачає аналіз діяльності не тільки підприємства, але й його зовнішнього середовища задля виявлення можливого потенціалу зростання. Вагомий внесок у дослідженні даної проблематики належить зарубіжним вченим, таким, як: М. Портер, І. Ансофф, А. Томпсон. Серед українських та російських авторів слід зазначити таких: Н. Куденко, Л. Балабанова, В. Немцов, В. Холод, Є. Азарян. Теоретичні основи формування стратегії були повністю досліджені, у той час коли проблеми формування стратегії були залишені поза детальною увагою.

Метою статті є аналіз теоретичних та методичних основ щодо формування конкурентної стратегії підприємства.

Об'єктом дослідження виступає процес формування конкурентної стратегії підприємства.

Предметом виступає дослідження шляхів упровадження конкурентної стратегії на вітчизняних підприємствах.

Найчастіше стратегічні рішення не можуть бути простими чи прийматися швидко. Це зумовлено тим, що процес вибору стратегії включає аналіз суджень, які найчастіше базуються на власних допущеннях, висновках та особистому відношенні. Саме тому багато стратегічних рішень не мають високих результатів. Стратегія на підприємстві може або зупинитися на діяльності своїх конкурентів, або ігнорувати їх на тій підставі, що вони не можуть надати ніякого прямого впливу.

Перед початком аналізу для визначення того, який напрям доцільно обрати, необхідно зосередити увагу на змісті поняття "стратегія" та на тому, яким чином воно співвідноситься з конкурентною позицією підприємства.

Існує багато підходів до пояснення сутності поняття стратегія, та важливо пам'ятати, що стратегія та сам процес її розробки відрізняються між собою.

Під розробкою стратегії розуміють саме розуміння стратегії, планування, що зв'язане з нею, більш теоретичний аспект; у той же час стратегічна дія – це дія зв'язана зі стратегією, яка включає можливість зміни та різні форми реалізації. Структура містить у собі не тільки функціональні підрозділи на підприємстві, але й інформаційний потік разом з управлінням стратегією та підприємством у цілому. Культура становить реалію в умовах якої функціонує підприємство: поведінка, історія, культура та ін. Дана модель заснована на тому, що стратегічна дія представляє результат розробки стратегії в умовах структури підприємства, мінливості та унікальності зовнішнього середовища [1].

Задля досягнення поставлених цілей підприємству, яке функціонує в умовах мінливого зовнішнього середовища, необхідно зважувати свої дії відносно дій конкурентів. Це зумовлює формування певної комбінації послідовних дій щодо досягнення конкурентної переваги, а саме зосередження уваги на формуванні конкурентної стратегії.

Існує безліч точок зору до визначення поняття "конкурентна стратегія".

Конкурентна стратегія підприємства має зосереджувати увагу на двох важливих аспектах [2]: наявність обґрунтованої мети стратегії;

сформований вибір щодо типу конкурентної переваги.

Конкурентна стратегія повинна:

синтезувати в собі технічні, технологічні, екологічні, економічні, управлінські та інші аспекти розвитку об'єкта управління;

інтегрувати різні сторони керованого об'єкта, наприклад, для організації – місію, потенціал, структуру, корпоративну культуру, систему менеджменту та ін.;

орієнтувати на досягнення не тимчасових завдань, а стратегічних цілей, що забезпечують задоволення стратегічно громадських, корпоративних та особистих інтересів;

втілювати в собі наукові досягнення в галузі економіки, техніки, управління та інших наук;

бути гнучкою, враховувати багатоваріантність стратегічних ситуацій, що виникають у просторі і часі;

концентрувати стратегічні й тактичні конкурентні переваги суб'єктів і об'єктів управління, зовнішнього середовища, знання, вміння та досвід усього колективу. У розробленні стратегії повинні брати участь усі працівники організації (системи), а відповідальність за кінцеві стратегічні результати (нульовий рівень дерева цілей) повинен нести перший керівник, за проміжні результати (інші рівні дерева цілей) – відповідальні керівники та відповідальні виконавці;

бути помірно ризикованою, але не занижувати стратегічні переваги конкурентів і не завищувати свої переваги.

Таким чином, можна виділити те, що конкурентна стратегія – це ретельно розроблена програма дій, яка має бути реалізована підприємством з метою досягнення вигідної конкурентної позиції на ринку та адаптації до впливу зовнішнього середовища [3].

Існує багато класифікації конкурентної стратегії підприємства. На сучасному етапі існує декілька класифікацій, які були розглянуті в працях таких вчених, як: І. Ансофф, М. Портер, Ф. Котлер, М. МакДональд, Х. Віссем, А. Юданов, Мельник Л. Г., Каринцева А. І., В. Панков, Ю. Макогон, Павлова В. А. та ін.

Одним із основоположників визначення поняття стратегії взагалі та конкурентної стратегії зокрема вважається М. Портер. Цей вчений за співвідношенням типу конкурентної переваги та конкурентної сили виділив чотири види конкурентної стратегії лідерства у витратах, широку диференціацію, стратегію фокусування на споживачах чи на витратах.

На практиці дані конкурентні стратегії довели свою універсальність. Разом з цим М. Портер розглядає можливість існування золотієї середини, або стратегії оптимальних витрат. За класифікацією М. Портера можливі два шляхи досягнення конкурентної переваги: за допомогою фокусування та лідерства.

М. Портер вбачає вибір однієї з названих стратегій для завоювання лідерських позицій. Це насамперед пов'язано із суперечністю даних стратегій [3].

Ф. Котлер виділив конкурентні стратегії, виходячи з частки ринку підприємства. Вчений дав можливість більш широкого вибору стратегій і в рамках стратегій він вбачає виділення стратегічних альтернатив розвитку підприємства. Разом з тим він стверджує, що підприємству буде доцільно обрати одну зі стратегій, а не витратити сили і кошти.

М. МакДональд розглядає чотири основні напрями конкурентної стратегії підприємства, що виходять із їхньої конкурентної позиції: розвиток і побудова; підтримка й утримання; захист; відмова [4].

Х. Віссем, узагальнюючи різні стратегії, виділяє шість їх типів: вибуху, розширення, зростання та побудови, ковзання, зміцнення, скорочення.

Орієнтуючись на особливості діяльності, підприємство формулює бажану стратегічну позицію.

За теорією Юданова А. Ю. існує чотири типи конкурентних стратегій з урахуванням біологічного підходу до класифікації: віолентна стратегія, патієнтна стратегія, експлерентна стратегія, комутантна стратегія [5].

Усі зазначені стратегії мають як спільні, так і відмінні риси, що формують великий плацдарм для вибору однієї чи іншої стратегії.

У науці відомі методики, які можуть допомогти підприємству визначити найбільш доцільну конкурентну стратегію. До найбільш відомих методик можливо зарахувати матриці BCG, McKinsey, методика Артура де Літла та ін. Керування даними методиками можна звести до виконання певних дій: креслення матриць, знаходження точок перетину за показниками та вибір стратегії залежно від визначеного квадрата. Методики приваблюють своєю простотою у використанні. Між тим вітчизняні підприємства можуть знайти дані методики доволі складними у застосуванні. Дана ситуація насамперед стосується правильності визначення основних параметрів, які формують матрицю.

Визначення такого параметру, як частка ринку, яка надзвичайно часто використовується у подібних методиках, інколи є неможливим. Це неможливо тоді, коли вітчизняні підприємства становлять закриті економічні системи, доступ до інформації, яка не складає за законодавством України комерційної таємниці, неможливий. Таким чином, набувають великого значення тіньові дослідження ринку товарів чи послуг. Керуватися подібними результатами досліджень не надійно.

Подібні проблеми з інформаційною відкритістю підштовхують підприємства діяти "наосліп" у питаннях вибору стратегії підприємств, тоді коли у країнах із розвинутою економікою не тільки ши-

роко використовується різноманітний інструментарій методів вибору стратегій, але й розробляються шляхи підвищення ефективності від упровадження стратегічної діяльності та ведеться пошук набору стратегій задля отримання синергетичного ефекту.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Kourdi J. Business strategy: A guide to effective decision-making / J. Kourdi. – Great Britain, 2003. – 246 p. 2. Иванов Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия : навчальний посібник / Ю. Б. Иванов. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2004. – 256 с. 3. Портер М. Э. Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов / М. Э. Портер. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с. 4. Тищенко А. Н. Комплексный подход к оценке конкурентоспособности и позиционирования предприятий / Тищенко А. Н., Райнин И. Л. // Конкурентоспособность: проблемы науки и практики : монография. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2006. – С. 135–156. 5. Фатхутдинов Р. А. Управление конкурентоспособностью организации : учебник / Р. А. Управление. – М. : Изд. "Эскмо", 2005. – 544 с. 6. Neely J. M&A in the New CPG Strategy [Electronic resource] / J. Neely, P. Leinwand, A. Misra. – Access mode : <http://www.strategy-business.com>. 7. Pietersen W. G. Strategic Learning: How to be Smarter than Your Competition and Turn Key Insights into Competitive / W. G. Pietersen. – New Jersey, 2010. – 234 p. 8. Powell T. C. Behavioral strategy / T. C. Powell, D. Lovallo, C. R. Fox // Strategic Management Journal. – 2011. – № 32. – Pp. 1369–1386.

Балаж Д. В.

УДК 005.591.6:005.21

Магістр 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ

МЕТОДИЧНІ ЗАВДАННЯ ВИБОРУ ТА ОБҐРУНТУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто актуальність стратегії інноваційного розвитку для підприємств України. Розроблено на основі аналізу існуючих методичних підходів формування стратегії теоретичний підхід, що здатний об'єднати існуючі потреби ринку та можливості підприємств щодо впровадження інноваційної стратегії.

Анотация. Рассмотрена актуальность стратегии инновационного развития для предприятий Украины. Разработан на основании анализа существующих методических подходов формирования стратегии теоретический подход, который способен объединить существующие потребности рынка и возможности предприятий относительно внедрения инновационных стратегий.

Annotation. The article deals with the topicality of innovation development strategy for enterprises of Ukraine. Based on the analysis of existing methodological approaches to the formation of the strategy, a theoretical approach was developed which can combine existing market demands and opportunities of companies as to the introduction innovative strategies.

Ключові слова: інновація, інноваційна стратегія, цілепокладання, стратегічний аналіз, вибір стратегії.

Будь-яке підприємство на ринку товарів та послуг може успішно конкурувати лише за умови використання нових продуктів або процесів виробництва та споживання. Лідером на ринку стає саме те підприємство, яке змогло запропонувати споживачеві найбільш доцільне задоволення його потреб, чи то нижча ціна, найліпша якість продукції чи їх сполучення. Саме тому, на теперішній час, пошук необхідних нововведень у виробництво, їх реалізація стають однією з найважливіших заправок розвитку підприємства. Для успішної діяльності, необхідне своєчасне виявлення, освоєння і практичне використання найновіших досягнень науково-технічного прогресу. Реалізація таких запитів повинна ґрунтуватись на впровадженні інновацій в усі сфери виробничо-господарської діяльності. Але навіть у разі досягнення, переваги не завжди є довгостроковими.

Для ефективного інноваційного розвитку підприємствам необхідно застосовувати стратегічне управління, оскільки стратегія це інструмент виявлення загального напрямку розвитку підприємства та підтримки його домінування, яке базується на здатності створювати якіснішу продукцію у певній галузі, ніж існуючі конкуренти.

© Балаж Д. В., 2013

Метою даної статі є розглядання існуючих методичних підходів щодо вибору стратегії інноваційного розвитку підприємства, та вибір найбільш оптимального підходу який здатний охопити всі особливості інноваційної стратегії.

Багатогранність наукових методів формування стратегії [1 – 5] можна об'єднати у структурно-логічну модель, яка побудована відповідно до стадій прийняття стратегічного рішення, а саме: стратегічний аналіз, стратегічний вибір, реалізація та оцінка стратегії. Дана модель має наочний вигляд і зображена на рисунку.

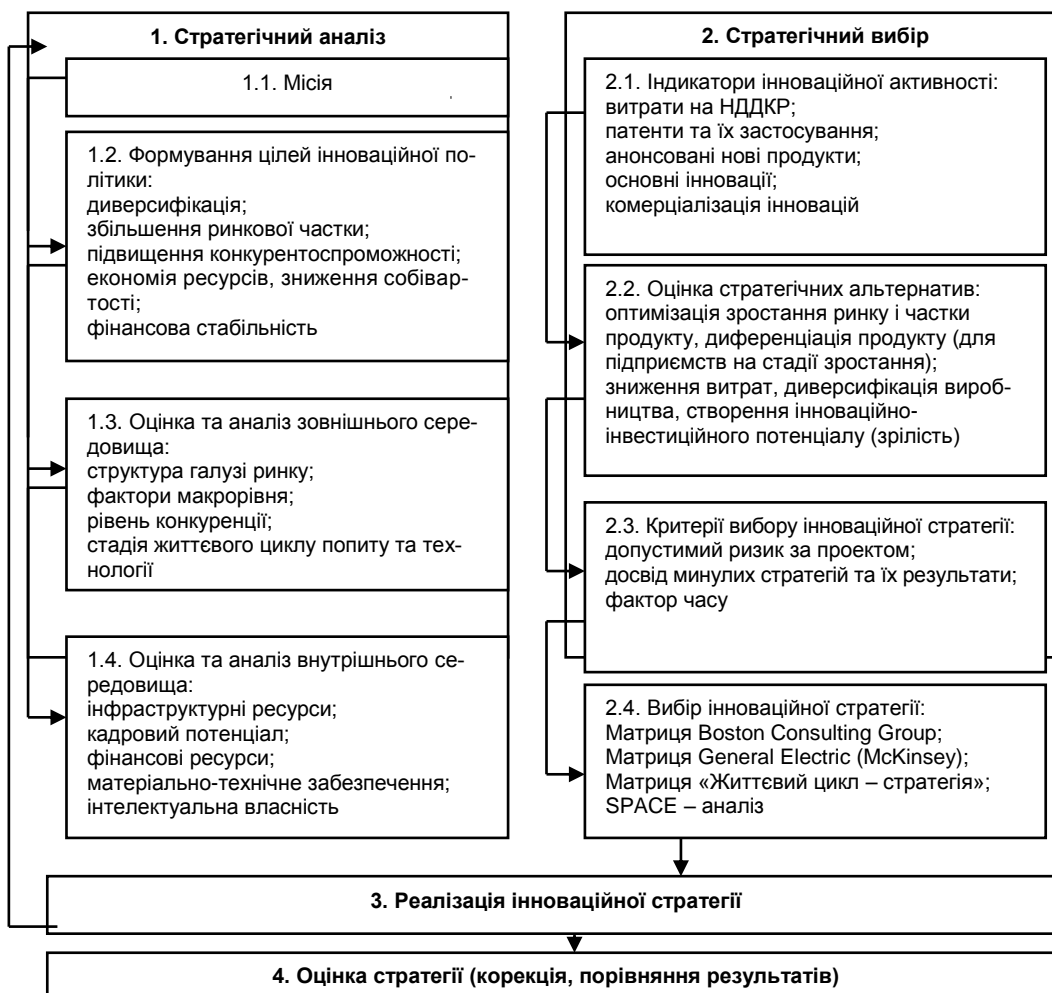

Рис. Модель формування інноваційної стратегії підприємства

Інноваційна стратегія має ряд специфічних особливостей які потребують конкретизації кожного етапу процесу розробки стратегії.

Для врахування зазначених особливостей, формування стратегії інноваційного розвитку доцільно представити у вигляді послідовності трьох фаз: цілепокладання, стратегічний аналіз, вибір стратегії.

Після формування стратегії здійснюється її реалізація та оцінка, які безпосередньо не мають відношення до складової частини формування стратегії, але нерозривно з ним пов'язані.

На першій фазі відбувається цілепокладання, яке складається з визначення місії та системи цілей підприємства.

Дослідження цілей, які формуються у сфері взаємовідносин між виробничою базою галузі та суб'єктами її розвитку: розробниками і виробниками технологій та основного устаткування, системою професійного навчання, виконавцями фундаментальних і прикладних досліджень, проєктувальниками – здійснюється за допомогою детального розгляду зазначених установ, їх якісного складу й потенціалу тощо [2].

Крім зазначених складових треба звернути увагу на цілі держави та міжнародних організацій у сфері інноваційного розвитку та цілі, що формуються у сфері взаємовідносин між виробничою базою галузі та суб'єктами її розвитку: розробниками й виробниками основного устаткування і технологій, системою професійного навчання, виконавцями фундаментальних та прикладних досліджень, проєктувальниками. Окрім того, пропонується розглядати цілі основних учасників ринку щодо інноваційного розвитку.

Визначення діапазону розвитку підприємств галузі доцільно провести на основі розрахунку комплексних показників якісного рівня інновацій, які мають найнижчий та найвищий якісний рівень у галузі, і визначити відповідно верхню і нижню межі. Потім пропонується розрахувати такі показники для кожного виробника, що дозволить розташувати їх відносно конкурентів та визначити напрям розвитку галузі. За результатами розрахунків комплексних показників, що плануються до впровадження основними виробниками галузі, може бути проведено їх розподіл на стратегічні групи [4].

Аналіз потенціалу інноваційного підприємства має доволі важливе значення, оскільки визначає можливість впровадити ту інновацію, яка запланована до впровадження. На основі дослідження потенціалу пропонується сформувати стратегічні групи підприємств галузі, після чого зробити їх порівняльний аналіз [6].

За результатами порівняльного аналізу може бути ідентифіковано відповідність або невідповідність стратегічних цілей основних виробників галузі щодо інноваційного розвитку, можливостям їх досягнення.

На третій фазі формування стратегії інноваційного розвитку проводиться вибір стратегій усіх рівнів: спочатку визначається загальна стратегія підприємства, потім конкурентна та функціональні для кожного окремого бізнесу, а також програми реалізації обраних стратегій з подальшим контролем результатів та відхилень. При визначенні відхилень у поточних або кінцевих результатах інформація про них надсилається до фази цілепокладання та аналізу, що в подальшому може призвести до вибору нових стратегій та зміни стратегічних програм підприємства.

Крім зазначеного підходу до вибору підприємством стратегії інноваційного розвитку, існує також підхід, який становить проведення досліджень та впровадження інновацій без визначення існуючих потреб ринку.

Його сутність складають безперервні інноваційні дослідження без отримання результатів запитів ринку з подальшим просуванням на ринок отриманого результату [7]. Він є більш доречним для підприємств зі значним інноваційним потенціалом (найчастіше високотехнологічних галузей). Таким чином, проводяться чотири послідовні етапи: дослідницький (відбір найбільш перспективних ідей), конструктивний (оформлення ідей), концептуальний (проводиться регламентація виробничого процесу та формування концепції виведення нового продукту на ринок), дистрибутивний (розробка отримуює своє логічне завершення, новий товар готов до масового виробництва та реалізації).

Таким чином можна зробити висновок, що в сучасній економічній літературі відсутній єдиний підхід до формування стратегії інноваційного розвитку підприємства. Найбільш змістовними є два підходи: підхід від ринку, що притаманний галузям, в яких результати інноваційної діяльності втілюються в продукт, та підхід, відповідно до якого інноваційна діяльність проводиться без урахування запитів ринку, її результати потім впроваджуються.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Ландик В. И. Инновационная стратегия предприятия: проблемы и опыт их решения / В. И. Ландик. – К. : Наук. думка, 2007. – 364 с. 2. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф ; сокр. пер. с англ., науч. ред. и авт. предисл. Л. И. Евенко. – М. : Экономика, 1989. – 520 с. 3. Фатхутдинов Р. А. Стратегический менеджмент : учебник для ВУЗов / Р. А. Фатхутдинов. – 2-е изд., доп. – М. : ЗАО "Бизнес-школа "Интел-синтез", 2010. 4. Котлер Ф. Основы маркетинга / Ф. Котлер ; пер. с англ. – 2-е стер. изд. – М. : Прогресс, 1998. 5. Наливайко А. П. Теория стратегий предприятия. Современный стан та напрямки розвитку : монографія / А. П. Наливайко. – К. : КНЕУ, 2009. – 227 с. 6. Біловодська О. А. Системний аналіз і вдосконалення теоретико-методологічних підходів до вибору напрямку інноваційного розвитку підприємств / О. А. Біловарська // Проблеми науки. – 2010. – № 4. – С. 7–15. 7. Наука та іновачії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nas.gov.ua/scinn.

Науменко О. В.

УДК 331.522.4(477)

Магістр 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ

ОСОБЛИВОСТІ СТАНУ ТА РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Анотація. Досліджено та узагальнено проблеми та особливості розвитку трудового потенціалу в Україні. Розроблено заходи щодо розвитку трудового потенціалу та запропоновано шляхи врегулювання негативних тенденцій розвитку трудових ресурсів на підприємствах у сучасних умовах.

© Науменко О. В., 2013

Аннотация. Исследованы и обобщены проблемы и особенности развития трудового потенциала в Украине. Разработаны мероприятия относительно развития трудового потенциала и предложены пути регулирования негативных тенденций развития трудовых ресурсов на предприятиях в современных условиях.

Annotation. Problems and features of development of labour potential in Ukraine were investigated and generalized. Measures on development of labour potential and the ways of controlling negative trends in labour resources development are offered for enterprises.

Ключові слова: трудові ресурси, демографічний розвиток, трудовий потенціал, рівень зайнятості.

Однією з гострих і найбільш значущих проблем для сталого соціально-економічного розвитку України є проблема збереження й зміцнення трудового потенціалу. Персонал підприємства є ключовим ресурсом у функціонуванні підприємства. Від ефективності його використання, а також від знань і вмінь керівників і фахівців, їх здатності швидко реагувати на динаміку ринкової кон'юнктури безпосередньо залежить ринковий успіх. Саме тому виникає нагальна потреба у підтримці високого рівня розвитку та організації праці персоналу на підприємствах.

Серед українських дослідників вагомий внесок у вивчення проблеми формування, використання та розвитку трудового потенціалу в умовах ринкових перетворень в Україні належить О. Амоші, В. Антонюк, С. Бандуру, Д. Богині, О. Грішновій, М. Долішньому, Т. Заяць, В. Куценку, О. Новіковій, І. Петровій, В. Стешенко, А. Чухно, Л. Шевчук [1; 2]. У роботах вчених досліджуються різні аспекти розвитку трудового потенціалу підприємств. Такими вченими, як: Воронкова А. Е., Баб'як М. М., Коренев Е. Н., Мажура І. В. досліджується вплив культури підприємства на формування й розвиток трудового потенціалу [3]. Питанням мотивацій трудового потенціалу, як впливу з метою його розвитку присвячені роботи Ткаченко Н. Е. Питанням раціонального управління й оцінки трудового потенціалу присвячені роботи Воронкової В. Г. [4].

Однак аналіз опублікованих праць, матеріалів наукових конференцій щодо дослідження цієї багатогранної проблеми показав, що дотепер не створено дієвого механізму збереження та розвитку трудового потенціалу в Україні загалом і на регіональному рівні зокрема. Прояв негативних тенденцій у стані розвитку трудового потенціалу диктує нагальну потребу у продовженні наукових пошуків у цьому напрямі.

Метою статті є дослідження стану і перспектив розвитку складових трудового потенціалу України в сучасних умовах.

Об'єкт дослідження – процеси стану та розвитку трудового потенціалу України в сучасних умовах.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні положення щодо управління розвитком трудового потенціалу в сучасних умовах.

Динамічний соціально-економічний прогрес в Україні має базуватися передусім на розвитку та ефективному використанні найціннішого ресурсу сьогодення – трудового потенціалу та посиленні його активності. Глобальною метою функціонування підприємства є створення і підтримка конкурентної переваги підприємства. При цьому трудовий потенціал як стратегічний ресурс відіграє вирішальну роль.

Трудовий потенціал – це сукупна чисельність громадян працездатного віку, які за певних ознак (стан здоров'я, психофізіологічні особливості, освітній, фаховий та інтелектуальний рівні, соціально-етнічний менталітет) здатні та мають намір провадити трудову діяльність [6].

Збереження трудового потенціалу – це подолання причин його руйнування, попередження виникнення загроз його розвитку та стабілізація його позитивних кількісно-якісних характеристик. Розвиток трудового потенціалу – це процес переходу в більш досконалий стан, який забезпечує його якісне та кількісне відтворення, найповнішу реалізацію та ефективне використання. Він передбачає демографічний, психофізіологічний, інтелектуальний, культурний розвиток населення для формування його економічної активності.

Трудовий потенціал працівника – це його можлива трудова дієздатність, його ресурсні можливості в галузі праці [3]. Трудовий потенціал підприємства залежить від трудового потенціалу кожного працівника та кадрового забезпечення виконання стратегічних завдань. Відповідно, і механізми впливу мають бути спрямовані на формування постійної зацікавленості підприємств у розвитку трудового потенціалу кожного працівника, збереження кадрів та їх поповнення.

Однією з основних причин, які стримують розвиток трудового потенціалу в Україні, є демографічна криза. Відбувається звуження демографічної бази відтворення трудового потенціалу через низький рівень народжуваності, високий рівень смертності, трудову еміграцію працездатного населення, скорочення тривалості життя, погіршення вікової структури, що призводить до щорічного зниження рівня трудового потенціалу та скорочення трудових ресурсів.

Система вищої освіти, в результаті постійних імітаційних реформ, посиленої комерціалізації та відсутності системи прогнозування потреби у фахівцях різних галузей економіки, не забезпечує відповідності підготовки кадрів суспільним потребам.

Зниження якісних характеристик освітньої та наукової підготовки трудових ресурсів досить негативно відображається на їх конкурентоспроможності в умовах зростання інтелектуальної, інноваційної складової виробничого процесу, який вимагає нестандартних рішень, розвитку особистості та її ціннісної орієнтації.

Не може задовольнити потреби національної економіки система професійного навчання, підготовка кваліфікованих робочих кадрів. Суттєво зменшився інженерний потенціал, має місце загальнодержавна деформація промислово-економічної структури виробництва у всіх регіонах України. Це відбувається на фоні зростання зовнішньої міграції працездатного, висококваліфікованого населення країни, втрати якого складають близько 3,5 млн осіб [5].

Тому, дуже важливо створити умови для заохочення підприємств витратити кошти на підвищення кваліфікації та освітнього рівня працівників. Частково ця проблема вирішується законодавчо, шляхом дозволу на включення до валових витрат оплати підготовки та перепідготовки працівників у вищих навчальних закладах України за профілем діяльності підприємства.

Різкому погіршенню стану здоров'я людей, у тому числі їх працездатної частини сприяє низька ефективність функціонування системи охорони здоров'я, невисока результативність заходів щодо охорони праці, погіршення загальної екологічної ситуації, наслідки Чорнобильської катастрофи, низька персональна відповідальність носіїв робочої сили за стан власного здоров'я (поширена алкогольна залежність населення, пропаганда алкоголю та табакокуріння, поширення наркоманії). Усе це призводить до підвищення смертності населення в найпрацездатнішому віці.

Фінансова криза призвела до згорання будівництва житла, а відсутність у країні дешевих технологій іпотечного кредитування фактично унеможливила для молодих сімей отримання житла без сторонньої допомоги протягом 5 – 8 років.

Низький рівень заробітної плати для представників робочих професій, можливість отримувати великі доходи без належних трудових зусиль для окремих категорій населення, необґрунтована диференціація в рівні заробітної плати та недопустимий і нічим не мотивований багатократний розрив у доходах між окремими верствами населення, криміналізація суспільства, призвели до знецінення якісної та добросовісної праці.

На державному рівні проблема ефективності використання та розвитку трудового потенціалу відображена у багатьох нормативно-правових документах та програмах розвитку. Наприклад, Концепція загальнодержавної цільової соціальної програми "Збереження і розвиток трудового потенціалу України на 2008 – 2017 роки", який був опрацьований Міністерством економіки України на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України, визначає збереження і розвиток трудового потенціалу України як стратегічне завдання сталого розвитку України [6]. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава", яка була розроблена Комітетом з економічних реформ при Президентові України [7].

Метою державної політики розвитку трудового потенціалу є створення правових, економічних, соціальних і організаційних засад щодо його збереження, відтворення та розвитку, спрямованих на створення умов для:

- поліпшення природної бази формування робочої сили;
- отримання професійно-технічної та вищої освіти, професійних послуг з підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації відповідно до суспільних потреб;
- здійснення повної продуктивної зайнятості;
- запобігання масовому безробіттю;
- поліпшення охорони праці, зниження ризику втрати здоров'я і життя працюючих на виробництві;

- забезпечення соціального захисту працюючого і непрацюючого населення;
- посилення відтворювальної, стимулюючої та регулюючої функції заробітної плати;
- забезпечення зростання реальних доходів населення;
- забезпечення захисту прав і гарантій громадян у сфері соціально-трудових відносин.

Розвиток трудового потенціалу також потребує інвестицій, тому особливого значення набуває фінансовий механізм, який відображає взаємовідносини з приводу формування, розподілу та використання фінансових ресурсів. Таким чином, фінансово-економічний механізм стимулювання розвитку трудового потенціалу має будуватись на основі логіки реагування суб'єктів господарювання на дію фінансово-економічних важелів впливу.

Трудовий потенціал як ресурс відіграє провідне значення, оскільки від компетентності, кваліфікованості, навичок і досвіду людей залежить ефективне та раціональне використання інших ресурсів. Крім того, лише трудовий потенціал, виступаючи самостійним ресурсом з одного боку, є носієм іншого ресурсу – підприємницького хисту (інтелектуальних здібностей).

Виходячи із зазначеного, можна дійти висновку, що головна функція трудового потенціалу – бути джерелом робочої сили, її формування, розподілу і використання, забезпечуючи прогресивний розвиток суспільства.

Ураховуючи наведене, для врегулювання негативних тенденцій розвитку трудового потенціалу країни необхідно вжити таких заходів:

- здійснити експертизу існуючих проектів, програм соціально-демографічного розвитку держави, що орієнтовані на забезпечення повного відтворення населення, поліпшення стану здоров'я та збільшення тривалості життя з подальшим їх удосконаленням та оптимізацією з метою узгодження та забезпечення належного фінансування;

- розширити види та збільшити кредитування на демографічні цілі, зокрема надання пільгових кредитів молодим сім'ям з дітьми, посилення державних гарантій щодо забезпечення медичних заходів охорони здоров'я населення;

- розробити пропозиції щодо приєднання України до багатосторонніх та укладання двосторонніх міжнародних договорів з питань трудової міграції;

- активізувати політику щодо формування привабливого внутрішнього ринку праці;

запровадити на підприємствах: контролінг персоналу; бюджетування підрозділів підприємства; нову систему оцінки трудового потенціалу, яка б урахувала не тільки поточні витрати на просте відтворення трудового потенціалу, але й інвестиційні витрати підприємств на розширене відтворення.

Отже, трудовий потенціал підприємства вимагає програм із розвитку й підтримки висунутих з боку працедавців та держави.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини : підручник / О. А. Грішнова. – К. : Знання, 2004. – 535 с. 2. Якість трудового потенціалу та управління трудовою сферою в Україні: соціальна експертиза : монографія / Амоша О. І., Новікова О. Ф., Антонюк В. П. та ін. – Донецьк : ІЕП НАН України, 2006. – 206 с. 3. Корпорації: управління та культура : монографія / А. Е. Воронкова, М. М. Баб'як, Е. Н. Коренев та ін. – Дрогобич : Вимір, 2006. – 376 с. 4. Воронкова В. Г. Кадровий менеджмент : навчальний посібник / В. Г. Воронкова. – К. : ВД "Професіонал", 2004. – 192 с. 5. Конкурентоспроможність робочої сили в системі соціально-трудових відносин : монографія / Богиня Д. П., Куликов Г. Т., Лисогор Л. С. – К. : Ін-т економіки НАН України, 2003. – С. 115–138. 6. Концепція загальнодержавної цільової соціальної програми "Збереження і розвиток трудового потенціалу України на 2008 – 2017 роки": матеріали II Всеукраїнського форуму "Збереження і розвиток трудового потенціалу України", Київ, 20 вересня 2007 року. – К. : УСПП 2007. – 24 с. 7. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_2.pdf.

УДК 005.332.4:005.22

Лисиченко Ю. О.

Магістр 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВІ В УМОВАХ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. Розглянуто основні напрями стратегічного управління на підприємстві, які необхідні для його ефективного функціонування в умовах постійних змін зовнішнього середовища. Проаналізовано основні методи та інструменти, які використовують керівники в своїй діяльності.

Аннотация. Рассмотрены основные направления стратегического управления на предприятии, необходимые для его эффективного функционирования в условиях постоянных изменений внешней среды. Проанализированы основные методы и инструменты, которые используют руководители в своей деятельности.

Annotation. The article considers the strategic management of the company, which is necessary for its effective functioning in a constantly changing environment. Analyzed are the main methods and tools use by executives in their work.

Ключові слова: стратегічне управління, стратегія підприємства, планування, стратегічні напрями розвитку.

Проблеми стратегічного управління на вітчизняних підприємствах постійно привертають увагу теоретиків і практиків менеджменту. Великий інтерес до цього аспекту управління пояснюється прагненням менеджерів володіти таким апаратом управління, який забезпечить стабільність розвитку підприємства та можливість швидкого й адекватного реагування на зміни зовнішнього середовища.

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що для ефективної діяльності підприємств в умовах конкурентного середовища необхідне формування організаційно-економічного механізму на базі систематичного вивчення ринку, поведінки споживачів, їх вимог до товару. Це в свою чергу

потребує створення переважно нової системи стратегічного планування й управління підприємствами, адаптованої до проблем розвитку економіки України, її трансформації на ринкових засадах.

Дослідженнями та методологічними розробками щодо процесу стратегічного управління підприємством займаються багато вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, зокрема: Василенко В. О., Забродська Л. Д., Кобзев П. М., Мізюк Б. М., Міщенко А. П., Скібіцький О. М., Шершньова З. Є. та ін. [1 – 7]. Ними були визначені основні методи, принципи та інструменти формування системи стратегічного управління, однак питання щодо обґрунтування необхідності створення системи стратегічного управління, з метою підвищення конкурентоспроможності підприємств розглянуто не було.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності розробки стратегічного управління на підприємстві та систематизації дій, щодо підготовки ефективного функціонування конкурентоспроможного підприємства.

Об'єкт дослідження – процеси, які формують систему стратегічного управління в умовах конкурентного середовища.

Предмет дослідження – методи, напрями та заходи щодо впровадження системи стратегічного управління.

Стратегічне управління – це процес реалізації концепції, в якій поєднуються цільовий та інтегральний підходи до діяльності підприємства, що дає можливість встановлювати цілі розвитку, порівнювати їх з наявними можливостями (потенціалом) підприємства та приводити їх у відповідність шляхом розробки та реалізації системи стратегій [8].

Досвід роботи вітчизняних підприємств показує, що сформований порядок прийняття й реалізації стратегічних рішень не систематизовані належним чином, а менеджмент у свою чергу слабо озброєний методологією й технологією стратегічного управління [3]. Для вирішення таких питань на кожному підприємстві повинна бути сформована система стратегічного управління. Її основне призначення – вчасно формувати мету розвитку, якісно готувати проблеми й завдання, знаходити способи й організувати досягнення цілей.

Відповідно до класичних уявлень стратегічне управління полягає в повторюваному циклі розв'язання п'яти основних завдань [6]: визначення майбутнього бізнесу підприємства, формування стратегічного бачення щодо розвитку організації; перетворення стратегічного бачення та місії у вимірні цілі й завдання; розробка стратегії для досягнення цільових результатів; реалізація і виконання обраної стратегії; оцінка рівня досягнень поставлених цілей.

Типова структура стратегічного управління зображена на рисунку.

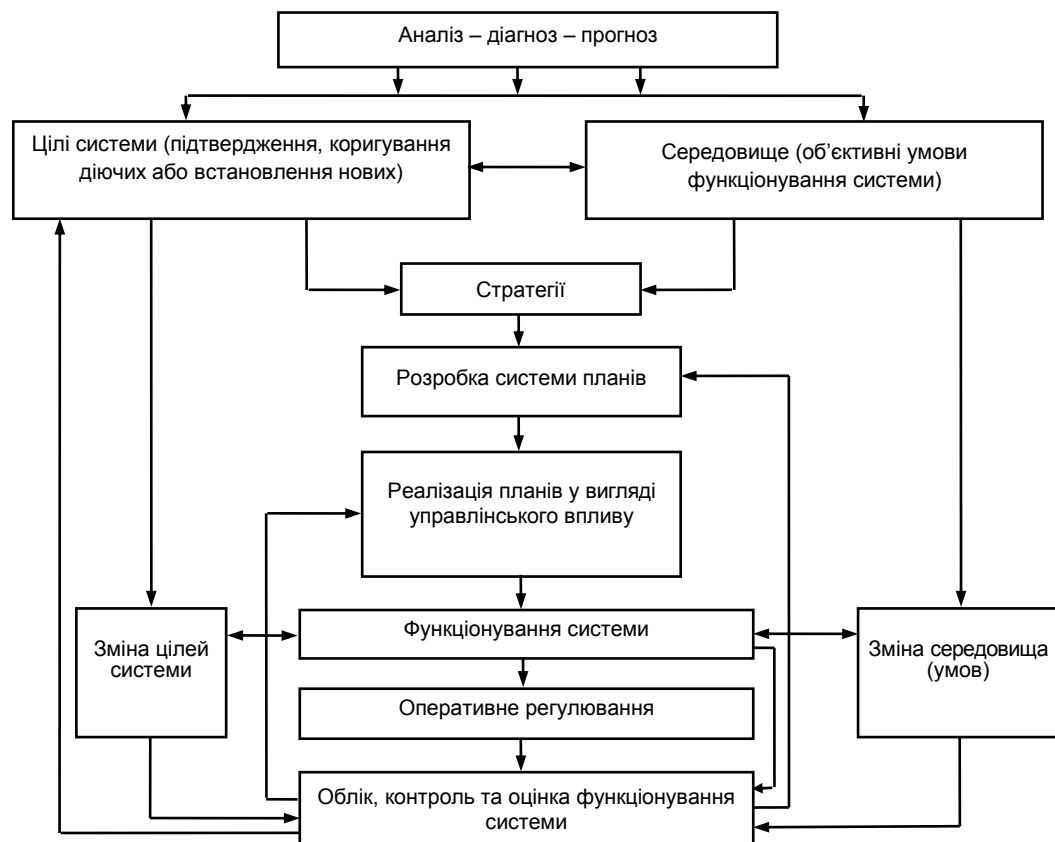

Рис. Схема циклу стратегічного управління підприємством [8]

На рисунку можна побачити, що встановлення мети є початком будь-якого управлінського впливу або дії, що використовуються для оцінки діяльності організації загалом, оскільки усвідомлення мети допомагає згуртувати персонал і мотивувати його на досягнення результату.

Для досягнення генеральної мети потрібно довести її зміст до кожного рівня та виконавця на підприємстві, визначити внесок кожного з працівників у стратегічний успіх підприємства взагалі. Це можна забезпечити за допомогою декомпозиції цілей та завдань, тобто побудовою "дерева цілей", де встановлюються конкретні, вимірні завдання, що лежать в основі конкретних видів робіт. Створення на підприємстві системи стратегічного управління задає переосмислення ролі керівників у процесі організації планової діяльності та значно підвищує якість виходу підприємства [9]. Також для підприємств важливою є послідовність проведення змін, що визначається у проходженні етапів організаційного процесу (ідентифікація і класифікація потрібних видів діяльності з вибраними стратегіями, групування видів діяльності залежно від ресурсів, грамотне делегування повноважень, та контроль зі сторони керівництва). За кожним з етапів – система альтернативних рішень, які треба прийняти керівникам з метою перебудови системи управління підприємством.

Із зазначеного можна виділити основні принципи, які допоможуть долати бар'єри, що гальмують систему стратегічного управління, а саме:

1. Встановлення ефективних зв'язків. Обґрунтовані плани можна розробити за участю всіх зацікавлених підсистем усередині підприємства та інших організацій, які надають необхідну інформацію, беруть участь в узгодженні інтересів, висувають пропозиції щодо змісту планів і механізмів їхнього виконання.

2. Участь усіх підсистем у плануванні. Важливим є те, що кожна посадова особа, яка бере участь у реалізації планів, має змогу впливати на швидкість виконання окремих заходів, їх порядок і зміст. Щоб запобігти перекривленню планів на етапі їх виконання, а також розширити "поле альтернативних рішень" при розробці планів, доцільно залучати якомога більшу кількість фахівців – представників різних зацікавлених сторін. Це сприяє кращій обґрунтованості планів, їх координації та забезпечує менший опір їм, оскільки учасники розробки планів сприймають їх як власні розробки, шукають більш раціональні шляхи та способи виконання окремих завдань і системи планів загалом.

3. Розробка альтернативних планів. Гнучкість того чи іншого плану також має певні межі. Відхилення від прогнозованих подій можуть бути досить значними. Тоді з метою запобігання кризі управління підприємством менеджмент може перейти до виконання альтернативних планів, які більшою мірою відповідають ситуації, що склалася.

Представлені принципи є запорукою для успішного управління, що дозволить здійснити плавний перехід із найменшими втратами на виконання планів. Саме коли альтернативні плани на підприємстві регулярно розробляються та коригуються, постійно відстежується взаємозв'язок між діючими та альтернативними планами, механізми реалізації основних та альтернативних планів однакові чи дуже близькі, а персонал підприємства бере участь у розробці та коригуванні альтернативних планів і готовий їх реалізувати, можна запевнити, що функція стратегічного управління виконується в повному обсязі.

Таким чином, створення системи стратегічного управління можна звести до скорочення тривалості циклу управління і підвищення якості управляючих дій, де основними шляхами буде: використання дієвих способів організації роботи системи управління; вживання системних методів розв'язання управлінських завдань; зміна структури системи управління; перерозподіл функцій і завдань в управляючій системі; створення якісної інформаційної системи.

Грамотний аналіз проблемної ситуації, чітка постановка мети та завдань, підготовка альтернатив і вибір оптимального варіанта згідно із встановленими критеріями – це необхідні чинники створення системи стратегічного управління.

Напрямом подальшого дослідження є обґрунтування шляхів удосконалення системи стратегічного управління на вітчизняних підприємствах.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Василенко В. О. Стратегічне управління підприємством : навч. посібн. / В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко ; за ред. В. О. Василенка. – Вид. 2-ге, виправл. і доп. – К. : ЦНЛ, 2004. – С. 400. 2. Забродська Л. Д. Стратегічне управління: реалізація стратегії : навч. посібн. / Л. Д. Забродська. – Х. : Консум, 2004. – С. 208. 3. Кобзев П. М. Стратегічне управління підприємством : конспект лекцій / П. М. Кобзев. – 2-е изд. перер. і доп. – Х. : ХНЕУ, 2007. – 220 с. 4. Мізюк Б. М. Особливості стратегічного управління підприємствами / Б. М. Мізюк // *Фінанси України*. – 2002. – № 12. – С. 31. 5. Міщенко А. П. Стратегічне управління : навч. посібн. / А. П. Міщенко. – К. : ЦУЛ, 2004. – С. 336. 6. Скібіцький О. М. Стратегічний менеджмент : навч. посібн. / О. М. Скібіцький. – К. : ЦНЛ, 2006. – С. 312. 7. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : навч.-метод. посібн. – К. : КНЕУ, 2001 / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська, Ю. М. Ратушний. – С. 232. 8. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник / З. Є. Шершньова. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2004. – С. 699. 9. Пастухова В. В. Аналіз системи стратегічного управління підприємством: методологічний аспект / В. В. Пастухова // *Фінанси України*. – 2000. – № 10. – С. 69. 10. Могилевська О. Ю. Специфіка стратегічного управління промисловим підприємством О. Ю. Могилевська // *Економіка і держава*. – 2007. – № 2. – С. 30.

Магістр 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ МАЛИМ ТА СЕРЕДНІМ БІЗНЕСОМ

Анотація. Розглянуто важливість управління малим та середнім бізнесом, взаємозв'язок між функціями управління та системою обліку на підприємстві, функції бухгалтерів у обліково-інформаційному забезпеченні, вимоги до інформаційного забезпечення, а також послідовність обліково-аналітичного забезпечення управління підприємств малого та середнього бізнесу.

Аннотация. Рассмотрена важность управления малым и средним бизнесом, взаимосвязь между функциями управления и системой учета на предприятии, функции бухгалтеров в учетно-информационном обеспечении, требования к информационному обеспечению, а также последовательность учетно-аналитического обеспечения управления предприятий малого и среднего бизнеса.

Annotation. The article examines the importance of management of small-scale and mid-sized businesses, correlation between management functions and accounting system of business, tasks of accountants in accounting and information support, requirements for data ware as well as consistency of accounting and analytical support for managing small-scale and mid-sized businesses.

Ключові слова: бухгалтерський облік, організація обліку, облікова політика, оцінка ефективності обліку, обліково-інформаційне забезпечення, управління, контроль, звітність.

Упровадження ринкових відносин в Україні, поява нових господарських структур різних форм власності, розвиток міжнародних економічних зв'язків зумовлюють необхідність удосконалення обліку і контролю як складової частини економічної інформації, необхідної для управління малим і середнім бізнесом на всіх рівнях.

Проблеми формування системи бухгалтерської служби підприємств, ведення бухгалтерського обліку висвітлені у працях таких відомих вчених-економістів, як: Бутинець Ф. Ф., Жук В. М., Кірейцева Г. Г., Кузьмінський А. А., Лінник В. Г., Лузан Ю. Я., Михайлов М. Г., Савчук В. К., Сук Л. К., Ткаченко Н. М. та ін. [1, с. 85; 2, с. 3]. Проте проблема організації обліково-інформаційного забезпечення саме підприємств малого та середнього бізнесу є недостатньо дослідженою і тому є актуальною до розгляду.

Мета дослідження – визначення напрямів використання на практиці обліково-аналітичного забезпечення управління та розгляд шляхів підвищення ефективності діяльності малого та середнього бізнесу.

Об'єктом дослідження є процес організації обліково-аналітичного забезпечення управління підприємств малого та середнього бізнесу.

Предметом дослідження є методичні підходи щодо організації обліково-аналітичного забезпечення управління малим та середнім бізнесом.

Успіх малого та середнього бізнесу безпосередньо залежить від ефективного використання в процесі господарських операцій наявних ресурсів. Підприємницька діяльність складається з трьох взаємопов'язаних елементів: інвестиційної, операційної та фінансової діяльності. Для узгодження різних видів діяльності існує специфічна функція – управління, що забезпечує планування, організацію, мотивацію, контроль та регулювання діяльності [1, с. 162].

Для нормального виконання розглянутих функцій управління необхідна інформація. Таку інформацію повинна надати насамперед система бухгалтерського обліку, яка виявляє і систематизує дані про господарську діяльність підприємства. До сфери компетенції обліку також входить інформаційне забезпечення прийняття всього поля управлінських рішень.

Обліковий процес діяльності підприємств малого і середнього бізнесу виступає в тісному взаємозв'язку з процесом управління, що дозволяє виділити такі функції управлінського обліку: інформаційну, комунікаційну, контрольну, прогностичну [3, с. 248].

На основі аналізу літературних джерел і наукових досліджень автором статті буда розроблена схема, яка відображає взаємозв'язок між функціями управління та системою обліку підприємств малого та середнього бізнесу (рис. 1).

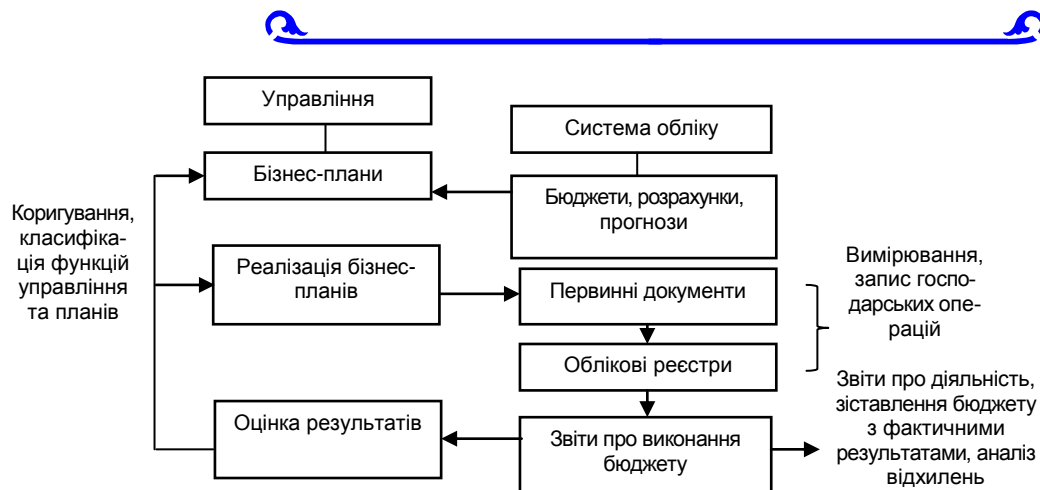

Рис. 1. Взаємозв'язок системи обліку та функцій управління підприємств малого й середнього бізнесу

Роль бухгалтера або іншої особи, яка здійснює обліково-інформаційне забезпечення, в процесі управління полягає в тому, що вони здійснюють зіставлення фактичних даних про діяльність із планами або бюджетами, розраховують, аналізують та інтерпретують відхилення. Для забезпечення прийняття рішень на різних стадіях та рівнях управління бухгалтер узагальнює, систематизує і надає необхідну інформацію, готує рекомендації щодо можливих наслідків обраного напрямку дії. Обліковий працівник відіграє значну роль на всіх етапах управління. У процесі планування діяльності він бере участь у складанні та узгодженні бюджетів, розробці стандартів витрат, надає інформацію про минулі події та складає розрахунки щодо можливих наслідків майбутніх дій. Відображаючи операції, що їх здійснює підприємство, бухгалтер накопичує дані про витрати і доходи структурних підрозділів підприємства, розробляє систему звітності, що дає змогу оцінювати результати їх діяльності.

Основні функції облікових працівників підприємств малого та середнього бізнесу: планування витрат, контроль і регулювання витрат, організаційна робота щодо здійснення оперативного обліку, мотивація ефективності діяльності підприємства, розподіл обов'язків у бухгалтерії для ведення фінансового та управлінського обліку [1, с. 170].

Інформація, яку отримують завдяки бухгалтерському обліку підприємств малого та середнього бізнесу, орієнтована на задоволення потреб як стратегічного, так і поточного управління, на оптимізацію використання ресурсів, забезпечення об'єктивної оцінки діяльності підрозділів та окремих менеджерів. Тому облік на підприємствах малого і середнього бізнесу є складовою частиною процесу управління; він надає важливу інформацію для: визначення стратегії та планування майбутніх операцій організації; контролю її поточної діяльності; зниження суб'єктивності в процесі прийняття рішень.

Економічною інформацією здебільшого повинен бути забезпечений управлінський персонал підприємства. Лише дані бухгалтерського обліку можуть дати вичерпну відповідь щодо того, наскільки ефективно працює підприємство, як можна максимізувати прибутки чи мінімізувати збитки, лише на його даних повинно ґрунтуватися і довгострокове планування. Бухгалтерський облік повинен сприяти зваженому аналізу керівниками усіх чинників, які впливають на діяльність підприємства й уникненню різних ризиків при господарюванні [4].

До інформаційного забезпечення бухгалтерського обліку підприємств малого та середнього бізнесу висуваються відповідні вимоги: ефективність інформації; об'єктивність інформації; єдність інформації; аналітичність інформації; оперативність інформації.

Законом України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" передбачено, що підприємства малого та середнього бізнесу можуть самостійно розробляти систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності і контролю господарських операцій. Організацію обліку на кожному підприємстві доцільно передбачати в обліковій політиці. На організацію обліку впливають:

вибір моделі обліку залежно від мети. Визначаються об'єкти та методи обліку витрат, елементи методу бухгалтерського обліку, які будуть використовуватися для формування інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень, план рахунків бухгалтерського обліку, склад калькуляційних статей тощо;

склад реєстрів аналітичного обліку, форми внутрішньої звітності, напрями руху інформації всередині підприємства;

застосовувана форма бухгалтерського обліку та розподіл обов'язків між працівниками в системі обліку [3, с. 250].

Базою для побудови обліку є організаційна та виробнича структура управління підприємств малого та середнього бізнесу. З урахуванням потреб управління облік повинен відповідати загаль-

ному принципу організації виробничого обліку: задоволення потреб персоналу різних рівнів управління в необхідній для прийняття рішень інформації.

Облік на підприємствах малого та середнього бізнесу як система повинен бути організований для всіх рівнів управління – оперативного, тактичного та стратегічного. Його організація повинна передбачати:

обґрунтованість щодо кожного виробничого підрозділу, де виникають відносини типу "витрати – обсяг діяльності – прибуток";

узагальнення інформації за центрами виникнення витрат, відповідальності та рентабельності;

контроль за обсягами виробництва, власними витратами та прибутком кожного підрозділу повинен базуватися на використанні бізнес-планів та кошторисів.

Побудова обліку витрат відповідно до організаційної структури дозволить пов'язати діяльність та відповідальність конкретних виконавців із результатами роботи всього підприємства. У цьому випадку важливим є принцип відповідності бізнес-планів, кошторисів та бюджетів структурних підрозділів загальним бізнес-планам, кошторисам та бюджетам підприємства [1, с. 145].

Узагальнення обліково-аналітичного забезпечення управління малим та середнім бізнесом здійснено схематично на рис. 2.

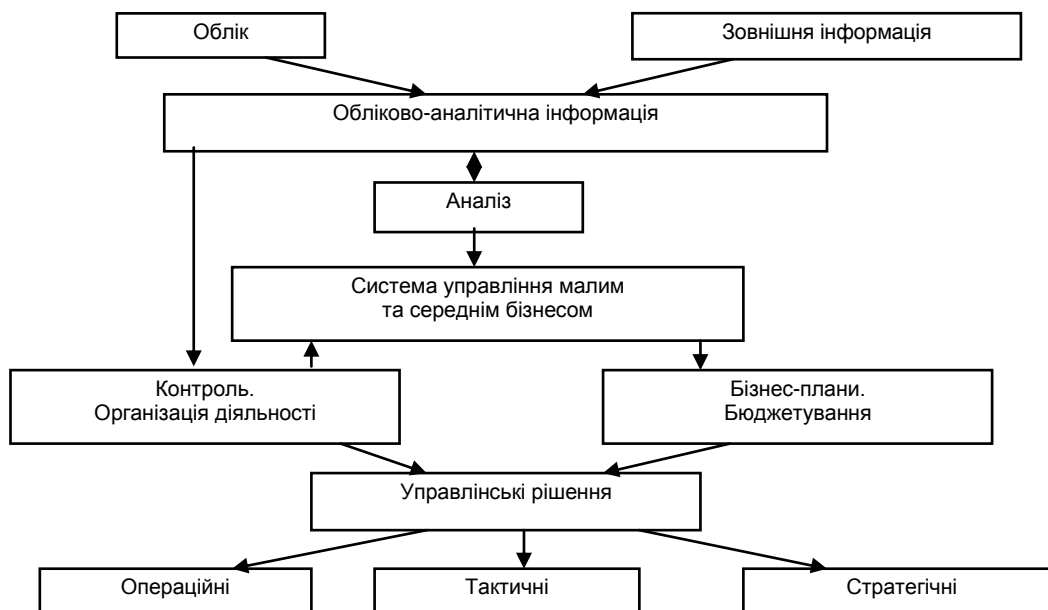

Рис. 2. Обліково-аналітичне забезпечення управління малим та середнім бізнесом [2, с. 8]

Таким чином, у сучасних ринкових відносинах облікова інформація є важливим елементом ділового обороту господарських структур різних форм власності, її раціональне використання сприяє зростанню добробуту підприємства в цілому. Підприємствами малого та середнього бізнесу недооцінюються можливості поліпшення якості управління шляхом обґрунтування та документального оформлення облікової політики. Важливе значення в розвитку підприємства має підхід до організації та оцінки облікової системи. Облікова політика повинна забезпечити організацію й методику бухгалтерського обліку таким чином, щоб збалансувати інформаційні інтереси зовнішніх і внутрішніх користувачів та можливості самого підприємства у підготовці такої інформації.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Вербило О. Ф. Управлінський облік : навч. посібн. / О. Ф. Вербило, Н. М. Коробова, В. М. Ярошинський. – Вид. 2-ге, переробл. і доп. – К. : НАУ, 2008. – 456 с. 2. Сльозко Т. Процедура бухгалтерського обліку: організаційний та методичний підходи / Т. Сльозко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 4. – С. 2–9. 3. Левицька С. О. Методика організації та перспективи розвитку управлінського (внутрішньогосподарського) обліку / С. О. Левицька // Університетські наукові записки. – 2007. – № 3(23). – С. 245–253. 4. Методичні рекомендації щодо застосування реєстрів бухгалтерського обліку малими підприємствами, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 25.06. 2003 р. № 422 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua/ldoc2.nsf/link1/MF03202.html>. 5. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07. 1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ІНСТРУМЕНТАРІЮ МІНІМІЗАЦІЇ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

Анотация. Розглянуто основні портфелі цінних паперів комерційного банку, подано визначення понять ризику та його сутності, наведено існуючі ризики інвестиційної діяльності на ринку цінних паперів. Запропоновано інструмент мінімізації даних ризиків.

Аннотация. Рассмотрены основные портфели ценных бумаг коммерческого банка, представлены определения понятий риска и его сущности, приведены существующие риски инвестиционной деятельности на рынке ценных бумаг. Предложен инструмент минимизации данных рисков.

Annotation. The main security portfolios of commercial banks are studied, definitions of risk and its essence are given and existing investment risks in the securities market are described. A tool to minimize these risks is offered.

Ключові слова: комерційний банк, цінні папери, банківський портфель цінних паперів, дохідність, інвестиційна діяльність, інвестиційний ризик, диверсифікація.

Банківська система як найбільш стійкий та стабільно працюючий елемент національної економіки стає дедалі важливішим інструментом мобілізації й перерозподілу внутрішніх фінансових ресурсів, невід'ємною складовою інвестиційного процесу. Акумуляуючи фінансові ресурси, що тимчасово вивільняються, банки спрямовують їх по каналах кредитної системи, сприяючи тим самим здійсненню структурної перебудови економіки. Тому актуальним є розгляд ризиків, що виникають при здійсненні інвестиційної діяльності банків, їх оцінка й вплив на подальший розвиток економіки.

Питання оцінки ризиків цінних паперів комерційних банків досліджували Болдуєва О. В., Василенко Д. В., Лаврушин О. І., Петрів М. В., А. Шумський, але у зазначених роботах недостає обґрунтовується механізм системи управління банківськими ризиками, що обумовило необхідність даного дослідження [1; 2].

Метою дослідження є виявлення й оцінка можливих ризиків, що виникають у результаті операцій з цінними паперами комерційних банків на фондовому ринку України.

Завданням дослідження є розгляд поняття ризику, аналітичне забезпечення інформації про існуючі ризики інвестиційної діяльності на ринку цінних паперів; запропонування шляхів мінімізації ризиків, пов'язаних із цінними паперами.

Об'єктом дослідження є ризики та дохідність операцій із цінними паперами комерційних банків України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні засади мінімізації ризиків по операціях із цінними паперами комерційного банку.

Банки здійснюють інвестиційну діяльність, маючи на меті отримання прибутку та збільшення капіталу, та все частіше вкладають кошти у біржові фінансові інструменти – цінні папери. Проте враховуючи нестабільність фондового ринку та наслідки фінансово-економічної кризи, головною проблемою банків стає збереження інвестованих фінансових ресурсів.

При здійсненні банками України операцій із цінними паперами виникає необхідність їх відображення в бухгалтерському обліку. Залежно від мети придбання, характеристики цінного папера, можливості їх оцінювання за справедливою вартістю і строків зберігання в портфелі банку цінні папери підрозділяють на чотири види [3]:

цінні папери в торговому портфелі, які придбані з метою перепродажу й отримання прибутку від короткотермінових коливань їх ринкової ціни;

цінні папери в портфелі банку на продаж, які придбані з наміром утримання їх до дати погашення;

цінні папери в портфелі банку до погашення, які банк має намір продати, але які не входять у торговий портфель банку;

інвестиції в асоційовані та дочірні компанії, до яких належать акції й інші цінні папери з нефіксованим прибутком емітентів.

Але діяльність банку, яка пов'язана з інвестиційною діяльністю на ринку цінних паперів, супроводжується певними ризиками. На даний момент існують різні підходи до визначення поняття "ризик".

З точки зору Національного банку, ризик – це ймовірність того, що події, очікувані або неочікувані, можуть мати негативний вплив на капітал та/або надходження банку [4].

Найважливішою характеристикою банківських інвестицій є їх оцінка з позиції об'єднаного критерію вкладення коштів "дохідність – ризик – ліквідність". Як правило, у міру збільшення доходності знижується ліквідність і зростає ризик вкладень.

Дохідність цінних паперів залежить від ринкової вартості портфеля інвестицій, яка коливається залежно від зміни процентних ставок, облікових відсотків, відсотків за векселями, дивідендів за акціями і, відповідно, попиту та пропозиції на ці папери. Основна мета управління цінними паперами полягає в одержанні максимуму доходу при даному рівні ризику або мінімізації ризику при даному рівні доходу.

При ймовірності недоодержання доходів від цінних паперів у зв'язку зі зміною кон'юнктури інвестиційного ринку, властиві такі ризики: інвестиційний ризик, ринковий ризик, ризик ліквідності, інформаційний ризик, ризик зміни курсу та інші види ризиків.

Інвестиційний ризик – ймовірність втрати банком частини коштів, недоодержання коштів, не виправдані витрати та/або недосягнення соціального ефекту в результаті здійснення банком інвестиційних операцій.

Ринковий ризик впливає з того, що з непередбачуваних обставин на ринку цінних паперів або в економіці приваблює цінних паперів як об'єкта грошових вкладень може бути частково втрачена, внаслідок чого їх продаж стане можливим лише за умови великої знижки.

Ризик ліквідності – це ризик, який пов'язаний із можливістю збитків від реалізації цінних паперів банку при зміні оцінки їх якості.

Інформаційний ризик – це ризик того, що представлена інформація містить суттєві відхилення і не відповідає дійсності.

Ризик зміни курсу пов'язаний із зворотною залежністю між нормою проценту та курсом цінних паперів: при зростанні процентних ставок курсова вартість цінних паперів знижується.

Уникнути ризику у процесі інвестиційної діяльності банку на ринку цінних паперів практично неможливо, тому найважливішим аспектом у банківській діяльності є не виключення ризику, а його мінімізація, спрямована на зниження втрат від відповідних ризиків і вибір альтернативного рішення, при якому рівень ризику зведений до мінімуму.

З метою запобігання інвестиційним ризикам в Інструкції НБУ "Про порядок регулювання та аналіз діяльності комерційних банків" введено обмеження на обсяги інвестиційної діяльності комерційних банків. Згідно з нормативом інвестування сума коштів, що спрямовується банком на інвестиції, не повинна перевищувати 50 %.

Для мінімізації ризиків інвестиційної діяльності на ринку цінних паперів необхідно застосовувати методи управління інвестиційним портфелем. Одним із ефективних методів, на думку автора, є диверсифікація.

Диверсифікація становить розподіл капіталу між великою кількістю цінних паперів. При цьому купуються цінні папери різних видів, різної якості та з різним терміном погашення. При диверсифікації рекомендується обмежити вкладення коштів у певний вид цінних паперів у розмірі 10 % від загальної вартості інвестиційного портфеля. Коли інвестиційний портфель досягне такого стану, що інвестор забезпечить необхідне досягнення інвестиційних цілей, він вважається збалансованим.

Диверсифікація пасивів передбачає, на погляд автора, формування оптимального співвідношення між власними і позиковими засобами, у свою чергу, диверсифікація зобов'язань полягає в оптимальному співвідношенні різних видів ресурсів з погляду таких критеріїв, як: ліквідність, витратність і соціальний ризик.

Механізм диверсифікації використовується, передусім, для нейтралізації негативних банківських наслідків несистематичних (внутрішніх) видів ризиків. Принцип дії механізму диверсифікації ґрунтується на поділі ризиків, перешкоджаючи їх концентрації.

Диверсифікація – це розсіювання банківського ризику. Але вона неспроможна звести ризик нанівець. Поряд із тим, що на діяльність банку впливають зовнішні чинники, які пов'язані з конкретними об'єктами вкладення чи залучення капіталу, а отже, ними оперує диверсифікація. Тому використання цього механізму у банку має обмежений характер. Диверсифікація є найбільш обґрунтованим і найменшвидаткоємним способом зниження ступеня банківського ризику.

У цілому управління ризиками банківської діяльності, у тому числі, пов'язаних із цінними паперами, має бути спрямоване на досягнення таких цілей:

- ризик повинні бути зрозумілі та усвідомлені банком, його керівництвом;
- ризик повинні бути в межах допустимих рівнів, встановлених спостережною радою;
- рішення щодо прийняття ризику мають відповідати стратегічним цілям банку;
- очікувані вигоди мають належним чином компенсувати прийняття ризику;
- перерозподіл капіталу має бути пропорційним рівню ризику, що приймається банком;
- мотивація щодо досягнення високих показників доходності має узгоджуватися з допустимими рівнями ризику в банку.

Таким чином, для забезпечення ефективності діяльності комерційних банків на ринку цінних паперів потрібна якісна оцінка та механізми мінімізації ризиків, що обумовлює необхідність розвитку системи управління інвестиційними ризиками. Тому необхідно застосовувати методи управління інвестиційним портфелем, один із яких було розглянуто.

Дані дослідження не є вирішеними й потребують більш детального дослідження інвестиційної діяльності комерційних банків та знаходження нових інструментів зменшення ризиків і збільшення дохідності від цієї діяльності.

Наук. керівн. Глебова Н. В.

Література: 1. Болдуєва О. В. Ризики банківського портфельного інвестування: класифікація та оцінка [Електронний ресурс] / О. В. Болдуєва. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Dtr_ep-2009_2/files/Econ_02_2009_Boldujeva.pdf. 2. Петрів М. В. Оцінка ризиків та облік дохідності інвестиційної діяльності комерційних банків [Електронний ресурс] / М. В. Петрів. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Uproz/2011_7/u1107pet.pdf. 3. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з цінними паперами в банках України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>. 4. Система оцінки ризиків : Методичні вказівки з інспектування банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>.

УДК 657.3

Гаврюкова А. Г.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД СТОСОВНО ВИКОНАННЯ КОШТОРИСУ НА УТРИМАННЯ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

Анотація. Розглянуто методи проведення аналізу в бюджетних установах процесу затвердження та виконання кошторису доходів та видатків, а також розкрито його особливості, значення та роль для бюджетної установи. Запропоновано шляхи покращення управління бюджетними коштами задля більш ефективного виконання кошторису.

Аннотация. Рассмотрены методы проведения анализа в бюджетных учреждениях процесса утверждения и выполнения сметы доходов и расходов, а также раскрыты его особенности, значение и роль для бюджетного учреждения. Предложены пути улучшения управления бюджетными средствами для более эффективного выполнения сметы.

Annotation. Methods of analysis of the process of approval and implementation of the estimate of profits and expenditures in budgetary establishments are considered, and as well as its features, importance and role for a budgetary establishment are revealed. The ways of improvement of management of budgetary facilities are offered for more effective implementation of the estimate.

Ключові слова: кошторис, бюджетна установа, доходи, видатки, загальний фонд, спеціальний фонд.

Бюджетна система та бюджетний процес відіграють важливу роль в економіці держави і значно впливають на її внутрішній та зовнішній баланс, стан розвитку економічних процесів і стан сучасного забезпечення громадян. У зв'язку з цим виникає необхідність у забезпеченні своєчасного і повного надходження бюджету, своєчасного асигнування заходів, передбачених у бюджеті, цільового напрямку та ефективного використання засобів бюджету як у сфері матеріального виробництва, так і у невиробничій сфері, потрібна раціональна організація та методика обліку й аналізу результатів виконання бюджету і кошторису доходів та витрат бюджетних установ. Тому вдосконалення виконання кошторису у бюджетній установі є актуальним і потребує детального вивчення.

Дане питання цікавить як вчених-теоретиків, так і фахівців, які щодня займаються цією справою і працюють в даній сфері. Сьогодні існує велика кількість навчальних посібників та статей присвячених даній проблемі. Серед авторів цих публікацій: Альошин С. М., Андреев І. А., Белов А. М., Бутинець Ф. Ф., Ворончук П. Т., Дєдков Є. П., Жутова З. У., Зверев А. Г., Панков Д. О., Самборський В. І., Атамас П. Й., Джого Р. Т., Зубілевич С. Я., Свірко С. В., Сушко Н. І., Чечуліна О. О., Фаріон І. Д. та ін. Віддаючи належне науковим напрацюванням вчених, слід зазначити, що проблема пошуку нових підходів до затвердження та виконання кошторисів бюджетних установ в умовах стрімких ринкових перетворень та обмеженості фінансових ресурсів потребує подальшого дослідження та розробки стосовно виконання кошторису на утримання бюджетної установи.

Метою дослідження є аналіз кошторисного фінансування та його складових, а також розробка рекомендацій та пропозицій щодо вдосконалення формування кошторису бюджетної установи. Об'єктом дослідження є механізм формування кошторису бюджетної установи. Предметом дослідження є процес організації та методології складання кошторису бюджетної установи.

Найпоширенішою формою бюджетного фінансування є кошторисне фінансування, що становить систему науково та економічно обґрунтованих заходів щодо визначення критеріїв розподілу коштів і напрямів використання фінансових ресурсів, а також визначення їх оптимальних обсягів для кожного об'єкта, що утримується за рахунок бюджетних коштів [1]. Виділення грошових коштів із бюджетів різних рівнів установам і організаціям різних сфер відбувається на основі планового документа – кошторису доходів та видатків. Аналіз літературних джерел [2 – 5] дозволяє визначити поняття "кошторис бюджетної установи". Отже, кошторис бюджетної установи – це основний плановий документ, який надає повноваження бюджетній установі на отримання й здійснення витрат, визначає об'єм і напрями коштів для виконання бюджетною установою своїх функцій, які визначаються на рік.

Порядок складання, затвердження та виконання кошторису бюджетних установ регулюється такими нормативними актами, як Бюджетний Кодекс, Постанова Кабінету Міністрів України 28 лютого 2002 року № 228 "Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ" [6]. Цим Порядком передбачена послідовність дій при затвердженні кошторису. Фінансування установ без затвердженого в установленому порядку кошторису забороняється.

Розроблення кошторису бюджетної установи спрямоване на розв'язання двох основних завдань [7]:

визначення обсягу доходів і видатків, пов'язаних із діяльністю окремих структурних одиниць та підрозділів установи;

забезпечення покриття видатків фінансовими ресурсами із різних джерел.

Кошторис бюджетної організації складається з двох частин: загального та спеціального фондів (рисунок) [8].

Плануючи видатки за загальним фондом, беруть до уваги основні виробничі показники та контингенти, матеріально-технічну базу, обсяги обслуговування населення тощо [8]. Розраховують чисельність штатних працівників відповідно до нормативів, фонд оплати праці, відрахування на соціальні заходи, матеріальні видатки, капітальні видатки та інші, що необхідні для виконання поставлених завдань. При цьому використовують інструкції та вказівки Держказначейства, Міністерства Фінансів, вищого розпорядника щодо розрахунків кожного виду видатків.

Для обґрунтування фонду оплати праці складають штатний розпис – це документ, у якому наводиться перелік штатних працівників бюджетної установи, їх посадові оклади, доплати, надбавки та їх запланований фонд оплати праці на місяць і рік [9]. Він є невід'ємним додатком до кошторису.

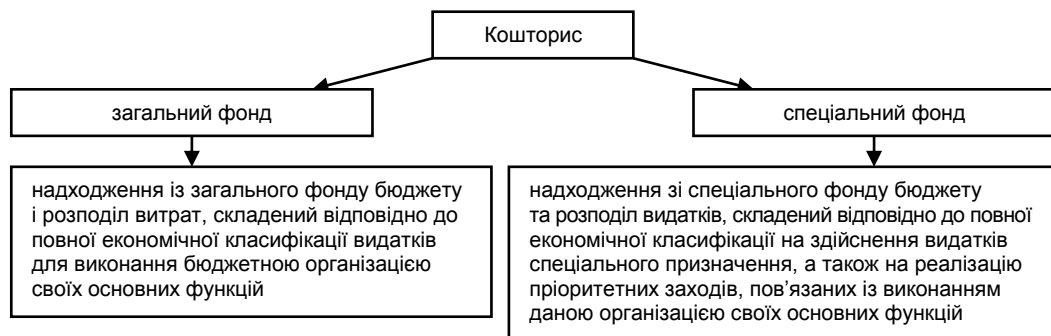

Рис. Складові кошторису

До спеціальних коштів відносять кошти, отримані в результаті дозволеної законодавством господарської діяльності бюджетних установ, а саме: платні послуги, виробнича діяльність і науково-дослідні роботи [8].

У процесі виконання кошторису видатків прийнято розрізняти видатки двох видів – касові і фактичні. До касових видатків відносяться всі суми, видані органом Державного казначейства з бюджетного рахунка організації як шляхом безготівкової оплати рахунків, так і готівкою. Але ці суми не свідчать про фактичне використання коштів, оскільки окремі суми можуть бути нараховані, але не виплачені (заробітна плата, нарахування на заробітну плату та ін.). Касові витрати показують суму коштів установ, які отримують їх з бюджету, що дозволяє мати дані про касове використання кошторису і про залишки невикористаних коштів на кожну конкретну дату [10].

У свою чергу, фактичні видатки є дійсними витратами установи, оформленими відповідними документами, включаючи витрати за ще несплаченими рахунками кредиторів, за нарахованою, але не виданою заробітною платою. Відповідно, слід зазначити, що бюджетні установи повинні вести облік як касових, так і фактичних видатків. Касові видатки дають дані про переховані і видані кошти

з рахунків бюджету і характеризують результати виконання витратної частини бюджету. Фактичні видатки репрезентують собою інформацію про дійсні видатки на ті або інші заходи [10].

Важливим елементом аналізу видатків бюджетної установи є вивчення співвідношення між касовими і фактичними видатками. Виходячи із суттєвості касових і фактичних видатків, їх співвідношення за даними звітності установи, можна визначити загальну суму касових (Кв) і фактичних видатків (Фв). Вони розраховуються за формулами, що конкретизують співвідношення між ними, і дають змогу виявити причини перевищення касових видатків над фактичними або фактичних видатків над касовими [11]:

$$Кв = Зп + П - Зк, \quad (1)$$

де Зп – залишки коштів установи на початок року;

П – сума коштів, перерахованих за рік;

Зк – залишки грошових засобів установи на кінець року.

Ця формула дозволяє визначити та вивчити співвідношення між касовими та фактичними видатками, які здійснюються в цілому за кошторисом і за окремими його статтями.

Таким чином, облік касових видатків забезпечує контроль за цільовим використанням бюджетних коштів у точній відповідності до виділених органами Державного казначейства коштів. У свою чергу, облік фактичних видатків забезпечує контроль за рухом фактичного виконання кошторису установи і за дотримання встановлених норм видатків за окремими статтями кошторису.

Автор вважає, що формування та виконання кошторису доходів і витрат бюджетної установи необхідно тримати під контролем, тому що, як свідчать результати, протягом 2011 року органами Державної фінансової інспекції на 96 % перевірених об'єктів встановлено порушення, що призвели до витрат на загальну суму 5,4 млрд грн [12].

Таким чином, кошторис є основою грамотного планування бюджету витрат з метою його подальшого аналізу, а також забезпечення його функціонування, для виконання своїх функцій та досягнення цілей, визначених на рік бюджетного періоду. За наявності певних переваг кошторис має свої недоліки: особливого вміння та кропіткої роботи вимагає складання кошторису. Тому він потребує більш конкретне подальше вивчення. Отже, кошторис є невід'ємною складовою всіх бюджетних установ.

Щоб удосконалити методіку складання та виконання кошторису видатків бюджетної установи, варто підвищити її оперативність і аналітичність. Для цього треба впорядкувати та уніфікувати й стандартизувати процес документування з урахуванням вимог новітнього програмного забезпечення. Тобто замінити процес обробки та систематизації первинних документів самими працівниками бухгалтерії на спеціалізовані новітні програми, які б дали можливість оперативно та ефективно обробляти інформацію на електронних носіях. Такі програми набагато полегшили б роботу економістів та бухгалтерів. Створення спеціальних програм із складання та виконання, обчислення кошторису видатків дозволило б здійснювати збір вихідних даних оминаючи стадію розробки на паперових документах.

Окрім того, складання, затвердження та виконання кошторису видатків бюджетної установи будуть успішно виконуватися тільки при наявності висококваліфікованих кадрів.

Завершивши дослідження, можна також зробити такі пропозиції.

Скорочення великого обсягу документації при здійсненні розрахунків до бюджетного запиту, а саме недоцільність у них заповнення таких даних, як касові та фактичні видатки за попередні два роки та прогнозування на наступні три роки. Це є недоцільним при обрахунку витрат на один календарний рік. Такі розрахунки займають багато часу і є непрактичними.

На практиці доцільніше було б використовувати узагальнюючі коди економічної класифікації видатків, що полегшило б складання та розрахунок, а в подальшому і виконання кошторису економістам та бухгалтерам установи.

Сполучення карток аналітичного обліку касових витрат і карток аналітичного обліку фактичних витрат в одну книгу, наприклад книгу обліку касових і фактичних витрат, що дозволило б оперативно виявляти допущені помилки в обліку витрат шляхом проведення що помісячного ув'язування касових і фактичних витрат і прискорило б складання місячної (відображаються тільки касові витрати) і квартальної звітності (відображаються як касові, так і фактичні витрати).

Наук. керівн. Турінов А. В.

Література: 1. Малишко В. Кошторисне фінансування загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] / В. Малишко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/evu/2010_14/Malishko.pdf. 2. Дікань Л. В. Контроль і ревізія : навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни / Л. В. Дікань, Н. Ф. Четцова, Н. В. Синюгіна. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2009. – 256 с. 3. Дікань Л. В. Контроль у бюджетних установах : підручник / Л. В. Дікань. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2010. – 408 с. 4. Тютюнник П. С. Звітність бюджетних установ : конспект лекцій / П. С. Тютюнник, В. О. Андрієнко. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. – 80 с. 5. Тютюнник П. С. Облік фінансування бюджетних установ : конспект лекцій / П. С. Тютюнник, П. О. Сахаров. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 140 с. 6. Про затвердження порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ : Постанова Кабінету міністрів України № 228 від 02.12.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

7. Погорелов І. М. Питання планування доходів та видатків у бюджетних установах [Електронний ресурс] / І. М. Погорелов, Д. М. Карпович. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/vcpi/Aprus-2012_31/ekon6.pdf. 8. Мажуліна М. О. Кошторис доходів і витрат бюджетної організації / М. О. Мажуліна, Т. В. Афанасієвська // Управління розвитком. – 2013. – № 1(141). – С. 14–16. 9. Тютюнник П. С. Бухгалтерський облік : конспект лекцій / П. С. Тютюнник, М. М. Жовтопул. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 111 с. 10. Шуляк О. І. Складання кошторису видатків та їх контроль в системі управління охорони здоров'я України в умовах ринкових відносин [Електронний ресурс] / О. І. Шуляк, Е. Д. Дмитренко. – Режим доступу : <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php>. 11. Бабенко Л. В. Основні напрямки обліково-аналітичних процедур та проведення аналізу виконання кошторису доходів і видатків у митних органах [Електронний ресурс] / Л. В. Бабенко, О. О. Яременко. – Режим доступу : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_-Fvamsue_2012_1_19.pdf. 12. Андреев П. Звіт Голови Держфінінспекції України про результати діяльності у 2011 році / П. Андреев // Фінансовий контроль. – 2012. – № 3. – С. 4–7.

Мищенко І. Ю.

УДК 657:347.4

Магістр 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ "ЗОБОВ'ЯЗАННЯ" ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Анотація. Розглянуто питання, що стосуються вивчення поняття "зобов'язання", досліджено різні класифікації зобов'язань іноземних та вітчизняних вчених, що сприяє отриманню зовнішніми та внутрішніми користувачами необхідної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень.

Аннотация. Рассмотрены вопросы, которые касаются изучения понятия "обязательство", исследованы разные классификации обязательств иностранных и отечественных ученых, что способствует получению внешними и внутренними пользователями необходимой информации для принятия эффективных управленческих решений.

Annotation. Questions dealing with the study of the concept "obligation" are considered, different classifications of obligations offered by foreign and domestic scientists are analysed, which provides foreign and home users with necessary information to make effective administrative decisions.

Ключові слова: зобов'язання, поточні зобов'язання, заборгованість, відносини, класифікація зобов'язань.

Яскраву картину про фінансову залежність та платоспроможність підприємства дає інформація про зобов'язання, яку можна отримати з балансу підприємства. У зв'язку із цим інформація про зобов'язання підприємства є однією з найважливіших в оцінці його фінансового стану.

Зобов'язання – один із основних чинників, що впливає на ліквідність, кредитоспроможність і стійкість підприємства. Наприклад, величина поточних зобов'язань у співставленні з оборотними активами дозволяє визначити ліквідність підприємства; загальна сума зобов'язань у співставленні з валютою балансу свідчить про залежність підприємства від кредиторів; шляхом ділення власного капіталу на величину зобов'язань визначається рівень фінансової стабільності.

Наявність зобов'язань вважається нормальним станом будь-якого діючого підприємства, оскільки вони є основою взаємозв'язків між суб'єктами господарювання. Раціональна організація обліку зобов'язань сприяє зміцненню договірної і розрахункової дисципліни, прискоренню оборотності обігових коштів, а отже, поліпшенню фінансового стану підприємства, а правильно розроблена стратегія управління зобов'язаннями сприяє формуванню надійної і відповідальної репутації підприємства.

Щоб глибше розкрити сутність поняття "зобов'язання" та вдосконалити управління ними, необхідно розглянути класифікацію зобов'язань, оскільки існують дискусійні питання щодо того, які саме пасиви слід відносити до складу зобов'язань та як їх класифікувати з метою оцінки фінансового стану підприємства, що і обумовлює актуальність статті.

Теоретичним підґрунтям вивчення сутності поняття "зобов'язання" та їх класифікації наведені у працях таких вчених: Бичика С. В., Б. Райана, Єфремова І. А., Ігумнова Ю. С., Бутинця Ф. Ф., Бутинця Т. А., Чижевської Л. В., Берези С. Л. та ін. Незважаючи на вагомий внесок цих вчених у дослідження зобов'язань та їх класифікації, окремі аспекти цієї проблеми потребують подальшого вивчення.

Метою статті є дослідження сутності зобов'язань та розгляд їх класифікації для визначення більш прийнятної для користувачів для прийняття рішень.

Об'єктом дослідження є розгляд понятійного апарату зобов'язань підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні основи поняття "зобов'язання".

Відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", зобов'язання – заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди [1].

Методологічні основи формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання визначає П(С)БО 11 "Зобов'язання", а також положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", 2 "Баланс", 13 "Фінансові інструменти" [2 – 5].

Відповідно до П(С)БО 11 "Зобов'язання", забезпечення – зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу.

У сучасній економічній літературі трактувань зобов'язань є чимало. Згідно з визначенням Бичика С. В. [6, с. 132], зобов'язання трактується як договір, згідно з яким одна сторона (боржник) зобов'язана здійснити на користь другої сторони (кредитора) певні дії або ж утриматися від них.

Досить влучно надане визначення цього поняття Б. Райаном, зобов'язання – вільно укладе-на згода між двома чи більше сторонами для здійснення певної діяльності, що має економічну цілеспрямованість [7, с. 55].

Наприклад, Єфремов І. А. та Ігумнов Ю. С. [8, с. 40, 42] під зобов'язаннями розуміють розрахункові відносини між об'єднаннями (підприємствами) у процесі господарської діяльності, а також із працівниками і службовцями, у результаті чого виникають незакінчені розрахунки.

Бутинець Ф. Ф. [9, с. 74], Завгородній А. Г., Вознюк Г. Л., Партин Г. О., Пантелеєв В. П., Сніжко О. С. [10, с. 65] зазначають, що це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Інша група авторів, а саме: Агеєва А. Б., Агеєва Ю. Б., Вознюк Г. Л., Завгородній А. Г., Партин Г. О., Мочерний С. В. стверджує, що зобов'язання – це правовідносини, відповідно до яких одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на користь іншої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, виконати роботу, сплатити гроші тощо) або утриматися від такої дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання зобов'язань [11, с. 118; 12, с. 247; 13, с. 609].

Таким чином, правильне тлумачення поняття зобов'язання є дуже важливим, оскільки від цього залежить відображення або не відображення заборгованості в обліку та звітності.

Доцільно запропонував узагальнене визначення цього поняття Орлов І. В., яке найповніше відображає його сутність. Отже, зобов'язання – це обов'язки підприємства з виплати боргу, передачі активу, надання послуг, виконання робіт, що має суб'єктивний склад, динамічність, наказовий зміст, цілеспрямованість, конкретність, санкціонованість, які виникають у результаті минулих операцій, виконання яких приведе до зменшення активів і збільшення капіталу [14].

Оцінка та управління зобов'язаннями, крім з'ясування сутності, потребує також здійснення їх класифікації.

Оскільки від того, наскільки правильно здійснено поділ та класифікацію об'єктів бухгалтерського обліку, а також від того, наскільки правильно обрано класифікаційні ознаки, залежать організація та ведення бухгалтерського обліку зобов'язань, а також правильне відображення їх у фінансовій звітності.

Для організації обліку та аналізу зобов'язань не можна не помітити наявності широкого спектру їх видів, тому важливе місце займає їх класифікація.

Згідно з вимогами Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності визначають такі види зобов'язань: короткострокові, довгострокові, стандартні (юридичні і нараховані), резервні та умовні. Основні принципи Міжнародних стандартів покладено в основу національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Зокрема, подібні за своїм змістом види зобов'язань визначені П(С)БО 11 "Зобов'язання", у якому виокремлено такі види: довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання, забезпечення, непередбачені зобов'язання та доходи майбутніх періодів [3].

Бутинець Т. А., Чижевська Л. В., Береза С. Л. зобов'язання поділяють на: монетарні й немонетарні; поточні і майбутні; довготермінові та поточні; фактичні, оцінні й умовні [15, с. 50].

Пушкар М. С. зобов'язання поділяє на довготермінові та поточні. Чебанова Н. В. і Василенко Ю. А. зобов'язання класифікують на довготермінові, поточні, забезпечення, непередбачені [16, с. 87]. Голов С. Ф. окрім цього, поділяє зобов'язання залежно від порядку визначення їхньої суми на реальні та потенційні.

Виходячи із господарсько-правової концепції, значну увагу класифікації господарських зобов'язань приділяє Лаптев В. В. Він виділяє такі їх види: господарсько-оперативні – це такі, у форму яких втілюється виконання органами господарсько-оперативних функцій, тобто безпосередньої господарської діяльності організацій; господарсько-управлінські – це такі, у форму яких втілюється виконання органами господарського керівництва планово-організаційних функцій; внутрішньогосподарські зобов'язання – це відносини, у форму яких втілюється виконання господарсько-оперативних і господарсько-управлінських функцій у межах одного суб'єкта господарювання [17, с. 120].

Биков А. Г. запропонував свою класифікацію щодо господарських договорів і зобов'язань, виокремивши при цьому три важливі групи договорів: ті, що опосередковують майнові відносини; ті,

що опосередковують організаційні (планово-організаційні) відносини; ті, що опосередковують комплекс майнових і організаційних відносин [18, с. 86].

Вітчизняні науковці, а саме: Бутинець Ф. Ф., Кондрашова Т. Н., Верига А. В., Петрушевський Ю. Л., Орлов І. В., Сук Л. К. в основному виділяють такі види саме поточних зобов'язань, що передбачені вітчизняним Планом рахунків бухгалтерського обліку.

А зарубіжні вчені пропонують зовсім інші класифікації поточних зобов'язань, наприклад, Броунлі та І. Річард [19] надають таку класифікацію поточних зобов'язань: непередбачувані операційні зобов'язання; короткотермінові зовнішні фінансові зобов'язання; передоплати покупців (клієнтів); поточні зобов'язання як результат обачливих дій; поточні зобов'язання перед зовнішніми суб'єктами господарювання.

Р. Вітінгтон та Курт Рені розробили дещо іншу класифікацію поточних зобов'язань [20]: чітко визначені зобов'язання – оцінка зобов'язань і їх сума визначені, наприклад, рахункові платежі, довгострокові платежі, відсоткові платежі, платежі із заробітної плати; оцінені зобов'язання – оцінка зобов'язань визначена, але їх сума може тільки бути визначеною, наприклад, продукт страхового платежу; можливі (випадкові) зобов'язання – оцінка зобов'язань невизначена і звичайно сума такої, тому що можливі зобов'язання залежать від майбутніх випадків, наприклад, зобов'язання виникають із законних клопотань, дисконтних платежів, прибуткових податкових дискусій.

Б. Нідлз, Х. Андерсон, Д. Колдуелл класифікують зобов'язання на [21, с. 179]: фактичні зобов'язання (*definitely determinable liabilities*) – виникають із договору, контракту або на основі законодавства оцінні зобов'язання (*estimated liabilities*) – це зобов'язання, точна сума яких не може бути визначена до настання певної дати; умовні зобов'язання (*contingent liability*) – неіснуючі зобов'язання.

Аналізуючи наведені класифікації, автор доходить висновку, що в сучасній практиці ведення обліку доцільно застосовувати поділ зобов'язань на фактичні (реальні, детерміновані), оцінні та умовні (потенційні, можливі) до всіх видів зобов'язань, і не до поточних, як це прийнято у зарубіжній практиці, а і до всіх видів зобов'язань, як це пропонують вітчизняні науковці.

Отже, детальна і впорядкована класифікація зобов'язань дає можливість глибше зрозуміти сутність зобов'язань та дозволяє чітко відмежовувати один вид зобов'язань від іншого та застосовувати до них відповідні норми права.

Дослідження різних класифікацій зобов'язань іноземними та вітчизняними вченими, а також вивчення зобов'язань у законодавстві та науковій літературі свідчать про необхідність її систематизації та загальнення, що дасть змогу отриманню зовнішніми та внутрішніми користувачами необхідної інформації для прийняття ефективних управлінських рішень, тому перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є розробка єдиної раціональної класифікації зобов'язань, яка дасть змогу розширити теоретико-методологічне підґрунтя обліку та аналізу зобов'язань і відповідно уникнути помилок і зловживань у господарській діяльності підприємства.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996-14>. 2. П(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0391-99>. 3. П(С)БО 11 "Зобов'язання" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00>. 4. П(С)БО 13 "Фінансові інструменти" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z105001>. 5. П(С)БО 2 "Баланс" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0396-99>. 6. Бичик С. В. Словарь экономических терминов / Бичек С. В., Даморацкая А. С., Даморацкая И. В. – М. : Выш. шк., 2009. – 271 с. 7. Райан Б. Стратегический учет для руководителя / Б. Райан ; пер. с англ. под. ред. В. А. Микрюкова – М. : Аудит ; ЮНИТИ, 2008. – 616 с. 8. Ефремов И. А. Теория бухгалтерского учета / Ефремов И. А., Игумнов Ю. С. – М. : Недра, 2009. – 287 с. 9. Бухгалтерський словник / за ред. проф. Ф. Ф. Бутиця. – Житомир : ПП "Рута", 2009. – 224 с. 10. Пантелеев В. П. Словник бухгалтера та аудитора / В. П. Пантелеев, О. С. Сніжко. – К. : ДП "Інформ.-аналіт. агентство", 2009. – 239 с. 11. Агеева Ю. Б. Экономический словарь (для бухгалтера, аудитора, директора) / Ю. Б. Агеева, А. Б. Агеева. – М. : РедСо-Бератор-Паблишинг, 2008. – 256 с. 12. Завгородній А. Г. Облік і аудит: термінологічний словник / Завгородній А. Г., Вознюк Г. Л., Партин Г. О. – Львів : Центр Європи, 2009. – 671 с. 13. Економічна енциклопедія: у 3-х т. / редкол. С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К. : Видавничий центр "Академія", 2009. – Т. 1. – 664 с. 14. Орлов І. В. Зобов'язання та його життєвий цикл / І. В. Орлов // Економіка і управління у промисловості : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., Дніпропетровськ, 28 – 29 жовтня 2010 р. – Дніпропетровськ, 2010. – С. 295–296. 15. Бухгалтерський облік : навч. посібн. / Т. А. Кутинець, Л. В. Чижевська, С. Л. Береза та ін. ; за ред. проф. Ф. Ф. Бутиця. – Житомир : ЖІТІ, 2009. – 672 с. 16. Чебанова Н. В. Бухгалтерський фінансовий облік : посібник / Н. В. Чебанова, Ю. А. Василенко. – К. : Видавничий центр "Академія", 2009. – 672 с. 17. Лаптев В. В. Хозяйственное право / В. В. Лаптев. – М. : Юрид. лит., 2008. – С. 149. 18. Бухгалтерский учет для руководителя / Быков В. А., Бычкова С. М., Пятов М. Л. и др. – М. : Проспект, 2010. – 288 с. 19. Fundamental concepts in liability valuation and reporting : In Brownlee and Richard E. (eds.), Corporate Financial Reporting: Text and Cases. – Boston ; Irwin : McGraw-Hill, 2008. 20. Current liabilities. In Whittington and Ray (eds.), Principles of Auditing and Other Assurance Services. – Boston ; Irwin : McGraw-Hill, 2009. 21. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета / Б. Нидлз, Х. Андерсон, Д. Колдуэлл ; пер. с англ. – М. : Финансы и статистика, 2009. – 496 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ В БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВАХ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Анотація. Розкрито особливості організації оплати праці в бюджетних установах, а також запропоновано шляхи її вдосконалення шляхом застосування комп'ютерних технологій. Обґрунтовано необхідність упровадження автоматизованої системи бухгалтерського обліку та створення єдиного програмного продукту.

Аннотация. Раскрыты особенности организации оплаты труда в бюджетных учреждениях, а также предложены пути ее совершенствования путем применения компьютерных технологий. Обоснованы необходимость внедрения автоматизированной системы бухгалтерского учета и создания единого программного продукта.

Annotation. The peculiarities of organization of payment for labour in budget organizations are revealed and the ways of its improvement through the application of computer technologies are proposed. The necessity for introduction of the automated system of accounting and creation of a single software product is substantiated.

Ключові слова: автоматизована система бухгалтерського обліку, бюджетна установа, організація оплати праці, комп'ютеризація, програмний продукт, програмне забезпечення.

На сьогодні характерними особливостями реформування заробітної плати в умовах ринкової економіки є суттєве зміння відносин між державою та працівником з цих питань. Проблема організації оплати праці в бюджетних установах є однією з найбільш гострих. Актуальність зростає на фоні соціально-економічної кризи в умовах спаду економічних показників, скорочення чисельності працівників, що призводить до змін в організації праці та її оплаті. Названі причини вимагають реформування бюджетної сфери та, безумовно, впливають на порядок ведення бухгалтерського обліку, форми й обсяги подачі звітної інформації, систему внутрішнього і зовнішнього контролю за використанням бюджетних коштів [1, с. 138].

Дана проблема розглядалась у працях таких провідних вчених і практиків України, як: Лучко М. Р., Старченко Н. М., Нестеренко Ж. К., Дудченко Н. І., Чадченко О. С. та ін. [1 – 5]. Але, незважаючи на вагомий внесок цих вчених, комп'ютеризація оплати праці на сьогоднішній день є найактуальнішим питанням в удосконаленні облікової політики в бюджетних установах.

Метою даної роботи є дослідження організації оплати праці в бюджетних установах, її комп'ютеризації та вивчення можливих шляхів їх удосконалення.

Об'єктом дослідження є законодавча і нормативна база з оплати праці у бюджетних установах. Предмет дослідження – особливості організації оплати праці в бюджетній сфері та її вдосконалення.

Виплати працівникам бюджетних установ є інструментом соціального захисту та компенсаціями, які надані державою через суб'єктів господарювання державного сектору в обмін на послуги, які надаються працівниками.

Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі 132 "Виплати працівникам", який набере чинності 01.01.2015 р., встановлено методичний фундамент для створення в бухгалтерському обліку інформації щодо виплат (у грошовій і негрошовій формах) за роботи, виконані працівниками, та її розкриття у фінансовій звітності [2, с. 179].

Відповідно до згаданого національного положення, виплати працівникам діляться на три групи:

1) поточні виплати: заробітна плата за окладами та тарифами, інші нарахування з оплати праці; виплати за невідпрацьований час; премії та інші заохочувальні виплати;

2) виплати при звільненні. Зобов'язання щодо яких визнається у разі, якщо суб'єкт державного сектору має невідмовне зобов'язання звільнити працівника або кількох працівників до досягнення ними пенсійного віку або надавати виплати при звільненні згідно із законодавством, контрактом чи іншою угодою;

3) інші виплати працівникам, зокрема матеріальна допомога, визнаються зобов'язанням у звітному періоді, якщо робота, виконана працівниками у цьому періоді, дає їм право на отримання цих виплат [6].

Найважливішими завданнями організації оплати праці є: у встановлені строки проводити розрахунки з працівниками підприємства по оплаті праці; своєчасно та правильно відносити у собівартість продукції (робіт, послуг) сум нарахованої заробітної плати та відрахувань органам соціального страхування; збирати та групувати показники праці та заробітної плати; скласти необхідну звітність, а також здійснювати розрахунки з органами соціального страхування.

У бюджетній сфері процес праці та її оплати має певні особливості:

- 1) результатом виконаної роботи є часто не річ (продукція), а послуги (діяльність);
- 2) праця носить переважно розумовий характер;
- 3) у складі сукупних витрат бюджетних установ на оплату праці припадає від 60 до 85 % усіх витрат;

- 4) у бюджетній сфері досить високий рівень кваліфікації працюючих, а в деяких галузях (освіта, охорона здоров'я, мистецтво) частка спеціалістів вищої кваліфікації сягає близько 50 % загальної чисельності працівників [3].

Держава здійснює регулювання оплати праці працівників бюджетних установ шляхом: встановлення розміру мінімальної заробітної плати та інших державних норм і гарантій; встановлення умов і розмірів оплати праці на підставі законодавчих та інших нормативних актів України; генеральної, галузевих, регіональних угод, колективних договорів у межах асигнувань за рахунок загального та спеціального фондів; оподаткування доходів працівників [3].

Заробітна плата в бюджетних установах може бути у вигляді премій, гонорарів, місячних окладів тощо і виконує такі функції:

- 1) відтворювальна – забезпечує працівників та членів їх сімей необхідними життєвими благами для відновлення робочої сили та відновлення поколінь;

- 2) стимулююча – встановлення залежності її розміру від кількості та якості конкретного працівника, його внеску в результати роботи. Високооплачувана праця створює матеріальну зацікавленість персоналу установи в трудовій активності й підвищенні своєї кваліфікації;

- 3) регуляторна – встановлює залежність оплати праці від кваліфікації, рівня її складності, напруженості завдань;

- 4) соціальна – реалізує принцип соціальної справедливості щодо одержуваних доходів, тобто за однакової роботи робітники одержують однаково заробітну плату, отримання вищої заробітної плати передбачає визначення більших заслуг робітника перед колективом [4, с. 25].

На сьогоднішній день заробітна плата виконує зазначені функції не повною мірою, внаслідок чого у бюджетній сфері виникає безліч проблем.

Одним із напрямів удосконалення процесу обліку оплати праці, що призведе до скорочення сукупних витрат бюджетних установ є комп'ютеризація робіт з оплати праці. Але на сьогодні більшість бюджетних установ продовжують використовувати традиційну ручну або частково автоматизовану форму ведення бухгалтерського обліку, яка не дозволяє систематизувати дані обліку та відображати їх синхронно в одній базі даних.

Досить вагомими причинами, що гальмують розвиток комп'ютеризації бюджетних установ, є значна вартість вже існуючих, хоч і не досконалих програм та недостатнє фінансування з боку держави.

Основними перевагами комп'ютерної форми бухгалтерського обліку є: одному журналу хронологічного запису відповідає багато реєстрів систематичного запису; накопичення та багаторазове використання облікових даних; один синтетичний рахунок – багато аналітичних рахунків (кількість рахунків аналітичного обліку залежить від цілей, поставлених керівництвом перед обліком, і нічим не обмежуються); автоматичне отримання інформації про відхилення від встановлених норм, нормативів, завдань тощо; отримання звітних показників в інтерактивному режимі; автоматичне формування всіх облікових реєстрів і форм звітності на основі даних, відображених в системі рахунків [3, с. 160].

Одна із найважливіших та глобальніших проблем у бюджетних установах пов'язана із відсутністю спільного програмного забезпечення та налагодженого електронного зв'язку між установою та Державною казначейською службою України. Оперативність обміну інформації між ними має дуже низький рівень.

Тільки впровадження єдиного програмного продукту дозволить досягнути прогресу у стосунках бюджетної установи та Державної казначейської служби:

- 1) надасть можливість оперативної передачі інформації про здійснення виплат стороннім організаціям, а також своєчасного отримання інформації про надходження на рахунки;

- 2) дозволить зекономити час при внесенні інформації в базу даних про надходження коштів шляхом електронного занесення виписок банку;

- 3) надасть можливість удосконалення програмного забезпечення у випадку зміни методології та методики бухгалтерського обліку;

- 4) забезпечить постійне поновлювання бази законодавства через Інтернет і внутрішню мережу комунікаційних зв'язків;

- 5) упровадить єдиний взаємопов'язаний технологічний процес обробки первинної та зведеної документації, включаючи процес формування звітності, її контроль і аналіз;

- 6) надасть можливість подання звітності в електронному варіанті та обміну даними з казначейськими системами тощо.

Автоматизація обробки інформації в бюджетних установах дозволяє підняти рівень організації праці в сфері управління, дає можливість значно зменшити витрати часу на обчислення і розрахунки; сприяє впровадженню раціональних форм первинних документів та підвищенню оперативності та достовірності інформації.

Отже, для вдосконалення процесу обліку оплати праці необхідно здійснити автоматизацію обробки інформації в бюджетних установах, що дозволить підняти рівень організації праці в сфері управління, дасть можливість значно зменшити витрати часу на обчислення та розрахунки; сприятиме впровадженню раціональних форм первинних документів, та підвищенню оперативності та достовірності інформації.

Найважливішим завданням у вирішенні питання автоматизації обробки інформації в бюджетних установах є створення єдиного програмного продукту, який полегшить роботу бухгалтера та адміністрації установи, а також дозволить уникнути помилок при нарахуванні заробітної плати, використовувати уніфіковану програму на рівні всієї країни.

Наук. керівн. Кудіна О. М.

Література: 1. Лучко М. Р. Організація інформаційних систем і технологій обліку в бюджетних установах : навч. посібн. / [М. Р. Лучко, М. Н. Хорунжак]. – Тернопіль : Вид. Стародубець В. О., 2002. – 178 с. 2. Старченко Н. М. Удосконалення методики обліку виплат працівникам в бюджетних установах // Економічні науки. – 2012. – № 9. – С. 178–184. 3. Нестеренко Ж. К. Особливості організації оплати праці в бюджетних установах та необхідність її комп'ютеризації / Ж. К. Нестеренко // Сталый розвиток економіки. – 2012. – № 2. – С. 158–162. 4. Дудченко Н. І. Удосконалення обліку, аналізу і аудиту розрахунків з оплати праці в бюджетних установах / Н. І. Дудченко // Фінансові ринки і цінні папери. – 2009. – № 15. – С. 24–28. 5. Чадченко О. С. Особливості організації обліку розрахунків з оплати праці в бюджетних установах / О. С. Чадченко // Управління розвитком. – 2012. – № 10. – С. 91–93. 6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 132 "Виплати працівникам" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0120-12>.

УДК 336.761

Дудніченко О. В.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ РИНКУ ПОХІДНИХ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ, ЙОГО СТРУКТУРИ ТА ОСНОВНИХ ФУНКЦІЙ

Анотація. Визначено економічну сутність та значення категорії "ринку похідних фінансових інструментів", систематизовано основні критерії його структуроутворення. Розглянуто різні підходи щодо визначення функцій ринку похідних фінансових інструментів, що дозволило обґрунтувати ключові функції на макро- і мікрорівні.

Аннотация. Определена экономическая сущность и значение категории "рынок производных финансовых инструментов", систематизированы основные критерии его структурообразования. Рассмотрены различные подходы относительно определения функций рынка производных финансовых инструментов, что позволило обосновать ключевые функции на макро- и микроуровне.

Annotation. The article defines the economic essence and significance of the category "derivatives market" and systematizes the basic criteria of its structure formation. Different approaches to the definition of the functions of the market of derivatives are considered which allows to prove the key function at the macro- and microlevel.

Ключові слова: ринок похідних фінансових інструментів, функції ринку похідних фінансових інструментів, хеджування, інновації.

Будь-який ринок створюється при необхідності його виникнення. Виникненню ринку похідних інструментів сприяв розвиток та застосування нових видів фінансових інструментів на фінансовому ринку, зокрема, валютному, ринку цінних паперів, депозитному й кредитному ринках тощо. Становлення національного ринку похідних фінансових інструментів відбувається у складних умовах: відсутня чітка теоретико-методологічна, стабільна нормативна база, регулятивна та організаційна основи.

Теоретико-методологічним питанням ринку похідних фінансових інструментів присвячена значна кількість праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Зокрема, дослідженням інструментів ринку деривативів та стратегій їх застосування займаються Буренін А. Н., І. Дарушин, Фельд-

ман А. Д. [1 – 3]. В Україні значний внесок у дослідження проблем, що пов'язані з розвитком ринку похідних інструментів, зробили такі вчені: Еш С. М., Примостка Л. О., Сохацька О. М. та ін. [4; 5].

Проте незважаючи на наявність досліджень функціонування строкових ринків в Україні, проблема розвитку ринку похідних фінансових інструментів залишається недостатньо висвітленою, а зокрема теоретичні основи, що вимагають формування чіткого уявлення про економічну природу та значення ринку похідних фінансових інструментів, насамперед його ключових функцій.

Метою статті є розкриття сутності, структури та економічної природи ринку похідних фінансових інструментів (далі – ПФІ) та обґрунтування його ключових функцій на макро- і мікрорівні. Об'єктом дослідження виступає ринок похідних фінансових інструментів. Предметом дослідження є визначення основних функцій ринку похідних фінансових інструментів.

Початковою тезою теоретико-методологічного дослідження природи і структури ринку похідних інструментів є визнання того, що ринок ПФІ є складовою строкового ринку, який також є структурним елементом фінансового ринку. Строковий ринок існував до появи ринку похідних інструментів і є ринком, на якому використовують всі похідні і непохідні інструменти, і на цьому ринку не передбачають негайну поставку базисного активу, а поставку та оплату – в майбутньому, тобто ці угоди мають строковий характер, але не завжди є похідними. Через те, що найбільшу питому вагу на строковому ринку займають операції з похідними фінансовими інструментами, такий ринок часто називають ринком похідних фінансових інструментів (ринком деривативів). У цьому контексті багато авторів почали ототожнювати ринки фінансових деривативів та строкові ринки. Ці ринки мають багато спільних рис, але не повторюють один одного.

Як свідчить аналіз літературних джерел, не існує єдиної думки щодо виконуваних функцій ринку похідних фінансових інструментів. Переважним є виділення хеджувальної, інвестиційної, інформаційної та спекулятивної функцій. Тому систематизація та обґрунтування функцій ринку похідних фінансових інструментів дозволяє уточнити його сутність.

Слід зазначити, що з моменту існування ринку ПФІ науковці по-різному тлумачили його сутність, а також у сучасній економічній літературі не існує єдиної структури ринку похідних інструментів. Тому автором зроблено спробу систематизувати вже існуючі розрізнені підходи до визначення структури ринку похідних фінансових інструментів з урахуванням сучасних тенденцій його глобалізації та інтернаціоналізації. Основними критеріями структуроутворення ринку похідних фінансових інструментів є критерій рівня розвитку, масштабність, ієрархічність, форма організації, функціональність, критерій типу операцій, інструментарність, строковість, суб'єкти ринку та характер виконання угод (таблиця).

Таблиця

Критерії структурування ринку похідних фінансових інструментів

Рівень	Характеристика
Рівень розвитку	Ринки ПФІ розвинутих країн. Ринки ПФІ, країн які розвиваються (emerging markets). Граничні ринки ПФІ (frontier markets)
Масштабність	Глобальний ринок ПФІ. Світовий ринок ПФІ. Національний ринок ПФІ
Ієрархічність	Ринок базових фінансових інструментів (ринок I порядку). Ринок похідних фінансових інструментів (ринок II порядку). Ринок похідних інструментів на похідні фінансові інструменти (ринок III порядку)
Форма організації	Біржовий ринок ПФІ. Біржовий віртуальний ринок ПФІ. Неорганізований (позабіржовий) ринок ПФІ (OTC market)
Функціональність	Управління ризиками і волатильністю. Підтримання ліквідності фінансового ринку. Сприяння інноваційному та інвестиційному процесам. Формування інформаційної прозорості. Створення і переміщення фіктивного капіталу
Тип операцій	Хеджування. Спекуляції. Арбітраж
Інструментарність	Форвардний ринок. Ф'ючерсний ринок. Ринок опціонів. Своп ринок
Строковість	Ринок короткострокових ПФІ. Ринок середньострокових ПФІ. Ринок довгострокових ПФІ
Суб'єкти ринку	Ринок покупців. Ринок продавців
Характер виконання угод	Доставка базового фінансового інструмента. Без доставки базового фінансового інструмента. Обмін фінансовими умовами

Необхідно розглянути рівень розвитку. За рівнем розвитку ринок ПФІ можна поділити на ринки ПФІ розвинутих країн, ринки ПФІ країн, які розвиваються (emerging markets) та невеликі ринки ПФІ (frontier markets).

За масштабом ринок ПФІ можна поділити на: глобальний, світовий та національний.

У контексті даного дослідження ієрархічність буде застосовуватися як спосіб застосування різних стратегій ПФІ, при якому механізм їх реалізації розподілений залежно від заданого критерію.

Критерій форми організації передбачає поділ ринку ПФІ на організований (біржовий), біржовий віртуальний ринок ПФІ та неорганізований (позабіржовий) (OTC market).

Функціональність означає, що ринок ПФІ виконує визначені для нього конкретні зобов'язання, функції, сприяючи вирішенню проблем як фінансового ринку, так і економіки.

Управління фінансовими ризиками і волатильністю. Ринок ПФІ дозволяє управляти фінансовими ризиками, які притаманні базисним фінансовим інструментам як на мікро-, так і на макро-рівнях, "розкласти їх на окремі складові", диверсифікувати їх на інші ринки. Потреба в управлінні ризиками підтримується як становленням і розвитком інтернаціонального (глобального) ринку капіталів, процесом, який включає різні фінансові інновації, так і посиленням коливанням валютних курсів, цін і процента (результат активної реакції ринку на зміни).

Підтримання ліквідності фінансового ринку. Ліквідність ринку ПФІ часто вище ліквідності спотового ринку, що забезпечується діяльністю спекулянтів, які купують фінансові активи для перепродажу, та арбітражерами, які отримують прибуток за рахунок тимчасових ринкових різниць при здійсненні операцій з ПФІ.

Слід розглянути сприяння інноваційному та інвестиційному процесу. Якщо вважати, що ПФІ є фінансовим продуктом, який виник на потребу хеджування від фінансових ризиків на спотовому ринку, то з цієї точки зору інновація – це процес безперервного вдосконалення продукту, пов'язаного із створенням оригінальних, покращених або модифікованих продуктів [6].

За допомогою ПФІ створюються та використовуються нові фінансові інструменти як на ринку ПФІ, так безпосередньо і на строковому. Основними інноваціями на фінансових ринках стали: конструювання нових фінансових інструментів на базі традиційних базових інструментів; створення складних: структурованих, комбінованих, гібридних та синтетичних фінансових інструментів; технології введення та обігу фінансових інструментів, зокрема введення ПФІ; нові організаційні форми реалізації угод з фінансовими інструментами; формування спеціальних інституцій для організації руху фінансових інструментів; комунікаційні технології на базі комп'ютеризації (автоматизації) фінансових операцій [3]; нові теорії, моделі, методики аналізу і прогнозування, зокрема технічний аналіз, фінансова інженерія тощо.

За допомогою формування інформаційної прозорості ціни на ринку ПФІ, які відображають очікування учасників ринку щодо змін цін базового активу у майбутньому, визначають майбутню кон'юнктуру ринку і дозволяють суб'єктам фінансового ринку прогнозувати їх грошову та фінансову політику.

Створення і переміщення фіктивного капіталу. На погляд автора, виходячи з сутності ринку ПФІ і основних його функцій макроекономічного характеру, зокрема "відтворення потоків капіталу" доцільно виділяти функцію створення і переміщення фіктивного капіталу. При чому цей капітал носить майбутній характер щодо реального виробничого капіталу та фіктивного капіталу, втіленого в цінних паперах, і не призводить до переміщення реальних цінностей.

Спекулятивні та арбітражні операції, глобальний характер ринків ПФІ, відсутність законодавчих обмежень щодо обігу ПФІ, особливо позабіржових, дозволяють цьому фіктивному капіталу вільно переміщуватись світовими ринками, сприяючи більш ефективному розміщенню фінансових ресурсів.

Інструментальність пов'язана із використанням основних видів похідних фінансових інструментів.

За допомогою строковості ринок похідних фінансових інструментів можна також поділити і за строками укладання контрактів: на коротко-, середньо- і довгостроковий. За своєю строковою структурою даний ринок є переважно коротко- і середньостроковим, а біржовий ринок – практично тільки короткостроковим ринком. Контракти, що укладаються на строк більше року, є швидше виключенням, ніж правилом.

За суб'єктами ринку ринок ПФІ можна поділити на ринок покупців та продавців. При цьому покупцями і продавцями можуть бути одночасно і хеджери, спекулянти, арбітражери (трейдери), брокери.

Неодмінними учасниками ринків ПФІ є держава, наднаціональні фінансові інститути, міжнародні фінансово-промислові компанії, банки, страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні фонди, хедж-фонди та фізичні особи. Кожен із цих учасників ринку ПФІ мають свої цілі.

Слід розглянути характер виконання угод. За даною класифікаційною ознакою всі основні фінансові інструменти ринку ПФІ можна поділити на угоди, які передбачають: доставку базового фінансового інструменту; характер угоди, який не передбачає доставку базового фінансового інструменту; обмін фінансовими умовами.

Таким чином, ринок похідних фінансових інструментів є системою економічних відносин між учасниками ринку (покупцями і продавцями) з приводу купівлі-продажу похідних фінансових інструментів різних рівнів, в основі яких лежать базові фінансові активи (зобов'язання), з метою реалізації основних функцій похідних фінансових інструментів. Реалізація цих функцій сприяє саморегуляції ринку похідних фінансових інструментів та дозволяє зберігати стабільність і стійкість свого стану, що сприяє розвитку фінансових інновацій та впливає на ефективність фінансового ринку в цілому.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є вирішення проблем нормативно-методологічного та інфраструктурного аспектів його розвитку, а також систематизація та узагальнення класифікаційних ознак похідних фінансових інструментів, розгляд проблеми визначення стійкості та ефективності ринку ПФІ.

Наук. керівн. Турінов А. В.

Література: 1. Буренин А. Н. Рынок ценных бумаг и производных финансовых инструментов : учебное пособие [Электронный ресурс] / А. Н. Буренин. – М. : 1-я Федеративная Книготорговая компания, 1998, 352 с. – Режим доступа : <http://booklinks.ru/>. 2. Дарушин И. Гипотеза определяющего влияния срочного рынка [Электронный ресурс] / И. Дарушин // РЦБ РФ. – 2006. – № 1. – Режим доступа : <http://www.rcb.ru/rcb/2006-01/7395/>. 3. Фельдман А. Б. Производные финансовые и товарные инструменты : учебник / А. Б. Фельдман. – М. : Финансы и статистика, 2003. – 421 с. 4. Еш С. М. Финансовый рынок : навч. посібн. / С. М. Еш. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 528 с. 5. Примостка Л. Роль строкового ринку в стабілізації економічної системи / Примостка Л. // Ринок цінних паперів України. – 2004. – № 5–6. – С. 21–24. 6. Милославский И. Новизна с последствиями [Электронный ресурс] / И. Милославский. – Режим доступа : <http://www.inauka.ru/education/article92760.html>.

Данелян І. І.

УДК 336.717.13

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОСЛУГ БАНКІВ ІЗ РОЗРАХУНКОВО-КАСОВОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА ШЛЯХИ ПОЛІПШЕННЯ ЇХ ЯКОСТІ

Анотація. Досліджено поняття "розрахунково-касове обслуговування клієнтів банку", "касові операції", розглянуто їх організацію. Запропоновано шляхи вдосконалення якості послуг у сфері обслуговування клієнтів комерційних банків та визначено їх недоліки та переваги.

Анотация. Исследованы понятия "расчетно-кассовое обслуживание клиентов банка", "кассовые операции", рассмотрена их организация. Предложены пути усовершенствования качества услуг в сфере обслуживания клиентов коммерческих банков и определены их недостатки и преимущества.

Annotation. The concepts of "bank customer settlement and cash services" and "cash payments" were studied and their organization was considered. Ways to improve customer service in commercial banks are offered and their advantages and disadvantages are determined.

Ключові слова: розрахунково-касове обслуговування, касова готівка, Інтернет-банкінг, SMS-банкінг, касові операції, система електронного банкіну, система "Клієнт-Банк".

Операції з розрахунково-касового обслуговування на сьогоднішній день посідають особливе значення в діяльності комерційних банків та відіграють вагомий роль у забезпеченні вдалих перебігів економічних процесів як на мікрорівні, так і на макрорівні. У зв'язку зі збільшення кількості банків-конкурентів на ринку досить актуальною постає правильність організації та процесу розрахунково-касових операцій клієнтів банків, а тому й удосконалення їх якості для розширення клієнтської бази. З метою привертання уваги нових клієнтів та утримування вже наявних банки пропонують нові пропозиції, які допомагають зекономити час та кошти обох сторін. Саме тому розвиток розрахунково-касового обслуговування є цілком актуальним питанням.

Дослідженням проблем організації касових операцій та вдосконаленням розрахунково-касового обслуговування займаються як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Серед них важливо зазначити: Внукову Н. М., Алексеєнко М. Д., Батракову Л. Д., Березину М. П., Васюренко О. В., Жукова В. М., Примостка Л. О., Ковальчук Т. Г., Кочеткову В. М., Лавшина О. А., В. Сало, Ситника Л. С., Яворенко О. В., Мороза А. М., Шелудько В. М. та ін.

Метою дослідження є аналіз стану організації послуг банків із розрахунково-касового обслуговування, з'ясування сутності розрахунково-касового обслуговування, визначення проблем та перспектив розвитку касових послуг банків України.

© Данелян І. І., 2013

Завдання дослідження полягають у визначенні особливості організації касових операцій в комерційних банках, а також аналізі шляхів поліпшення якості розрахунково-касового обслуговування.

Об'єктом дослідження виступає розрахунково-касове обслуговування клієнтів комерційних банків.

Предметом дослідження є організація касових операцій та дистанційне банківське обслуговування як засіб поліпшення його якості.

Розрахунково-касове обслуговування клієнтів посідає одне з основних місць серед усіх банківських операцій та впливає на його конкурентоспроможність у сфері надання банківських послуг. Будь-які перебої в їх здійсненні негативно впливають на економіку країни, адже вони призводять до гальмування грошових потоків та розбалансування грошового обороту.

Відповідно до Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні", розрахунково-касове обслуговування – це послуги, що надаються банком клієнту на підставі відповідного договору, укладеного між ними, які пов'язані із переказом коштів із рахунка (на рахунок) цього клієнта, видачею йому коштів у готівковій формі, а також здійсненням інших операцій, передбачених договорами [1]. Цей вид банківських послуг включає одразу два види банківських операцій – розрахункові та касові.

Особливе місце у розрахунково-касовому обслуговуванні клієнтів посідають касові операції, суть яких полягає в тому, що вони здійснюються прийомом від клієнтів готівки, її видачу з кас банків, а також організацію обігу готівки між клієнтом і банком. Облік операцій з приймання та видачі готівки й оформлення відповідних касових документів здійснюється відповідно до вимог "Інструкції про касові операції в банках України", "Інструкції з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України" [2].

В Україні існує достатньо розгалужена система регулювання здійснення розрахунково-касового обслуговування, а саме: Закон України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні", Інструкції про касові операції в банках України, затверджені постановою Правління НБУ від 14.08.2003 р. № 337 (зі змінами і доповненнями), Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7.12.2000 р. № 2121 – III (зі змінами і доповненнями), Інструкція про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах від 12.11.2003 р. № 492 (зі змінами і доповненнями), Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22 (зі змінами та доповненнями), Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затверджене постановою Правління НБУ від 15.12.2004 р. № 637 та ін.

Одним із пріоритетних напрямів розрахунково-касового обслуговування банків є комплексне обслуговування клієнтів, яке складається з набору базових банківських послуг з обслуговування розрахункових (поточних) рахунків у національній та іноземній валютах, проведення платежів та операцій із готівковими коштами.

Банки намагаються обслуговувати клієнтів з найбільшим комфортом та наблизитись у часі та просторі. У зв'язку з цим банки розповсюджують власну мережу філій. На сьогодні новітні технології дозволяють установам обслуговувати юридичних та фізичних осіб за допомогою мережі Інтернет та мобільного зв'язку. Система електронного банкінгу дозволяє здійснювати розрахунки без навідування банку, отримувати інформацію про стан рахунку. Це система віддаленого отримання банківських послуг через Інтернет. Серед її переваг можна виділити зручність, економію часу, конфіденційність переданої інформації, простоту підключення до системи та документальне підтвердження документообігу.

Стосовно захисту інформації Інтернет-банкінг поступається системі "Клієнт-Банк", яка останнім часом почала активно застосовуватися українськими комерційними банками. Традиційна система "Клієнт-Банк" передбачає обмін інформацією між клієнтом і банком завдяки так званому модемному зв'язку. При цьому клієнт може в будь-який час, включаючи позаопераційний, отримати банківську виписку та провести оплату своїх рахунків. Важливою проблемою, що постійно постає перед користувачами є недосконалість законодавства цієї галузі, що не має чітких визначень як електронного документа, так і процедур використання електронного документообігу. Використання системи "клієнт-банк" фактично базується на рівні договірних відносин між банком та компаніями-користувачами послуги. Підтримки чи захисту з боку держави у вигляді нормативних документів практично не існує. Потрібно створити правову структуру, що повністю визначала сферу електронного документообігу як аналогічну сфері паперового документообігу. Електронний цифровий підпис повинен визнаватись у судовому порядку як підпис, зроблений власноруч уповноваженими особами компанії, а електронний документ не визнавав би жодних сумнівів щодо його справжності. Вирішенням цієї проблеми є запропонована система єдиного державного реєстру електронних підписів [3].

Також великої популярності набула система SMS-банкінгу, яка дає змогу клієнтам самостійно контролювати стан своїх рахунків. Раніше обслуговування було безкоштовним. Наразі вартість цієї послуги становить від 1 до кількох десятків гривень. Але більш прогресивним банківським продуктом стало дистанційне управління рахунком за допомогою телефону. Воно дозволяє здійснювати по телефону переказ коштів з однієї платіжної картки на іншу, дізнаватись про нові послуги банку, курси валют, блокувати та розблокувати пластикову картку, контролювати баланс рахунку [3].

Для покращення якості розрахунково-касового обслуговування необхідно здійснити ряд заходів: покращення рівня сервісу, вдосконалення існуючого програмного забезпечення, підвищення компетентності та професіоналізму персоналу банку, розробка та провадження нових банківських продуктів з використанням інформаційних технологій високої якості.

Розрахунково-касові операції посідають особливе місце в банківській діяльності і відіграють важливу роль у забезпеченні успішного перебігу економічних процесів на мікро- та макрорівнях. Підвищення якості банківських послуг є позитивним зрушенням на шляху до розвитку вітчизняної банківської системи та економіки країни.

Подальшого вдосконалення заслуговує існуюче програмне забезпечення банківської діяльності.

Наук. керівн. Турінов А. В.

Література: 1. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : Закон України (зі змінами та доп.) від 18.09.2012 р. № 29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>. 2. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті, затверджена постановою Правління НБУ від 21.01.2004 р. № 22 (зі змін та доп.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>. 3. Головка С. І. Шляхи підвищення ефективності з розрахунково-касових послуг банку / С. І. Головка // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 20. – С. 35–37.

Гіренко-Самаріна Н. В.

УДК 005.32:331.101.3

Магістр 1 року навчання
факультету економіки і права ХНЕУ

МОТИВАЦІЙНА СКЛАДОВА ЯКОСТІ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ

Анотація. Обґрунтовано актуальність проблеми мотивації трудового потенціалу в умовах реформування суспільних відносин. Визначено особливості процесу формування мотивації трудового потенціалу, запропоновано практичні рекомендації щодо створення мотиваційного механізму.

Аннотация. Обоснована актуальность проблемы мотивации трудового потенциала в условиях реформирования общественных отношений. Определены особенности процесса формирования мотивации трудового потенциала, предложены практические рекомендации по созданию мотивационного механизма.

Annotation. The article proves the topical character of the problem of motivation of labour potential in social relations which are being reformed. The features of the formation of motivation of labour potential are revealed and practical advice on creating a motivational mechanism is offered.

Ключові слова: мотивація праці, потреба, стимул, якість, трудовий потенціал.

Тенденція послаблення мотивації праці негативно вплинула на рівень свідомості частини працівників, і це з часом проявилось у байдужості їх до кінцевих результатів праці, пасивному, безвідповідальному ставленні до виконання трудових обов'язків. У трудовій поведінці почав дедалі більше проявлятися не творчий тип працівника, а споглядальний та пристосовницький. Трудова свідомість робітників-носіїв трудового потенціалу характеризується відчуженням праці у суспільному виробництві.

Актуальність проблеми мотивації трудового потенціалу набула сьогодні важливого значення, оскільки вирішення завдань, які стоять перед суспільством, можливе лише за умови створення належної мотиваційної основи, здатної спонукати персонал до ефективної діяльності.

Проблемі мотивації та стимулювання праці приділяється достатня увага у вітчизняних і закордонних дослідженнях. Починаючи з засновника теорії управління Ф. Тейлора, мотивацію праці аналізували всі провідні теоретики і практики менеджменту – Р. Акофф, Ч. Бернارد, Ф. Герцберг, П. Друкер, Ф. Котлер, А. Маслоу, Д. Макгрегор, Е. Мейо, К. Мацусита, Т. Питер, Л. Портер. Проте недостатньо уваги приділяється позаекономічній, а саме творчій мотивації.

Метою дослідження є визначення особливостей процесу формування мотивації трудового потенціалу та розробка основних напрямів і практичних рекомендацій щодо створення мотиваційного механізму, його ефективного розвитку, який би відповідав пріоритетам формування ринкової економіки.

Об'єкт дослідження – процеси, які формують систему мотивації трудового потенціалу на підприємстві.

Предмет дослідження – методи, напрями та заходи щодо створення мотиваційного механізму. У сучасній науці існують різні підходи до визначення ланок системи мотивації праці, що істотно відрізняються одне від одного. Ряд авторів виділяють у ній 3 групи мотивів, як складові елементи системи: матеріального характеру, соціального та духовно-інтелектуального. Інші автори дають більш детальний склад системи мотивації праці. Вони виділяють групи соціальних, колективістських, процесуальних, матеріальних мотивів, мотивів самореалізації.

Мотивація праці в економічній літературі трактується як спонукання людей до активної діяльності, процес свідомого вибору людиною певної лінії поведінки. Доцільним є підхід, відповідно якому на поведінку людини в процесі трудової діяльності впливає комплекс факторів, що спонукають до діяльності: зовнішніх – на рівні держави, галузі, регіону, підприємства і внутрішніх – складових структури самої особистості працівника (потреби, інтереси, цінності людини та особливості трудової ментальності, пов'язані з соціокультурним середовищем та вищезазначеними складовими структури особистості) [1, с. 12].

Кардинальна зміна соціально-економічної системи країни в період реформ 1990-х років призвела до радикальної трансформації умов проходження мотиваційних процесів. Старі механізми примусу до праці виявилися зруйнованими: ідеологічний примус до праці відсутній – в суспільстві панує "ціннісний хаос". Виникає об'єктивна потреба формування нових ціннісних орієнтирів. Масова трудова свідомість працівників виявилася не адаптованою до ринкових умов. Практично немає робіт, у яких був би здійснений комплексний підхід дослідження мотивації трудового потенціалу, мало аналізується механізмів мотивації в умовах реформування суспільних відносин.

Мотивація є одним з найважливіших факторів, уміле використання якого може сприяти розв'язанню всього комплексу соціально-економічних проблем, що існують в нашому суспільстві, в тому числі і підвищенню якості трудового потенціалу.

Першоджерелом мотиву є потреби. Потреби людини – це нестача чогось, мотиви – це спонукання людини до чогось. Автор вважає за доцільне зазначити, що власне потреба не може бути мотивом поведінки, бо вона спроможна породити тільки неспрямовану активність, тобто можна вважати, що мотиви – це спрямовані потреби. Мотив є усвідомленою потребою. Однак мотив не можна ототожнювати з самою потребою, бо це її відображення, прояв. На основі однієї потреби звичайно виникає ціла сукупність мотивів. З іншого боку, схожі мотиви відповідають різним потребам.

Механізм мотивації праці це цілісний комплекс, до якого входять економічні, соціальні, психологічні, моральні засоби, що є спонукальними мотивами до праці [2, с. 43].

Підприємства в ринковій економіці самі вибирають форми і системи оплати праці, визначають її рівень, що призводить до величезної різниці в оплаті праці. Наприклад, працівник у банківській системі одержує зарплату у декілька разів вищу за зарплату професора. Директор підприємства може одержувати заробітну плату в 2 – 3 рази вищу від окладу фахівця і в 20 разів вищу від працівника першого розряду. Понад 80 % населення знаходиться на межі бідності, а 2 – 3 % нових капіталістів зосередили в своїх руках кримінальним шляхом мільйонні доходи. Заробітна плата працівників не може задовольнити їх потреби. З часів незалежності у нашому суспільстві існує ситуація, коли прожитковий мінімум значно перевищує мінімальну заробітну плату. Перехід від централізованої системи господарювання до ринкової не забезпечив подолання проблем мотивації трудової діяльності, які існували у радянський період [3, с. 100].

Зниження іміджу праці, особливо у суспільному виробництві, призвело до того, що значна частина населення, яка не спроможна споживати блага за рахунок сумлінної і чесної праці, обмежує рівень власних потреб. Трудова пасивність у цих умовах поєднується із споживчою пасивністю, що робить робітника малосприятливим до стимулювання.

Багато економістів розглядали проблеми формування мотиваційного механізму трудової діяльності, адекватного ринковому механізму господарювання, але майже у всіх роботах рекомендації щодо його формування зводяться до реформування оплати праці.

Звичайно, що економічна мотивація – дуже важливий чинник мотиваційного механізму, і підвищення мінімальної заробітної плати буде мати значний мотиваційний ефект. Однак вирішити проблему мотивації суспільства виключно за рахунок грошового чинника неможливо, бо практика доводить, що мотивація за допомогою грошей носить нетривалий характер. До того ж людей цікавить не стільки абсолютна кількість грошей, яку вони отримують, скільки грошова винагорода порівняно з іншими людьми.

Рішення про підвищення мінімальної заробітної плати, як відомо, приймається на державному рівні на підставі даних багатьох показників, але важливішим з них є наявність вільних коштів у державі. Але з огляду на те, що характерною ознакою бюджетної системи України є розбалансованість державних фінансів та наявність хронічного дефіциту бюджету, мінімальна заробітна плата ще не скоро зрівняється з мінімальним прожитковим рівнем. Також підвищення заробітної плати не відповідає рівню розвитку продуктивних сил у суспільстві [4, с. 178].

Вихід із ситуації, що склалася, можливий у тому, що недостатня матеріальна винагорода від праці частково буде компенсуватися моральною винагородою. Тим більш, що нашому суспільстві притаманні не тільки пережитки централізованої економіки. У ньому почали формуватися тенденції, властиві розвинутому країнам: коли наука і знання стають безпосередньо виробничою силою; радикально змінюється сутність споживання, внаслідок чого новизна і креативність стають важливими умовами успіху виробництва; велике значення має зниження ролі матеріальної мотивації і якісно новий характер результату діяльності.

Основним мотивом діяльності стає самовдосконалення, а її безпосереднім наслідком – характеристики особистості. Зараз відбувається процес усвідомлення більшою часткою населення своїх інтересів не у максимізації благ, що привласнюються, а у внутрішньому інтелектуальному зростанні і розвитку [5, с. 339].

Таким чином, на підставі зазначеного, можна зробити висновок, що ефективний мотиваційний механізм трудової діяльності, адекватний економічним можливостям нашої країни, міститься у частковій компенсації економічної мотивації, яку сьогодні неможливо задовольнити повністю, позаекономічною мотивацією, що представлена заходами з формування творчої діяльності. Цей мотиваційний механізм ураховує розвиток матеріальної бази та продуктивних сил, що накопичилися у нашій країні, та дозволяє подолати основні недоліки мотиваційного механізму: пасивне, безініціативне ставлення до виконання трудових обов'язків, зниження іміджу праці, трудову пасивність, зниження інтересу до підвищення кваліфікації. У теперішній ситуації, коли нові дієві елементи мотиваційного механізму ще не створені, а економічна ситуація не дозволяє повністю задовольняти базові потреби людини, акцент у мотиваційному механізмі повинен зміститися з життєзабезпечувальної функції праці на творчу.

Наук. керівн. Часовнікова Ю. С.

Література: 1. Колот А. М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу / А. М. Колот. – К. : КНЕУ, 1998. – 224 с. 2. Ковалев В. И. К проблеме мотивов / В. И. Ковалев // Психологический журнал. – 2008. – № 1. – С. 29–44. 3. Гоголь Г. П. Особливості трудової мотивації в перехідний період до ринкової економіки / Г. П. Гоголь // Регіональна економіка. – 2004. – № 2. – С. 98–103. 4. Энкельман Н. Б. Власть мотивации. Харизма, личность, успех / Н. Б. Энкельман ; пер. с нем. – М. : Интерэксперт, 2004. – 271 с. 5. Иноземцев В. Л. За пределами экономического общества : научное издание / В. Л. Иноземцев. – М. : ACADEMIA ; Наука, 2008. – 504 с.

Ковбасюк Т. І.

УДК 336.717.3:005.334

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ДЕПОЗИТНІ РИЗИКИ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Визначено основні депозитні ризики комерційних банків України. Розглянуто особливості та причини виникнення депозитних ризиків. Запропоновано ефективні методи управління та інструменти для попередження виникнення ризиків у діяльності банку на депозитному ринку.

Аннотация. Определены основные депозитные риски коммерческих банков Украины. Рассмотрены особенности и причины возникновения депозитных рисков. Предложены эффективные методы управления и инструменты для предупреждения возникновения рисков в деятельности банка на депозитном рынке.

Annotation. Basic deposit risks of commercial banks of Ukraine are determined. Features and causes of deposit risks are considered. Effective methods of management and instruments are offered to prevent risks in the activity of the bank in the deposit market.

Ключові слова: депозитні операції, банківський ризик, депозитні ризики, ризик-менеджмент, валютний ризик.

Широкий спектр ризиків банківської діяльності обумовлює необхідність в їхньому всебічному аналізі, систематизації та розробці ефективного механізму їхнього регулювання. Виходячи з того, що найбільшу частину в банківських зобов'язаннях складають депозитні кошти, значної актуальності набуває питання формування банками стабільної ресурсної бази шляхом ефективного залучення тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання, фізичних осіб та інших банків на банківські депозитні рахунки. Це обумовлює необхідність дослідження процесу здійснення депозитних банківських операцій з метою виявлення, характеристики, класифікації та систематизації ризиків депозитних операцій банків та розробки механізму їхнього регулювання, який забезпечить формування стабільної ресурсної бази банку при забезпеченні економічних інтересів суб'єктів депозитних операцій.

Проблеми розвитку депозитних ризиків комерційних банків аналізують у своїх працях вітчизняні науковці: Кузнецов В. А., Васюренко О. В., Лаврушин О. І., Єпіфанов А. О. [1 – 4].

© Ковбасюк Т. І., 2013

Метою дослідження є визначення депозитних ризиків у банківській діяльності.
Завдання дослідження: розглянути депозитні ризики в комерційних банках; визначити вплив ризиків на банківську систему; запропонувати заходи, які передбачають появи ризиків.
Об'єктом дослідження є депозитні ризики.

Предмет дослідження – це методи та інструменти для попередження виникнення депозитних ризиків.

Банківська діяльність здійснюється в умовах невизначеності. Невизначеність залежить від багатьох факторів, вплив яких важко або неможливо спрогнозувати або передбачити. Рішення, прийняті в умовах невизначеності, генерують банківські ризики, які, у свою чергу, можуть призвести до виникнення небажаних наслідків. Банківська діяльність характеризується більш високим рівнем ризикованості порівняно з іншими видами діяльності і супроводжується численними ризиками, що виникають при здійсненні як активних, так і пасивних операцій.

Ризики активних операцій загальновідомі і їм приділено значну увагу з боку вчених. Це обумовлено тим, що ці ризики мають індивідуальний характер. Наприклад, кредитний ризик пов'язаний з кожним конкретним позичальником банку, залежить від його діяльності і виникає внаслідок недотримання ним умов кредитного договору щодо зобов'язань за кредитними операціями. Тому банки частіше стикаються з проявом ризиків активних операцій [2, с. 68–75].

Специфіка банківської діяльності призводить до виникнення ризиків і в ході здійснення пасивних операцій банків. При цьому важливе значення мають ризики, пов'язані з депозитними операціями, які, в свою чергу, є головним джерелом банківських ресурсів, визначають можливості банку щодо нарощування обсягів кредитно-інвестиційних вкладень. Стієке зростання депозитної бази має велике значення і для забезпечення ліквідності банку. Внаслідок того, що депозитні операції займають найбільшу питому вагу в структурі пасивних операцій, у разі прояву депозитних ризиків банків дисбаланс значно збільшується, що може призвести до проблеми з ліквідністю, а в гіршому випадку і до банкрутства банку. Особливість дослідження депозитних ризиків банків полягає в тому, що виявити закономірності їх проявів можна тільки за сукупністю залишків коштів на рахунках клієнтів. Наслідки депозитних ризиків носять нищівного характеру для банківської системи, що особливо простежується в кризові періоди, коли спостерігається значний відтік вкладів, який впливає на загальний рівень.

Специфіка банківської діяльності передбачає розпорядження в основному залученими коштами фізичних та юридичних осіб, що обумовлює необхідність чіткого визначення ризиків депозитних операцій банків, виявлення факторів, що їх зумовлюють, з метою розробки ефективного механізму їхнього регулювання [5, с. 137].

Проблема депозитних ризиків до теперішнього часу залишається недостатньо вивченою, що обумовлює необхідність подальших наукових досліджень цієї сфери банківської діяльності. Слід зазначити, що серед вчених до теперішнього часу не визначилось однозначного тлумачення поняття "депозитний ризик". Їхній критичний розгляд і власні дослідження дають підстави визначити ризик депозитних операцій банків як ймовірність неповернення депонента всієї чи частини суми депозитних ресурсів у результаті банкрутства банку або переведення ресурсів клієнта до іншого банку чи дострокового вилучення депозиту внаслідок погіршення платоспроможності банку чи суб'єктивних мотивів власника депозиту.

Ризик щодо формування депозитів (ресурсної бази) тісно пов'язаний з фінансовим, операційним і валютним ризиками. Тому діяльність банків має базуватися на комплексній системі ризик-менеджменту, яка забезпечувала б надійний процес управління фінансовими та операційними ризиками. Управління ризиками має здійснюватися шляхом встановлення безпечного допустимого рівня ризиків відповідно до завдань банку, що сприяє уникненню або зменшенню їхнього впливу на активи, пасиви та капітал банку. Діяльність з управління ризиками банку має здійснюватися через організаційну структуру, яка, враховуючи зміни ситуації та середовища, й проходить періодичне уточнення і вдосконалення. Для реалізації комплексного підходу в управлінні ризиками в банку має створюватися спеціалізований підрозділ – Служба ризик-менеджменту. Процес з управління ризиками здійснюватиметься на базі системи внутрішньобанківських нормативних документів. Система ризик-менеджменту включає в себе комплексне вдосконалення етапів ризик-менеджменту: ідентифікацію (виявлення) ризику, кількісну та якісну оцінку (вимірювання) ризику; контроль за ризиком; моніторинг ризику. При формуванні ресурсної бази банк повинен враховувати ймовірність збільшення витрат щодо залучення ресурсів при зміні ситуації на ринку.

Депозитна політика банку має на меті забезпечити банк ресурсами на певний час за певною ціною. Її здійснення означає рішення двох протилежних завдань: стабільність ресурсної бази і мінімізація витрат з її формування. Ідеальний варіант – довгострокові вклади мають бути збалансовані довгостроковими депозитами. В іншому випадку банк може постати перед проблемою подорожчання ресурсів і отримати збитки від довгострокового вкладення коштів. Особливу увагу на це повинні звертати невеликі банки, де платежі десяти клієнтів визначають стан коррахунку. Більші банки можуть дозволити собі меншу відповідальність через більшу стабільність залишків на рахунках і можливості швидкого виходу на зовнішній ринок для запозичення ресурсів.

Інша форма прояву ризику формування депозитної бази – збитки у вигляді недоотриманих прибутків через необхідність отримати певний відсоток від обсягу ресурсної бази у вигляді для розрахунково-касового обслуговування. Для банку це активи, що не приносять прибутку. Їхній розмір залежить від ряду обставин (довіра до банку, держави) і від структури клієнтури банку. Доцільно

також звернути увагу на облік сезонних, місячних коливань потоків готівки. Неабияке значення має також фактор розміщення ресурсної бази. Вважається, що при вкладенні 85 % і більше суми депозитів банк проводить ризикову депозитну політику. Національний банк зменшує цей ризик шляхом введення обов'язкового резервування частини притягнутих коштів залежно від терміну, на який укладено договір [1, с. 180–184; 4, с. 97–101].

Також є фактор, пов'язаний із ситуативною поведінкою клієнтів банку, обумовленою суб'єктивними мотивами, якими керується власник тимчасово вільних коштів, обираючи банк для розрахункового обслуговування чи розміщення в ньому коштів на депозитних (вкладних) рахунках, або обставини спонукали клієнта достроково вилучити кошти з банку чи змінити вид депозитного (вкладного) рахунку.

З іншого боку, депозитний ризик трактують як міру невизначеності щодо можливості переведення розрахункового або поточного рахунку до іншого банку чи дострокового вилучення вкладу.

На 1 липня 2012 року за банківськими балансовими рахунками кошти фізичних осіб "на вимогу" становили 45,4 млрд грн, "строкові" – 151,2 млрд грн. За станом на 1 жовтня 2011 року кошти фізичних осіб "на вимогу" дорівнювали 43,1 млрд грн, "строкові" – 158,9 млрд грн. Таким чином, за 9 місяців кошти "на вимогу" приросли на 2,3 млрд грн, "строкові" – зменшилися на 7,7 млрд грн. У такому випадку треба брати до уваги зміну (на 57,2 %) обмінного курсу гривні. Експерти Національного банку України попередньо оцінювали втрати портфеля фізичних осіб за станом на травень 2012 року на рівні 90 млрд грн. Слід зауважити, що на цей період зменшився портфель депозитів юридичних осіб – із 145,4 млрд грн до 126,3 млрд грн.

Тобто головним інвестором системи є фізичні особи, які тримають на своїх рахунках на 55,6 % коштів більше, ніж юридичні особи. Якщо IV квартал 2011 року та I квартал 2012 року були непоказові, на ринку серед інвесторів панувала паніка і вони виводили кошти майже з усіх банківських структур, то тенденції II кварталу 2012 року вказували на перерозподіл ресурсної бази з банків із українським капіталом до банків із іноземним та до державних банків. Винятком є Приватбанк, Експрес-банк, Південкомбанк та деякі нові банки [6].

Оскільки повністю уникнути ризиків неможливо, ними можна і потрібно управляти, знаходити ефективні методи та інструменти, які б забезпечили їхню мінімізацію. Процес управління ризиками є системним і пов'язаним із виявленням та аналізом ризику, розробкою і вжиттям необхідних заходів щодо його зниження та ефективного моніторингу. Якнайповніше управління ризиками можливе за умови розробки стратегії управління, яка має затверджуватися радою банку і включає визначення ризиків та перелік основних завдань управління ними та функціональну структуру такого управління.

Основні стратегічні напрями управління повинні опрацьовуватися через програму управління ризиками. Ця програма має передбачати можливість попередження їхнього виникнення і впровадження системи раннього реагування на ризики. Із цією метою при проведенні кожної значної за обсягом депозитної операції в банку доцільно впровадити прогноз-систему, за якої на стадії оцінки проекту проводиться всебічне дослідження операції та виявляється комплекс ризиків, що можуть виникнути. Виявлення ризиків на стадії прогнозування операцій дає можливість розробити комплекс дій для попередження виникнення ризиків та управління ними.

І, нарешті банк повинен мати схему дій (положення) на випадок надзвичайних ситуацій для прийняття керівництвом оперативних управлінських рішень у разі виникнення надзвичайних ситуацій та обставин, які можуть мати потенційно небезпечні наслідки для фінансової стійкості банку.

На сьогоднішній день існує досить багато депозитних ризиків у банківській діяльності. Кожен з них має свої особливості і властивості. Вплив широкого кола банківських ризиків підриває надійність банків і рівень довіри населення до банківської системи, що, в свою чергу, може призвести до небезпеки переведення рахунку клієнта до іншого банку чи дострокового вилучення вкладу, або настає погіршення ліквідності (банкрутство), а це призводить до появи банківської кризи на всіх рівнях. Таким чином, повністю виключити ризики неможливо, але можна мінімізувати, або передбачити за допомогою ефективних методів та інструментів, які б забезпечили їхню мінімізацію.

Дане дослідження не є завершеним, а потребує подальшого розгляду та вдосконалення депозитних ризиків комерційних банків України.

Наук. керівн. Турінов А. В.

Література: 1. Кузнецов В. А. Банковские риски [Электронный ресурс] / В. А. Кузнецов. – Режим доступа : <http://finance.tochka.net/5896-kak-banki-sokhranyali-depozitnyu-portfel>. 2. Васюренко О. В. Ризик як складова економічних процесів / О. В. Васюренко, О. В. Таран // Фінанси України. – 2005. – № 7. – С. 568. 3. Лаврушин О. И. Банковские риски : учебн. пособ. / О. И. Лаврушин, Н. И. Валенцева. – М. : КНОРУС, 2007. – 385 с. 4. Спіфанов А. О. Операції комерційних банків : навч. посібн. / А. О. Спіфанов, Н. Г. Маслак, І. В. Сало. – Суми : Університетська книга, 2007. – 523 с. 5. Примостка Л. О. Банківські ризики [Електронний ресурс] / Л. О. Примостка. – Режим доступу : http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/nie/2012_2/032-037.pdf. 6. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>. 7. Про банки і банківську діяльність : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://search.ligazakon.ua>.

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ ВИТРАТ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Анотація. Визначено економічну сутність поняття витрат комерційного банку, проаналізовано розподіл валових витрат, розглянуто етапи та процес аналізу витрат банку та запропоновано заходи щодо вдосконалення обліку витрат комерційного банку України.

Аннотация. Определена экономическая сущность понятия затрат коммерческого банка, проанализировано распределение валовых расходов, рассмотрены этапы и процесс анализа расходов банка и предложены мероприятия по усовершенствованию учета расходов коммерческого банка Украины.

Annotation. The economic nature of expenditures of the commercial bank is defined, allocation of gross expenses is analysed, stages and analysis of charges of the bank are considered and measures to improve expenditure records of the commercial bank of Ukraine are offered.

Ключові слова: витрати, класифікація витрат, комерційний банк, управлінський облік, банківська діяльність, бухгалтерський облік, аналіз витрат.

Управління витратами комерційного банку в сучасних умовах господарювання має забезпечувати оптимізацію кожних елементів витрат, які супроводжують здійснення різного виду банківських операцій і послуг. Головним завданням управлінської системи кожного банку має стати впровадження системи зниження витрат та вдосконалення процесів управління ними, що забезпечується аналізом банківської діяльності, а саме витрат комерційного банку. Метою аналізу банківської діяльності з погляду її фінансових результатів є виявлення резервів зростання прибутковості банку і на цій основі формулювання рекомендацій керівництву банку щодо проведення відповідної політики в області пасивних і активних операцій. Питання зниження витрат залежить передусім від самих комерційних банків, які намагаються формувати якісні управлінські цикли в умовах негативного впливу фінансової кризи. У зв'язку з цим, обрана тема дослідження є достатньо актуальною та сучасною.

Вивченням проблеми аналізу витрат комерційних банків присвячені роботи таких вчених та фахівців, як: Д. Гладких, Спьяк Г. І., Кіндрацька Л. М, Снігурська Л. П. та ін. [1 – 4].

Мета дослідження полягає у аналізі процесу витрат комерційного банку та запропонованні заходів щодо вдосконалення механізму обліку витрат комерційного банку.

Завданням роботи є дослідження економічної сутності витрат комерційного банку, аналіз класифікації валових витрат банку, визначення етапів аналізу витрат комерційного банку та запропоновувати шляхи удосконалення механізму обліку витрат в банківській системі.

Об'єкт дослідження – витрати банку.

Предметом дослідження є аналіз витрат комерційного банку.

Ринкова економіка вимагає від українських комерційних банків підвищення ефективності управління банківською діяльністю. Таким чином, успішний розвиток і надійність банківської системи України в сформованих економічних умовах багато в чому залежить від постановки в комерційних банках аналітичної роботи, що дозволяє давати реальну і всебічну оцінку досягнутим результатам діяльності банків, виявляти їхні сильні і слабкі сторони, визначати конкретні шляхи вирішення виникаючих проблем. Аналіз доходів, витрат та прибутковості дає можливість вивчення результатів діяльності комерційного банку, а отже, і оцінки ефективності його як комерційного підприємства.

Теоретичні дослідження різних підходів вчених-економістів до тлумачення категорії "витрати банку" надали змогу встановити, що витрати банку представляють зменшення економічної вигоди у звітному періоді у формі відпливу або використання активів, які призводять до зменшення власного капіталу. При цьому, вчені уточнюють, що зменшення власного капіталу внаслідок його вилучення чи розподілу власниками не враховується при визначенні обсягу витрат банківською установою [5].

Витрати – це зменшення економічної вигоди в аналізованому періоді внаслідок проведення комерційним банком фінансових та господарських операцій, які зменшують активи або збільшують заборгованість [6].

Валові витрати можна розділити на процентні та непроцентні.

Процентні витрати включають: відсотки сплачені за депозитами підприємств; відсотки, сплачені за депозитами населення; відсотки, сплачені за міжбанківськими кредитами і депозитами; відсотки, сплачені за залишками на розрахункових рахунках клієнтів.

Непроцентні витрати включають: комісійні (за послугами і кореспондентськими відношеннями); витрати з операцій із цінними паперами; витрати з операцій на валютному ринку; заробітна плата

й інші витрати (нарахування на фонд оплати праці, премії і т. д.); інші операційні й адміністративні витрати (оренда й утримання помешкань, різні податки, витрати на рекламу, охорону і т. д.).

Витрати банку на утримання і експлуатацію будинків і устаткування, оплату персоналу і соціальні посібники носять відносно постійний характер. Їхня питома вага в загальній сумі витрат банків, як правило, дуже значна [2].

У ході виконання аналізу витрат банку необхідно не тільки проаналізувати в динаміці абсолютні і відносні розміри витрат (у цілому і за групами витрат), але і виділити основні причини, що вплинули на їхній рівень із тим, щоб прийняти необхідні управлінські рішення, які б дозволили знизити витрати банку, що, у свою чергу, буде сприяти поліпшенню структури ресурсної бази, тобто збільшенню частки розрахункових рахунків і інших депозитних рахунків клієнтів і скороченню частки дорогих депозитних інструментів (наприклад, міжбанківських кредитів), і оптимальному скороченню непроцентних витрат.

Аналіз витрат здійснюється за такими етапами:

вивчити динаміку і структуру витрат за напрямками та постатейно;

оцінити виконання фінансового плану за витратами;

визначити вплив відповідних факторів на величину витрат з метою виявлення резервів їх оптимізації;

виявити відповідність динаміки вартості ресурсної бази ціновій політиці банку;

вивчити вплив стану грошового ринку на структуру ресурсної бази банку та величину його витрат;

розрахувати ступінь диверсифікації ресурсної бази банку.

Особлива увага приділяється аналізу управлінських витрат з метою визначення рівня реалізації кадрової політики комерційного банку, впливу діючої системи оплати праці на досягнення прибутковості діяльності, забезпеченню поєднання матеріального стимулювання працівників та стратегічних завдань роботи банку тощо.

Можна зазначити, що у сфері витрат комерційного банку загальна цільова установка на їх мінімізацію дає вже за початкової диверсифікації неоднозначний результат.

Процентні витрати за депозитами клієнтів, депозитами банків, емітованими та реалізованими борговими цінними паперами мають чітко виражений граничний рівень максимізації, збільшення якого веде до втрати клієнтів, дефіциту ресурсів та зниження темпів зростання.

Також обмежений, але з позиції оптимально низького рівня, ряд непроцентних витрат, які є відносно постійними та прогнозованими. Їх зменшення веде до зниження якості банківських продуктів, формування багатьох ризиків, а в окремих випадках – до припинення діяльності банку. Це стосується господарських та експлуатаційних витрат (оренда та утримання приміщень, амортизація, електро- і тепlopостачання, зв'язок), транспортних витрат, витрат на охорону, сигналізацію, операційних витрат, затратних матеріалів.

Але в деяких випадках для виконання своїх зобов'язань перед вкладниками, клієнтами та бюджетом проблемні банки можуть знизити окремі види своїх витрат, причому доволі відчутно (транспортні витрати, заробітна плата, витрати на відрядження), а деякі витрати взагалі звести до нуля (представницькі, рекламні, благодійність тощо). Термін такої економії не може бути тривалим, оскільки зростання соціального напруження в колективі банку і зниження його іміджу негативно позначатиметься на фінансових результатах діяльності та якості управління комерційним банком.

Тільки витрати банку за санкціями (сплата штрафів, пені та ін.) передбачають їх повну, гранично можливу мінімізацію, але не завжди. Якщо банк, порушуючи паритет партнерських відносин, просто виключає можливість застосування до нього санкцій у депозитних, кредитних та інших угодах, а клієнти при цьому несуть повну фінансову відповідальність, то така економія здатна різко знизити його фінансовий стан, привести до втрати клієнтів, дефіциту ресурсної бази, кризи ліквідності та посилення ризиків.

Що стосується "економії" на податках, резервуванні, страхуванні, то тут мова може йти лише про оптимізацію їх рівня відповідно до встановлених нормативів та до адекватності ризикам [6].

Прибуток – це головний показник результативності роботи банку.

Кількісний і якісний аналіз прибутковості робиться з метою з'ясування фінансової стійкості банку й оцінки ефективності його роботи за визначений період часу.

Різниця між доходами і витратами комерційного банку складає його валовий прибуток (валовий дохід). Показник валового прибутку (без обліку сплати податків і розподілу залишкового прибутку) дає характеристику ефективності діяльності комерційного банку.

Без здійснення відповідних витрат неможлива діяльність, навіть існування комерційного банку. Але на відміну від доходів, збільшення яких потенційно збільшує прибуток, вплив на прибуток витрат носить зворотний характер. Тому метою аналізу витрат є їх мінімізація на основі ефективного використання ресурсів комерційного банку.

Аналіз витрат здійснюється за двома напрямками: загальний аналіз витрат банку та факторний аналіз витрат банку.

В основі загального аналізу витрат лежить їх групування за однією або кількома класифікаційними ознаками. При цьому, бажано обрати таку систему групування, яка дозволила б виділити в окремі групи найбільш суттєві витрати банку. Згідно з класифікацією, запропонованою для складання Звіту про прибутки та збитки, витрати банку поділяються на такі групи: 1) процентні витрати; 2) комісійні витрати; 3) адміністративні витрати; 4) витрати на персонал; 5) витрати на безнадійні та сумнівні борги; 6) непередбачені витрати.

Загальна оцінка динаміки витрат має здійснюватись порівняно зі зміною доходів банку. Тільки за цієї умови можна визначити рівень управління витратами. Ефективне управління витратами

передбачає забезпечення випереджаючих темпів приросту доходів порівняно з темпами приросту витрат. Перевищення приросту доходів над витратами можна вважати ознакою стабілізації структури доходів і витрат, що за інших рівних умов свідчить про виважену політику управління доходами і витратами банку [7].

Проте, розглядаючи динаміку витрат за напрямками утворення, необхідно пам'ятати, що досить часто зменшення їх абсолютного розміру свідчить про скорочення обсягу активних операцій, на забезпечення яких витрачено відповідні кошти. Остаточну оцінку можна скласти тільки за результатами факторного аналізу, який дозволить визначити чинники скорочення витрат.

Для визначення доцільності політики управління доходами і витратами банку необхідно розглянути динаміку коефіцієнтів витратовіддачі за різними видами доходних активів, обчислених як відношення відповідних доходів до витрат, що обумовлюють їх отримання. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення та вивчення аналізу доходів і витрат комерційного банку [5].

Для вдосконалення методики обліку й аналізу витрат комерційного банку необхідно розширити прийняту класифікацію витрат банку та сформувати підсистему управлінського обліку в загальній системі бухгалтерського обліку в банках, розширити внутрішній план рахунків з метою деталізації витрат банку, резервів та зобов'язань за об'єктами управління.

Таким чином, можна зробити висновок, що формування та зміцнення комерційними банками процесу аудиту витрат є одним із головних завдань підвищення ефективності управління банківською діяльністю.

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій з питань обліку і аналізу в банках, бракує наукових праць, присвячених комплексному вивченню механізму обліку доходів і витрат банку (особливо управлінського обліку), їх аналізу, плануванню і прогнозуванню. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення процесу обліку та аналізу доходів і витрат комерційного банку.

Наук. керівн. Турінов А. В.

Література: 1. Гладких Д. Особливості планування доходів, витрат і податків банківської установи / Д. Гладких // Вісник НБУ. – 2005. – № 1. – С. 15–18. 2. Спьяк Г. І. Облік і аудит у банках : навч. посібн. / Г. І. Спьяк, Т. І. Фаріон. – К. : Атіка, 2004. – 328 с. 3. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік у банках: методологія : монографія / Л. М. Кіндрацька. – К. : КНЕУ, 2002. – 286 с. 4. Снігурська Л. П. Методичні підходи до аналізу доходів і витрат банку / Л. П. Снігурська // Економіст. – 2002. – № 12. – С. 61–63. 5. Методичні основи аналізу доходів, витрат і прибутковості комерційного банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ref.by/refs/8/18296/1.html>. 6. Загальний підхід до аналізу витрат комерційного банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buklib.net/books/27925/>. 7. Хрущ Н. А. Управління витратами комерційного банку в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Н. А. Хрущ. – Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=33531>.

УДК 657:[658+311+330]

Киренкова В. М.

Студент 3 курсу
факультета учета и аудита ХНЭУ

ХАРАКТЕР ВЗАИМОСВЯЗЕЙ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА С ДРУГИМИ НАУКАМИ

Аннотация. Рассмотрена взаимосвязь экономического анализа с другими областями знаний. Определена роль и место анализа в системе управления. Исследована формализация этих связей, которая обеспечивает целенаправленный поиск резервов, повышающих эффективность производства, совершенствует инструментарий экономического анализа.

Анотація. Розглянуто взаємозв'язок економічного аналізу з іншими галузями знань. Визначено роль і місце аналізу в системі управління. Досліджено формалізацію цих зв'язків, яка забезпечує цілеспрямований пошук резервів, що підвищують ефективність виробництва, вдосконалює інструментарій економічного аналізу.

Annotation. The interrelation of economic analysis with other fields of knowledge is considered. The role and place of the analysis in the management system is determined. The formalization of these relationships is studied which provides a focused search for reserves to increase production efficiency and improve the tools of economic analysis.

Ключевые слова: экономический анализ, экономическая теория, бухгалтерский учет, аудит, статистика, маркетинг, философия.

Связь экономического анализа со многими науками как общественными, экономическими, так и естественными, техническими науками становится еще более тесной, что обусловлено, в первую очередь, местом анализа в системе экономических наук, его методологическим характером и той ролью, которую он выполняет в системе управления.

Целью данной работы является установление взаимосвязи между противоречивыми процессами, разнородными элементами, влияющими на эффективность принимаемых решений, происходящих в экономической жизни.

Эти проблемы были представлены в трудах таких ученых, как: Баканов М. И., Шеремет А. Д., Дембинский Н. В.

Научную основу экономического анализа составляет экономическая теория, обеспечивая знаниями о законах функционирования субъектов рынка в системе экономических отношений. В центре внимания современной экономической теории находится проблема выбора оптимального сочетания ресурсов для достижения целей организации и общества в целом [1, с. 106].

Связь анализа с бухгалтерским учетом также имеет двойственный характер. С одной стороны, данные бухгалтерского учета являются главной информационной базой экономического анализа деятельности хозяйствующих субъектов. Экономический анализ деятельности хозяйствующих субъектов является логическим продолжением бухгалтерского учета, поскольку контрольная функция бухгалтерского учета не может быть реализована в полной мере без анализа его данных. С другой стороны, между анализом и бухгалтерским учетом существует и обратная связь. Анализ способствует совершенствованию учета путем повышения его аналитичности.

Требования анализа учитываются при разработке системы показателей деятельности, счетных планов, форм отчетности и первичных документов, а также при автоматизации бухгалтерского учета.

Тесная взаимосвязь существует между анализом и статистикой. Данные статистического учета, так же как и бухгалтерского учета, служат информационной базой экономического анализа. В свою очередь, проведение аналитических расчетов и построение аналитических таблиц требуют использования статистической методологии – теории группировок, выборочных наблюдений, средних и относительных показателей, индексов, приемов построения таблиц и графиков и т. д.

Экономический анализ теснейшим образом связан с аудитом. Общим для них является информационная база и часть используемых методов. Аудит, помимо контроля, призван реализовывать функцию анализа. В настоящее время анализ стал органической частью аудиторской деятельности. Во всех странах мира, в том числе и в Украине, наблюдается расширение и углубление аналитических процедур при предоставлении разных аудиторских услуг внешними аудиторами, а также при проведении внутреннего аудита.

Аудиторские проверки позволяют выявить и устранить возможные ошибки бухгалтерской регистрации, обработки и обобщения хозяйственных данных, а потому повышают надежность и достоверность итоговых оценок анализа.

Существует тесная взаимосвязь между анализом и маркетингом. Разработка маркетинговых программ и контроль за их выполнением невозможны без анализа влияния на экономику предприятия внешних и внутренних факторов, анализа состояния рынков, анализа конкурентной обстановки, анализа рыночных цен и формирования собственной ценовой политики, анализа конечных финансовых результатов. В то же время результаты маркетинговых исследований обогащают информационную базу анализа. Анализ использует результаты маркетинговых исследований для разработки оптимальных управленческих решений [2].

Среди наук неэкономического направления нужно выделить математические и технологические. Необходимость решения сложных экономических задач является мощным стимулом развития математики, возникновения математического программирования. В свою очередь использование в аналитических исследованиях математических методов существенно повысило их значимость. Анализ стал более глубоким, обоснованным. С помощью этих методов анализ может проводиться более оперативно, использовать больше информации и охватывать большее количество объектов.

Невозможно анализировать тот или иной процесс производства, не зная особенностей технологии. Только осведомленный в этой отрасли экономист может объективно оценить результаты производства, сделать полезные рекомендации по их улучшению. В то же время необходимо отметить, что сама технология производства стремится быть более эффективной и ее совершенствование невозможно без аналитических исследований.

Философия вооружает экономиста-аналитика научным методом анализа, познания сущности экономических процессов и явлений, изучения причинно-следственных связей между ними. Она учит правильно ориентироваться в хозяйственной жизни, постоянно видеть и учитывать ее объективный характер, использовать диалектический подход в конкретных аналитических разработках [3, с. 158].

Финансовые дисциплины, в их числе такие, как: финансы, финансы предприятий, деньги, кредит, банки, рынок ценных бумаг, налоги и налогообложение, таможенные пошлины, страхование, ценообразование, приобретают в настоящее время доминирующее значение при формировании базисных знаний, требуемых для проведения аналитической работы. Это связано с выдвиганием на первый план в условиях рынка свободного ценообразования, разветвленной системы налогообложения, финансово-кредитных рычагов регулирования экономики, возрастанием роли в этих условиях финансов и финансовой деятельности предприятия, необходимостью оценки его финансового состояния и финансовой устойчивости, финансовых рисков в целях избежания финансовой несостоятельности (банкротства).

Рассмотрение взаимосвязи анализа с другими науками показывает, что анализ сформировался в качестве самостоятельной науки в результате интеграции элементов ряда наук, которая

была объективно необходима для изучения его предмета. В то же время использование аналитических методов в других науках способствовало их качественному росту и развитию.

Научн. рук. *Иваниенко В. В.*

Литература: 1. Баканов М. И. Теория экономического анализа / Баканов М. И., Шеремет А. Д. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 416 с. 2. Орлов Б. Л. Управленческий и финансовый анализ деятельности предприятия / Б. Л. Орлов, В. В. Осипов. – М., 2008. – 208 с. 3. Герасимов Б. И. Экономический анализ : учебн. пособ. : в 2 ч. / Б. И. Герасимов, Т. М. Коновалова, С. П. Спиридонов. – 2-е изд., стер. – Тамбов : Изд. Тамб. гос. техн. ун-та, 2006.

УДК 005.52:330.133.1

Прокопенко Д. А.

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

СИСТЕМА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ В АНАЛИТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

Аннотация. Проанализирована система экономической информации и приведена ее классификация. Система экономической информации представлена с учетом уровней управления. Рассмотрен перечень проблем, существующих в системе экономической информации. Предложены пути повышения эффективности использования экономической информации в аналитических исследованиях.

Анотація. Проаналізовано систему економічної інформації та наведено її класифікацію. Систему економічної інформації подано з урахуванням рівнів управління. Розглянуто перелік проблем, які існують у системі економічної інформації. Запропоновано шляхи підвищення ефективності використання економічної інформації в аналітичних дослідженнях.

Annotation. The system of economic information is analyzed and its classification is given. The system of economic information is presented according to the level of management. A list of problems in the system of economic information is considered. Means for more effective use of economic information in analytical studies are suggested.

Ключевые слова: экономическая информация, анализ, информационная база, системы внутренней и внешней информации, аналитическая информация.

В современных условиях рыночной экономики и совершенной конкуренции информация становится одним из важнейших ресурсов производства, от своевременного получения и использования которого в решающей мере зависят выбор эффективного направления развития, минимизация коммерческих и финансовых рисков, своевременность корректировки планов развития.

Целью данной работы являются определение роли экономической информации в аналитических исследованиях, приведение разнообразных классификаций, выявление существующих проблем и путей их решения.

Среди отечественных экономистов-ученых, исследовавших роль информации в процессе управления предприятием, следует отметить Д. Плахотную, А. Московского, А. Аузана, Р. Заблук, Р. Малахинову, Арского Ю. М., Гиляревского Р. С., Савицкую Г. В., Егорова В. С. и др.

В процессе экономического анализа предприятия используют различные основные виды формирования базы данных. К ним относятся:

сканирование – поиск уже сформированной, то есть ретроспективной информации;

мониторинг – отслеживание текущей информации, которая появляется;

прогнозирование – формирование информации о будущем состоянии предприятия и его окружении [1].

Необходимо обратить внимание на то, что создание рационального потока информации должно опираться на определенные принципы. Таковыми являются: выявление информационных потребностей и способов наиболее эффективного их удовлетворения; объективность отражения процессов производства, обращения, распределения и потребления, использования природных, трудовых, материальных и финансовых ресурсов; единство информации, поступающей из различных источников (бухгалтерского, статистического и оперативного учета), а также плановых данных,

устранение дублирования и противоречий в первичной информации; оперативность информации, обеспечиваемая применением новейших средств связи и внедрением методов дистанционной передачи первичных данных непосредственно на воспринимающие устройства ЭВМ; возможное ограничение объема первичной информации и повышение коэффициента ее использования [2].

Для специализации и целевой ориентации информации принципиально важно провести ее предварительную обработку, классификацию, группировку, то есть использовать специальные методы анализа базы данных. По функциональным признакам экономическую информацию можно разделить на три основные группы: плановая, учетно-отчетная и неучетная информация [3].

К источникам информации планового характера относятся все типы планов, которые разрабатываются на предприятии (перспективные, текущие, оперативные, технологические карты), а также нормативные материалы, сметы, ценники, проектные задания и др. [4].

Источники информации учетного характера – это все данные, которые содержат документы бухгалтерского, статистического и оперативного учета, а также все виды отчетности, первичная учетная документация. Ведущая роль в информационном обеспечении анализа принадлежит бухгалтерскому учету и отчетности, где наиболее полно отражаются хозяйственные явления, процессы, их результаты. Учетным документом согласно данной классификации является и экономический паспорт предприятия, где накапливаются данные о результатах хозяйственной деятельности за несколько лет.

Внеучетные источники информации – это документы, регулирующие хозяйственную деятельность, а также данные, характеризующие изменения внешней среды функционирования предприятия. К ним относят:

официальные документы, которыми обязано пользоваться предприятие в своей деятельности: законы государства, указы президента, постановления правительства;

хозяйственно-правовые документы: договоры, соглашения, решения судебных органов;

научно-техническую информацию: публикации, отчеты по результатам научно-исследовательской работы;

техническую и технологическую документацию;

материалы специальных обследований состояния производства на отдельных рабочих местах;

информацию об основных контрагентах предприятия – поставщиках и покупателях;

данные об основных конкурентах, полученные из разных источников информации;

данные о состоянии рынка материальных ресурсов;

данные Госкомстата об изменении макроэкономической ситуации в стране.

С целью глубокого анализа информации она классифицируется по различным признакам (рисунок).

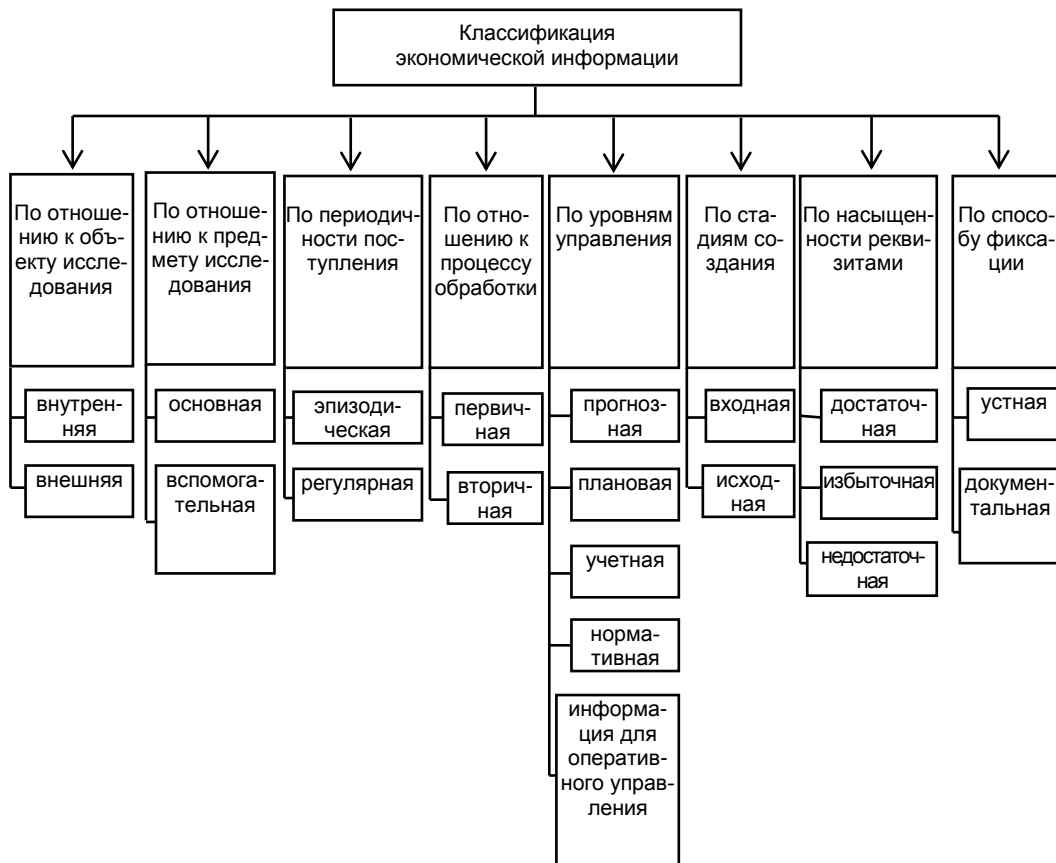

Рис. Классификация экономической информации по различным признакам

Известны и другие схемы классификации экономической информации: по форме представления данных: алфавитная, цифровая, буквенно-цифровая; по стабильности движения относительно системы управления: периодическая (регулярная), непериодическая (эпизодическая), одноразовая; по определенным дополнительным признакам, например: информация о финансовом состоянии и т. п., по предмету хозяйственной деятельности: информация о продукции, информация об услугах. Эту классификацию можно детализировать до наименований номенклатуры товаров [2].

При формировании информационной базы для анализа целесообразно провести упрощение данных. Аналитическое исследование часто носит прогнозный характер и не требует такой точности, как, например, в бухгалтерском учете. Поэтому, чтобы облегчить восприятие информации, уменьшить объем аналитических расчетов, можно отбросить десятичные знаки чисел, проводить расчеты в тысячах гривен. Правда выбор степени упрощения зависит от содержания показателя, его величины и др.

При упрощении исходных данных очень часто определяют средние или относительные величины, что облегчает обобщающую оценку деятельности субъектов хозяйствования.

Практика показала, что в существующей системе экономической информации есть проблемы, которые на сегодняшний день становятся задачей первостепенной важности. Можно выделить три группы проблем [5]:

проблемы изучения и совершенствования содержания информации (ее логического смысла);

проблемы изучения и совершенствования формы информации (ее языка, системы символов, с помощью которых выражается содержание);

проблемы исследования и разработки физических носителей информации, средств ее приема, хранения и передачи.

Суть проблем, связанных с содержанием информации, состоит в определении того, какая информация и по каким направлениям должна циркулировать в системе, чтобы обеспечить эффективное управление хозяйственными процессами.

Недостатки существующей системы экономической информации с точки зрения содержания информации заключаются в основном в следующем. Во-первых, ощущается неудовлетворительное состояние информации. В том числе и информации об общественных потребностях в продуктах как личного, так и производственного потребления, получение которой сейчас возложено по существу на органы торговли и материально-технического снабжения.

Известно, насколько несовершенен способ определения потребностей в материальных ресурсах посредством сбора заявок предприятий; сплошь и рядом предприятия дают завышенные сведения о своих потребностях, а органы, распределяющие ресурсы, срезают заявки без должных оснований, создавая этим дополнительный стимул к их завышению. Во-вторых, существует в то же время избыточность информации. Большое число бумаг, циркулирующих между различными звеньями аппарата управления и требующих значительных затрат времени на составление и прочтение, порой повторяет друг друга по содержанию, попадает не по адресу, содержит очень редко используемые данные.

Проблемы совершенствования формы информации, ее языка имеют первостепенное значение для определения эффективных способов общения человека и машины. Как известно, обеспечение такого рода общения при существующих формах информации обходится весьма дорого: нередко экономия от сокращения численности административного персонала, получаемая в результате использования вычислительной техники, в несколько раз перекрывается увеличением затрат труда программистов, переводящих человеческий язык на машинный. Поэтому так остро стоит проблема создания и самого широкого распространения единого алгоритмического языка, приспособленного к особенностям экономической информации.

Проблемы, касающиеся физических носителей информации, а также средств ее приема, хранения и передачи, в основном являются техническими: решающее слово здесь – за инженерами. Однако должны весьма основательно поработать и экономисты. Особенно велика их доля в разрешении важнейшей из этого круга проблем – проблемы разработки единой унифицированной системы экономической документации.

Таким образом, исследование и разработка системы экономической информации могут быть плодотворными только при условии комплексного решения всех указанных проблем.

Систему экономической информации современного предприятия можно охарактеризовать следующим образом: экономическая информация крайне неоднородна; схема взаимосвязей отдельных ее видов отличается известной сложностью, к тому же отчетливо проявляется тенденция к их дальнейшему усложнению. Так, наряду с систематическим ростом объема информации ощущается нехватка ее для принятия управленческих решений. Потребности научной организации управления вызывают необходимость изучения информационного потока в направлении, способствующем сдерживанию происходящего увеличения его объемов и ликвидации информационной недостаточности за счет устранения излишних данных. Экономический анализ, выступая основным потребителем информационных данных, используемых в

процессе ретроспективного, текущего и перспективного анализов, скорее, чем какая-либо другая специальная наука, выявит достоинства и недостатки действующей системы экономической информации.

Научн. рук. *Иваниенко В. В.*

Литература: 1. Любушин Н. П. Экономический анализ / Н. П. Любушин. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 575 с. 2. Чумаченко М. Г. Экономический анализ : учебн. пособ. / М. Г. Чумаченко. – К. : Знание, 2003. 3. Баканов М. И. Теория экономического анализа : учебник / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 450 с. 4. Любушин Н. П. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия / Н. П. Любушин, В. Б. Лещева, В. Г. Дьякова. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 613 с. 5. Осадько М. П. Проблемы повышения эффективности экономической информации / М. П. Осадько, Е. Г. Ясин // Журнал российской академии наук.– 2005. – № 10.

Бобрышева М. Н.

УДК 657.62:338.242

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

СУЩНОСТЬ, ЦЕЛИ, ЗАДАЧИ И ВИДЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ПРИ ПЕРЕХОДЕ ПРЕДПРИЯТИЙ НА РЫНОЧНЫЕ ОТНОШЕНИЯ

Аннотация. Приведены теоретико-методологические и практические аспекты формирования классификационных признаков разделения анализа на виды, формы и направления. Проведено сравнение между задачами, целями, видами комплексного экономического анализа до и после перестройки деятельности предприятий на рыночные отношения.

Анотація. Наведено теоретико-методологічні та практичні аспекти формування класифікаційних ознак розподілу аналізу на види, форми й напрями. Проведено порівняння між завданнями, цілями, видами комплексного економічного аналізу до і після перебудови діяльності підприємств на ринкові відносини.

Annotation. Theoretical, methodological, and practical aspects of formation of classification features to distinguish the types, forms and directions of the analysis are presented and the comparison between the goals, objectives, types of complex economic analysis before and after the switch to the market relations has been conducted.

Ключевые слова: экономический анализ, рыночная экономика, предприятие, признаки, виды, направления, сущность, методы.

Функциональные рычаги механизма хозяйствования, в том числе экономический анализ, существенно изменяют свою целевую ориентацию, предмет и метод исследования при переходе к рыночным отношениям. Изучение внутренней и внешней экономической среды объектов хозяйствования, конъюнктуры рынка и его адаптивности вносят существенные изменения в методику и организацию аналитических исследований. Возникает необходимость коренной перестройки модели комплексного экономического анализа в соответствии с его новой функциональной ролью. Это и обусловило актуальность исследуемой темы.

Механизм хозяйствования в условиях рыночной экономики отличается от того, который составляют в директивно-плановой системе. Его функциональные рычаги, в том числе экономический анализ, существенно изменяют свою целевую ориентацию, предмет и метод исследования.

Именно в этих условиях анализ обеспечивает возможность объективной оценки экономических результатов деятельности трудовых коллективов, определение их места в отрасли, регионе, а также определение вклада каждого работника в общий экономический результат деятельности предприятия в соответствии с количеством и качеством его трудовых затрат. Это создает

основу для разработки системы материального поощрения работников на предприятии за счет фонда оплаты труда и других источников.

То есть в экономическом анализе при переходе предприятий на рыночные отношения наблюдаются существенные изменения в его целях, задачах, видах, что и обусловило актуальность рассматриваемой темы.

Целью написания статьи является исследование различных аспектов экономического анализа в период перестройки деятельности предприятий на условия рыночной экономики.

Проблеме определения содержания анализа в рыночной экономике посвящены работы таких экономистов, как: Шеремет А. Д., Горбатьюк М. И., Мних Е. В., Савицкая Г. В., Череп А. В.

По мнению Шеремета А. Д., перестройка хозяйственного механизма и его ориентация на рыночные отношения требуют пересмотра традиционного понимания многих важных экономических категорий, а в отдельных случаях – наполнения их совершенно иным смыслом и практическим содержанием [1].

В новых условиях возникает настоятельная необходимость приведения в соответствие всех элементов формирующейся системы управления с адекватными ей методами хозяйствования, важнейшим из которых выступает коммерческий расчет. Но о полном отказе от использования хозяйственного расчета речи не идет. Суть в том, чтобы изменить алгоритм, связанный лишь с распределением и перераспределением прибыли на ее получение и стимулирование.

Рыночная экономика характеризуется динамичностью ситуаций как коммерческой деятельности предприятия, так и его внешней среды. В этих условиях наибольшее значение приобретает оперативный или ситуационный коммерческий анализ.

Особенность ситуационного анализа – его комплексность, что позволяет по состоянию на определенную дату оценить характер изменений на рынке, позитивные и негативные результаты финансовой деятельности, своевременно сформировать рекомендации и выводы для разработки тактики маркетинга и текущих планов предприятия.

Мних Е. В. также считает, что механизм хозяйствования в условиях рыночной экономики отличается от того, который составляют в директивно-плановой системе. Его функциональные рычаги, в том числе экономический анализ, существенно изменяют свою целевую ориентацию, предмет и методы исследования. Возникает необходимость коренной перестройки модели комплексного анализа в соответствии с его новой функциональной ролью. Его следует проводить в двух встречных направлениях по системе исследований "производство – затраты – результат". Требуют перестройки системы учета и отчетности, международной стандартизации экономических показателей и их оценок, поскольку речь делового сотрудничества в мире должна быть единой [2].

Изменение функциональной роли экономического анализа можно рассматривать во многих аспектах. Прежде всего, надо оценить необходимость его выделения в самостоятельную функцию хозяйственного руководства. Учитывая формы функционального обеспечения менеджмента оценку содержания всех обеспечительных систем менеджмента, особенно учета высокого методологического уровня, аналитические исследования имеют значительный удельный вес в реализации этих функций. Поэтому речь может идти не о сворачивании, сужении области, уменьшении функциональной роли экономического анализа, а лишь о смене целевой ориентации. Рост функциональной роли экономического анализа касается в основном таких сфер исследования: анализ рыночной среды, анализ производственно-хозяйственного потенциала, анализ эффективности управления финансовыми ресурсами, анализ обоснованности и действенности механизма реализации управленческих решений.

Формирование рыночной экономики обусловило развитие анализа как на макроуровне, так и на микроуровне – на уровне отдельных предприятий и их внутренних структурных подразделений, поскольку эти низовые звенья при любой форме собственности составляют основу рыночной экономики. Народнохозяйственные исследования, обобщения необходимы для выявления тенденций и изменений макропоказателей, постановки целей и выявления направлений дальнейшего развития.

Таким образом, целью экономического анализа является обеспечение возможностей более полного познания закономерностей функционирования производственных систем при существующей структуре.

Задачи экономического анализа определяются совокупностью целей и задач управления и его функциональных элементов, их значение и масштабность не постоянные, изменяются под влиянием изменения рыночной среды и конъюнктуры менеджмента. Главные задачи экономического анализа:

определение экономической системы любого порядка в рыночной среде, стратегии и тактики его поведения и обоснование целевых экономических программ, индикативных планов и бизнес-планов;

изучение характера действия экономических законов, установление закономерностей и тенденций экономических явлений и процессов в конкретных условиях предприятия;

оценка выполнения целевых задач развития экономической системы, причин и факторов, которые обусловили позитивные и негативные изменения;

отслеживание изменений факторов внешней среды;

изучение влияния факторов на результаты деятельности предприятия;
 выявление неиспользованных резервов улучшения экономики исследуемого объекта;
 определение приоритетов стратегического развития экономической системы, оценка эффективности использования ресурсного потенциала;
 разработка и обоснование мероприятий, направленных на активизацию использования резервов и принятия оптимальных управленческих решений;
 оценка степени финансовых и операционных рисков и выработка внутренних механизмов управления ими [3].

Необходимо указать некоторые конкретные изменения в задачах анализа. К ним можно отнести: переориентировку методики анализа от оценки уже сложившихся этапов на оценку на перспективу; вопросы конкурентоспособности, финансовой устойчивости, анализ при выборе контрагентов, анализ ликвидности предприятия, прогнозирование каких-то производственных отношений.

Виды экономического анализа определяются в основном содержанием процесса управления, характером объекта анализа, уровнем управления, содержанием и полнотой изучаемых явлений, периодичностью проведения анализа, способами изучения объекта анализа. Общая классификация видов может быть представлена в форме таблицы [4].

Таблица

Классификация видов экономического анализа

Классификационный признак	Вид анализа
По отраслевому признаку	1. Отраслевой. 2. Межотраслевой
По признаку времени	1. Перспективный: краткосрочный; долгосрочный. 2. Ретроспективный: оперативный; итоговый
По пространственному признаку	1. Внутрифирменный. 2. Межфирменный
По аспектам исследования	1. Финансовый. 2. Операционный. 3. Социально-экономический. 4. Экономико-статистический. 5. Экономико-экологический. 6. Маркетинговый. 7. Инвестиционный. 8. Функционально-стоимостный
По методике исследования объектов	1. Качественный. 2. Количественный. 3. Экспресс-анализ. 4. Фундаментальный анализ. 5. Ситуационный. 6. Маржинальный. 7. Экономико-математический
По субъектам анализа	1. Внутренний. 2. Внешний
По степени охвата объектов	1. Сплошной. 2. Выборочный
По содержанию программы	1. Комплексный. 2. Тематический

Таким образом, можно сделать вывод, что в рыночной экономике предприятия функционируют в условиях, когда внешнее окружение быстро меняется, и постоянно чувствуют на себе влияние его факторов. От того, насколько адекватно предприятие реагирует на подобные изменения, избегает угроз и реализует возможности, зависит эффективность его деятельности. Поэтому необходимо постоянное отслеживание изменений факторов внешнего окружения, что невозможно без экономического анализа, без выявления тенденций этих изменений и их прогнозирования на будущее. Эффективное функционирование предприятия требует оптимального использования его внутренних производственных возможностей, реализации всех внутренних резервов, наилучшего использования материальных, трудовых, финансовых ресурсов, и в этом значительную роль играет экономический анализ. Он позволяет на основе изучения факторов внешней среды и внутрен-

них факторов определить стратегию и тактику предприятия, наилучший вариант его развития, максимальный результат при минимальных затратах.

Поскольку в результате перехода к рыночным отношениям произошла переориентация производства, а вслед за ней и спроса (идет речь о планировании количества товаров в соответствии с требованиями потребителей), то это означает, что возникла необходимость сбора и анализа информации о состоянии и потребностях рынка. Из этого следует, что необходимы перестройка работы существующих служб и создание новых для обеспечения информацией и методикой анализа, более детального изучения анализируемых факторов. Также в результате того, что по мере становления рыночных отношений масштабы производства, темпы его роста должны ускоряться, нужно сократить время между проведением анализа и использованием его выводов.

Научн. рук. *Иваниенко В. В.*

Литература: 1. Баканов М. И. Теория экономического анализа : учебник / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – 4-е изд., доп. и перераб. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 416 с. 2. Мних С. В. Економічний аналіз : підручник / С. В. Мних. – К. : ЦУЛ, 2003. – 412 с. 3. Болюх М. А. Економічний аналіз : навч. посібн. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – К. : КНЕУ, 2001. – 540 с. 4. Економічний аналіз : навч. посібн. / Кожанова С. П., Отенко І. П., Серікова Т. М. та ін. – 3-тє вид., доправ. і доп. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2009. – 344 с.

УДК 658.56:005.52

Гогой И. Ю.

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МЕТОДИКИ АНАЛИЗА КАЧЕСТВА ПРОДУКЦИИ

Аннотация. Проведена оценка компонентов методики экономического анализа качества продукции и их практического использования в деятельности предприятий. Обобщены аналитические задачи оценки качества продукции по определенным направлениям, а также выделены два блока экономического анализа качества продукции.

Анотація. Проведено оцінку компонентів методики економічного аналізу якості продукції та їх практичного використання в діяльності підприємств. Узагальнено аналітичні задачі оцінки якості продукції за окремими напрямками, а також виділено два блоки економічного аналізу якості продукції.

Annotation. The article presents the assessment of components of economic analysis of the quality of products and their practical use in the operation of enterprises. Analytical tasks of evaluating the quality of products in certain directions were generalized, and two blocks of economic analysis of product quality were distinguished.

Ключевые слова: качество продукции, методика экономического анализа, методика, оценка, аналитический процесс.

Обеспечение и повышение качества продукции являются актуальными на любом предприятии, поскольку прибыль зависит от процесса реализации продукции, которая, в свою очередь, должна соответствовать стандартам качества. Важную роль играет экономический аспект, который заключается в повышении качества, и, как следствие, в улучшении экономического состояния предприятия, укреплении его репутации, возможности уменьшать расходы и повышать доходы. Вопросы по повышению или снижению затрат, снятию продукции с производства или ее модернизации относятся к компетенции аналитиков по экономической деятельности предприятия. Результаты экономического анализа, предоставленные на рассмотрение руководству предприятия, являются основой для принятия управленческих решений относительно направлений повышения качества продукции.

После рассмотрения учебной и научной литературы было определено, что при проведении экономического анализа качества продукции возникает ряд проблем, связанных с определением основных задач анализа, обеспеченностью внутренней и внешней информацией, которая свидетельствует о качестве продукции, а также о разнообразии толкований методов анализа.

Вопросам совершенствования методов анализа качества продукции уделяли значительное внимание такие ученые, как: Бонцевич Н. В., Карпенко Е. М., Немогай Н. В., Полишко С. П., Садовский В. В., Сицко В. Е., Тарасенко Н. В., Фомин В. Н. и др. Однако разнообразие и характер экономического анализа качества продукции требуют дополнительных исследований, учитывающих внутриагентные и отраслевые особенности деятельности промышленных предприятий.

Целью исследования является оценка компонентов методики экономического анализа качества продукции и их практического использования в деятельности промышленных предприятий.

Существуют различные взгляды ученых относительно основных компонентов методики анализа качества продукции. С точки зрения автора основные компоненты методики анализа качества продукции можно представить в виде следующего рисунка.

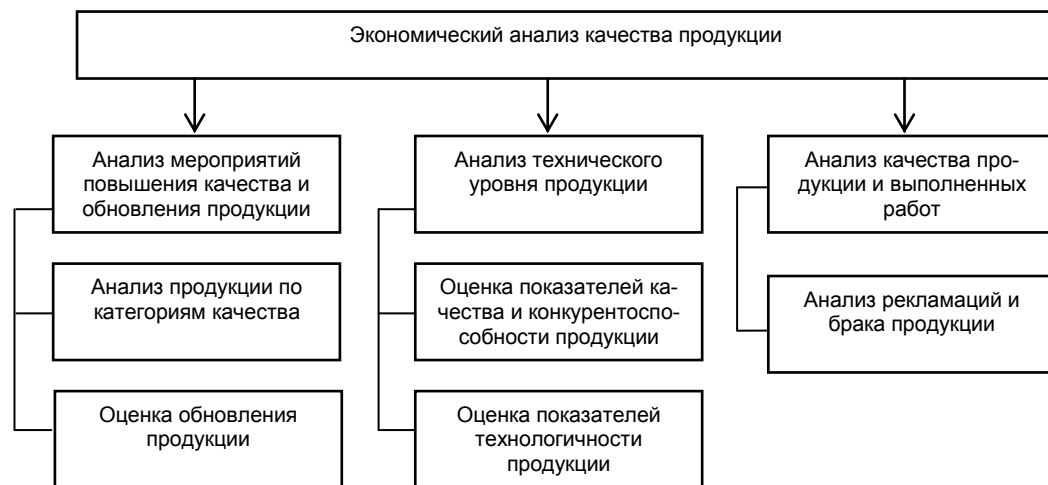

Рис. Компоненты методики экономического анализа качества продукции [1]

Реализация всех компонентов методики анализа качества продукции является необязательной, поскольку на каждом предприятии самостоятельно избираются вопросы, требующие проведения анализа качества, и не всегда существует необходимость в определении конкурентоспособности продукции или же в ее обновлении, что зависит от уровня развития предприятия.

Проведение каждого из приведенных направлений анализа дает возможность определить основные проблемные вопросы на предприятии и позволяет улучшить имидж предприятия. Их следует применять для соответствующей ситуации, например, если предприятие желает определить способность конкурировать продукции на рынке, то аналитики оценивают показатели качества и конкурентоспособности продукции. Оценка показателей технологичности продукции и ее технического уровня дает возможность определить прогрессивность продукции по сравнению с лучшей отечественной и зарубежной. Также степень прогрессивности на предприятии характеризуется удельным весом новой и прогрессивной продукции, поэтому для расчета используют анализ мер повышения качества и обновления продукции, что дает возможность определить сумму понесенных потерь на улучшение качества продукции, а также определить удельный вес обновленной продукции в общем объеме выпуска продукции. Анализ рекламаций и брака продукции позволяет определить причины возникновения бракованной продукции или выставленной рекламации, их удельный вес в общем объеме выпуска и принять меры по устранению данных недостатков и улучшению качества выпускаемой продукции предприятием.

На основе приведенного автор считает целесообразным обобщить аналитические задачи оценки качества продукции по следующим направлениям: оценка динамики показателей качества; изучение причин, которые повлияли на изменение качества продукции; определение основных факторов возникновения дефектной и бракованной продукции и понесенных расходов; оценка влияния качества продукции на стоимостные показатели деятельности предприятия; предоставление предложений по принятию оптимальных решений по управлению качеством продукции; выявление резервов увеличения производства продукции.

Следует отметить, что в экономической литературе нет однозначного определения основных направлений экономического анализа качества продукции. Ряд авторов отдельные направления анализа качества продукции отождествляет с этапами проведения анализа (таблица).

Основные направления анализа качества продукции

Направления	Источники										
	Савицкая Г. В. [2]	Череп А. В. [3]	Баканов М. И., Шеремет А. Д. [4]	Любушин Н. П., Лещева В. Б., Дьякова В. Г. [5]	Маргулис А. Ш. [6]	Ермолович Л. Л. [7]	Макарьева В. И. [8]	Тарасенко Н. В. [9]	Прокопенко И. Ф., Ганин В. И. [10]	Костенко Т. Д., Подгора Е. О., Рыжиков В. С., Панков В. А., Герасимов А. А., Ровенская В. В. [11]	Шеремет А. Д. [12]
Оценка фактического уровня качества продукции, изучение динамики изменений показателей качества	+	+	+	+	+	+	-	+	+	-	+
Проверка сбалансированности и оптимальности планов, качества плановых показателей, их реальность	-	-	+	-	+	-	-	-	-	-	+
Степень соответствия качественных характеристик изделий лучшим отечественным и мировым образцам	-	-	-	-	-	+	-	-	-	+	-
Оценка выполнения организационно-технических мероприятий повышения качества	-	-	-	-	-	+	-	-	-	-	-
Изучение причин, которые повлияли на изменение качества продукции (дефектов, брака, рекламаций)	+	+	-	+	-	+	+	+	+	+	-
Определение годовой эффективности, воздействия изменений качества на ее объем, себестоимости, прибыли, рентабельности	-	-	+	-	-	+	+	+	-	-	+
Разработка мероприятий по использованию резервов для повышения темпов прироста продукции, улучшения ее ассортимента и качества	-	-	+	-	+	+	-	-	-	-	+
Создание предложений по поводу принятия оптимальных решений по управлению качеством продукции	-	-	-	-	-	-	-	+	-	-	-

Следовательно, можно определить, что большинство ученых, в частности: Баканов М. И., Ермолович Л. Л., Савицкая Г. В., Костенко Т. Д., Любушин Н. П., Маргулис А. Ш., Макарьева В. И., Прокопенко И. Ф., Тарасенко Н. В., Череп А. В., Шеремет А. Д., выделяют такие направления экономического анализа качества, как оценка динамики показателей качества продукции и анализ брака, дефектов, определение их причин. Анализ таких направлений является важным при проведении экономического анализа качества продукции, поскольку они предоставляют информацию об отклонении от базового уровня показателя и причины возникновения бракованной продукции, что дает возможность в будущем избежать данных проблем и повысить результаты деятельности предприятия.

Рассмотрев основные направления экономического анализа качества продукции, следует отметить, что некоторые направления рассматриваются только одним или двумя учеными, в частности: оценку выполнения организационно-технических мероприятий по повышению качества предлагает Ермолович Л. Л., на разработку предложений по принятию оптимальных решений по

управлению качеством указывает Тарасенко Н. В. Использование данных направлений позволяет предприятиям определить, какие именно предложения будут эффективными для производства качественной продукции и внедрения их в деятельность предприятия, а оценка выполнения данных мероприятий позволит определить правильность принятия данного решения.

На основе проведенного исследования можно сделать следующие выводы. Во-первых, методика экономического анализа качества продукции включает такие компоненты, как задача, объекты, система синтетических и аналитических показателей, информационная база, способы и методические приемы, организационное и техническое обеспечение, оформление их результатов и оценка. Соблюдение данных элементов и правильное их наполнение обеспечат адекватное и достоверное проведение экономического анализа качества продукции.

Во-вторых, определено, что полноценный аналитический процесс невозможен без изучения как внутренних, так и внешних источников информации. Большое количество информации значительно усложняет процесс проведения анализа, поскольку необходимо убедиться в достоверности данной информации. Для решения данной проблемы на предприятиях следует создавать информационные базы.

В-третьих, выделено два блока экономического анализа качества продукции: обеспеченность – определение уровня обеспеченности предприятия информационным, кадровым и техническим потенциалом, и эффективность использования – оценка достижения максимальных результатов за счет рационального использования ресурсов предприятия при минимальных затратах. Применение данной методики обеспечивает расширение методических приемов экономического анализа качества продукции, относительно которых существует проблема правильного применения на предприятиях.

Научн. рук. Иваненко В. В.

Литература: 1. Иваненко В. І. Економічний аналіз господарської діяльності / Иваненко В. І., Болюх М. А. – К. : ЗАТ "НІЧЛАВА", 2001. – 240 с. 2. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : [учебн. пособ.] / Г. В. Савицкая. – 7-е изд., испр. – Мн. : Новое знание, 2002. – 704 с. – (Экономическое образование). 3. Череп А. В. Економічний аналіз : [навч. посібн.] / Череп А. В. – К. : Кондор, 2005. – 160 с. 4. Баканов М. И. Теория экономического анализа : учебник / Баканов М. И., Шеремет А. Д. – [4-е изд., доп. и перераб.] – М. : Финансы и статистика, 2001. – 416 с. 5. Любушин Н. П. Анализ финансово-экономической деятельности предприятия : учебн. пособ. для вузов / Любушин Н. П., Лещева В. Б., Дьякова В. Г. ; под ред. проф. Н. П. Любушина. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 471 с. 6. Экономический анализ работы предприятий / под ред. проф. А. Ш. Маргулиса. – М. : Финансы, 2006. – 424 с. 7. Ермолович Л. Л. Анализ эффективности хозяйственной деятельности промышленных предприятий : [справочное пособие] / Ермолович Л. Л. – Мн. : Высшая школа, 2004. – 272 с. 8. Макарьева В. И. Анализ финансово-хозяйственной деятельности организации / В. И. Макарьева, Л. В. Андреева. – [2-е изд., перераб. и доп.] – М. : Финансы и статистика, 2007. – 304 с. 9. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз : навч. посібн. / Тарасенко Н. В. – [3-тє видання, перероблене]. – Львів : Новий світ-2000, 2004. – 344 с. 10. Прокопенко І. Ф. Методика і методологія економічного аналізу : навч. посібн. / Прокопенко І. Ф., Ганін В. І. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 430 с. 11. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства / [Костенко Т. Д., Підгора Є. О., Рижиков В. С. та ін.]. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 400 с. 12. Теория экономического анализа хозяйственной деятельности / под ред. А. Д. Шеремета. – М. : Прогресс, 2005. – 285 с.

Никонович Д. С.

УДК 657.478

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МЕТОДИКИ ФОРМИРОВАНИЯ СЕБЕСТОИМОСТИ ПРОДУКЦИИ ПО СТАТЬЯМ КАЛЬКУЛЯЦИИ

Аннотация. Рассмотрены теоретико-методологические аспекты развития методики формирования себестоимости продукции по статьям калькуляции. Проведено сравнение формирования себестоимости по статьям калькуляции и по экономическим элементам. Представлены рекомендации по развитию методики формирования себестоимости продукции на основе применения модели "direct-costing".

© Никонович Д. С., 2013

Анотація. Розглянуто теоретично-методологічні аспекти розвитку методики формування собівартості продукції за статтями калькуляції. Проведено порівняння формування собівартості за статтями калькуляції та за економічними елементами. Надано рекомендації щодо розвитку методики формування собівартості продукції на основі застосування моделі "direct-costing".

Annotation. The theoretical and methodological aspects of methods of forming the cost value according to the calculation items have been examined. A comparison of forming the cost value according to the calculation items and economic elements has been conducted. Recommendations for the development of methods of formation of the cost value on the basis of the model "direct-costing" have been provided.

Ключевые слова: экономический анализ, себестоимость продукции, элементы затрат, статьи калькуляции.

В современных экономических условиях важнейшим показателем, характеризующим работу промышленного предприятия, является себестоимость продукции. От ее уровня зависят финансовые результаты деятельности предприятия, темпы расширенного воспроизводства, финансовое состояние хозяйствующих субъектов.

Анализ себестоимости продукции, работ, услуг имеет исключительно важное значение. Он позволяет выяснить тенденции изменения данного показателя, выполнение плана по его уровню, определить влияние факторов на его прирост и на этой основе дать оценку работы предприятия по использованию возможностей и установить резервы снижения себестоимости продукции. Это и обусловило актуальность исследуемой темы.

В современных экономических условиях эффективная организация производства требует от экономических субъектов активного и последовательного внедрения новых и прогрессивных методов управления. В этих условиях важно соотносить произведенные затраты с полученными доходами, вести активный поиск эффективного использования финансовых ресурсов в производственной деятельности предприятия, поскольку любой анализ результатов хозяйственной деятельности промышленного предприятия имеет своей основой именно данные о затратах на производство.

Формирование затрат производства является ключевым и одновременно наиболее сложным элементом формирования и развития производственно-хозяйственного механизма предприятия, охваченного системой управленческого учета и анализа. Именно от тщательного изучения данной системы и успешного ее практического применения зависит рентабельность производства и отдельных видов продукции, взаимозависимость видов продукции и мест в производстве, выявление резервов снижения себестоимости продукции, определение цен на продукцию, расчет экономической эффективности от внедрения инновационных технологий.

Себестоимость продукции – затраты предприятия на ее производство и реализацию, выраженные в денежной форме. Расчет и анализ себестоимости продукции является важнейшей задачей любого предприятия и входит в систему управленческого учета, так как именно себестоимость лежит в основе большинства управленческих решений [1].

Совокупность приемов учета затрат на производство и расчетные процедуры исчисления себестоимости продукта называется калькулированием.

По видам расходов затраты группируют по элементам затрат и статьям калькуляции.

Группировка затрат по элементам основана на принципе их участия в образовании себестоимости продукции. Она отражает вид расхода, то есть что потрачено на производство без указания назначения расхода, и сводится к простому суммированию всех качественно однородных затрат, независимо от места их возникновения.

К элементам затрат относятся: сырье, материалы, оплата труда, амортизационные отчисления, отчисления на социальные нужды, прочие затраты. Разделение затрат на элементы позволяет планировать потребность в конкретных ресурсах и осуществлять оперативный контроль их потребления в единых, однозначных и общепринятых показателях.

Группировка затрат по элементам необходима для изучения материалоемкости, энергоемкости, трудоемкости, фондоемкости и выявления возможностей повышения использования того или иного ресурса.

Данная группировка показывает, что именно израсходовано на производство продукции, каково соотношение отдельных элементов расходов в общей сумме расходов. Классификация затрат по экономическим элементам позволяет определить структуру себестоимости.

Экономические элементы используются при составлении сметы затрат на производство в денежном выражении и проверке ее исполнения, при нормировании и анализе оборотных средств предприятия. В народнохозяйственном масштабе по ним исчисляется национальный доход, созданный в промышленности.

Группировка затрат по экономическим элементам не показывает цели и назначение понесенных расходов, их целесообразность, связь между затратами и полученными результатами, их взаимосвязь с объемом производства, не позволяет осуществить контроль и анализ расходов по целевому назначению в процессе производства, исчислить себестоимость отдельных видов продукции, установить объем затрат конкретных структурных подразделений предприятия. Поэтому для контроля и анализа производимых расходов, наряду с учетом их по экономическим элементам, применяется группировка расходов на производство по статьям калькуляции.

Калькуляционной статьёй принято называть определенный вид расходов, образующий себестоимость как отдельных видов, так и всей продукции в целом. В отличие от элементов сметы затрат, статьи калькуляции себестоимости объединяют затраты с учетом их конкретного целевого назначения и места образования. Аналитический учет затрат на производство ведется по объектам калькуляции.

Группировка затрат по статьям калькуляции указывает, на какие цели и в каких размерах произведены расходы, что облегчает путем анализа поиск резервов для их сокращения. Статьи калькуляции включают в себя: сырье и материалы, возвратные отходы, покупные изделия и полуфабрикаты, топливо и энергию на технологические цели, основную и дополнительную зарплаты производственных рабочих, отчисления на социальные нужды производственных рабочих, расходы на подготовку и освоение производства, общепроизводственные расходы, общехозяйственные расходы, потери от брака, прочие производственные расходы, коммерческие расходы, управленческие расходы.

Перечень статей затрат, их состав и методы распределения по видам продукции определяются отраслевыми методическими рекомендациями по вопросам планирования, учета и калькулирования себестоимости продукции с учетом характера и структуры производства.

Классификация затрат по статьям калькуляции позволяет проанализировать себестоимость как всей продукции, так и отдельных ее видов, выявить причины изменения, места и виновников перерасхода и непроизводительного расхода ресурсов. Перечень статей затрат жестко не регламентируется и определяется в каждой организации самостоятельно.

В зависимости от способов отнесения на себестоимость отдельных видов продукции затраты подразделяются на прямые и косвенные.

Более детальный анализ проводится по прямым статьям. Величина прямых материальных затрат зависит от объема продукции, ее структуры, удельных затрат сырья, материалов, топлива, энергии и цен на материальные услуги. Расчет влияния этих факторов на суммарные материальные затраты совершается с использованием метода цепных подстановок.

Особенностью косвенных расходов является их условно-постоянный характер, то есть они не изменяются пропорционально изменению объема производства. Эти расходы формируются за период, поэтому иногда называются периодическими, и распределяются по видам продукции в соответствии с методом, принятым в учетной политике. По каждому их виду на предприятии должна быть разработана смета затрат, а при анализе фактические затраты по статьям сравниваются с плановыми. В случае существенных отклонений необходимо выяснить причины перерасхода или экономии и принять соответствующее решение [2]. Перечень статей косвенных расходов определяется самими работниками предприятия с учетом его специфики. Сопоставлением фактических расходов с плановыми (сметными) выявляется перерасход или экономия по каждой статье косвенных расходов. В составе косвенных расходов необходимо подробно анализировать потери и непроизводительные расходы.

Классификация затрат по статьям калькуляции позволяет определить себестоимость единицы продукции, распределить затраты по ассортиментным группам, установить объем расходов по каждому виду работ, производственным подразделениям, аппарату управления, выявить резервы снижения затрат. Калькуляционный принцип группировки затрат лежит в основе построения плана счетов бухгалтерского учета во всех отраслях народного хозяйства в нашей стране и за рубежом. Отчетность также составляется и анализируется преимущественно по статьям калькуляции.

По мнению Н. Довгопол, украинская система калькулирования себестоимости находится в промежуточном состоянии между рыночной и плановой методологией, поэтому П(С)БУ 16 предлагает калькулировать то, что западные экономисты называют *absorption cost* – "полную производственную себестоимость", содержание которой отличается от той полной себестоимости, на калькулировании которой настаивают М. Чумаченко и И. Белоусова, которая также учитывает административные и сбытовые затраты. В этом вопросе (имеется в виду ориентация на *absorption cost*) П(С)БУ 16 действительно недоработанный, но обусловленный переходным состоянием украинской экономики. Поэтому Н. Довгопол считает, что калькулирование себестоимости по системе *absorption cost*, изложенной в П(С)БУ 16, не дает конкретного значения себестоимости, поэтому не оправдывает своей трудоемкости и является нецелесообразным [3].

На данном этапе развития бухгалтерского учета назрела потребность перехода на широко используемую в развитых странах систему калькулирования себестоимости исключительно по переменным затратам – *direct-costing*. Такая система даст возможность при меньших усилиях достичь той "осмотрительной нейтральности", которая выводится С. Головым для *absorption cost* [4].

Метод *direct-costing* основан на постоянной направленности учета на конечный результат, то есть определение маржи по изделиям, в целом по предприятию и производственному результату (прибыли или убытки); учете по изделиям только переменных затрат и определение переменной себестоимости по изделиям; учете постоянных затрат в целом по предприятию и их отнесение на уменьшение маржи в целях определения производственного результата; определении маржи по изделиям как базы процесса оперативного управления ценами и ценообразованием [5].

Для управления затратами по системе *direct-costing* используют классификацию затрат на основе статей калькуляции.

Таким образом, разделение затрат на постоянные и переменные по системе *direct-costing* имеет большое значение для планирования, учета и анализа себестоимости продукции. Постоянные расходы, оставаясь относительно неизменными по абсолютной величине, при росте производства становятся важным фактором снижения себестоимости продукции, так как их величина

при этом уменьшается в расчете на единицу продукции. Переменные же расходы возрастают в прямой зависимости от роста производства продукции, но рассчитанные на единицу продукции, представляют постоянную величину. Экономия по этим расходам может быть достигнута за счет осуществления организационно-технических мероприятий, обеспечивающих снижение их в расчете на единицу выпускаемой продукции. Кроме того, данную группировку затрат можно использовать при анализе и прогнозировании безубыточности производства и, в конечном счете, при выборе экономической политики организации.

В результате выполнения данной работы были проанализированы: основная группировка затрат по экономическим элементам и статьям калькуляции, а также направления развития анализа затрат по статьям калькуляции.

Данные учета затрат на производство и калькулирования себестоимости продукции являются важным средством выявления производственных резервов, постоянного контроля за использованием материальных, трудовых и финансовых ресурсов с целью повышения рентабельности производства. Это определяет, что учет издержек производства занимает доминирующее место в общей системе бухгалтерского учета.

В ходе исследования было проведено сравнение классификаций затрат, выделены их основные преимущества и недостатки. Можно выделить, что классификация затрат по статьям калькуляции лежит в основе построения плана счетов бухгалтерского учета во всех отраслях народного хозяйства и применяется чаще, чем классификация по элементам затрат, что связано с ее основными преимуществами.

Также было выявлено, что украинская система калькулирования себестоимости находится в промежуточном состоянии между рыночной и плановой методологией и является неэффективной.

Поэтому в данной работе была предложена система калькулирования себестоимости direct-costing, которая широко используется развитыми странами и которая основывается на классификации затрат по статьям калькуляции. По мнению Н. Довгопол, это наиболее эффективная система учета маржинального дохода, представляющая систему производственного (управленческого) учета, основанную на классификации затрат на постоянные, периодические и переменные, и включающую учет затрат по их видам, местам возникновения и носителем затрат, учет результатов производительной деятельности, а также анализ затрат и результатов и принятие управленческих решений.

Научн. рук. Иванченко В. В.

Литература: 1. Савицкая Г. В. Экономический анализ : учебник / Г. В. Савицкая. – 11-е изд., испр. и доп. – М. : Новое знание, 2005. – 651 с. 2. Назарчук Т. В. Аналіз зарубіжних та вітчизняних методів розподілу непрямих витрат у формуванні собівартості продукції / Т. В. Назарчук // Вісник Технологічного університету Поділля. – 2004. – № 3. – С. 105–109. 3. Довгопол Н. П(С)БО 16 "Витрати" між фінансовим та управлінським обліком / Н. Довгопол, М. Нестеренко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2011. – № 6. – С. 3–15. 4. Голов С. Чи перешкоджає П(С)БО 16 "Витрати" економічній роботі на підприємстві? / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 5. – С. 3–10. 5. Егунов Ю. Об одном из подходов к решению "вечной" проблемы распределения косвенных затрат / Ю. Егунов, И. Егунова // Економіст. – 2012. – № 1. – С. 28–33.

УДК 657.44

Курило А. В.

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МЕТОДИКИ АНАЛИЗА ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ

Аннотация. Раскрыты теоретико-методологические аспекты финансовых результатов и сделан их анализ на основе общепринятых методов и приемов. Рассмотрены мнения различных авторов, определены этапы анализа финансовых результатов деятельности предприятия и их содержание.

Анотація. Розкрито теоретико-методологічні аспекти фінансових результатів та зроблено їх аналіз на основі загальноприйнятих методів і прийомів. Розглянуто погляди різних авторів, визначено етапи аналізу фінансових результатів діяльності підприємства та їх зміст.

© Курило А. В., 2013

115

"Управління розвитком", №17(157)2013

Annotation. The theoretical and methodological aspects of financial results were revealed and their analysis on the basis of common methods and techniques was conducted. Views of several authors were considered and the stages of analysis of financial results of the company and their contents were developed.

Ключевые слова: финансовый анализ, экспресс-анализ, прогнозный анализ, горизонтальный анализ, вертикальный анализ, трендовый анализ, факторный анализ, сравнительный анализ, углубленный финансовый анализ.

В настоящее время возрастает интерес экономики к различным аспектам финансового анализа и заинтересованность в его результатах. Существует довольно большое количество разнообразных методик финансового анализа, с помощью которых возможно решить те или иные задачи.

По своей сути анализ представляет искусство интерпретации информации, которая является его объектом. Поэтому здесь отсутствуют ограничения, имеющие место в финансовом учете и составлении отчетности, которые обязательно должны регулироваться национальным или международным законодательством. Следовательно, в ходе анализа могут использоваться самые разные способы и методы, основной целью которых является получение необходимой аналитической информации.

Анализ финансовых результатов деятельности предприятия позволяет определить наиболее рациональные способы использования ресурсов и сформировать структуру средств предприятия. Высокие значения финансовых результатов деятельности предприятия обеспечивают укрепление бюджета государства посредством налоговых изъятий, способствуют росту инвестиционной привлекательности предприятия, его деловой активности в производственной и финансовой сферах. Кроме того, финансовый анализ может выступать в качестве инструмента прогнозирования отдельных показателей предприятия и финансовой деятельности в целом. Говоря о методике анализа, чаще всего имеется в виду совокупность различных методов и приемов, которые аналитики выбирают для достижения поставленной цели [1].

Целью данной работы является изучение теоретико-методологических аспектов финансовых результатов и их аспектов на основе традиционных методов и приемов анализа.

Авторы, которые рассуждают на тему финансового анализа, не имеют единства в определении содержания самого термина "методика" финансового анализа. Одним из примеров является работа Ефимова О. В., в которой определяется методика финансового анализа как процесс, который включает в себя следующие этапы: предварительную оценку, экспресс-анализ текущего финансового состояния, углубленный финансовый анализ, прогнозный анализ основных финансовых показателей, оценку надежности информации. Необходимо отметить мнение Ефимова О. В., который под финансовым результатом деятельности предприятия понимает прибыль [2], в то же время делает акцент на том, что "действительно конечный результат тот, правом распоряжаться которым обладают собственники", и в мировой практике под ним подразумевается "прирост чистых активов" [2, с. 344].

Работа по экономическому анализу, вышедших под редакцией проф. Баканова М. И. и проф. Шеремета А. Д., экспресс-анализ обозначен как начальный этап анализа производственно-хозяйственной деятельности предприятий. В работе Шеремета А. Д. и Сайфулина Р. С. к методике финансового анализа относятся следующие "основные методы", выработанные практикой: горизонтальный анализ, вертикальный анализ, трендовый анализ, анализ относительных показателей, сравнительный анализ, факторный анализ [3; 4].

В работе Шеремета А. Д., Сайфулина Р. С. раскрывая предлагаемую ими методику анализа финансовых результатов и рентабельности предприятия, отмечают, что "финансовый результат деятельности предприятия выражается в изменении величины его собственного капитала отчетного периода" [5, с. 219]. Данное определение корреспондирует с определением выручки по Международным стандартам учета и финансовой отчетности. Авторы перечисляют наиболее важные показатели финансовых результатов, характеризующие абсолютную эффективность хозяйствования предприятия, к которым относятся: прибыль (убыток) от реализации, прибыль (убыток) от финансово-хозяйственной деятельности, прибыль (убыток) отчетного года, нераспределенная прибыль (убыток) отчетного периода.

Целесообразным будет рассмотреть мнение Савицкой Г. В., которая отмечает, что "финансовые результаты деятельности предприятия характеризуются суммой полученной прибыли и уровнем рентабельности": "прибыль – это часть чистого дохода, который непосредственно получают субъекты хозяйствования после реализации продукции" [6]. Савицкая Г. В. выделяет такие показатели, как: балансовая (совокупная) прибыль, налогооблагаемая прибыль и чистая прибыль и выделяет три взаимосвязанных области анализа финансовых результатов хозяйственной деятельности предприятия, это – собственный анализ финансовых результатов деятельности предприятия, анализ прибыли и рентабельности по международным стандартам и анализ использования прибыли предприятия [6].

Сопоставление различных методик анализа финансовых результатов предложенных рядом авторов [2 – 4; 6] позволяют сделать вывод о том, что при планировании финансового анализа важнейшим начальным этапом является выбор его цели, то именно этот выбор и задает в дальнейшем набор всех процедур и получение необходимого результата.

В условиях современной экономики должен совершенствоваться сам финансовый анализ и его методическая основа. Методика финансового анализа имеет довольно универсальную структуру, но тем не менее не избавлена от массы тонкостей, которые тяжело учесть, создавая какие-либо общие документы.

Научн. рук. *Иваниенко В. В.*

Литература: 1. Мельник В. М. Основы економічного аналізу: короткий теоретико-методологічний курс : навч. посібн. / В. М. Мельник. – К. : Кондор, 2003. – 128 с. 2. Ефимова О. В. Финансовый анализ / О. В. Ефимова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Бухгалтерский учет, 2002. – 528 с. 3. Баканов М. И. Теория экономического анализа : учебник / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – 4-е изд., доп. и перераб. – М. : Финансы и статистика, 1997. – 416 с. 4. Экономический анализ : учебн. пособ. / под ред. М. И. Баканова, А. Д. Шеремета. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 656 с. 5. Шеремет А. Д. Финансы предприятий / А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулин. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 343 с. 6. Савицкая Г. В. Экономический анализ : учебник / Г. В. Савицкая. – 8-е изд., перераб. – М. : Новое издание, 2003. – 640 с.

УДК 005.521

Литвишко Т. В.

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ МЕТОДИКИ АНАЛИЗА ОРГАНИЗАЦИОННО-ТЕХНИЧЕСКОГО УРОВНЯ ПРОИЗВОДСТВА

Аннотация. Рассмотрены теоретико-методологические аспекты направлений развития методов и приемов анализа организационно-технического уровня производства, систематизирована оценка организационно-технического уровня производства, раскрыта сущность методов организации управления производством.

Анотація. Розглянуто теоретико-методологічні аспекти напрямів розвитку методів і прийомів аналізу організаційно-технічного рівня виробництва, систематизовано оцінку організаційно-технічного рівня виробництва, розкрито сутність методів організації управління виробництвом.

Annotation. The theoretical and methodological aspects of the directions of development of methods and techniques of analysis of organizational and technical level of production were studied. The assessment of organizational and technical level of production was systematized. The essence of the methods of production management was considered.

Ключевые слова: организационный уровень, технический уровень, анализ производства, показатели уровня.

Организационно-технический уровень во многом определяет эффективность производственной деятельности предприятия, выражающейся в совершенствовании орудий труда и технологии, средств и методов организации и управления производством, качества выпускаемой продукции.

Целью данной работы является рассмотрение теоретических положений и раскрытие сущности организационно-технического уровня производства.

Повышение уровня технического развития и организации производства направлено на обеспечение роста производительности труда, экономное расходование материальных и топливно-энергетических ресурсов, увеличение выпуска продукции и снижение ее себестоимости, рост прибыли.

Факторами повышения экономической эффективности производства выступают техническое и организационное развитие, внешнеэкономические, социальные и природные условия хозяйствования.

Аналізу організаційно-технічного рівня виробництва посвящені дослідження багатьох учених-економістів, таких, як: Шеремет А. Д., Любушин Н. П., Гиляровская Л. Т.

Совершенствование организационно-технического уровня хозяйственной деятельности – это комплексный непрерывный процесс ее рационализации, охватывающий НТП и научно-технический уровень производства продукции, структуру хозяйственной системы и методы хозяйствования.

К задачам анализа организационно-технического уровня относятся:

оценка состояния организационно-технического уровня;

установление его влияния на эффективность хозяйствования.

Под организационно-техническим уровнем производства понимается достигнутый уровень развития средств производства, методов организации и управления.

Методика анализа организационно-технического уровня основывается на применении двух групп аналитических показателей: состояния организационно-технического уровня производства и экономической эффективности его совершенствования. Первая группа показателей характеризует качество и прогрессивность продукции, состояние техники и технологии, организации производства, труда и управления. Вторая группа показателей, а именно: производительность труда, фондоотдача, материалоотдача, рентабельность, дает комплексную характеристику экономического уровня производства и экономической эффективности повышения организационно-технического уровня производства.

Повышение организационно-технического уровня производства в любой отрасли материального производства в конечном счете проявляется в уровне использования трех элементов производственного процесса: труда, средств и предметов труда. Качественные показатели использования производственных ресурсов – производительность труда, фондоотдача, материалоємкость, оборачиваемость оборотных средств, отражающие интенсивность использования ресурсов, выступают одновременно и показателями экономической эффективности повышения организационно-технического уровня.

Организационно-технический уровень производства характеризуется степенью совершенства используемых на предприятии средств производства, методов его организации и управления производством. Рост организационно-технического уровня производства предполагает снижение трудоемкости изготовления продукции и более эффективное использование всех его ресурсов.

Анализ организационно-технического уровня производства проводится по следующим направлениям:

анализ научно-технического уровня производства;

анализ уровня организации производства и труда;

анализ организационной структуры и эффективности управления предприятием.

Каждое из направлений, характеризующих организационно-технический уровень производства, отражается системой показателей, выбор которых определяется предприятием исходя из цели анализа. Наиболее широко используемыми показателями научно-технического уровня производства являются показатели прогрессивности и качества продукции, уровня механизации и автоматизации производства, прогрессивности его технической базы и применяемых технологий, уровня технической и энергетической вооруженности труда.

Состояние и степень прогрессивности техники определяют в значительной мере характер и результаты производства и обуславливают возможность совершенствования технологии. Анализ структуры и возрастного состава основных фондов, их прогрессивности и оснащенности труда составляют основу анализа организационно-технического уровня.

Анализ уровня организации производства и труда характеризуется показателями уровня концентрации, специализации и кооперирования производства, длительности производственного цикла, непрерывности, равномерности и ритмичности производства, а также показателями уровня организации труда.

Третье направление может быть охарактеризовано показателями производственной и организационной структур управления предприятием.

Основное внимание следует уделить сравнению расчетных показателей с их фактическим значением и определить пути улучшения организационно-технического уровня предприятия [1].

Организационно-технический уровень производства можно рассматривать по отдельности: как технический и организационный.

Факторы, определяющие технический уровень производства, зависят от масштаба и типа производства, характера выпускаемой продукции и ее перспективности, состояния основных производственных фондов (ОПФ) и степени совершенства технологии, уровня специализации и кооперирования.

Показатели технического уровня производства разделены на три группы:

показатели уровня орудий труда;

показатели уровня технологии производства;

показатели качества выпускаемой продукции.

Технический уровень орудий труда характеризуют показатели состояния и использования основных производственных фондов. Производительное использование ОПФ предполагает соблюдение определенных пропорций между промышленно-производственными фондами и численностью рабочих, между численностью рабочих и количеством рабочих машин и оборудования (активной частью фондов). Важное условие повышения наиболее обобщающего качественного показателя использования ОПФ – фондоотдачи – составляют более высокие темпы роста технической вооруженности и производительности труда по сравнению с темпами роста его фондовооруженности.

Состояние технологии производства – важнейший фактор, предопределяющий качество выпускаемых изделий. Технология относится к наиболее подвижным элементам производства, оказывающим активное влияние на формирование парка оборудования, комплектование кадров, применение новых материалов, топлива, сырья.

Задачи технологии производства многообразны, но в конечном счете они сводятся к решению двух взаимосвязанных задач: обеспечению стабильного изготовления высококачественной продукции и наиболее эффективному использованию ресурсов.

Эффективность совершенствования технологии проявляется в первую очередь в снижении трудоемкости, материалоемкости и технологической себестоимости продукции.

К показателям уровня технологии относятся:

коэффициент механизации;

коэффициент автоматизации;

удельный вес передовых технологических процессов;

коэффициент поточности;

коэффициент оснащенности производства;

удельный вес продукции, изготовленной прогрессивными технологическими методами, и удельный вес работ, выполненных по прогрессивной технологии;

удельный вес машинного времени в технологической трудоемкости;

показатели технологической дисциплины.

Организационный уровень определяет степень соответствия организационных форм и методов современным требованиям технического развития и обеспечения оптимального сочетания материальных и трудовых факторов производства.

Показатели организационного уровня производства характеризуют прогрессивность применяемых форм и методов организации производства, их изменения и влияние совершенствования организации производства на конечные результаты производственно-хозяйственной деятельности.

Показатели организационного уровня включают:

1) показатели уровня организации производственных процессов;

2) показатели уровня организации труда.

Первая группа показателей подразделяется на показатели специализации и рационализации производства и показатели уровня организации, обслуживания и обеспечения производства.

Вторая группа показателей подразделяется на показатели специализации и рационализации труда и показатели напряженности и нормирования труда [2].

В основе всех экономических показателей хозяйственной деятельности предприятий лежит организационно-технологический уровень производства, то есть качество продукции и используемой техники, прогрессивность технологических процессов, техническая и энергетическая вооруженность труда, степень концентрации, специализации, кооперирования и комбинирования, длительность производственного цикла и ритмичность производства, уровень организации производства и управления.

Для повышения эффективности производства важное значение имеет совершенствование управлением предприятия.

Объем, сложность и напряженность труда работников управления определяются количеством информации, перерабатываемой ими в процессе управления. Последнее можно оценить относительными показателями степени загрузки работников аппарата управления, объемом реализации продукции, стоимостью основных промышленно-производственных фондов, численностью персонала, приходящегося на одного работника управления.

Организация производства представляет определенную систему рационального соединения вещественных и личных элементов производства для выпуска продукции.

Анализ уровня специализации представляет определение удельного веса продукции, соответствующей производственному профилю предприятия в общем объеме выпуска. Углубление в развитии специализации производства тесно связано с организацией наиболее рациональных производственных связей между различными предприятиями.

Основными факторами, повышающими уровень управления, организации производства и труда, являются мероприятия по совершенствованию управления, организации производства и научной организации труда.

Технический уровень производства определяется степенью совершенства применяемой техники и технологии. В современных условиях повышение эффективности производства обеспечивается также ростом производительности труда на основе повышения технического уровня производства, совершенствования техники и технологии, ускорения замены и модернизации морально устаревших машин и оборудования, внедрения комплексной механизации и автоматизации производства.

Научн. рук. Иваниенко В. В.

Литература: 1. Макеева Ф. С. Комплексный анализ хозяйственной деятельности предприятия : учебн. пособие. / Ф. С. Макеева. – Ульяновск : УлГУ, 2004. – 88 с. 2. Шадрин В. Теория экономического анализа / В. Шадрин, 2003. – 105 с. 3. Баканов М. И. Теория экономического анализа / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 416 с. 4. Экономический анализ : научн. пособ. для студ. высш. учебн. завед. – Житомир : ПП "Рута", 2003. – 504 с.

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

ПРИНЦИПЫ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА И ИХ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ

Аннотация. Рассмотрены теоретические и методологические основы экономического анализа, основы его построения на предприятии, проанализированы основные принципы экономического анализа деятельности предприятия, дана их характеристика и особенности использования на практике.

Анотація. Розглянуто теоретичні та методологічні основи економічного аналізу, основи його побудови на підприємстві, проаналізовано основні принципи економічного аналізу діяльності підприємства, подано їх характеристику та особливості використання на практиці.

Annotation. The theoretical and methodological basis of the economic analysis and principles of using it in companies is considered, principles of the economic analysis of the company activities are analyzed, their characteristics and features of practical use are given.

Ключевые слова: анализ, принцип, систематизация, научность, комплексность, системность, объективность.

Актуальной задачей для любого предприятия является правильное определение этапов экономического анализа для совершенствования методик управления и получения достоверных данных об эффективности своей деятельности. Верное определение этапов экономического анализа дает возможность избежать вероятных будущих неудачных результатов хозяйственной деятельности, рационально устроить свое собственное производство и тем самым увеличить вероятность выгоды для себя.

Значительный вклад в практическое и научное исследование принципов экономического анализа сделали такие отечественные и зарубежные ученые: Витченко М. Н., Гиляровский Л. Т., Канке А. А., Кошечкина И. П., Савицкая Г. В., Шадрин Г. В.

Целью данной статьи является определение особенностей принципов экономического анализа и их сущности в условиях современного хозяйствования.

Анализ – это разделение объектов или явлений на составные части с целью изучения их во всем многообразии связей и зависимостей. В сочетании с синтезом (соединением) анализ служит основой диалектического познания. Теория познания (гносеология), являясь методологической основой всех отраслей науки, определяет сущность, необходимость и последовательность экономического анализа [1].

Анализ основывается на фундаментальных принципах диалектики в соответствии с которыми все познается: в движении, определенных связях и взаимозависимости, причинно-следственной связи, координационной и субкоординационной определенности, проявлении необходимости и случайности, единстве и борьбе противоположностей, количественно-качественных изменениях, на основе отрицания отрицания [2].

Экономический анализ представляет не только самостоятельную отрасль экономических знаний, но является также сферой практической деятельности управленческого персонала различного уровня. Управленческая деятельность в этом случае базируется на совокупности навыков, сформированных на базе научных знаний, владении методами, методиками и процедурами анализа, знании и соблюдении требований, предъявляемых бизнесом к аналитической информации [3].

Аналитическое исследование, его результаты и их использование в управлении производством должны соответствовать определенным требованиям. Эти требования накладывают свой отпечаток на само аналитическое исследование и должны обязательно выполняться при организации, проведении и практическом использовании результатов анализа [1].

В качестве основных принципов целесообразно выделить:

1. Системность, предполагающая изучение любого хозяйствующего субъекта как звена более крупной хозяйственной системы (отрасли, региона, народного и мирового хозяйства); как системы, объединяющей структурные подразделения, позволяющие реализовать процесс производства, и включающей различные факторы производства; как целенаправленно развивающейся

системы. Принцип системности требует учета взаимосвязи отдельных факторов при изучении, измерении и обобщении их влияния на формирование экономических показателей. Все стороны финансово-хозяйственной деятельности предприятия рассматриваются при этом не изолированно, а во взаимосвязи и динамике. Анализ проводится на всех уровнях управления [4].

2. Комплексность, требующая всестороннего изучения явления и процесса, то есть раскрывающая их основное содержание, факторы формирования, рассматривающая их во взаимосвязи и взаимообусловленности. Комплексность проявляется в системном рассмотрении всех стадий и показателей деятельности анализируемого объекта в их взаимосвязи (рисунок).

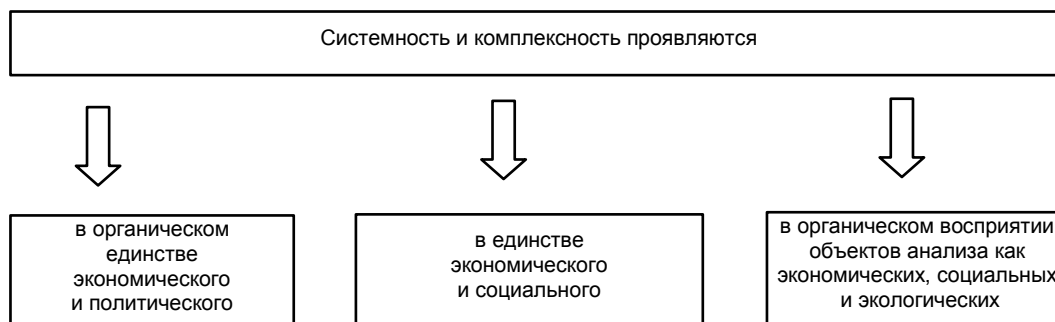

Рис. Взаимосвязь системного и комплексного принципов

3. Научность, то есть раскрытие экономической сущности изучаемого явления и процесса, правильной их оценки, тенденций и темпов изменения. Методология экономического анализа опирается на достижения экономической науки и учитывает действие экономических законов. Важной составной частью научности является выбор надежных и обоснованных методов и процедур анализа [3].

4. Регулярность, которая определяется для каждого объекта анализа в зависимости от темпов его изменения и подвижности. Для одних объектов анализ может проводиться постоянно на основе непрерывного наблюдения (мониторинг), когда выявляются отклонения от обоснованного ритма; для других – через определенные интервалы, обусловленные длительностью производственного цикла, жизненного цикла продукции, технологии и техники и т. п.; для третьих – через равные промежутки времени (ежемесячно, ежеквартально, ежегодно). Анализ должен проводиться по плану, систематически, а не от случая к случаю. Из этого требования вытекает необходимость планирования аналитической работы на предприятиях, распределения обязанностей по ее выполнению между исполнителями и контроля за ее проведением. Чтобы соблюсти этот принцип, необходимо избегать случайности, поскольку периодичность анализа должна быть объективно обоснована [4].

5. Конкретность, реализуемая прежде всего в результате целевой направленности и адресности анализа. Конкретный анализ означает целевую направленность исследований на конкретную практику и результативность в достижении поставленной цели. При этом применяются разные методики анализа. Уровень конкретности анализа в значительной мере характеризуется количественной определенностью сделанных из него выводов [5].

6. Объективность, которая предполагает исследование реальных экономических явлений и процессов, их причинно-следственные взаимосвязи. Он отражен в законодательных актах, предусматривающих различную степень ответственности лиц, допустивших фальсификацию данных учета и отчетности о деятельности предприятия. Тем самым информация, используемая в процессе исследования, должна быть документально обоснованной и достоверной, отражать реальную финансово-хозяйственную деятельность данного предприятия. Это обеспечивается полной раскрытия причин изменения изучаемых объектов, измерением силы их влияния на исследуемый объект и правильностью оценки тенденций, основных факторов и условий их функционирования [5].

7. Оперативность, которая подразумевает быстрое и четкое выполнение предприятием заданий, реализации принятых решений и т. д. По результатам анализа намечаются мероприятия, направленные на улучшение финансово-хозяйственной деятельности предприятия. Таким образом, своевременность анализа позволяет превратить его в инструмент оперативного контроля различных сфер деятельности предприятия [6].

8. Экономичность, для достижения которой объем аналитической работы и затраты на ее проведение должны быть соизмеримы с эффектом, который она обеспечивает. Это особенно важно при проведении ретроспективного анализа, когда затраты на него соизмеряются с выявленными резервами производства, и при оперативном анализе, когда затраты соизмеряются с сокращением потерь и предотвращением нерационального использования ресурсов. При проведении перспективного анализа (маркетингового, инвестиционного и инновационного), когда определяются стратегии развития объекта, повышенные затраты на анализ могут быть оправданы, так как они позволяют предотвратить неэффективные вложения. Обеспечение экономичности анализа в большей мере связано с регулярностью и четкой организацией аналитической работы, целесообразным уровнем ее централизации.

9. Действенность, то есть способность анализа активно воздействовать на ход производства и его результаты, своевременно выявляя недостатки, просчеты, упущения в работе и информируя об этом руководство предприятия. Из этого принципа вытекает необходимость практическо-

го использования материалов анализа для управления предприятием, для разработки конкретных мероприятий, для обоснования, корректировки и уточнения плановых данных. В противном случае цель анализа не достигается.

10. Демократичность, которая в большей мере относится не к содержанию, а к организации аналитической работы. Она имеет большое значение в современных условиях. Так, результаты анализа, проведенного при подведении итогов работы акционерного общества и общества с ограниченной ответственностью, рассматриваются на собрании акционеров и учредителей. В подготовке аналитических материалов активное участие принимает ревизионная комиссия. Демократичности анализа содействует такое преобразование структур и организации управления, при котором повышается ответственность и заинтересованность отдельных подразделений (центры ответственности) и работников в результате анализа. Также этот принцип означает привлечение к аналитической работе специалистов производственной сферы, от которой зависит повышение жизненного уровня населения, то есть предполагает участие в аналитическом процессе широкого круга заинтересованных лиц, а не только специалистов-аналитиков, а также широкую доступность, прозрачность, убедительность выводов и предложений. Этот подход позволяет наиболее полно выявить имеющиеся резервы и недостатки, более взвешенно принимать решение. Процессы глобализации экономики, создание равных условий для предприятий различных форм собственности способствуют повышению эффективности его деятельности, что достигается изысканием неиспользованных резервов в деятельности каждого подразделения предприятия [6].

Таким образом, результаты экономического анализа и их использование в управлении производством должны соответствовать определенным требованиям. Эти требования накладывают свой отпечаток на аналитическое исследование и должны обязательно выполняться при организации, проведении и практическом использовании результатов анализа.

Эффективность развития хозяйствующих субъектов во многом определяется качеством и объективностью полученных результатов аналитических исследований, а последнее обстоятельство, в свою очередь, зависит от уровня организации аналитической работы на предприятии. Основными принципами анализа являются научность, комплексность, системность, объективность, точность, достоверность, действенность, оперативность, демократизм, эффективность и др. Ими следует руководствоваться, проводя анализ хозяйственной деятельности на любом уровне.

Научн. рук. Иванченко В. В.

Литература: 1. Витченко М. Н. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятий железнодорожного транспорта : учебник для техникумов и колледжей железнодорожного транспорта / М. Н. Витченко. – М. : Маршрут, 2003. – 240 с. 2. Канке А. А. Анализ финансово-хозяйственной деятельности предприятия / Канке А. А., Кошечкина И. П. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Форум ; ИНФРА-М, 2007. – 288 с. 3. Кедров Б. И. Анализ и диагностика финансово-экономической деятельности предприятия : курс лекций / Б. И. Кедров. – Иваново : ИГТА, 2005. 4. Ковалев В. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учебник / Ковалев В. В., Волкова О. Н. – М. : ООО "ТК Велби", 2002. – 424 с. 5. Немцев В. Н. Экономический анализ эффективности промышленного предприятия : учебн. пособ. / В. Н. Немцев. – 2-е изд. – Магнитогорск : МГТУ, 2004. – 208 с. 6. Савицкая Г. В. Экономический анализ / Савицкая Г. В. – 11-е изд., испр. и доп. – М. : Новое знание, 2005. – 651 с. 7. Экономический анализ : учебник для вузов / под ред. Л. Т. Гиляровской. – 2-е изд., доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 615 с. 8. Шадрин Г. В. Экономический анализ / Г. В. Шадрин. – М. : Московская финансово-промышленная академия, 2005. – 161 с.

Пятківська К. В.

УДК [658:005.52]:004

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто існуючі інформаційні засоби підприємства, висвітлено об'єктивні та суб'єктивні передумови їхнього функціонування, обґрунтовано подальші напрями розвитку інформаційної інфраструктури, раціональне застосування та ефективне впровадження інформаційного забезпечення у діяльності підприємств.

© Пятківська К. В., 2013

Аннотация. Рассмотрены существующие информационные средства предприятия, освещены объективные и субъективные предпосылки для их функционирования, обоснованы дальнейшие направления развития информационной инфраструктуры, рациональное применение и эффективное внедрение информационного обеспечения в деятельности предприятий.

Annotation. The existing information means of an enterprise are considered, the objective and subjective conditions of their functioning are described. Future directions of development of the information infrastructure, rational use and effective implementation of information support in the activity of enterprises are substantiated.

Ключові слова: аналіз, інформація, діяльність підприємства, технології, системи, об'єктивні фактори, суб'єктивні фактори, інформаційне забезпечення.

Використання сучасних інформаційних технологій у діяльності будь-якої сучасної організації або підприємства є необхідною умовою підвищення ефективності її роботи. Розвиток технологій призводить до ускладнення процесів виробництва, прискорення процесу прийняття управлінських рішень. Прогрес економіки сьогодні багато в чому визначається передовими інформаційними технологіями. У найрозвиненіших країнах, що переходять від індустріального до інформаційного суспільства, стрімкий розвиток інформаційних технологій проявляється в посиленні інформаційного забезпечення в економіці й управлінні. Усе це свідчить про актуальність обраної тематики дослідження.

Метою даної статті є аналіз інформаційного забезпечення діяльності підприємств у сучасних умовах і визначення подальших напрямів використання інформації для прийняття управлінських рішень.

Існує багато наукових досліджень впливу технологій на питання інформаційного забезпечення підприємств у сучасних умовах. У тому числі присвячено багато робіт вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема Бутинця Ф. Ф., Доманчука Д. П., Ковальчука М. І., Хруща Н. А., Чумаченка М. Г. та ін. Однак застосування новітніх засобів та інформаційних систем ставлять нові питання, які досі не повністю вивчені.

Серед багатьох факторів, здатних знизити ризики та підвищити ефективність роботи підприємства, особливо виділяється інформаційний фактор. Невипадково його виділяють як новий фактор виробництва разом із факторами праці, землі та капіталу. Інформація – один із ключових ресурсів, без якого неможлива ефективна діяльність [1, с. 35].

У теорії управління доцільно застосовувати визначення інформації, як сукупність відомостей про зміни, що відбуваються у системі та її навколишньому середовищі, що зменшує ступінь невизначеності знань про конкретний об'єкт, це обмін даними між людьми, користувачем і машиною, у середині автоматизованих систем. Інформація використовується як ресурс для виконання службових обов'язків, а також як засіб службових комунікацій. Слід зазначити, що інформація є важливою у певній управлінській ситуації [2, с. 96].

Метою інформаційного забезпечення будь-якої організації полягає у тому, щоб на базі зібраних вихідних даних одержати оброблену, інформацію, яка повинна бути основою для прийняття управлінських рішень.

Досягнення цієї мети полягає у вирішенні ряду конкретних завдань, таких, як збір первинної інформації, її зберігання, розподіл між структурними підрозділами та працівниками, підготовка до обробки, обробка, надання органам управління у переробленому виді, аналіз, забезпечення прямих і зворотних зв'язків. При сучасних потоках інформації ефективно вирішення цих завдань неможливо без використання засобів обчислювальної техніки та нових інформаційних технологій.

Інформаційні засоби управління становлять деякі відомості, дані, оформлені таким чином, щоб забезпечувати зручність прийняття рішень у сфері цільової діяльності. Потреба в інформації різних суб'єктів і управлінських ланок неоднакова та визначається, насамперед, тими завданнями, які вирішує у процесі управління той або інший суб'єкт, керівник.

Вона також залежить від таких факторів:

від масштабу та важливості прийнятих рішень (чим масштабніше та важливіше рішення, тим більша за обсягом та різноманітніша за змістом інформація необхідна для його підготовки та прийняття);

від кількості та характеру керованих, регульованих параметрів;

від кількості варіантів можливого стану та поводження керованого об'єкту;

від величини та різноманітності внутрішніх і зовнішніх впливів на керовану систему;

від кількості і якості показників, що характеризують результати функціонування даної системи.

Інформаційні технології, які керують інформаційним простором підприємства, становлять систему, що складається зі спеціально навчених і підготовлених людей і техніко-технологічної бази. Система інформаційного забезпечення становить більш широке поняття. Це насамперед система взаємодії людини, машини та мережі.

Тобто, з одного боку, людина – користувач системи, з іншого боку – сукупність інформаційних потоків та ієрархій, комунікаційної системи щодо збору, переробки та передачі інформації про об'єкт за допомогою інформаційних технологій, а з третьої сторони – це сукупність методів і засобів з розміщення й організації інформації. Інформаційне забезпечення призначене для відображення інформації, що характеризує стан керованого об'єкта, і є основою для прийняття рішень [2].

Інформаційне забезпечення включає сукупність єдиної системи показників: потоків інформації – варіантів організації документообігу; систем класифікації та кодування інформації; уніфіковану систему документації; різні інформаційні файли, що зберігаються в машині та на машинних носіях із різним ступенем організації.

Отже, із зазначеного можна зробити висновок, що на даному етапі забезпечення інформацією є однією з найважливіших функцій аналізу діяльності підприємства та його управління в цілому. Інформаційне забезпечення діяльності впливає на підсумкову звітність та відповідно на хід виконання управлінських рішень. Тому необхідно розвивати інформаційну інфраструктуру підприємства, шукати новітні підходи до інтеграції інформаційних технологій у процеси виробництва, аналізу та управління. Найбільш актуальним є більш широке використання систем інтелектуального аналізу даних. З розвитком нових технологій пошук найбільш раціонального застосування та ефективного впровадження інформаційного забезпечення у діяльності підприємства спонукає до більш глибокого вивчення проблеми.

Наук. керівн. Іванієнко В. В.

Література: 1. Нордстрем К. А. Бизнес в стиле фанк [Текст] / К. А. Нордстрем, Й. Риддерстрале ; Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге. – СПб., 2003. – С. 165. 2. Петрова Ю. Информационные технологии [Текст] / Ю. Петрова // Эксперт. – 2008. – № 39. – С. 34–37. 3. Литвак Б. Г. Разработка управленческого решения : учебник [Текст] / Б. Г. Литвак. – 6-е изд, испр. и доп. – М. : Дело, 2006. – С. 296.

Гусарова О. С.

УДК [005.96:331.101.6]:005.52

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Анотація. Розглянуто теоретико-методологічні основи та питання вдосконалення аналізу ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві. Досліджено основні показники, які характеризують ефективність використання трудових ресурсів, методи вимірювання продуктивності праці та сфери їх застосування.

Аннотация. Рассмотрены теоретико-методологические основы и вопросы совершенствования анализа эффективности использования трудовых ресурсов на предприятии. Исследованы основные показатели, характеризующие эффективность использования трудовых ресурсов, методы измерения производительности труда и области их применения.

Annotation. The theoretical and methodological basis and the issues of improving the analysis of effectiveness of labour resources at an enterprise are considered. The main indicators of the efficiency of labour, productivity measurement methods and their applications are studied.

Ключові слова: трудові ресурси, робоча сила, ефективність, продуктивність праці, результативність.

У сучасних умовах господарювання особливої актуальності набуває питання ефективності використання трудових ресурсів. Достатня забезпеченість підприємств потрібними трудовими ресурсами, їхнє раціональне використання, високий рівень продуктивності праці мають велике значення для підвищення ефективності функціонування будь-якого підприємства.

Вчасно отримати інформацію про недоліки у роботі працівників, втрати робочого часу, погіршення продуктивності праці, виявити причини та визначити заходи щодо їх усунення дозволяє система аналізу.

Окрім теоретико-методологічні аспекти ефективності використання трудових ресурсів висвітлені у роботах таких вітчизняних і зарубіжних вчених, як: М. Болюха, М. Горбатка, О. Грішнової, А. Линенко, Н. Шульги, Т. Мельника, А. Амосова, Ю. Куценко, М. Армстронга, М. Спенса та ін.

© Гусарова О. С., 2013

Метою дослідження є розгляд теоретико-методологічних основ аналізу ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві. Виходячи із поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- розглянути етапи аналізу ефективності використання трудових ресурсів;
- дати характеристику показникам ефективності праці;
- розглянути методи вимірювання рівня продуктивності праці;
- висвітлити фактори, які впливають на продуктивність праці.

Ефективність у широкому розумінні – це загальна результативність людської діяльності. Вона відображає співвідношення одержаного корисного результату та обсягу витрачених на це ресурсів. Таким чином, ефективність праці відображає співвідношення обсягу вироблених матеріальних або нематеріальних благ та кількості затраченої на це праці. Тобто, зростання ефективності праці означає збільшення обсягу вироблених благ при тих самих або менших витратах праці.

Основними показниками, які характеризують ефективність використання трудових ресурсів є дані про чисельність персоналу різних категорій і професій, його кваліфікацію й освітній рівень, про витрати робочого часу, кількість виробленої продукції чи виконаних робіт, а також дані про рух особового складу підприємства.

Відповідно до напрацьованих у науковій літературі методик аналізу ефективності використання трудових ресурсів аналіз здійснюється на основі реалізації ряду етапів. Етапи аналізу стану та ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві включають:

- аналіз чисельності, складу та руху робочої сили;
- аналіз використання фонду робочого часу;
- аналіз продуктивності праці;
- визначення резервів підвищення ефективності використання трудових ресурсів [1].

Аналіз впливу трудових факторів на господарську діяльність будь-якого підприємства починається з вивчення забезпеченості підприємства працівниками за кількістю, структурою, кваліфікацією і культурно-освітнім рівнем та характеристики руху робочої сили. Метою такого аналізу є виявлення внутрішніх резервів економії робочої сили у зв'язку з більш раціональним розміщенням працюючих, їхнім завантаженням і використанням відповідно до отриманої професії, спеціальності і кваліфікації.

Аналіз чисельності персоналу проводиться в цілому і за кожною категорією окремо, оскільки роль і значення окремих категорій персоналу у виробничій діяльності підприємства різні. Аналізуючи чисельність працівників визначають абсолютну і відносну забезпеченість підприємства робочими кадрами, а також вплив зміни чисельності робітників на виконання виробничої програми. Абсолютна забезпеченість підприємства робочою силою визначається при порівнянні фактичної чисельності робітників з їх чисельністю, передбаченою планом. Відносне відхилення чисельності робітників виявляється зіставленням фактичної їх чисельності з плановою, скоригованою на відсоток приросту продукції за рахунок зміни чисельності робітників. Цей відсоток вираховується відношенням вартості продукції, одержаної за рахунок зміни чисельності робітників, до запланованого обсягу виробництва. Скорочення працівників основної діяльності (зокрема робітників) за умов досягнення запланованого обсягу виробництва продукції розглядається як позитивний чинник. Позитивним є зменшення кількості керівного персоналу, якщо це, звичайно, не призводить до погіршення стану організації виробництва та трудової дисципліни, затримки освоєння нових технологій, автоматизації цехів тощо [2].

Структура кадрів вивчається шляхом зіставлення фактичної і планової питомої ваги чисельності кожної категорії працівників у загальній чисельності персоналу. При цьому визначають причини зміни структури кадрів, вивчають тенденції цього процесу на передових підприємствах, а також нормативні документи, на підставі чого розробляються відповідні заходи щодо раціоналізації структури кадрів. Необхідно пам'ятати, що для високопродуктивної праці підприємство має бути забезпечене робітниками відповідної кваліфікації. З метою аналізу відповідності кваліфікації робітників складності робіт порівнюють середні тарифні розряди робіт і робітників.

Аналіз використання робітників за кваліфікацією базується на зіставленні складності виконуваних за нарядами робіт із розрядом робітників. При цьому визначають середній плановий і фактичний тарифний коефіцієнт та роблять висновок про те, чи відповідає кваліфікація робітника складності виконуваних робіт.

При аналізі забезпеченості підприємства робочою силою важливим є вивчення руху робочої сили. З цією метою розраховують коефіцієнти обороту по прийому, вибуттю кадрів та коефіцієнт плинності кадрів.

На другому етапі аналізу вивчається повнота використання трудових ресурсів, яку можна оцінити за кількістю відпрацьованих за звітний період днів і годин одним робітником, а також за інтенсивністю використання робочого часу. Під час аналізу необхідно визначити відхилення фактичних показників від планових або від аналогічних показників минулих періодів і встановити конкретні причини можливих відхилень. Такий аналіз необхідно проводити щодо кожної категорії працівників, кожного підрозділу та щодо підприємства в цілому за звітний період і в динаміці.

Величина фонду робочого часу залежить від чисельності робітників, кількості відпрацьованих одним робітником днів у середньому за звітний період і середньої тривалості робочого дня. Вплив названих чинників на зміну фонду робочого часу визначають одним із методів елімінування. Вивчення конкретних причин втрат робочого часу дають можливість вжити необхідних заходів для їх усунення.

Причинами втрат робочого часу можуть бути як явні втрати, а саме: прогули, невиходи через хворобу та з дозволу адміністрації, простої через несправності обладнання та перебої у поставці тощо, так і приховані втрати, пов'язані з виробництвом продукції, відсутністю нормальних умов праці.

Додатково доцільно проаналізувати причини цілодобових та внутрішньозмінних втрат робочого часу. Для цього складають баланс робочого часу. Цілодобові втрати аналізують за кожним видом окремо. Особливу увагу при цьому слід приділити дослідженню причин втрат, що залежать від підприємства. Окремо аналізуються зовнішні причини. Внутрішньозмінні втрати доцільно вивчати шляхом спеціальних досліджень, наприклад вибіркового, моментного, фотографій робочого дня, хронометражу тощо. Особливу увагу слід звернути на організаційно-технічні причини – відсутність сировини, роботи, інструментів, електроенергії, час непродуктивної праці – виправлення браку, пошук майстра (налагоджувальника), запізнення робітників, сторонні розмови тощо. Зниження втрат робочого часу та нераціонального його витрачання приводить до зростання продуктивності праці без додаткових заходів та витрат, що зрештою приводить до збільшення обсягів виробництва, і як наслідок, до поліпшення фінансового стану підприємства.

Центральною ланкою оцінки ефективності використання трудових ресурсів є аналіз продуктивності праці, який включає вивчення її рівня, динаміку та загальну оцінку виконання планових завдань.

Продуктивність праці є основним показником інтенсифікації й ефективності виробництва. Від її рівня і динаміки залежать тією чи іншою мірою всі основні показники роботи підприємства: обсяг виробництва продукції, чисельність працівників, фонд заробітної плати, зниження собівартості продукції, розмір прибутку, рівень рентабельності та ін. Продуктивність праці – це показник ефективності, результативності праці, що характеризується співвідношенням обсягу продукції, робіт чи послуг, з одного боку, та кількістю праці, витраченої на виробництво цього обсягу – з іншого. Продуктивність праці може розраховуватися на одиницю робочого часу (середньорічний, середньоденний та середньогодинний виробіток одним працюючим), чи на одного працюючого [3].

Розрізняють три методи вимірювання продуктивності праці: натуральний, трудовий та вартісний. При розрахунку продуктивності праці важливо правильно вибрати систему вимірників враховуючи можливість використання натуральних, трудових та вартісних вимірників при випуску продукції [4]:

при використанні натурального методу у ході розрахунків застосовуються натуральні одиниці виміру (штуки, тонни, метри тощо). На практиці цей метод має обмежене застосування. Його, як правило, використовують на підприємствах, які виробляють однорідну продукцію. Якщо підприємство (цех, дільниця, бригада) випускає продукцію, котра має одне й те саме призначення, проте відрізняється за якоюсь однією ознакою, виробіток можна розраховувати за допомогою умовно-натуральних одиниць. Необхідно також враховувати, що за даного методу не можна усувати зміни обсягу незавершеного виробництва, яке в деяких галузях має велику частку у загальному обсязі продукції, наприклад, у будівництві, суднобудівництві та ін.;

трудоий метод найчастіше використовується на робочих місцях, у бригадах, на виробничих дільницях і в цехах, де обсяг виробленої продукції або виконаних робіт визначається в нормах-годинах. За науково обґрунтованих і на певний період незмінних норм цей метод достатньо точно характеризує зміни продуктивності праці. Проте він має обмежене застосування, оскільки базується на використанні незмінних норм, що суперечить необхідності перегляду норм у міру здійснення організаційно-технічних заходів, також відсутні науково обґрунтовані нормативи праці на окремі види робіт або трудові функції;

вартісний метод ґрунтується на використанні вартісних показників (грн, тис. грн, млн грн) обсягу продукції. Перевага даного методу полягає у можливості порівняння продуктивності праці при виробництві різномірної продукції. Це зумовлює його широке застосування на підприємствах.

Завершальним етапом аналізу використання трудових ресурсів є підрахунок виявлених резервів підвищення ефективності та розробка заходів щодо їх використання. Серед резервів ефективності трудових ресурсів доцільно виділити екстенсивні (ліквідацію понадпланових втрат робочого часу, усунення браку та відхилень від нормальних умов праці) та інтенсивні (забезпечення виконання норм виробітку усіма робітниками-відрядниками та здійснення нереалізованих організаційно-технічних заходів).

Для виявлення внутрішніх резервів можна застосовувати комп'ютерні технології, які забезпечують швидке отримання відповідної інформації. При цьому результатна інформація може подаватися у вигляді даних про невикористані резерви та способи їх мобілізації або у вигляді даних про недоліки в роботі і відповідних винуватців. За допомогою обчислювальної техніки керівники різних рівнів можуть здійснювати власний оперативний аналіз, вести реєстрацію найважливіших процесів, операцій та розрахунків, планувати відповідні заходи щодо покращення трудових показників.

Отже, оцінка використання трудових ресурсів дозволяє виявити недоліки у роботі, їх причини та внутрішні резерви економії трудовитрат і підвищення ефективності використання кадрів завдяки їх раціональному розміщенню, повнішого завантаження і використання відповідно з набутою професією, спеціальністю і кваліфікацією. Складовими аналізу використання трудових ресурсів виступають чисельність працівників, рівень забезпеченості ними підприємства, їх склад і структура, показники руху робочої сили, продуктивності праці, використання робочого часу тощо. Система трудових показників дає можливість поєднати та пов'язати окремі показники між собою, а їх аналіз дозволяє оцінити вплив кожного окремого й усієї сукупності показників на загальну результатив-

ність праці. Слід підкреслити, що аналіз ефективності використання трудових ресурсів повинен ґрунтуватися на існуючих законодавчій та нормативно-правовій, обліковій інформаційних базах, бухгалтерській та статистичній звітностях, даних первинної документації та ін.

Наук. керієн. Іванієнко В. В.

Література: 1. Шульга Н. В. Облік і аудит розрахунків з оплати праці та аналіз ефективності використання трудових ресурсів : атореф. дис... к.е.н.: 08.00.09 / Н. В. Шульга ; КНЕУ. – К., 2008. – 24 с. 2. Линенко А. В. Сутність й аналіз трудового потенціалу підприємства за показниками ефективності його використання [Текст] / А. В. Линенко, О. Л. Шевченко // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2008. – № 4. – С. 111–116. 3. Кудінова А. Аналіз продуктивності праці [Текст] / А. Кудінова, Д. Верба // Справочник економіста. – 2009. – № 6. – С. 79–88. 4. Мельник Т. Г. Ефективність праці: методи вимірювання продуктивності праці та її оплати / Т. Г. Мельник // Теоретичні та прикладні питання економіки : збірник наукових праць. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет". – 2009. – Вип. 7. – С. 291–296.

УДК 657.62

Сучкова К. М.

Студент 4 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено методичні аспекти аналізу фінансового стану підприємств України, вплив відсутності єдиної методики проведення аналізу фінансового стану підприємства на ефективність його діяльності. Виявлено напрями покращення аналізу фінансового стану підприємства.

Аннотация. Исследованы методические аспекты анализа финансового состояния предприятий Украины, влияние отсутствия единой методики проведения анализа финансового состояния на эффективность его деятельности. Выявлены направления улучшения анализа финансового состояния предприятия.

Annotation. Methodological aspects of the analysis of the financial condition of the enterprises of Ukraine, the impact of the lack of a unified methodology for the analysis of the financial condition of the effectiveness of its activities were investigated. Areas for improvement of the analysis of the financial condition of the company were identified.

Ключові слова: підприємство, фінансовий стан підприємства, фінансова стійкість, фінансовий результат, методика аналізу фінансового стану, показники фінансового стану, методичні основи, концептуальні засади.

Головною умовою забезпечення неперервності функціонування підприємства є організоване, своєчасне, якісне та ефективне управління, що становить сукупність взаємопов'язаних послідовно здійснюваних функцій. Виникнення кризових явищ на підприємстві значною мірою пов'язано з недостатньою увагою керівників підприємств до аналітичної роботи, яка є опосередкованим захистом підприємства від виникнення кризи платоспроможності. З метою отримання кваліфікованої оцінки господарської діяльності власники та керівники підприємств дедалі частіше звертаються до аналітичних розрахунків, зокрема до фінансового аналізу, проведення якого дозволяє одержати висновки про достатність платіжних засобів, співвідношення власних та залучених коштів, швидкість обороту капіталу й причини його зміни, обсяг фінансування певного виду діяльності тощо. Тому головним завданням сучасної системи управління є розробка ефективної методології оцінки господарської діяльності, яка за відсутності детального аналізу може мати негативні тенденції.

Загальні підходи до проведення аналізу фінансового стану підприємства висвітлено у працях як вітчизняних, так і зарубіжних вчених та науковців, зокрема: Бутинця Ф. Ф., Мниха Є. В., Ляхтіонової Л. А., Поддєрьогіна А. М., Тарасенка Н. В., Петряєвої З. Ф., Хмеленко Г. Г., Баканова М. І., Балабанова І. Т., Л. Бернстайна, Ковальова В. В., Метьюса М. Р., Д. Міддлтона, В. М. Родіонової, Савицької Г. В., Д. Стоуна, Е. Хелферта, Шеремета А. Д. та ін. Проте у зв'язку з трансформаційними процесами в Україні, направленими на досягнення міжнародних стандартів економічної діяль-

ності, існує необхідність розробки єдиної методики фінансового аналізу з метою адаптації до вітчизняних умов господарювання.

Мета дослідження – виявлення проблем, які виникають при виборі методики аналізу фінансового стану підприємства та шляхів їх вирішення.

Завдання дослідження – висвітлення існуючих методичних основ проведення аналізу фінансового стану та надання пропозицій щодо їх вдосконалення з метою розробки єдиної методики через доповнення системи показників та стандартизації їх розрахунку.

Об'єкт дослідження – аналіз фінансового стану підприємств.

Предмет дослідження – методика проведення аналізу фінансового стану підприємств України. Існує безліч визначень такого поняття, як "фінансовий стан", сформульованих вітчизняними та зарубіжними вченими та авторами.

Слід зазначити, що визначення поняття "фінансовий стан" закріплене в законодавстві України. За визначенням Фонду державного майна України, "фінансовий аналіз діяльності підприємства – комплексне вивчення фінансового стану підприємства з метою оцінки досягнутих фінансових результатів, що проводиться за допомогою методів фінансового аналізу за даними бухгалтерської (фінансової) звітності" [1, ст. 1].

Також поняття фінансового стану включає в себе велику кількість характеристик ефективності діяльності підприємства. Згідно з Методикою Фонду державного майна України, "фінансовий стан – це сукупність показників, що відображають наявність, розміщення та використання ресурсів підприємства, реальні й потенційні фінансові можливості підприємства" [1, ст. 1].

Що стосується досвіду зарубіжних країн, то там поняття "фінансовий стан" ототожнюється з поняттями "фінансове положення", "фінансова стійкість" та "фінансовий результат". Тобто в зарубіжних країнах поняття фінансового стану не оцінюється, а аналізується загалом діяльність підприємства. При цьому акцент робиться на здатності підприємства забезпечувати власну платоспроможність, покривати свої зобов'язання та витрати діяльності, створювати новий продукт із вже існуючих ресурсів та отримувати від цього дохід. Це є характерною відмінністю від вітчизняних підприємств, адже більшість підприємств України здійснюють аналіз фінансового стану з метою оцінки фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності. Лише незначна кількість підприємств за його допомогою оцінюють перспективи розвитку підприємства в майбутньому.

За традиційною практикою аналізу фінансового стану підприємства в Україні виділяють такі загальні методи, якими може скористатися фінансовий аналітик: горизонтальний аналіз, вертикальний (структурний) аналіз, трендовий аналіз, аналіз відносних показників (коефіцієнтів), порівняльний та факторний аналіз.

У практиці вітчизняних вчених [2 – 3] досить широко застосовуються горизонтальний, вертикальний, факторний, порівняльний та коефіцієнтний аналіз. При цьому аналіз проводиться як за абсолютними, так і за відносними показниками.

У зарубіжній же практиці [4] аналіз фінансового стану проводиться здебільшого шляхом коефіцієнтного аналізу за окремими напрямками, що дозволяє аналізувати різні підприємства, незважаючи на масштаби їх діяльності, визначаючи ефективність та прибутковість діяльності. Слід зазначити, що здебільшого проводяться порівняльний аналіз, що дозволяє співвіднести дані підприємства з встановленими нормативами та подібними показниками підприємств-конкурентів, трендовий аналіз, який включає у себе вертикальний аналіз, горизонтальний аналіз відносних показників.

Слід відмітити, що в ході аналізу фінансового стану підприємства можуть використовуватися найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу, їхня кількість і широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку. Але це не свідчить про те, що не повинно існувати єдиної методики проведення аналізу фінансового стану підприємств. Адже для забезпечення отримання повного й співставного висновку про стан досліджуваного підприємства має бути розроблена та затверджена єдина методика [5].

Відповідно, слід зазначити, що більшість вчених, зокрема, Кожанова Є. П., Лахтіонова Л. А., Мних Є. В., Тарасенко Н. В. та інші [4; 6 – 8], основними етапами оцінки фінансового стану підприємства виділяють аналіз структури та динаміки активу й пасиву балансу, ліквідності й платоспроможності, руху грошових коштів, фінансової стійкості, ділової активності, ймовірності банкрутства підприємства. Але проведення аналізу фінансового стану підприємства за різними авторами не дає змогу об'єктивно визначити ступінь стійкості фінансового стану підприємства, рівня його платоспроможності та ліквідності. Адже, навіть маючи ідентичні етапи проведення аналізу фінансового стану підприємства, існують розбіжності в назвах показників, розрахованих за одним алгоритмом, та однакові назви індикаторів, які обчислюються різними способами. Також існує проблема значного коливання нормативних значень фінансових коефіцієнтів.

Усе це вказує на необхідність доробки та вдосконалення методики фінансового аналізу в Україні. А також свідчить про необхідність переймання зарубіжного досвіду стосовно розробки інтегральної методики оцінки фінансового стану, але вже з урахуванням особливостей вітчизняної економіки.

Таким чином, спостерігається певна відмінність у переліку показників фінансового стану підприємства та методах розрахунку подібних показників. До переваг зарубіжних методик можна віднести їх конкретність і визначеність у кількісному складі показників та інтерпретації їх результатів, спрощеність таких методик аналізу й оцінки фінансового стану підприємств.

Вітчизняні методики аналізу фінансового стану навпаки характеризуються значною відмінністю серед різних авторів у наборі показників для аналізу того чи іншого напрямку та різноманітністю

їх комбінацією. Таким чином, вітчизняна методика потребує зменшення кількості показників, що аналізуються. При цьому необхідно віддавати перевагу розрахунку тих показників, які мають найбільшу змістовність та необхідність для аналітика.

Напрямом подальших досліджень є розробка єдиної інтегральної методики аналізу фінансового стану, яка б орієнтувалася на ринкові умови, державну політику й систему вітчизняного обліку та аудиту.

Наук. керівн. Хмеленко Г. Г.

Література: 1. Про затвердження Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації : Наказ Міністерства фінансів України та Фонду державного майна України від 14.02.2006 р. № 170 // Офіційний вісник України від 12.04.2006 р. – 2006. – № 13. – Ст. 1. – С. 366. 2. Давиденко Н. М. Методологічне забезпечення проведення аналізу фінансового стану підприємств / Н. М. Давиденко // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2003. – № 4(26). – С. 92–98. 3. Івахненко В. М. Економічний аналіз : [навч.-метод. посібн. для самост. вивч. дисц.] / В. М. Івахненко, М. І. Горбатюк, В. С. Львовичкін. – К. : КНЕУ, 2006. – 176 с. 4. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : [монографія] / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с. 5. Черниш С. С. Проблеми застосування методик аналізу фінансового стану на вітчизняних підприємствах / С. С. Черниш // Всеукраїнський науково-виробничий журнал. Інноваційна економіка. – 2012. – № 5 – С. 142–145. 6. Кожанова Є. П. Економічний аналіз : [навч. посібн. для самостійного вивчення дисципліни] / Є. П. Кожанова, І. П. Отенко. – Х. : ВД "ІН-ЖЕК", 2003. – 208 с. 7. Мних Є. В. Економічний аналіз : [підручник] / Є. В. Мних. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с. 8. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз : [навч. посібн.] / Н. В. Тарасенко. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Львів : Новий світ-2000. – 2004. – 344 с.

УДК 657.62:001.8

Хмелєва Н. А.

Студент 3 курсу
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ПРИНЦИП НАУКОВОСТІ ТА ОПЕРАТИВНОСТІ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Анотація. Розглянуто сутність та теоретико-методологічні основи реалізації принципів економічного аналізу, застосування яких в економічних дослідженнях забезпечує науковість результату досліджень, оперативність надання інформації в системі управління. Розкрито епистемологію економічних досліджень аналітичними інструментами.

Аннотация. Рассмотрены сущность и теоретико-методологические основы реализации принципов экономического анализа, применение которых в экономических исследованиях обеспечивает научность результатов исследований, оперативность предоставления информации в системе управления. Раскрыта эпистемология экономических исследований аналитическими инструментами.

Annotation. The essence and the theoretical and methodological basis of the principles of economic analysis are studied. Application of these principles in economic research provides scientific research results, the efficiency of information support in the management system. Epistemology of economic research by means of analytical tools is revealed.

Ключові слова: аналіз, принцип, науковість, оперативність, сутність, пізнання, методи, система, елементи, явище, предмет, фактори, спостереження, взаємодія, поєднання.

Використання принципів економічного аналізу для вдосконалення методик аналітичного дослідження й отримання достовірних даних про ефективність діяльності підприємства дозволяє забезпечити найвищий ступінь їх науковості. Правильне використання принципів економічного аналізу дає можливість уникнути ймовірних майбутніх невдалих результатів господарської діяльності, раціонально влаштувати своє власне виробництво й тим самим збільшити ймовірність вигоди для себе.

Дослідженню теоретичних проблем економічного аналізу, практичних аспектів його використання присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: Сіменко І. В., Волкова О. Н., Романова А. Н., Баканова М. І., Івахненка В. М., Каракоза І. І., Ковальова В. В., Мниха Є. В., Савицької Г. В., Савчука В. К., Чумаченка М. Г., Шеремета А. Д. та ін.

Вивчення всього навколо відбувається за допомогою аналізу. Аналіз – розчленування явищ на складові частини або елементи для вивчення їх як частин цілого. Цей прийом допомагає зазирнути всередину досліджуваного предмета чи явища – визначити його внутрішню сутність і роль кожного етапу у випадковому порядку.

Синтез виявляє зв'язки та залежності між окремими частинами досліджуваного предмета.

Під аналізом, у широкому сенсі слова, розуміється засіб пізнання предметів і явищ навколишнього середовища, заснований на розчленовуванні по складових частинах та застосуванні їх у всьому різноманітті зв'язків і залежностей.

Принципи економічного аналізу регулюють процедурний бік його методології та методики, є необхідною умовою проведення аналітичних досліджень, гарантом досягнення поставлених цілей і вирішення конкретних завдань. А тому проблеми однозначності щодо класифікації принципів, єдності та обґрунтованості й надалі залишаються актуальними на сучасному етапі.

Принцип (від лат. *principium*) за загальноприйнятим визначенням означає початковий пункт, першооснову, першочергове, основоположне теоретичне знання, що не є ні доказовим, ні таким, що вимагає доказу. Принцип виступає вихідним положенням будь-якої теорії, вчення, науки [1].

Економічний аналіз базується на таких принципах: державний підхід, науковість, об'єктивність, системність та комплексність, оперативність, дієвість, періодичність, достовірність, ефективність [2].

Згідно з принципом науковості дослідження повинні базуватися на положенні діалектики розвитку та пізнання, економічних законів, на результатах сучасних досліджень в економічній сфері [3].

Принцип науковості передбачає глибоке пізнання об'єктивної реальності функціонування економічної системи, впливу об'єктивних факторів її зміни та розвитку, застосування наукової методики й організації аналітичних досліджень. Рівень науковості методики досягається розвитком методології аналізу та застосуванням його сучасних організаційних систем, новітніх досягнень у теорії та методиці економічних досліджень. Значний прогрес забезпечив широке застосування в економічному аналізі економіко-математичних методів і моделей та комп'ютерної технології обробки економічної інформації.

Гносеологія визначає сутність, необхідність та послідовність економічного аналізу. Мислення як творчий процес охоплює поняття, судження, умовиводи. Початковим моментом аналізу є споглядання, спостереження фактів. Збір фактів служить базою для абстрактного наукового узагальнення. На стадії абстрактних узагальнень можлива багатоваріантність теоретичних суджень і умовиводів. Абстрактне мислення, засноване на об'єктивних даних, що пройшли логічну обробку первинного матеріалу, розкриває глибинний сенс досліджуваних явищ, виявляє певні закономірності в їхньому розвитку. Це дозволяє перейти до узагальнених висновків, конструювання відповідних практичних пропозицій, спрямованих на подальше вдосконалення практики.

Діалектика визначає принципи економічного аналізу: динамічність економічних явищ, розкриття діалектичних протиріч розвитку, визначення рушійних сил і об'єктивних законів розвитку, наявність взаємообумовлюючих зв'язків та причинно-наслідкових відносин між ними, перехід кількості в якість і якості в нову кількість.

Економічна теорія вивчає економічні закони, механізм їх дії, створює теоретичну основу для розвитку всіх економічних дисциплін. При проведенні аналітичних досліджень необхідно враховувати дії цих законів.

Базис, яким є економічна теорія, озброює аналітиків відповідною системою економічних показників і понять, таких, як ціна, прибуток, витрати, собівартість та ін. Знаючи економічну сутність, можна кількісно виразити ці показники і провести їх вивчення, встановити відхилення, тенденції змін, відповідність вимогам ринку, відслідкувати можливі диспропорції та визначити способи їх подолання.

Принцип оперативності визначається значенням своєчасної інформації та необхідністю її аналізу для прийняття відповідних управлінських рішень [3]. Графік виконання аналітичних робіт має передбачати найстисліші терміни, бо чим оперативніший аналіз, тим ефективніше використовують його результати в управлінні виробництвом.

Своєчасна та доречна інформація дає можливість оперативно оцінити минулі, теперішні чи майбутні події та вжити необхідних заходів для виправлення ситуації або її поліпшення. Дані аналізу мають не просто констатувати факти минулих подій та давати їм оцінку, а, насамперед, служити інформацією для прогнозування господарських подій, майбутнього фінансового стану підприємства, його фінансових результатів.

Дотримання принципу оперативності дає можливість уникнути небажаних, нерациональних або непродуктивних витрат. Сутність полягає у своєчасному вивченні відхилень від виробничого завдання для негайного усунення недоліків і причин, які заважають безперервному та ефективному функціонуванню підприємства. Основним інструментом, який забезпечує ефективне здійснення принципу оперативності, є комп'ютеризовані аналітичні системи.

Велике значення для дотримання принципу оперативності мають терміни виявлення відхилень та прийняття необхідних управлінських рішень. Чим раніше надходить повідомлення про відхилення, тим скоріше можна припинити перевитрату ресурсів. Для цього користуються сигнальними документами, які або дають дозвіл на такі відхилення перед початком роботи, або повідомляють про них після закінчення операції. У місцях виробництва для оперативного аналізу витрат на основі сигнальних документів складають відомість відхилень від норм, де зазначають причини й винуватців відхилень.

Основна проблема принципів економічного аналізу полягає в їх поєднанні. Незважаючи на те, що сутність принципів досить різна, ефективність їх використання може бути досягнута тільки у випад-

ку їх взаємодії. Суттєвою вимогою сьогодення є необхідність підсилення використання принципів оперативності та науковості для підвищення економічного аналізу. Саме використання цих принципів дасть можливість в оперативному та обґрунтованому порядку забезпечувати керівників кожної ланки управління та безпосередньо працівників певного структурного підрозділу інформацією, що дозволить приймати ефективні управлінські рішення з недопущення відхилень від запланованих показників, активно втручатися в ритм виробничих показників і мінливих господарських ситуацій.

Наук. керієн. Іванієнко В. В.

Література: 1. Сіменко І. Принципи економічного аналізу / І. Сіменко // Економічний аналіз. – 2008. – № 2(18). – С. 227. 2. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : учебник / Г. В. Савицкая. – 5-е изд., пер. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 348 с. 3. Ковалев В. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия : [учебник] / В. В. Ковалев, О. Н. Волкова. – М. : ТК "Велби" ; Проспект, 2006. – 424 с.

УДК 65.012.1

Орищенко Ю. Е.

Студент 4 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

ВЗАИМОСВЯЗЬ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА С ДРУГИМИ ОТРАСЛЯМИ ЗНАНИЙ

Аннотация. Рассмотрены отрасли знаний, которые обеспечивают экономический анализ, а также науки, базирующиеся на его научных достижениях. Обоснована необходимость использования в аналитических исследованиях достижений других дисциплин.

Анотация. Розглянуто галузі знань, які забезпечують економічний аналіз, а також науки, що базуються на його наукових досягненнях. Обґрунтовано необхідність використання в аналітичних дослідженнях досягнень інших дисциплін.

Annotation. Fields of knowledge that provide economic analysis as well as sciences based on achievements of that are considered. The necessity for using achievements of other disciplines in analytical research is proved.

Ключевые слова: экономическая теория, объект, предмет, формы взаимосвязи.

Економічний аналіз – спеціальна галузь знань, становлення якої як науки обумовлювалось об'єктивними вимогами та умовами, властивими появленню будь-якої нової галузі наукових знань. Особливістю цієї галузі знань є процес пізнання на основі інформаційного зображення явищ та процесів господарської практики. Чим детальніше та точніше інформаційна модель економічної системи будь-якого рівня, тим краще можливості формування вагомих пропозицій для її удосконалення.

Визначення місця економічного аналізу в системі інших наук дуже важливо для встановлення його предмету, змісту та перспектив розвитку, що і визначає актуальність даного дослідження.

Оскільки економічний аналіз комплексно, системно використовує дані цілої низки галузей знань, необхідно чітко визначати такі науки. Це і є метою дослідження.

Немало дослідників у сфері економічного аналізу в своїх публікаціях звертають увагу на питання взаємозв'язку економічного аналізу з іншими галузями знань, а саме: Савицкая Г. В., Муравьев А. И., Кожанова Е. Ф., Дембинский Н. В., Баканов М. И.

Економічний аналіз є проміжним ланкою між отриманням економічної інформації та прийняттям управлінських рішень. Таким чином, можна виділяти галузі знань, які забезпечують інформацією аналітичні дослідження, а також науки, які базуються на досягненнях економічного аналізу. До перших належать теорія пізнання (гносеологія) та економічна теорія (політекономія), філософія, математика, інформаційні технології, статистика. Наступних, поточних та перспективних аналітичних розробок потребують маркетинг, менеджмент, планування, бухгалтерський облік.

Шадрин Г. В. определяет гносеологию как науку, которая изучает возможности и закономерности познания, исследует этапы и формы самого познавательного процесса, а связь политэкономии (экономической теории) и экономического анализа основывается на том, что базой этих наук являются гносеология и диалектика [1]. Гальчина О. Н. считает, что экономический анализ, как и любая наука, связан с философией, так как именно философия выработала методологические основы научного познания [2]. Шеремет А. Д. видит связь анализа с политэкономией в двух аспектах: во-первых, как результат структуры научного знания: "Экономический анализ основывается на теории познания и диалектике. На эти же основы опирается и политическая экономия, что выражает почти органическую связь анализа и политэкономии". Во-вторых, как продолжение политической экономии на микроуровне [3].

Интегрированность наук состоит в их взаимной информационной и методической взаимосвязи предмета, объектов и методов исследования, достаточно интегрированной в системе экономических наук, что позволяет выделить элементы экономического анализа.

Как уже было сказано ранее, экономический анализ является промежуточным звеном между получением экономической информации и принятием управленческих решений. В ходе развития науки управления из нее выделяется управление предприятием, из системы народно-хозяйственного планирования выделяется планирование деятельности хозяйствующих субъектов путем составления бизнес-планов. Наука об анализе тесно связана с практикой хозяйствования. По классификации экономических наук, предложенной академиком Островитяновым К. В., анализ хозяйственной деятельности относится к специальным экономическим наукам, которые развивают и конкретизируют общие теоретические положения политической экономии.

Место экономического анализа в системе экономической науки можно определить в рамках условной схемы [3] (рисунок).

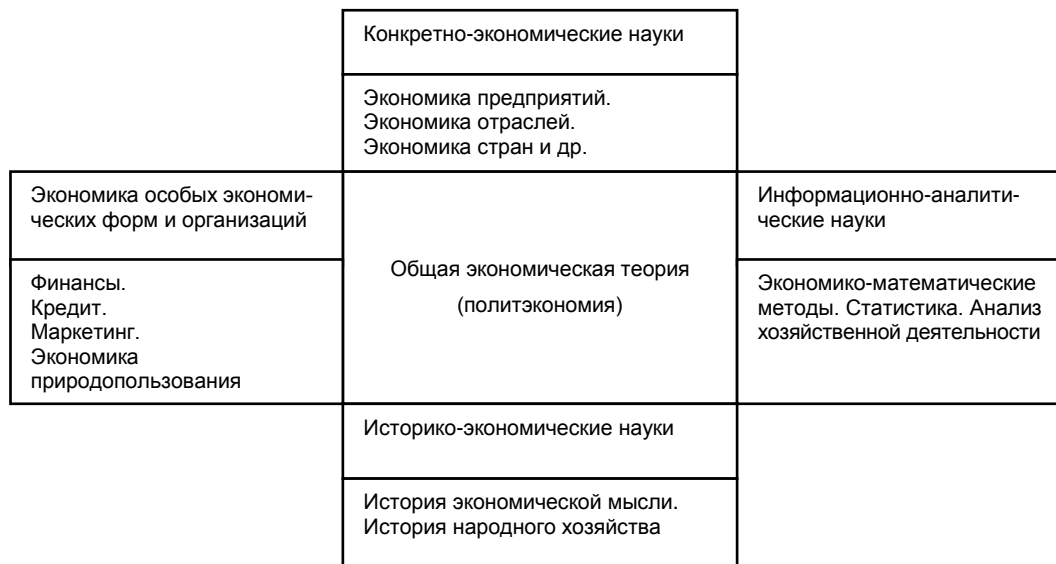

Рис. **Взаимосвязь экономических наук**

В приведенной схеме следовало бы включить в блок информационно-аналитических наук и такие дисциплины, как бухгалтерский учет и аудит [3].

Теоретической и методологической основой экономического анализа является экономическая теория. Четкое, однозначное, содержательное толкование положений и категорий экономической теории является предпосылкой становления науки экономического анализа.

Теснее всего экономический анализ связан с бухгалтерским учетом, который является для него главной информационной базой (до 70 % всей экономической информации для анализа получают в системе бухгалтерского учета). Использование данных бухгалтерского учета добавляет аналитическим выводам документальную обоснованность. Вместе с тем требования анализа учитываются при разработке системы показателей, подлежащих учету, форм отчетности и первичных документов.

Между экономическим анализом и бухгалтерским учетом существует и обратная связь. Анализ способствует совершенствованию бухгалтерского учета путем повышения его аналитичности. Требования анализа учитываются при обосновании объекта учета, планируемых показателей, формировании плана счетов, первичных документов и форм отчетности, а также при автоматизации бухгалтерского учета.

Теснота связи экономического анализа и статистики выражается, во-первых, в том, что статистический учет и отчетность служат для анализа, как и бухгалтерский учет, необходимой информационной базой; во-вторых, в том, что статистическая наука, проблемно разрабатывающая методы группировок, индексов, корреляции, регрессии и другое, существенно пополняет арсенал аналитических способов и приемов.

Все управленческие решения должны быть обоснованными, мотивированными, оптимальными. Выбор наилучшего варианта осуществляется посредством экономико-математического моделирования и системного анализа. Принятию решений должно предшествовать проведение экономического анализа различных управленческих вариантов.

Разработка маркетинговых программ и их реализация связаны с соответствующими экономическими расчетами. Разработка маркетинговых программ и контроль за их выполнением предполагают анализ по следующим направлениям: анализ влияния на экономику предприятия внешней и внутренней среды, анализ конъюнктуры, анализ покупателей и потребителей, анализ конкурентов, анализ рыночных цен и формирования собственной ценовой политики, анализ конечных финансовых результатов.

Разнообразные проблемы хозяйственной деятельности предприятия стали объектом исследования многих научных дисциплин экономического направления (таблица).

Таблица

Взаимосвязь отдельных проблем исследования экономического анализа с другими науками

Проблемы исследования	Экономическая теория	Бухгалтерский учет	финансы	Маркетинг	Менеджмент	Статистика	Технология	Информатика	Математика	Аудит	Контроль
Анализ финансового состояния предприятия	+	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+
Анализ прибыли и рентабельности	+	+	+	-	-	+	+	+	+	+	+
Анализ производства и реализации продукции	+	+	-	+	-	-	+	+	+	-	+
Анализ использования трудовых ресурсов	+	+	-	-	+	+	-	+	+	-	+
Анализ материальных ресурсов и эффективности их использования	-	+	-	-	-	+	+	+	+	-	+
Анализ расходов на производство и реализацию продукции	+	+	+	+	-	+	+	+	+	+	+
Анализ долгосрочных активов предприятия	-	+	-	-	-	+	-	+	+	+	+

Как видно из таблицы, сложный и многосторонний характер предмета экономического анализа обусловил интегрирование в науку об анализе их деятельности элементов многих наук, не только экономических, но и технических, творчески переработанных этой наукой применительно к своему предмету. В свою очередь, элементы анализа восприняты другими экономическими науками, в которых анализируются отдельные стороны хозяйственной деятельности.

Научн. рук. Хмеленко Г. Г.

Литература: 1. Шадрин Г. В. Теория экономического анализа : учебно-методический комплекс / Г. В. Шадрин. – М. : Изд. центр ЕАОИ, 2010. – 219 с. 2. Гальчина О. Н. Теория экономического анализа : учебн. пособие / О. Н. Гальчина, Т. А. Пожидаева. – М. : Финансы и статистика, 2009. – 237 с. 3. Баканов М. И. Теория экономического анализа : учебник / М. И. Баканов, А. Д. Шеремет. – 4-е изд., доп. и перераб. – М. : Финансы и статистика, 2001. – 416 с. 4. Кожанова С. П. Економічний аналіз : навч. посібн. для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання / С. П. Кожанова, І. П. Отенко. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2005. 5. Бородулин А. Н. Теория экономического анализа : учебн. пособие / А. Н. Бородулин, В. Н. Кузнецов, М. В. Мельник ; под ред. проф. М. В. Мельника. – 1-е изд. – Тверь : ТГТУ, 2005. – 148 с. 6. Муравьев А. И. Теория экономического анализа / А. И. Муравьев. – М. : Финансы и статистика, 2001.

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

ОРГАНИЗАЦИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА НА ПРЕДПРИЯТИИ

Аннотация. Рассмотрены теоретические и методологические аспекты организации экономического анализа в системах бизнеса, требующие рациональной организации аналитической работы, то есть упорядочение, налаживание координации и согласования ее осуществления с целью предупреждения дублирования, а также обоснована необходимость обобщения результатов проведенного анализа.

Анотація. Розглянуто теоретичні та методологічні аспекти організації економічного аналізу в системах бізнесу, що вимагають раціональної організації аналітичної роботи, тобто упорядкування, налагодження координації та погодження її здійснення з метою попередження дублювання, а також обґрунтовано необхідність узагальнення результатів проведеного аналізу.

Annotation. The theoretical and methodological aspects of the organization of economic analysis was studied in business systems requiring a rational organization of business analysis that is, ordering, the establishment of coordination, and harmonization of its implementation in order to avoid duplication. The necessity of generalizing the results of the analysis is substantiated.

Ключевые слова: экономический анализ, организация экономического анализа, управление предприятием, аналитическое исследование, показатели, управленческие решения.

Успешное проведение анализа в значительной степени зависит от его организации, которая призвана наладить, упорядочить, привести в системную норму информационно-методологическое обеспечение. Ведь организация экономического анализа – это система методов и средств, обеспечивающих оптимальное ее функционирование и дальнейшее развитие [1].

Теоретические, методические и практические проблемы организации экономического анализа на предприятии исследованы в научных трудах Бутынца Ф. Ф., Ржаной И. П., Лазаришина И. Д., Инока Е. В., Савицкой Г. В., Чумаченко М. Г. и др.

В современных условиях проблемы организации экономического анализа требуют дальнейшего их исследования. Особенно актуальны эти проблемы на этапе перехода к рыночной экономике Украины, который характеризуется нестабильностью законодательной базы и макроэкономической ситуации. В настоящее время назрела необходимость исследования, обоснования и совершенствования организации анализа, адаптации его к современным условиям функционирования предприятий с учетом факторов риска, которые могут повлиять в конечном итоге на принятие управленческих решений.

Организация экономического анализа включает рассмотрение следующих аспектов:

выделение субъектов и объектов анализа;

выбор организационных форм его проведения в зависимости от организационной структуры управления на предприятии и распределение обязанностей между отдельными работниками, составление программы или плана проведения анализа, информационное и методическое обеспечение анализа;

аналитическая обработка данных, оформление результатов анализа;

обобщения результатов анализа, представления заключений и разработка предложений.

Нужно отметить, что программа проведения анализа на предприятиях зависит от объема аналитического исследования, его глубины и сложности, также обусловлена масштабами предприятия, наличием средств для анализа, уровнем квалификации аналитиков, технической базой и программным обеспечением анализа. Отсюда следует, что составлять программу проведения анализа на предприятии необходимо в соответствии с поставленными перед ним задачами.

Также вопросом организации анализа является выяснение информационного и методического обеспечения. В условиях рыночной экономики качество и количество информации напрямую зависят от ее цены. Чем более сложной является проблема, тем значительнее становится роль

высококачественной информации, необходимой для принятия управленческих решений, направленных на повышение эффективности деятельности [2].

Таким образом, качество анализа зависит от качества информации, необходимой для предыдущих исследований. Кроме того, для осуществления анализа риска необходима широкая информационная база о внутренней и внешней среде. Поэтому отбор конкретных показателей информационной системы анализа необходимо проводить с учетом как внешних, так и внутренних факторов.

В наше время система информационного обеспечения, характеризующая общеэкономическое развитие страны, является основой для анализа и прогнозирования условий внешней среды предприятия при принятии стратегических решений (реального и финансового формирования ресурсов; разработки плановых целевых показателей). Формирование этих показателей базируется на данных органов государственной статистики.

Показатели, отражающие общеэкономическое развитие страны, разделены на две подгруппы. К первой относятся показатели макроэкономического развития: темпы роста валового внутреннего продукта и национального дохода, распределение национального дохода на потребление и сбережение, объем капитальных вложений, индекс инфляции, учетная ставка Национального банка Украины, денежные доходы населения.

Ко второй подгруппе – показатели отраслевого развития, а именно: объем произведенной (реализованной) продукции, его динамика; динамика цен на продукцию отрасли, динамика потребления продукции населением, спрос на продукцию на экспорт, ставка налогообложения прибыли.

В отдельную группу выделены показатели, характеризующие состояние и перспективы сырьевого рынка. К ним можно отнести следующие: объем произведенной продукции, ее реализационную цену. Источником формирования показателей этой группы являются данные статистики.

Следует отметить, что внутренние информационные данные предприятия стали основой планирования производственных, административных, сбытовых расходов при модернизации, обновлении производственного оборудования с учетом изменений, которые произойдут в результате модернизации производства.

Внутренними источниками информации являются данные финансового и управленческого учета, а также данные плано-экономического отдела, в частности журналы, сведения, фактическая себестоимость продукции по годам, годовые отчеты предприятия (основные технико-экономические показатели работы предприятия по годам), отчетность предприятия, представленная в форме № 1 "Баланс", форме № 2 "Отчет о финансовых результатах", форме № 3 "Отчет о движении денежных средств", форме № 4 "Отчет о собственном капитале", форме № 5 "Примечания к годовой финансовой отчетности" [3].

Использование всех необходимых показателей, сформированных из внешних и внутренних источников, позволяет создать на каждом предприятии целенаправленную систему информационного обеспечения анализа, ориентированную как на принятие стратегических решений, так и на эффективное их внедрение.

Современная мировая практика предприятий накопила значительное количество способов и приемов анализа, учитывающих определение денежных потоков, оценку стоимости капитала, оценку эффективности инвестиций, прогнозирование затрат и доходов, анализа рисков. Однако применение определенных способов и приемов анализа требует детального изучения и исследования, знания имеющихся преимуществ и недостатков. Это позволяет выбрать из всей их совокупности те, которые наиболее подходят к конкретному предприятию определенной отрасли.

Следующей организационной составляющей анализа является аналитическая обработка данных. Она требует соответствующего методологического обеспечения, определенного квалификационного уровня работников, которые занимаются анализом, их обеспеченность техническими средствами.

На завершающем этапе анализа необходимо осуществить оформление результатов анализа, их обобщение, предоставление выводов и предложений. Любые результаты аналитического исследования должны быть оформлены в виде документов. Поскольку результаты анализа предназначены для внутривозвратного использования, они могут быть оформлены в виде справки, а для внешних пользователей – в виде заключения. Они должны быть подкреплены аналитическими таблицами, графиками, диаграммами.

Условно справку или вывод можно составить из трех частей: первая – вступительная, включая стоящие перед аналитиком альтернативные предложения, вторая – основная, отражает аналитическое исследование, оформленное в виде таблиц и их объяснений. Здесь обязательно надо показать исходные данные и полученные результаты по следующим направлениям: доходность, критерии оценки их эффективности, риски. Кроме того, по результатам анализа необходимо формировать сводные сравнительные таблицы. К каждой таблице аналитик должен дать объяснения в сжатой, но достаточно информативной форме.

Третья часть содержит выводы проведенного анализа и предложения относительно управленческих решений.

Таким образом, организация анализа должна быть такой, которая бы обеспечивала эффективность всех стадий аналитической работы, учитывала все возможные изменения, которые могут произойти, и способствовала в выборе эффективного, наиболее приоритетного решения, которое бы отвечало целям и стратегиям развития предприятия.

Научн. рук. *Иваниченко В. В.*

Литература: 1. Экономический анализ деятельности промышленных предприятий [Текст] / под ред. С. И. Шкарабан, М. И. Сапачова. – М. : Астон, 1999. – 405 с. 2. Мних Е. В. Экономический анализ [Текст] : учебник / Е. В. Мних. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Финансы и статистика, 2005. – 472 с. 3. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия [Текст] : учебн. пособ. / Г. В. Савицкая. – 7-е изд., перераб. и доп. – Мн. : Новое знание, 2002. – 704 с. 4. Сопко В. В. Организация бухгалтерского учета, экономического контроля и анализа [Текст] / В. В. Сопко, В. П. Завгородний. – М. : Финансы, 2004. – 412 с.

N. Murga

UDC 336.221.4(477)

3rd year student
of Finance Faculty of KhNUE

THE TAX SYSTEM IN UKRAINE AND WAYS OF ITS REFORMING

Annotation. The paper presents the results of the analysis of the positive and negative aspects of the tax system in Ukraine as for 2012 and offers the ways to improve the taxation system. This paper investigates the general principles of the system of taxation of Ukraine.

Анотація. Проаналізовано позитивні та негативні аспекти податкової системи України за 2012 рік. Запропоновано шляхи вирішення проблем оподаткування. Розглянуто загальні принципи системи оподаткування України.

Аннотация. Проанализированы положительные и отрицательные аспекты налоговой системы Украины за 2012 год. Предложены пути решения проблем налогообложения. Рассмотрены общие принципы системы налогообложения Украины.

Keywords: tax system, taxation, income tax, tax reform.

Everyone agrees that our tax system is broken. It is too complex. It interferes with the free market too much, and, worst of all, it doesn't equitably raise the revenue we need to fund programs enacted by the Verkhovna Rada of Ukraine.

The aim of this research paper is to provide the first brief overview of the tax system of Ukraine, to allocate the basic directions of the reform of tax system in Ukraine and to study the main problems that have taken place in the transformation of tax system in Ukraine .

The objectives of this paper are as follows:

- to make the reader aware of the reform of the tax system in Ukraine;
- to study general principles of the system of taxation of Ukraine.

The main research methods of choosing information for the paper are descriptive. There are many economists who worked in the same direction. They are Tropinina V. B., Panscov V. G., Knyazev V. G. and Vasilyeva A. A.

In most countries of the world, taxation is an effective means of state policy with respect to the functioning of society, specifically, redistribution of GDP in the social, age-related, territorial and industrial aspects, allocation of resources and provision of public benefits, encouragement of business, economic and investment activities, motivation for work, maintaining the level of employment and stabilizing market conditions.

A great leap towards the country's economic development was the introduction of a simplified system of taxation for small and medium-sized businesses. The Decree of the President of Ukraine "On the Simplified System of Taxation, Accounting and Reporting for Small Business Entities" issued in 1998 became the starting point in the creation of favorable conditions for business development. The taxation terms are still becoming increasingly simpler. Nowadays, the tax system of Ukraine is far from perfect. It has a number of drawbacks such as: increase of personal income tax; increase of the tax authorities

---

© N. Murga, 2013

powers; lack of no specific tax incentives for foreign investments; no coverage of combined social contributions; numerous discrepancies between the rules, often significant; increase of tax burden anticipated by businesses; short time for adaptation to new tax rules [1].

The attempts to reform the tax system of Ukraine have been made in recent years (e.g. adoption of the Tax Code) but no improvement has been brought. Due to the fact that untangles the knot of tax problems assigned to the people who were tied for over 20 years of independence. The protests of entrepreneurs, the growth of corruption in the regulatory bodies and popular discontent are not the only result of the reforms. Ukraine is a developing country, which always goes its own hard way. So, instead of reducing the burden of the taxation, the taxpayers have actually entered a parallel tax system which is used for optimization. The relatively legitimate schemes were given to reduce the tax burden (for example, registering employees of private businesses). Taxpayers face approximately the average European level of taxation. However, their living standard is for lower. The fact is that 30 to 35 % of the country's economy is in the shadow (according to the Ministry of Economy) [2]. The part of the business is ready and willing to pay legitimate taxes but cannot stand "bribe tax" [1] and, racketeering and state agencies were forced to go into the shadow, thus becoming "a living target for law enforcement" [1].

Therefore the economic development of the country requires reforms. The objectives of the reform focus on the strengthening of the present tax system and widening its base. An ideal tax system should be simplified and effective in its nature. The objectives of the tax reform can be broadly categorized into the following groups:

1. Efficiency: a number of initiatives have been taken to increase the efficiency of the tax system. Individual tax rates are diminished. Capital gains of tax rates and dividend of tax rates have been slashed to 15 %.

2. Simplification: the volume of tax regulations has gone down to a significant extent. There is an urgent need to make the tax system simplified which might result in a number of particular tax benefits [3].

Thus, summing up, we shouldn't be satisfied with simply tweaking the system. We need to go back to the basics and use the tax system to raise money, not subsidize every special interest that is sophisticated enough or deserved enough to get the government help. By simplifying and lowering our business and personal taxes, we will make them more equitable and allow our economy to function more efficiently. The new reform would provide large tax cuts to high-income households, and increase the tax burdens on middle- and/or lower-income taxpayers. This is true even when we bias our assumptions about which and whose tax expenditures are reduced to make the resulting tax system as progressive as possible. For instance, even when we assume that tax breaks – like the charitable deduction, mortgage interest deduction, and the exclusion for health insurance – are completely eliminated for higher-income households first, and only then reduced as necessary for other households to achieve overall revenue-neutrality – the net effect of the plan would be a tax cut for high-income households coupled with a tax increase for middle-income households.

Наук. керівн. Коваленко О. Ю.

References: 1. Zhuravskaya I. Ukrainian tax system: present and future / I. Zhuravskaya, D. Shinkorenko // *Business*. – 2005. – No. 37(400). – Pp. 6–19. 2. Здійснення реформи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>. 3. Flissak N. Ways of reforming the tax system of Ukraine / N. Flissak // *Bulletin of the tax service of Ukraine*. – 2007. – No. 1–2. – Pp. 5–9.

УДК 330.101.8

Стеценко Т. В.

Магістр 2 року навчання
факультету міжнародних економічних відносин ХНЕУ

ВПЛИВ ТЕОРІЇ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИХ ПАСТОК НА ШЛЯХУ МОДЕРНІЗАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ ТРАНЗИТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. Визначено особливості транзитивної економіки, розглянуто феномен "інституційної пастки", її природу, механізм дії та наслідки, що впливають на макроекономічну політику держави.

© Стеценко Т. В., 2013

137

"Управління розвитком", №17(157)2013

Аннотация. Определены особенности транзитивной экономики, рассмотрен феномен "институциональной ловушки", ее природа, механизм действия и последствия, которые влияют на макроэкономическую политику государства.

Annotation. This article outlines the features of transitive economy, examines the phenomenon of "the institutional trap"; its nature, mechanisms of action and consequences, affecting macroeconomic state policy.

Ключові слова: транзитивна економіка, інтенсивно-перетворювальний шлях економічного розвитку, "інституційна пастка".

Одним із головних проявів глобалізації економіки є здійснення системних трансформацій у транзитивних постсоціалістичних країнах, які відбуваються у процесі їх переходу від адміністративно-командної до ринкової економіки [1].

До особливостей транзитивної економіки належать нестабільність і нестационарність здійснення соціально-економічних процесів; високий рівень ризику; можливість часткової втрати керуваності на окремих етапах проведення трансформаційних перетворень.

Трансформаційна економіка, за В. Кравченком, – це сучасна стадія розвитку світової економічної системи, що характеризується такими процесами: глобалізацією та урбанізацією; прискоренням темпів науково-технічного прогресу; інформатизаційними процесами; перетворенням екології на економічний ресурс; переоцінкою старих традиційних ресурсів і виробничих технологій; зміною функцій держави [2].

Виникнення перехідної економіки транзитивного типу вчені пов'язують, насамперед, з іншим шляхом економічного розвитку, відмінним від еволюційного, який вони називають інтенсивно-перетворювальним.

За В. Дергачовою та П. Фільяновим, перехідна (транзитивна) економіка характеризується докорінними глибинними перетвореннями міжсистемного типу, здійснюваними шляхом цілеспрямованого реформування у певні проміжки часу [3].

На сучасному етапі розвитку можна спостерігати поширення досліджень неочікуваних результатів, аномальних ефектів рішень, що приймаються, а також дій в економічних системах, що трансформуються. У зв'язку з цим зростає теоретичний і практичний інтерес до аналізу феномена "інституційної пастки", тобто системи понять та ефектів, за допомогою яких можна розкрити внутрішню логіку низки соціально-економічних аномалій, негативних, непередбачуваних результатів [4].

Спроби розкрити сутність, механізми виникнення і шляхи виходу з інституційних пасток робляться такими вченими, як: Олійник А. В., Лемещенко П. С., Полтерович В. М., Беренделєва Е. А., Ковальов А. В. та ін.

Але за рамками дослідження залишається група питань, які пов'язані з еволюцією "інституційних пасток" та їх впливом на економічний розвиток держави.

Вводячи поняття "інституційна пастка", Полтерович В. М. визначає цей феномен як "неефективність інститутів, що склались, сталі правила, тобто наслідування поведінковим установкам, що повторюються та призводять до несприятливих економічних наслідків" [5].

На думку Полтеровича В. М., явище, яке отримало таке визначення, пов'язане з відсутністю необхідної узгодженості макроекономічних регуляторів. Причиною виникнення "пастки" вчений вважає "різку зміну макроекономічних умов, передачу перехідної ренти приватним особам, недоцільність державного контролю, а також макроекономічну політику, спрямовану на подолання інфляції за "будь-яку ціну" [6].

Потрапивши в "інституційну пастку", економічна система не може самостійно вибратися з неї, тому стає необхідним державне втручання в економіку для її усунення. Причиною виникнення "інституційної пастки" в пострадянських економіках, на думку А. Амосова, є лібералізація економіки як результат політичної волі та усвідомлених дій економічних агентів, які отримали можливість привласнювати дохід в умовах крайньослабкого й неефективного контролю з боку держави [4, с. 86].

А. Яковлев стверджує, що неефективний інститут набуває сталості у зв'язку з тим, що окремим економічним агентам вигідно його дотримуватись.

Теорія "інституційних пасток" відкриває перед дослідниками широкі можливості для застосування принципово нового підходу для аналізу в різних сферах діяльності, зокрема для оцінки як стану економічної системи, так і макроекономічної політики, що здійснюється.

Не ставлячи під сумнів необхідність реформ, теорія "інституційних пасток" відокремлює та аналізує інституційні конфлікти, що виникають, формуючи тим самим теоретичну основу для розробки раціональної державної політики економічних перетворень в умовах широкого кола формальних і неформальних обмежень. Діагностика "інституційних пасток", дослідження їх причин і механізмів розвитку, напрацювання системної технології "блокування", послаблення та знищення дії відповідальних за сталість "пастки" ефектів дозволяють критично проаналізувати всю сукупність трансформаційних процесів та можливі шляхи виходів із "пасток", що склалися, порівнювати стандарти макроекономіки та реальності.

Попри всі прогнози, у більшості країн пострадянського простору не було сформовано необхідних ефективних інститутів, а натомість відбулися становлення та розвиток інститутів, що відрізняються низькою ефективністю. Так, українська економіка стала "заручницею" низки "інституційних пасток", які, у свою чергу, є результатом здійснюваної макроекономічної політики.

Інституційний конфлікт у даному контексті є відображенням діалектичного протиріччя суб'єктивного та об'єктивного у розвитку суспільства та економіки, меж можливостей суб'єктивних рішень і дій макроекономічної політики в рамках інституційних обмежень. І чим глибше перебудови в трансформаційному періоді, тим більша ймовірність виникнення "інституційних пасток".

Одна з глобальних "пасток" української макроекономічної політики – це залежність від траєкторії попереднього розвитку, що було сформовано у першій половині 1990-х, а саме від наслідування рекомендацій неокласичної школи, під впливом якої формувалася та здійснювалася політика реформ. Сучасні дослідження доводять, що перехідна економіка внесла свої суттєві корективи в державну політику, проте трансформаційні процеси не привели до виникнення необхідних "правильних" інститутів, які б сприяли ефективному та справедливому функціонуванню суспільства.

Фактично Україна стала на шлях побудови іншої утопічної моделі. Водночас чимало інших країн, у тому числі й постсоціалістичних, діють прагматичніше, обережніше: вони дійсно прагнуть реформувати свої економіки, утримуючи той позитивний досвід, що був накопичений у попередні історичні періоди, а також з урахуванням нових вимог і реалій постіндустріального, соціально відповідального суспільства. В Україні ж порушено стару систему, але збудувати кращу модель поки не вдається.

Економічна система є сурогатною, в ній неефективні ані механізми ринкової конкуренції, ані інструменти державного регулювання.

Дж. Стігліц, К. Ерроу, А. Хіршмен, М. Голдман та інші дослідники стверджують, що ринкова система не може діяти, виходячи тільки з вузькокорисливих інтересів, критично важливими є норми, суспільні інститути, соціальний капітал і довіра. Для ринкових змін потрібна працююча правова система, відсутність якої призводить до того, що та форма олігархії, яка склалася в Україні, дуже важко еволюціонує в напрямі підвищення рівня конкуренції.

Без досягнення певного рівня мінімальної суспільної довіри та громадянських норм соціальної взаємодії зведено до обережної та ненадійної торгівлі товарами.

Отже, ринковому суспільству необхідно мати саме неявний соціальний контракт, який не можна просто узаконити, декретувати або ввести постановою уряду. Одне з найважчих завдань трансформації – це трансформація старого "неявного соціального контракту" в новий. Якщо реформатори просто порушать старі норми та обмеження, щоб "очистити державу", не враховуючи, що створення нових норм займає багато часу, а нові узаконені інститути можуть бути бездіяльними, реформи будуть дискредитовані.

Аналіз формування "інституційних пасток" підтверджує, що створення "ринкового правового поля" не гарантує виникнення ефективних ринкових інститутів.

Ще одне підтвердження того, що українська економіка є суцільним ланцюгом "інституційних пасток" – це орієнтація держави на досягнення короткострокових цілей (покриття дефіциту державного бюджету вирішується за допомогою отримання "за будь-яку ціну" іноземного кредиту; продаж підприємств, що мають стратегічне значення для країни; підписання невідгідних за умовами контрактів).

За період існування радянської моделі розвитку в суспільстві було сформовано поведінкову модель, що орієнтувалася на досягнення довгострокових інтересів та базувалася на довгостроковому плануванні як економічної діяльності, так і повсякденного життя [4, с. 88].

Найсуттєвіші наслідки "інституційних пасток" полягають у тому, що хоча вони й пом'якшують негативні короткострокові наслідки непередбачених, занадто швидких перетворень, однак водночас перешкоджають довгостроковому економічному зростанню, а в подальшому стають загрозою економічній та національній стабільності.

Отже, можна зробити висновок, що проблема виходу з "інституційної пастки" становить практичний інтерес. І головну роль у цьому процесі має відігравати держава, оскільки в умовах інституційної нерівноваги жоден інший агент не здатний приймати ефективні довгострокові рішення. Ані менеджери, ані колективи підприємств, ані приватні підприємці не мають достатньо тривалий горизонт планування. Не відчуваючи впевненості в майбутньому, економічні агенти ставлять перед собою тільки короткострокові завдання, прагнучи до особистого збагачення.

Наук. керівн. Колесніченко І. М.

Література: 1. Вітер І. Модернізаційні перетворення транзитивних економік / І. Вітер // Європейський вимір. Дослідження міжнародної економіки : збірник наукових праць. – 2011. – № 7. 2. Кравченко В. Н. Трансформаційні процеси і концепції економічного росту / В. Н. Кравченко. – К. : Либра. 2010. 3. Дергачова В. В. Становище країн з перехідною економікою у глобальному середовищі / В. В. Дергачова, П. О. Фі-

льянов // Проблемы науки : сб. науч. пр. – 2005. – № 9. – С. 43–50. 4. Пищулина О. М. Застосування теорії "інституційної пастки" для аналізу макроекономічної політики / О. М. Пищулина // Стратегічні пріоритети. № 2 – 2012. (23). 5. Полтерович В. М. Институциональные ловушки и экономические реформы // Лаборатория математической экономики [Электронный ресурс] / В. М. Полтерович – Режим доступа : http://mathecon.cemi.rssi.ru/vm_polterovich/files/ep99001.pdf. 6. Полтерович В. М. На пути к новой теории реформ / В. М. Полтерович // Экономическая наука современной России. – 1999. – № 3. – С. 32–48.

I. Mekhralieva

UDC 330.341.1(075.8)

4th year student
of International Economic Relations Faculty of KhNUE

KNOWLEDGE MANAGEMENT AS A KEY FACTOR OF DEVELOPMENT OF NATIONAL INNOVATION SYSTEM

Annotation. Problems of transition of Ukrainian economy to the innovative way of development are considered. Special attention is paid to utilization of innovations as a factor of development of the real production sector. The research proved that the main target benchmarks of innovation policy should be increasing of scientific, technological and intellectual potential.

Анотація. Розглянуто проблеми переходу економіки України на інноваційний шлях розвитку. Особливу увагу приділено використанню інновацій у якості чинника розвитку реального сектору економіки України. Доведено у рамках дослідження, що головними цільовими орієнтирами інноваційної політики повинні стати примноження науково-технічного та інтелектуального потенціалу.

Аннотация. Рассмотрены проблемы перехода экономики Украины на инновационный путь развития. Особое внимание уделено использованию инноваций в качестве фактора развития реального сектора экономики Украины. Доказано в рамках исследования, что главными целевыми ориентирами инновационной политики должны стать приумножение научно-технического и интеллектуального потенциала.

Keywords: innovation policy, country competitiveness, knowledge management, knowledge innovation, development of enterprises, innovative sphere, innovative activity, innovations.

The rapid development of the knowledge sphere of the rich countries today is one of the most notable mega-trends in the evolution of human civilization. The actualization of the "knowledge factor" as a solution to the general problems of economic growth is a very important and controversial subject of economic policy in Ukraine.

A characteristic feature of current innovation policy in Ukraine is the expressed intention to exploit scientific technological innovations for the purpose of economic growth [1].

The aim of the research is to ground the importance of knowledge management for creation of competitive advantages of modern enterprises in innovation environment.

The most popular scientists who were engaged in studying innovations are P. Drucker, J. Schumpeter, V. Hippel.

There is a strong necessity of the restructuring of the national innovation system in Ukraine. The successful forming of the innovative sphere is a result of foremost, political and social terms which are folded in the society that is why the role the government in solving the problem is crucial. It includes forming of effective innovative policy, correct determination of its priorities, strategy and mechanisms which must be concentrated on technological update, on improvement and enrichment of personnel's qualifications, on satisfaction of market demand in the products of high scientific and technological level.

The by importance of researching a problem of national innovative sphere development is conditioned firstly, by the necessity of scientific ground of the transition from raw material industrial economic development to the innovative type of development of national economy. Secondly, it is stipulated by the world economic processes of integration and globalization, which are orientated on modern science, technology, human skills and productions which determine the competitiveness of Ukrainian economy and possibility of development in the dynamic world of the present century.

Many economists and politicians in Ukraine consider that an active innovative policy requires large funding which is only available when basic economic stability has been achieved. As a result, the problems of innovative development remain mainly in the backyard of the current Ukrainian economic policy. Meanwhile, there is a direct connection between the absence of innovative reconstruction and the Ukrainian economy remaining under the threat of business recession [2].

There is a strong necessity of the restructuring of the national innovation system in Ukraine. Most scientific and technical innovations, especially fundamental ones, are organically tied up with the production of new investment goods, which demand significant capital investment. So long as the level of investment is low, the country loses potential opportunities for innovative development. The strategy should include close and effective cooperation, coordination, and balancing of development of the key economic sectors, which determine success of the knowledge-based economy development, as well as accelerated creation of modern information infrastructure for extensive access of the individuals to the modern advances knowledge.

In modern terms an intellectual capital presents a major value for the shareholders of the company and efficiency of the management depends on quality of management of these current assets.

Modern basis of innovations is skilled management of knowledge which is a concept far more difficult than just a combination of information, theory or practical experience. The solving of strategic problem appears to be a more complex task than management of tangible assets, financial or labor resources. Realization of the strategy of knowledge management allows companies to start innovative process long before their competitors.

Measures to put the economy onto the innovative way of development are needed immediately, as there is considerable wearing out of capital assets, senescence of highly skilled staff, downstream of highly technological commodities and increasing reorientation of the economy to the imported technological base. Scientific potential which has been saved so far allows realizing the strategy of innovative development declared by the Government. Economically developed countries are adopting the innovative way of development today. Innovative development implies creation of a complete hierarchy of institutes which can increase human capital augmentation. Therefore, the process of innovative development needs stimulation of activity in scientific organization, perfection of ways and methods of introduction of the newest scientific and technical achievements in the real industrial production and providing harmonious co-operation of government and businesses [2].

Intellectual capital is a key driver of innovation and competitive advantage in today's knowledge based economy.

Knowledge innovation is based on knowledge management. Through knowledge management, enterprises can utilize the wisdom all over the organization to improve their reaction ability and innovation ability. Meanwhile, the ability of enterprises to create value can be enhanced by the effective utilization of knowledge. So far, knowledge management has been the main impetus of knowledge innovation. The only way for enterprises to realize knowledge innovation is to strengthen their knowledge organization and knowledge management.

Knowledge innovation is the core of knowledge economics, since it is the source of new knowledge. Modern enterprises must continually make progress on knowledge innovation in order to gain more powerful competitive ability. The significance of knowledge innovation to modern enterprises can be summarized as follows:

1. Knowledge innovation is propitious to the change of organization structure. This change may behave in three styles:

- Knowledge innovation and knowledge management make it possible for the knowledge share in the scope of an enterprise. They also make the organization structure never be constrained by the management scope. The crossed information transferring channels produce a flatted organization structure. In the flatted structure, the management layers and functional institutions are reduced, which makes the decision layer closer to the execution layer. This change will radically solve management problems in traditional big companies, such as too many management layers, slow information communication, tardy reaction and low efficiency.

- Another change of organization structure is that management tasks will develop towards two ends.

- The third change of the organization structure is the occurrence of dynamic alliance and virtual organization.

2. Knowledge innovation can help enterprises increase their knowledge values. Compared with enterprises without knowledge innovation, the enterprises with knowledge innovation can get new knowledge from previous knowledge and further enhance their competitive advantages.

3. Knowledge innovation can provide knowledge repertory and power for the continuous development of enterprises. If an enterprise wants to develop continually, it must design and produce new products or services. This will not be done if the enterprise has not enough knowledge repertory and innovation power.

4. Enterprises must keep knowledge innovation, or they will drop behind the time and finally be washed out by the market. In the era of knowledge economics, knowledge has been the first resource of enterprises. The capability of knowledge innovation will directly determine the future of enterprises [3].

In today's knowledge economy, creativity and innovation have taken on an important role in organizations. The imperative to change and develop creative or innovative processes has become critical for companies to remain competitive. Although organizations might agree that innovation is important to gain a competitive edge, they run into challenges of time, current organizational structure, funding and lack of support from managers.

For many organizations, innovation will require deep-rooted changes – a changed mindset, prioritizing short-term and long-term goals, leadership style etc. Innovation can only flourish in zones that have a culture which promotes customer focus and advocacy, constructive questioning and curiosity, and individual initiative. Experimentation must be encouraged as a primary means for learning and advancing ideas to the next level [4].

Unless people realize the importance of innovations and innovative development of the economy, unless they learn to think in an innovative way, it is difficult to suggest that the process will get a dynamic forward movement. It is difficult to accept that a major part of our demand in food, electronics, appliances is to a great extent satisfied by the import of foreign commodities. And Ukrainian domestic industrial products remain noncompetitive on the global market. An attractive model of innovative development in the knowledge economy is only possible in Ukraine if all citizens, first of all scientist and economists, developers and businessmen see the real advantages and benefits of the innovative process and investments in innovations for themselves and for the country [1].

Knowledge management and knowledge innovation are both products of knowledge economics. This paper has deeply analyzed the intension and limitations of knowledge management, based on which the intension of knowledge innovation is introduced, as well as the relationship between knowledge management and knowledge innovation.

Наук. керівн. Ріпка Д. О.

References: 1. Bazhal Y. Theory of techno-economic paradigm and the enhancing competitiveness policy in transition economy of Ukraine / Y. Bazhal. – K., 2009. – P. 2. 2. Gaydamaka O. M. Problems of innovative activity development in the real sector of Ukrainian economy / O. M. Gaydamaka, V. M. Lebid. – Kh., 2010. – 223 p. 3. Zhao W. J. Study on the transformation of modern enterprises from knowledge management into knowledge innovation / W. J. Zhao. – 2007. – 926 p. 4. Audretsch D. B. Innovation and Industry Evolution / D. B. Audretsch. – 1995. – 103 p.

Шевченко А. А.

УДК 338.4:330.59

Студент 3 курса
факультета учета и аудита ХНЭУ

АНАЛИЗ УРОВНЯ ИНФЛЯЦИИ В УКРАИНЕ ЗА 2000 – 2012 гг.

Аннотация. Проведен анализ уровня инфляции Украины за последние годы и определены основные методы борьбы с высоким индексом потребительских цен. Представлены динамика темпов инфляции в Украине и развитых странах, а также изменение данного показателя нарастающим итогом.

Анотація. Проведено аналіз рівня інфляції України за останні роки і визначено основні методи боротьби з високим індексом споживчих цін. Наведено динаміку темпів інфляції в Україні та розвинених країнах, а також зміну даного показника нарастаючим підсумком.

© Шевченко А. А., 2013

Annotation. the level of inflation in Ukraine in recent years is analysed, and the main methods of dealing with the high consumer price index are defined. The dynamics of the rate of inflation in Ukraine and in developed countries and the change of this indicator on an accrual basis are been presented.

Ключевые слова: инфляция, уровень инфляции, индекс потребительских цен, потребительская корзина.

Инфляция представляет одну из наиболее острых проблем современного развития экономики во многих странах мира, отрицательно влияя на все стороны жизни общества. Высокий уровень инфляции сказывается на снижении реальных доходов населения, обесценивании их сбережений, усилении социальной дифференциации, снижении заинтересованности в выпуске качественной продукции. От нее также страдают государство, производство, финансовый рынок.

Инфляция представляет устойчивую тенденцию роста общего уровня цен. Необходимо остановить внимание на том, что инфляция является устойчивой, то есть это длительный, стабильный процесс. Следовательно, ее следует отличать от скачка цен. Устойчивый уровень цен отражает то, что инфляция не означает рост всех цен в экономике. Цены на некоторые товары могут быть стабильными, повышаться, понижаться, но увеличивается общий индекс цен (дефлятор ВВП).

Целью работы являются анализ уровня инфляции в Украине, выявление причин и проблем инфляции в Украине, предложение путей их решения.

Исходя из цели, основными задачами являются: охарактеризовать и привести статистические данные об уровне инфляции в Украине; определить главные причины и проблемы инфляции в Украине; найти пути решения проблемы инфляции в Украине.

В мировой экономической литературе выделяют три основные силы, приводящие к дисбалансу национального хозяйства и инфляции:

государственная монополия на эмиссию бумажных денег, на внешнюю торговлю, на производственные, прежде всего военные, и прочие расходы, связанные с функциями современного государства;

профсоюзная монополия, которая определяет размер и продолжительность уровня заработной платы;

монополизм крупных фирм на определение цен собственных издержек.

Все эти три причины взаимосвязаны и каждая по-своему может вести к росту или падению спроса и предложения, нарушая их баланс [1].

Английский экономист Дж. Кейнс считает, что причиной инфляции является увеличение спроса со стороны трудящихся. Следовательно, необходимо ограничить рост заработной платы и увеличить стимулирование частных и государственных инвестиций. М. Фридмен причину инфляции видит в избыточной денежной массе в обращении. Способ борьбы в его понимании – контроль над денежной массой и жесткая политика кредитно-денежных отношений [2; 3].

В действительности же инфляция является результатом нарушения макроэкономического равновесия, которое обусловлено комплексом внутренних и внешних причин.

Следовательно, с точки зрения автора, причинами возникновения инфляции являются:

1. Внутренние:

нарушение пропорций воспроизводства: между производством и потреблением, накоплением и потреблением, спросом и предложением;

несбалансированность государственных расходов и доходов, дефицит бюджета; широкое использование внутренних заимствований на цели покрытия бюджетного дефицита;

ошибки в проведении денежно-кредитной, налогово-бюджетной, ценовой политики государства;

чрезмерная эмиссия денег, нарушающая законы денежного обращения;

увеличение налогового бремени на товаропроизводителей;

опережение темпов роста заработной платы по сравнению с темпами роста производительности труда.

2. Внешние:

мировые кризисы (энергетические, продовольственные, финансовые и др.), влекущие за собой рост цен на импортируемую продукцию, включаемую в издержки производства;

международная политическая нестабильность; приток иностранной валюты в страну в обмен на национальную валюту вызывает необходимость дополнительной эмиссии национальных платежных средств;

падающий курс национальной валюты приводит к повышению импортных цен и способствует росту общего уровня цен в стране;

ввоз пользующихся высоким спросом импортных товаров, более дорогих по сравнению с аналогичными национальными товарами, способствует удорожанию последних посредством механизма подтягивания уровня цен.

То есть под инфляцией в настоящее время понимают любой устойчивый процесс роста общих цен на товары и услуги вне зависимости от вызвавшей его причины.

Уровень инфляции в Украине один из самых высоких в мире. Для сравнения в 2009 г. показатель в странах Евросоюза составлял 0,3 %, Японии – -1,4 %, Канаде – 0,3 %, США – 3,8 %, в то же время в Украине – 12,3 %. Но в 2011 г. в Украине уровень инфляции снизился на 7,7 % и стал равен 4,6 %, в странах Евросоюза – 1,6 %, в Канаде – 1,1 %, в США – 1,6 % (рис. 1) [4; 5].

Рис. 1. Динамика уровня инфляции в Украине и развитых странах за 2000 – 2012 гг.

С 2008 г. уровень инфляции в Украине стал значительно снижаться. Линия тренда за период 2001 – 2012 гг. имеет снижающийся характер, что является положительным явлением.

Некоторые аналитики, к их числу относится президент Украинского аналитического центра Александр Охрименко, считают, что в 2011 г. уровень инфляции был искажен и занижен. По их мнению, уровень цен в 2011 г. был равен 17 – 18 %. Это подтверждается тем, что, по данным Государственной статистической службы Украины, в 2011 г. цены на топливо и масло увеличились на 30,9 %, что непосредственно ведет к увеличению цен на продукты питания.

По данным Госстата, в 2011 г. повышение цен на транспорт составило 20,9 %. Цены на жилье, воду, электроэнергию, газ и другие виды топлива увеличились на 11 %. Меньше всего цены выросли на одежду и обувь (1,0 %), на продукты питания и безалкогольные напитки (1,7 %). Существенно снизились цены на овощи и фрукты 44,1 и 3,6 % соответственно. Подорожали кондитерские изделия на 10,4 %, мясо и мясопродукты – на 9,8 %, макаронные изделия – на 9,4 %. Цены на охрану здоровья за 2011 г. увеличились на 6,2 %.

Индекс цен промышленной продукции в 2011 г. по отношению к 2010 г. вырос на 14,2 %. Достаточно низкий уровень цен промышленной продукции по сравнению с предыдущими годами обусловлен снижением уровня цен на данную продукцию на 1,8 % в октябре и на такой же процент в декабре [5; 6].

Также необходимо рассмотреть график с динамикой изменения индекса инфляции в Украине и развитых странах, начиная с 2001 г. с нарастающим итогом (рис. 2).

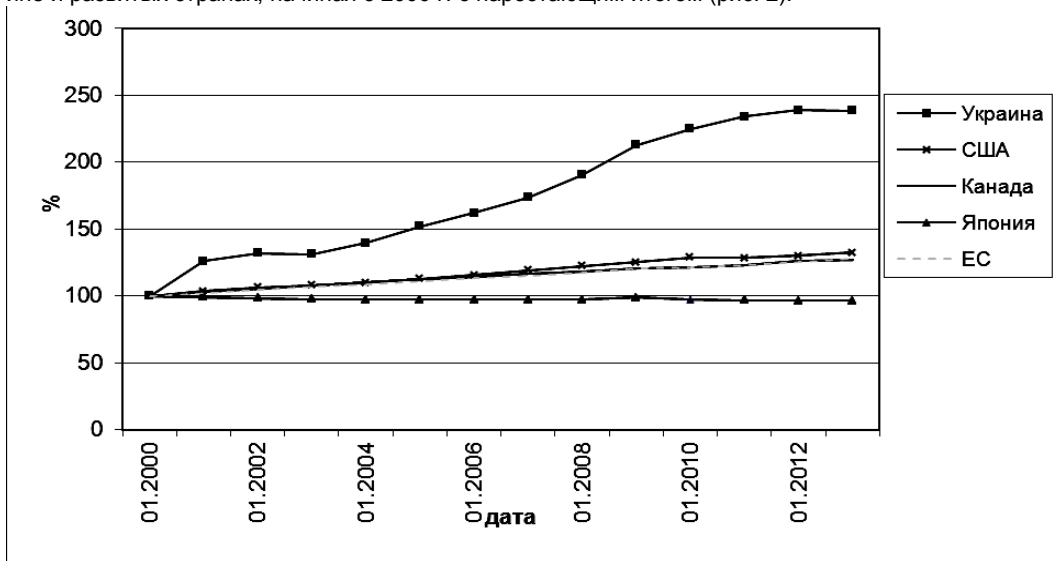

Рис. 2. Изменение индекса инфляции в Украине и развитых странах с 2001 г. нарастающим итогом

За весь период с 01.2000 до 01.2012 гг. индекс инфляции составил 238,6 %. За этот же период времени индекс инфляции в Канаде составил 125,9 %, в странах Евросоюза – 125,3 %, в США – 130,0 %, а в Японии – вообще 93,3 %. Такой высокий показатель в Украине отражает плохое экономическое положение страны, нестабильную экономическую ситуацию.

В странах с развитой рыночной экономикой инфляция может рассматриваться в качестве неотъемлемого элемента хозяйственного механизма. Однако она не представляет серьезной угрозы, так как в данных странах отработаны и достаточно широко используются методы ограничения и регулирования инфляционных процессов.

С точки зрения автора, основными методами борьбы с инфляцией являются:

обязательные резервы коммерческих банков, операции центрального банка на открытом рынке ценных бумаг;

меры по снижению бюджетного дефицита, ограничение кредитной экспансии, сдерживание денежной эмиссии;

проведение курса, направленного на укрепление покупательной способности национальной валюты;

индексация доходов, определяемая уровнем прожиточного минимума или стандартной потребительской корзины и согласуемая с динамикой индекса цен;

"замораживание" цен на определенные товары, сдерживание их уровня в определенных пределах;

совершенствование и упрощение системы налогообложения;

мотивация людей к накоплению сбережений (за счет премий или более высоких процентных ставок);

кредитные ограничения и повышение процентных ставок для уменьшения объемов капиталовложений [7; 8].

Следовательно, для кардинального решения проблем высокого уровня инфляции надо в корне менять антиинфляционную политику. Необходимо учитывать при этом многосложный, многофакторный характер инфляции. Поэтому и методы борьбы с инфляционным процессом обычно носят комплексный характер; они постоянно уточняются и корректируются.

Научн. рук. *Иваниенко В. В.*

Литература: 1. <http://www.bankingfacts.ru/bankins-108-1.html>. 2. Дегтярева И. В. Экономика. Макроэкономика / И. В. Дегтярева. – М.: ИНФРА-М, 2004. 3. Ларина Л. С. Деньги, кредит, банки / Л. С. Ларина, С. В. Сергеев, С. П. Иванова. – СПб.: Питер, 2007. 4. <http://www.rateinflation.com>. 5. Державна служба статистики України. – Режим доступу: <http://ukrstat.org>. 6. <http://www.rbc.ua>. 7. Булатова А. С. Экономика: учебник / А. С. Булатова. – М.: ЮРИСТЪ, 1999. 8. Жуков Е. Ф. Общая теория денег и кредита: учебник для вузов / Е. Ф. Жуков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1998. – 359 с.

УДК 005.92:004.056

Нечай Л. О.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ФАКТОРИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Анотація. Розглянуто сутність інформаційної безпеки як важливої складової економічної безпеки підприємства. Визначено основні проблеми, пов'язані з захистом інформації на підприємстві, та можливі шляхи їх усунення. Запропоновано заходи щодо створення ефективної системи інформаційної безпеки суб'єктів господарювання.

Аннотация. Рассмотрена сущность информационной безопасности как важной составляющей экономической безопасности предприятия. Определены основные проблемы, связанные с защитой информации на предприятии, и возможные пути их устранения. Предложены мероприятия по созданию эффективной системы информационной безопасности субъектов хозяйствования.

© Нечай Л. О., 2013

Annotation. The article describes the essence of information security as part of the economic security of the enterprise. The main problems related to the protection of information at the enterprise are considered and possible ways to handle them are offered. Measures to create an effective information security of economic entities are suggested.

Ключові слова: економічна безпека, інформаційна безпека, конкуренція, економічні загрози, промислове шпигунство, заходи безпеки, джерела загроз.

Стабільне функціонування, зростання економічного потенціалу будь-якого підприємства в умовах ринкових відносин багато в чому залежить від наявності надійної системи економічної безпеки. Інформація, яка стосується всіх напрямів діяльності підприємства, стає найбільш цінним і дорогим ресурсом, а проблема захисту інформації посилюється появою нових загроз. Тому інформаційна безпека є однією зі складових частин економічної безпеки, яка формує модель захищеності підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Питанням інформаційної безпеки присвячено наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених, таких, як: О. Голубченко, А. Циплаков, Т. Васильців, В. Богуш, О. Юдін, Л. Донець, Н. Ващенко, В. Цимбалюк, Т. Ткачук, Є. Степанова та ін. [1 – 9].

Так, Голубченко О. Л. під інформаційною безпекою організації розуміє цілеспрямовану діяльність її органів та посадових осіб із використанням дозволених сил і засобів з досягнення стану захищеності інформаційного середовища підприємства, що забезпечує її нормальне функціонування і динамічний розвиток [1].

Циплаков А. С. пропонує розглядати визначення інформаційної безпеки підприємства як набір засобів, методів і робіт, орієнтованих на захист інформаційної інфраструктури підприємства від будь-яких зовнішніх або внутрішніх загроз, які можуть призвести до крадіжки, псування, або несанкціонованої зміни даних на серверах або робочих станціях [2].

Васильців Т. Г. визначає інформаційну безпеку підприємства як суспільні відносини щодо створення і підтримання на належному рівні життєдіяльності інформаційної системи суб'єкта господарської діяльності [3].

Більшість науковців під інформаційною безпекою підприємства розуміють комплекс організаційно-управлінських, режимних, технічних, профілактичних заходів, спрямованих на захист інформаційного середовища організації від внутрішніх та зовнішніх загроз.

Таким чином, мова йде про захист інформації, якою володіє підприємство (виробляє, передає або отримує) від несанкціонованого доступу, руйнування, модифікації, розкриття і затримок при надходженні. Крім того, під інформаційною безпекою розуміється захищеність інформації та підтримуючої її інфраструктури від будь-яких випадкових або зловмисних дій, результатом яких може бути нанесення збитку самій інформації, її власникам або підтримуючій інфраструктурі.

Інформаційна безпека підприємства на практиці включає сукупність напрямів, методів, засобів і заходів, що знижують вразливість інформації і перешкоджають несанкціонованому доступу до інформації, її розголошенню або витоку. Елементами цієї системи є: правовий, організаційний, інженерно-технічний захист інформації, а основною її характеристикою – комплексність. Структура системи, склад і зміст елементів, їх взаємозв'язок залежать від об'єму та цінності інформації, яку захищають, характеру можливих загроз безпеці інформації, необхідної надійності захисту і вартості системи.

Погіршення стану криміногенної обстановки в державі, спроби суб'єктів господарювання та представників окремих політичних сил впливати на перерозподіл власності, протиправні дії конкурентів, зростання їх фінансових потужностей та технічної оснащеності, корпоративний шантаж, дає підстави вважати, що найближчим часом буде зберігатися тенденція до ускладнення оперативної обстановки навколо суб'єктів господарювання [2]. Визначення та прогнозування можливих загроз і усвідомлення їх небезпеки необхідні для обґрунтування, вибору та реалізації захисних заходів, що адекватні загрозам для інтересів підприємства [3].

Таким чином, джерела зовнішніх загроз можуть бути випадковими і запланованими та мати різний рівень кваліфікації (кримінальні структури, потенційні злочинці і хакери, нечесні партнери, технічний персонал постачальників послуг тощо).

У свою чергу, існують не менш небезпечні внутрішні джерела загроз до яких, як правило, відносяться висококваліфіковані фахівці у галузі розробки та експлуатації програмного забезпечення і технічних засобів, знайомі зі специфікою розв'язуваних завдань, структурою й основними функціями та принципами роботи програмно-апаратних засобів захисту інформації, які мають можливість використання штатного устаткування і технічних засобів мережі (основний персонал, представники служби захисту інформації, допоміжний персонал, технічний персонал).

Також потребують уваги технічні засоби, що є джерелами потенційних загроз безпеці інформації, які можуть бути зовнішніми, а саме: засоби зв'язку, мережі інженерних комунікацій, транспорт та внутрішніми – неякісні технічні засоби обробки інформації, неякісні програмні засоби обробки інформації, допоміжні технічні засоби.

Сутність загроз інформаційної безпеки зводиться, як правило, до нанесення того чи іншого збитку підприємству (організації). Тобто моральна і матеріальна шкода діловій репутації організації; моральний, фізичний чи матеріальний збиток, пов'язаний із розголошенням персональних даних окремих осіб, матеріальний (фінансовий) збиток від розголошення конфіденційної інформації чи збиток від дезорганізації в роботі всього підприємства [4].

Сучасний стан інформаційної безпеки відрізняється її нестабільністю. Це означає, що підприємство повинно застосовувати щоденні методи захисту, які відповідали б його специфіці.

Виходячи з проведеного дослідження, найбільш важливими факторами становлення системи інформаційної безпеки підприємств є:

відсутність єдиної державної політики в галузі забезпечення інформаційної безпеки підприємств; недосконалість нормативної правової бази, що регулює відносини в галузі забезпечення інформаційної безпеки підприємств, а також недостатня правозастосовна практика;

недостатній контроль за розвитком інформаційного ринку з боку державних структур і суспільства;

низький рівень захищеності інтересів фізичних і юридичних осіб в інформаційній сфері.

Узагальнюючи сучасний стан інформаційної безпеки підприємств, можна визначити основні фактори і перспективи її розвитку:

удосконалення законодавства у сфері інформаційної безпеки сприятиме її розвитку, а також дотриманню всіх встановлених норм і правил;

на підприємствах слід створювати і впроваджувати системи інформаційної безпеки, що сприятиме комплексному захисту інформації в країні в цілому;

удосконалення методів захисту інформації – шлях до захисту від найбільш небезпечних загроз, які становлять небезпеку підприємству;

для захисту комерційної інформації організацій, повинні залучатися державні кошти, так само, як виділяються кошти на захист державної таємниці. Часом витік комерційної інформації підприємства може привести до серйозних негативних наслідків, а також погіршення іміджу країни та інвестиційної привабливості;

підприємствам слід створювати служби інформаційної безпеки, або покласти ці функції на співробітників, компетентних у даній сфері;

підприємствам слід приділяти особливу увагу як при працевлаштуванні співробітників, так і при їх звільненні, дотримуючись усіх норм безпеки та попереджаючи витік інформації. Трудовий договір, що підписується співробітником, повинен неодмінно містити пункт про нерозголошення комерційної таємниці;

суб'єктам господарювання слід користуватися виключно ліцензійними засобами захисту інформації і послугами перевірених фірм, що мають репутацію і пройшли ліцензування;

підприємствам слід звести до мінімуму використання співробітниками портативних носіїв інформації на підприємстві, а також мати доступ до корпоративних досліджень.

Варто відмітити той факт, що збереження бізнесу, його розвиток і підтримка конкурентоспроможності підприємства потребують створення ефективної системи управління інформаційною безпекою, комплекс організаційних, технічних, програмних і криптографічних, засобів і заходів щодо захисту інформації в процесі традиційного документообігу при роботі виконавців із конфіденційними документами і відомостями, при обробці інформації в автоматизованих системах різного рівня та призначення, при передачі каналами зв'язку, при веденні конфіденційних переговорів.

Слід зазначити, що інформаційна безпека підприємства забезпечується власними силами суб'єктів господарювання, їх службою безпеки або уповноваженою особою завданнями яких є забезпечення безпеки підприємства, виробництва, продукції та захист комерційної, промислової, фінансової, ділової та іншої інформації незалежно від її призначення і форми при всій різноманітності можливих каналів її розповсюдження та різноманітних дій конкурентів. Тому підбір кадрів повинен виконуватись на належному рівні, оскільки недостатні професійні знання, некомпетентність може призвести до серйозних наслідків, що можуть безпосередньо вплинути на фінансову діяльність і стійкість підприємства на ринку.

У галузі захисту інформації, завдання забезпечення інформаційної безпеки повинні вирішуватися системно, тобто різними засобами захисту (апаратні, програмні, фізичні, організаційні і т. д.) повинні застосовуватися одночасно і під централізованим управлінням. При цьому компоненти системи повинні "знати" про існування один одного, взаємодіяти і забезпечувати захист як від зовнішніх, так і від внутрішніх загроз.

На сьогоднішній день існує велика кількість методів забезпечення інформаційної безпеки: засоби ідентифікації та автентифікації користувачів; засоби шифрування інформації, що зберігається на комп'ютерах і передається по мережах; міжмережні екрани; віртуальні приватні мережі; засоби контентної фільтрації; інструменти перевірки цілісності вмісту дисків; засоби антивірусного захисту; системи виявлення вразливостей мереж і аналізатори мережних атак.

Усе більшою популярністю для захисту інформації користуються криптографічні методи. Інтерес комерційних структур до них значно зріс у зв'язку зі зменшенням вартості перехоплення інформації, що передається електронною поштою чи функціонує в системі електронних платежів. Найпоширенішими вважаються методи кодування та шифрування інформації. Поряд з ними використовуються методи розділення та стиснення даних.

У процесі захисту передачі усної інформації використовують методи аналогового скемблювання та дискретизації мови з подальшим шифруванням.

Один із перспективних напрямів захисту інформації сформулювали сучасні методи стенографії, що базуються на різних принципах, забезпечують таємницю самого факту існування секретної інформації в тому чи іншому середовищі за допомогою відповідних засобів: невидимих чорнил, мікрофотознімків, таємних каналів та засобів зв'язку з плаваючими частотами тощо.

Незважаючи на використання зазначених методів, забезпечення інформаційної безпеки підприємства на належному рівні можливе лише тоді, коли інформаційна складова економічної безпеки розглядатиметься як невід'ємний елемент процесу управління підприємством.

Таким чином, проблема інформаційної безпеки має дуже загострений характер, оскільки разом з величезною кількістю методів захисту інформації, збільшується та урізноманітнюється кількість потенційних загроз і дестабілізуючих факторів. Таким чином, керівництво підприємства повинно прогнозувати можливі чинники зниження захищеності інформації та оснащувати себе системами захисту від них.

На сьогодні, питання безпеки інформації потрібно розглядати не просто як розробку приватних механізмів захисту, а як реалізацію системного підходу, що включає комплекс взаємопов'язаних заходів, які повинні розширюватись та вдосконалюватись. Тому впровадження регламентів інформаційної безпеки при використанні телекомунікацій, дотримання персоналом внутрішніх нормативних актів, а також досягнення конфіденційності, цілісності та доступності інформації дозволять не тільки підвищити результативність системи інформаційної безпеки, але і будуть сприяти зміцненню зовнішніх позицій підприємства.

Наук. керівн. Петряєва З. Ф.

Література: 1. Голубченко О. Л. Політика інформаційної безпеки / О. Л. Голубченко. – Луганськ : Вид. СНК ім. В. Даля. 2009. – 300 с. 2. Циплаков А. С. Стратегія забезпечення належної економічної безпеки підприємства / Циплаков А. С. – К. : Істина, 2004. – 144 с. 3. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємства України: стратегія та механізми зміцнення : монографія / Т. Г. Васильців. – Львів : Арал, 2008. – 154 с. 4. Богущ В. М. Інформаційна безпека держави / В. М. Богущ, О. К. Юдін. – К. : МК-Прес, 2006. – 432 с. 5. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : навч. посібн. / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 240 с. 6. Цимбалюк В. С. Інформаційна безпека підприємницької діяльності: визначення сутності та змісту поняття за умов входження України до інформаційного суспільства (глобальні кіберцивілізації) / В. С. Цимбалюк // Підприємництво, господарство і право. – 2007. – № 3. – С. 88–91. 7. Ткачук Т. П. Формування системи інформаційної безпеки бізнесу / Т. Ткачук // Бізнес і безпека. – 2009. – № 4. – С. 19–23. 8. Степанова О. М. Розвиток інформаційної системи підприємства / О. М. Степанова // Вісник Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля – 2008. – № 20. – С. 47–43. 9. Прокоф'єва Д. М. Підприємницьке шпигунство в системі інформаційних злочинів [Електронний ресурс] / Д. М. Прокоф'єва // Український центр інформаційної безпеки. – Режим доступу : www.bezpeka.com/library/lib_aspect.html.

Дацун А. О.

УДК 657.62

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ЕКСПРЕС-АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто ключові показники експрес-аналізу фінансового стану підприємства, викладено методологічне забезпечення експрес-аналізу, яке розроблене для застосування на вітчизняних підприємствах.

Аннотация. Рассмотрены ключевые показатели экспресс-анализа финансового состояния предприятия, изложено методологическое обеспечение экспресс-анализа, которое разработано для применения на отечественных предприятиях

Annotaion. Key indicators of rapid analysis of the company's financial position are studied. Methodological support for rapid analysis to be used by domestic enterprises is described.

Ключові слова: підприємство, експрес-аналіз фінансового стану, показники експрес-аналізу фінансового стану підприємства, ділова активність, рентабельність.

Удосконаленню методики експрес-аналізу фінансового стану присвячено багато праць. Але деякі питання так і залишаються невирішеними, оскільки не існує універсального переліку показни-

---

© Дацун А. О., 2013

ків, необхідних для якісного та своєчасного проведення експрес-аналізу фінансового стану підприємств. Питанням проведення експрес-аналізу фінансового стану займається ряд таких авторів та науковців, серед них: Грачов О. В., Ковальов В. В., Савицька Г. В., Патров В. В. та ін.

Професійне управління фінансами вимагає кваліфікованого їх вивчення. Саме завдяки експрес-аналізу може бути сформована достовірна інформаційна база прийняття управлінських рішень. Таким чином, експрес-аналіз проводиться з метою отримання наочної оцінки фінансового стану і динаміки розвитку підприємства.

Метою даного дослідження є визначення переліку ключових показників експрес-аналізу фінансового стану для вітчизняних підприємств.

У ринкових умовах господарювання одним із найважливіших елементів системи управління підприємством є комплексний аналіз фінансово-господарської діяльності, складовою частиною якого виступає аналіз фінансового стану підприємств. Залежно від ступеня деталізації аналіз фінансового стану підрозділяється на деталізований поглиблений аналіз та експрес-аналіз. Важливість експрес-аналізу обумовлена тим, що не завжди у користувача (акціонера, інвестора, кредитора) є можливість, втім, як і потреба, провести всебічний, детальний, поглиблений економічний аналіз [1, с. 67].

Часто виникає необхідність саме в оперативній, оглядовій оцінці фінансового стану. Тому в процесі управління поточною діяльністю підприємств велика роль відводиться експрес-аналізу, що дозволяє швидко і своєчасно отримати основну інформацію, необхідну для оперативного управління.

Фінансовий стан підприємства характеризується системою показників, що відображають на фіксований момент часу здатність суб'єкта господарювання фінансувати свою діяльність і своєчасно розраховуватися за своїми зобов'язаннями. Стійкий фінансовий стан є результатом раціонально організованої системи управління внутрішніми і зовнішніми факторами, що визначають результати діяльності підприємства.

Сенс експрес-аналізу полягає у відборі невеликої кількості найбільш значущих і порівняно нескладних в обчисленні показників, порівнянні фактичних значень показників з нормативами, а також у відстеженні показників у динаміці [2, с. 11].

Аналіз фінансового стану має дві основні мети:

- оцінити минулу фінансово-господарську діяльність підприємства;
- підготувати інформацію, необхідну для прогнозування.

Для експрес-аналізу фінансового стану використовується система взаємопов'язаних показників, що базуються на даних бухгалтерської та статистичної звітності підприємства. Такий аналіз іноді називають зовнішнім, оскільки він орієнтується тільки на публічну звітність підприємства. Достовірність вихідних даних визначає цінність показників, за якими ведеться розрахунок.

Необхідно розглянути аналіз фінансового стану на прикладі підприємств.

Публічне акціонерне товариство "Одеський машинобудівний завод "Червона гвардія" (діяльність: лиття чавуну, лиття легких кольорових металів, виробництво машин та устаткування для добувної промисловості й будівництва).

Публічне акціонерне товариство "Харківський машинобудівний завод "Світло шахтаря" (діяльність: виробництво машин та устаткування для добувної промисловості й будівництва, інші види оптової торгівлі, дослідження і розробки в галузі технічних наук).

Для аналізу фінансового стану підприємств було обрано 15 основних фінансових коефіцієнтів, що належать до чотирьох категорій: коефіцієнти прибутковості чи рентабельності; коефіцієнти оборотності активів (показники ділової активності); коефіцієнти ліквідності і коефіцієнти структури капіталу. Перші дві категорії коефіцієнтів використовуються для оцінки всієї діяльності підприємства, дві останні – для виміру ступеня ризику підприємства. У таблиці наведені результати експрес-аналізу фінансового стану ПАТ "Одеський машинобудівний завод "Червона гвардія" та ПАТ "Харківський машинобудівний завод "Світло шахтаря".

Таблиця

Результати експрес-аналізу фінансового стану машинобудівних заводів

Коефіцієнт	ПАТ "ОМЗ "Червона гвардія"		ПАТ "Світло шахтаря"		Призначення
	Попередній 2011 рік	Звітний 2012 рік	Попередній 2011 рік	Звітний 2012 рік	
1	2	3	4	5	6
Показники рентабельності					
Рентабельність продажів	0,1	0,01	0,11	0,1	Використовується для оцінки рішень, що стосуються ціноутворення та ефективності основної діяльності

1	2	3	4	5	6
Рентабельність основних засобів та інших необоротних активів	0,07	0,01	0,1	0,1	Використовується для оцінки минулих інвестиційних рішень
Рентабельність власного капіталу	0,38	0,06	0,11	0,1	Становить відсоток від прибутку, який отримують акціонери
Показники оборотності					
Оборотність активів	0,62	1,02	0,92	0,83	Визначає потенціал компанії з отримання доходу при існуючих інвестиціях і структурі капіталу
Оборотність основних засобів	1,3	2,1	4,7	3,95	Використовується для оцінки доходів, отриманих за рахунок капіталу, вкладеного в основні засоби
Оборотність дебіторської заборгованості (у днях)	119,7	174,25	85,75	94,48	Вказує, скільки днів у середньому потрібно компанії для збору заборгованостей із покупців, тобто перетворення боргу в гроші
Оборотність запасів (у днях)	29,36	43,78	18,02	17,07	Визначає кількість днів із середнім рівнем продажів, на які вистачить існуючого рівня запасів при збереженні їхньої структури
Оборотність оборотних коштів (у днях)	39,1	23,9	17,5	13,84	Визначає середню тривалість часу перетворення сировини в гроші, тобто тривалість виробничо-комерційного циклу
Показники ліквідності					
Коефіцієнт адекватності поточних активів	0,16	0,39	0,23	0,4	Використовується для оцінки здатності компанії виконувати свої поточні зобов'язання за рахунок поточних активів, а також для оцінки рівня обігових коштів
Коефіцієнт моментальної ліквідності	0,24	0,23	3,1	1,11	Використовується для оцінки здатності компанії виконувати поточні зобов'язання за рахунок грошових коштів та інших легко реалізованих активів
Коефіцієнт покриття процентних платежів	0,01	0,25	0,23	0,34	Визначає, у скільки разів прибуток компанії вище, ніж її процентні платежі. Визначає рівень захисту кредиторів від можливості невиклати відсотків за кредитами
Коефіцієнт адекватності коштів	0,002	0,001	1,67	1,65	Визначає можливість виконувати поточні зобов'язання за рахунок грошових коштів, отриманих від основної діяльності
Показники структури капіталу					
Коефіцієнт фінансової залежності	0,57	0,46	0,5	1,01	Визначає відношення вартості всіх активів компанії до суми активів, що фінансуються за рахунок власного капіталу
Коефіцієнт адекватності капіталу	0,18	0,22	1,9	1,0	Визначає, який відсоток активів фінансується за рахунок інвестицій власників
Співвідношення позикових і власних коштів	4,65	5,0	0,03	0,04	Визначає співвідношення загальної заборгованості і власного капіталу

Динаміку показників експрес-аналізу фінансового стану ПАТ "ОМЗ "Червона гвардія" та ПАТ "Світло шахтаря" наведено на рис. 1 і 2.

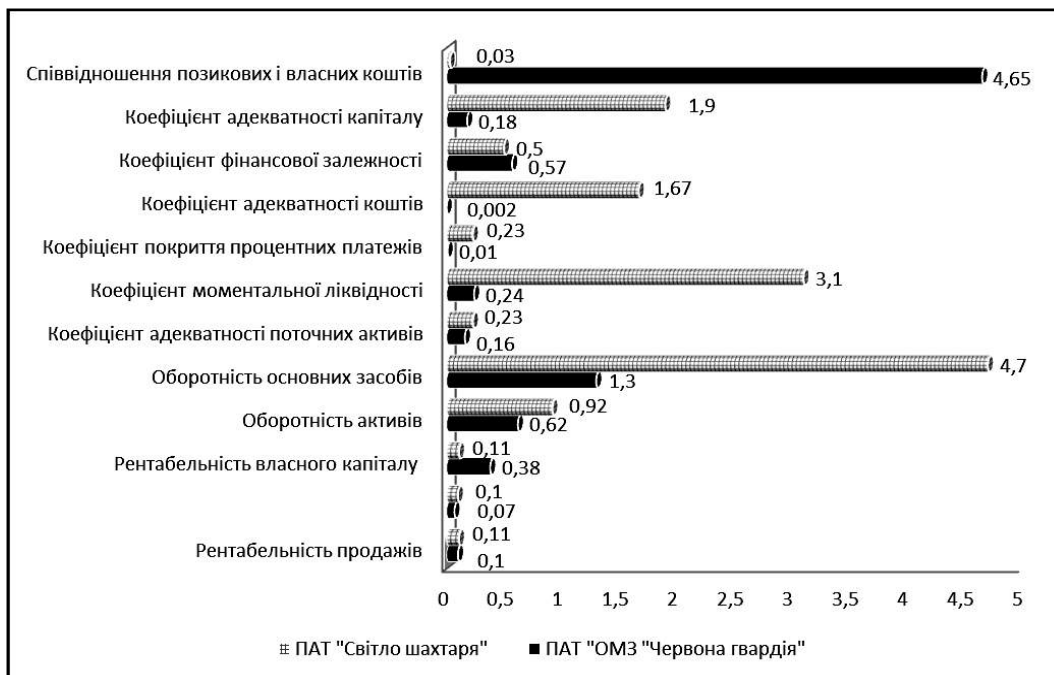

Рис. 1. Результати експрес-аналізу фінансового стану машинобудівних заводів за 2011 рік

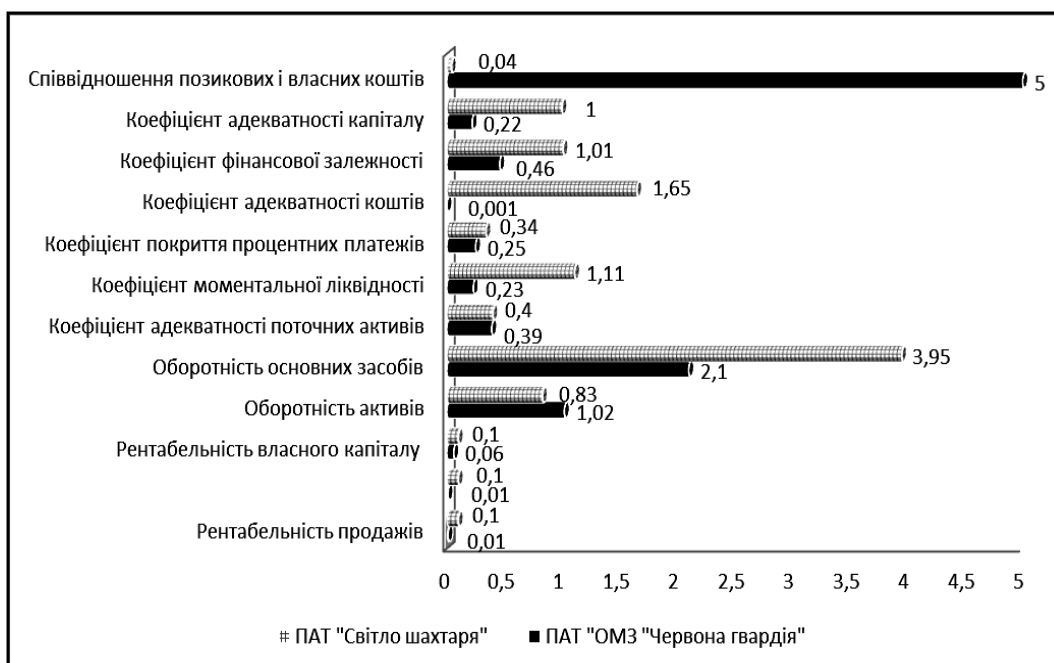

Рис. 2. Результати експрес-аналізу фінансового стану машинобудівних заводів за 2012 рік

Після проведених розрахунків можна зробити висновок, що ПАТ "Світло шахтаря" має більш стійке фінансове становище, ніж ПАТ "ОМЗ "Червона гвардія". Майже по всіх показниках можна побачити значну різницю. Треба зазначити, що ПАТ "Світло шахтаря" має здатність повністю і в строк розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями, має здатність заробити кошти для погашення позики в ході нормального кругообігу фондів.

Таким чином, результати експрес-аналізу дозволяють отримати оперативну, динамічну інформацію про майновий стан підприємства, про фінансові результати його діяльності, про стан і використання фінансових ресурсів, про рівень платоспроможності, рентабельності та ділової активності даного підприємства. За даними експрес-аналізу менеджер може оперативнo розробити

обґрунтоване управлінське рішення. Перспективою подальших наукових досліджень у даному напрямі є вдосконалення інформаційного забезпечення експрес-аналізу фінансового стану підприємств.

Наук. керівн. Мішин О. Ю.

Література: 1. Грачев А. В. Анализ финансово-экономического состояния предприятия в современных условиях: особенности, недостатки и пути решения / Грачев А. В. // Менеджмент в России и за рубежом. – 2006. – № 5. 2. Ковалев В. В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М. : Финансы и статистика, 2002. – 559 с. 3. Патров В. В. Как читать баланс / В. В. Патров. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 276 с. 4. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г. В. Савицкая. – 4-е изд., пер. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2008. – 276 с. 5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua. 6. <http://userdocs.ru/finans/8843/>. 7. <http://auditfin.com/fin/>.

Немченко Д. С.

УДК 657.371

Магістр 1 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНВЕНТАРИЗАЦІЇ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ЯК ОДНОГО З ОBOB'ЯЗКОВИХ МЕТОДІВ АУДИТУ

Анотація. Розглянуто особливості інвентаризації виробничих запасів як одного з обов'язкових методів аудиту. Систематизовано недоліки її проведення. Запропоновано шляхи вдосконалення інвентаризаційних процедур при проведенні аудиту запасів та шляхи підвищення ефекту від інвентаризаційних робіт.

Аннотация. Рассмотрены особенности инвентаризации производственных запасов как одного из обязательных методов аудита. Систематизированы недостатки ее проведения. Предложены пути усовершенствования инвентаризационных процедур при проведении аудита запасов и пути повышения эффекта от инвентаризационных работ.

Annotation. Considered are the peculiarities of production stock inventory as one of the mandatory audit methods. Shortcomings of its implementation are systematized. Ways to improve the inventory procedures during the audit of stocks and ways to improve the effect of the inventory work are offered.

Ключові слова: аудит, виробничі запаси, метод аудиту, інвентаризація, інвентаризаційні процедури, інвентаризаційні прийоми.

Аудит є обов'язковою частиною функціонування ринкової економіки, яка висуває нові завдання у сфері фінансово-господарського контролю. Правильне вирішення цих завдань безпосередньо впливає на його подальший розвиток й удосконалення. Виробничі запаси створюються на підприємстві для забезпечення безперервного процесу виробництва і реалізації продукції. Разом з тим підприємства зазнають значних втрат через крадіжки та недбале зберігання матеріальних цінностей. У зв'язку з цим ефективним методом встановлення наявності виробничих запасів є інвентаризація. У той же час підприємства припускають значні порушення при проведенні інвентаризації. Тому дослідження питань застосування інвентаризації запасів як методу аудиту є актуальним.

Теоретичні та практичні засади проведення інвентаризації в аудиторському процесі висвітлюються в роботах таких вітчизняних і зарубіжних науковців, як: Белов М. Г., Бутинець Ф. Ф., Крамановський Л. М., Кужельний М. В., Литвин Ю. Я., Макаров В. Г., Шпіг О. А., Штейнмант М. Я., Бардаш С. В., Андреев В. Д., Сопко В. В. та ін.

Метою даного дослідження є надання загальної характеристики та висвітлення особливостей інвентаризації виробничих запасів, а також розробка напрямів удосконалення її як одного з обов'язкових методів аудиту. Задля реалізації мети вирішені такі завдання: розглянуто основні

© Немченко Д. С., 2013

етапи проведення інвентаризації, систематизовано недоліки інвентаризації як одного з методів аудиту та запропоновано шляхи її вдосконалення.

Перш ніж перейти до розгляду питань інвентаризації, слід зупинитися на трактуванні поняття "виробничі запаси". Так, наприклад, Саблук П. Т. вважає, що виробничі запаси – це запаси засобів виробництва, які знаходяться на складах суб'єктів господарювання та потрібні для забезпечення безперервного виробничого процесу, це лише ті предмети праці, які ще не беруть участь у процесі виробництва і зберігають свою натурально-речову форму [1]. Як можна спостерігати, автор спочатку співвідносить виробничі запаси із засобами виробництва, а вже потім конкретизує їх як предмети праці. Відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 "Запаси" [2] запасами називають активи, які: утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством.

Така відмінність у трактуваннях свідчить про те, що розкриття суті будь-якої економічної категорії безпосередньо залежить від вибраного підходу до її визначення.

На більшості підприємств обсяг операцій з виробничими запасами є досить значним, тому їх перевірка – це трудомісткий процес, який забирає в аудитора багато часу. Аналіз літературних джерел [3 – 5] дозволяє зробити висновок, що аудит виробничих запасів проводиться з метою висловлення аудитором незалежної думки про те, чи відповідає фінансова інформація стосовно руху залишків виробничих запасів на об'єкті, що підлягає перевірці нормативним актам і документам, які регламентують порядок її підготовки та надання користувачам, встановлення законності, достовірності та доцільності операцій з виробничими запасами, правильності їх відображення в обліку.

Основним нормативним документом, який регулює аудиторську діяльність, є Закон України "Про аудиторську діяльність". Інвентаризація виробничих запасів проводиться відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" [6] та Інструкції з інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків [7].

Як відомо, аудит, у тому числі виробничих запасів, проводиться із застосуванням різних методів. Усач Б. Ф. зазначає, що метод аудиторської діяльності сформувався в системі прикладних економічних наук, крім того, він характеризується використанням загальнонаукових методів дослідження, що ґрунтуються на філософських принципах. Метод (від гр. *methodos* – дослідження) – це прийом дослідження, який визначає підхід до об'єктів, що досліджуються, тобто шлях наукового пізнання і встановлення істини [8]. У числі методів аудиту виділяють спеціальні або органолептичні методи (від гр. *organon* – знаряддя, інструмент) – це, перш за все, інвентаризація, контрольні заміри, вибіркові й суцільні спостереження, технологічний та хіміко-технологічний контроль, експертизи, службові розслідування, експеримент.

Аудит виробничих запасів здійснюється за двома напрямками: перевірка їх фактичної наявності, яка здійснюється за допомогою інвентаризації та перевірка правильності оцінки запасів в обліку і звітності.

У рамках першого напрямку слід дати визначення самому поняттю інвентаризації. Інвентаризація – це перевірка стану об'єктів органолептичним способом, тобто перевірка наявності й стану об'єкта шляхом огляду, підрахунку, зважування, обміру тощо [8]. Це метод контролю, за допомогою якого здійснюється перевірка і документальне підтвердження наявності, стану й оцінки активів, власного капіталу та зобов'язань підприємства для забезпечення достовірності даних обліку та звітності, контролю за збереженням майна [9].

Деякі автори зазначають, що метою інвентаризації є забезпечення реальності показників бухгалтерської звітності і балансу. Проте, на думку професора Афанасьєва А. А., інвентаризація – це не метод обліку, а лише контрольна операція і, до того ж, достатньо трудомістка, і що шлях до реального балансу лежить через удосконалення поточного бухгалтерського обліку [10].

У сучасних умовах господарювання суть цього прийому контролю полягає в тому, що перевірка наявності і стану виробничих запасів визначається оглядом, підрахунками, зважуванням, обмірюванням. Особливе значення у забезпеченні збереження власності вона має при здійсненні внутрішньогосподарського аудиту і є основним прийомом поточного контролю.

У нормативно-правових актах не зазначено методики проведення інвентаризації, а отже, аудитор сам вирішує, які процедури буде застосовувати у ході перевірки.

Готуючись до інвентаризації, варто визначити кількість об'єктів, на яких вона буде проводитись. Для цього аудитору напередодні слід ознайомитися з технологією виробництва та структурою самого підприємства. Інвентаризацію проводять суцільним або вибіркоким методами раптово й одночасно на всіх об'єктах.

Інвентарний процес слід розглядати через послідовність етапів його виконання. На кожній окремій стадії виконують інвентаризаційні процедури, які в свою чергу складаються з сукупності окремих інвентаризаційних прийомів. Інвентаризаційні процедури – це система методичних дій, які застосовуються аудитором з метою дослідження її об'єкта [9]. Вони конкретизують зміст інвентаризаційного процесу. Інвентаризаційними прийомами називають сукупність однорідних дій, що проводяться при виконанні окремих процедур для визначення фактичної наявності, стану об'єктів інвентаризації та якісної характеристики [9].

Під час проведення інвентаризації аудитор не може бути членом інвентаризаційної комісії, але, спостерігаючи за її роботою має: контролювати виконання процедур інвентаризації; перевіряти правильність підрахунку на основі випадкової вибірки; вивчати обґрунтованість віднесення операцій до певного звітного періоду; отримувати пояснення з приводу значних відхилень виробничих запасів із даними бухгалтерських записів; перевіряти правильність оцінки фактичного обсягу запасів.

Аудиторські процедури поділяються на ті, що проводяться до інвентаризації, під час інвентаризації та після її закінчення.

Особливістю практики проведення інвентаризації виробничих запасів є те, що перевірка в натурі товарно-матеріальних цінностей заснована на застосуванні ручної праці. Виконання великого обсягу робіт при знятті фактичних залишків виробничих запасів є трудомісткою ділянкою, тому що необхідно перевірити десятки і сотні тисяч одиниць елементів об'єкта, їх якість і ціну, провести таксування і підрахунки підсумків в інвентаризаційних описах. Такий вид робіт забирає дуже багато часу у аудитора, що є основним недоліком даного методу. У зв'язку з цим в процесі інвентаризації постає проблема вдосконалення методики обліку виробничих запасів, що, в першу чергу, полягає у застосуванні сучасних технологій і прийомів, тобто використанні комп'ютерної техніки.

Для покращення контролю за запасами та полегшення роботи як працівників підприємства, так і аудитора вченими-економістами запропоновано варіант системної комп'ютеризації обліку, який передбачає об'єднання АРМ в єдину комп'ютерну мережу. У цьому випадку весь обсяг інформації в мережі стає доступним усім користувачам, тому під час розриву будь-якого інформаційного ланцюга система сигналізує про аварію та локалізує її джерело. Крім того, стає можливою безпосереднє порівняння облікових даних, адже в умовах системного комп'ютерного обліку підвищується інтеграція процесів контролю, що дозволяє забезпечити взаємозв'язок об'єктів контролю при перевірці господарських операцій і процесів [11].

Також досить ефективним є штрихове кодування. Воно базується на таких елементах: штриховому коді; апаратних його нанесенні і зчитуванні: автоматизованої системи розпізнавання товару за кодом; комп'ютерної системи бухгалтерського обліку, що здатна працювати із кодовою інформацією.

Можливості комп'ютерів дозволяють забезпечити порівняння фактичних залишків запасів із обліковими даними на підставі введеної в машину інформації про облікові і фактичні залишки. При введенні такої інформації на цій стадії виключаються показники ціни і вартості. Такі показники вводяться на кінцевій стадії інвентаризаційного процесу – виведення результатів інвентаризації, з метою виявлення нестач, надлишків, їх пересортування, природного убування й остаточного визначення кінцевих результатів інвентаризації. При цьому використовується постійна картотека цін на товари, де кожному номенклатурному номеру (номеру за преїскурантом, артикулом), сорту товару відповідає преїскурантна роздрібна ціна. Отже, можна майже повністю комп'ютеризувати процес проведення інвентаризації товарів, тобто штучних предметів, на яких можна поставити штрихкоди. Таке проведення інвентаризації розв'язує відразу декілька проблемних питань, а саме дотримання об'єктивності, точності результату, терміну проведення, зменшення обсягу трудових затрат. Недоліком проведення інвентаризації шляхом сканування штрихкодів є те, що сканер не може визначити повторно просканований один і той же товар [11].

Варто звернути увагу на спосіб автоматизації інвентаризації товарів методом "стандартних партій". Він може використовуватись в тому випадку, якщо товар затарений у мірну тару з маркуванням або пломбами постачальника. Попереднє затарювання певних товарів у мірну тару дозволяє значно скоротити строки інвентаризації та виконати менший об'єм роботи.

Отже, шляхи вдосконалення процедури проведення інвентаризації запасів є, але їх реалізація потребує подальшого більш глибокого дослідження даного питання.

Наук. керівн. Воїнова Т. С.

Література: 1. Саблук П. Т. Формування продуктивності аграрного сектору в умовах ринку / П. Т. Саблук // Продуктивність АПК. – 2006. – № 4. – С. 26–31. 2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 9 "Запаси", затверджено Наказом Міністерства фінансів від 20.10.1999 р. № 246 (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. 3. Про аудиторську діяльність : Закон України № 3125-ХІІ від 22.04.1993 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. 4. Аудит : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Л. В. Дікань, Н. Ф. Четчова та ін. ; [за заг. ред. канд. екон. наук, професора Л. В. Дікань]. – Х. : ВД "ИНЖЕК", 2009. – 276 с. 5. Мултанівська Т. В. Аудит : навч. посібн. / Т. В. Мултанівська, Т. С. Воїнова, О. О. Вороніна. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 336 с. 6. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України № 996 ХІV від 16.07.99, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. 7. Інструкція по інвентаризації основних засобів, нематеріальних активів, товарно-матеріальних цінностей, грошових коштів і документів та розрахунків, затвердженої наказом Міністерства фінансів України № 69 від 11.08.94 (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua>. 8. Усач Б. Ф. Аудит : навч. посібн. / Б. Ф. Усач. – К. : Знання-Прес, 2002. 9. Чернелевський Л. М. Аудит : теорія і практика : навч. посібн. / Л. М. Чернелевський, Н. І. Беренда. – К. : Хай-Тек Прес, 2008. – С. 81–89. 10. Малюга Н. М. Розвиток теорії бухгалтерського обліку : монографія / Н. М. Малюга. – Житомир : ПП "Рута", 2005 – 388 с. 11. Івахненко С. В. Інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку та аудиту : навч. посібн. / С. В. Івахненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 349 с.

Магістр 2 року навчання
факультету обліку і аудиту ХНЕУ

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Анотація. Розглянуто сутність безпеки інформації як важливої складової ефективного функціонування підприємств. Досліджено чинники безпеки інформації на підприємстві.

Аннотация. Рассмотрена сущность безопасности информации как важной составляющей эффективного функционирования предприятий. Исследованы факторы безопасности информации на предприятии.

Annotation. Considered is the essence of information security as an important prerequisite for efficient company operation. Information security factors were studied.

Ключові слова: інформаційна безпека, підприємництво, захист інформації, безпека підприємницької діяльності, електронна комерція, державна політика.

Ефективна інтеграція вітчизняної економіки у світову може відбутися лише за умови досягнення високого рівня конкурентоспроможності країни, її господарюючих суб'єктів, а також продукції та послуг, що виробляються останніми, на внутрішньому та зовнішньому ринках. Основою конкурентоспроможності є використання сучасної інформаційної технології. Економіка стає більш інформаційно насиченою, питання якісного доступу до інформаційних ресурсів виходить на одне з перших місць у конкурентній боротьбі.

Різні аспекти проблем інформаційної безпеки підприємницької діяльності розглянуто в наукових працях вітчизняних і закордонних дослідників: Домарев В. В., Куркін М. В., Горбатюк О. М., Ткачук Т. М., Савва О. П., Донець Л. І., Ващенко Н. В. Водночас не вистачає досліджень щодо виявлення факторів, які впливають на розвиток інформаційних складових структур безпеки підприємства, відсутня загальноновизнана база моделювання процесів розвитку міжнародних відносин крізь призму внутрішньодержавної інформаційної політики.

Метою статті є дослідження основних чинників безпеки інформації на підприємстві, особливості захисту інформації та захисту від інформації, вплив різних чинників, пов'язаних із витоком інформації, на економічну безпеку підприємства.

Сьогодні всі економічно розвинуті країни широко використовують переваги нових інформаційних технологій у виробничій, комерційній та банківській сферах. Електронна комерція охопила весь світ, хоча кількість і поширення електронних засобів у різних країнах є вкрай нерівномірними. Згідно з даними "Доповіді про інформаційну економіку", яка прозвучала на Конференції Організації Об'єднаних Націй у США та Європі – по 200 млн користувачів Інтернет, у Латинській Америці – 30 млн, Африці – 6 млн. Обсяг електронних трансакцій на сьогодні складає сотні мільярдів доларів. Ключову роль тут відіграють "електронні гроші", виникнення яких пов'язують із появою в 1956 р. карток Bankamericard (тепер Visa), а слідом Master Charge (сьогодні MasterCard). Обсяги торгівлі в режимі on-line подвоюються кожні 100 днів. За прогнозами аналітиків, чисельність "електронних комерсантів" у 2013 р. сягатиме 1 млрд осіб. Цей процес не обійшов і Україну, фінансові установи якої отримали доступ до міжнародних платіжних систем. Темпи зростання кількості користувачів Інтернет у нашій державі, на відміну від західних країн, продовжують залишатися високими. Сьогодні їх нараховується близько двох млн. Однак із кожних ста осіб – тільки четверо користуються ресурсом мережі (у США відповідно 25 осіб, а в Європі – 9) [1].

Поняття інформації в загальному вигляді містить ст. 1 Закону України "Про інформацію". Відповідно до ст. 30 цього закону інформація за обмеженим доступом поділяється на конфіденційну та таємну. З приводу складу злочину, що розглядається (підприємницького шпигунства), інтерес становитиме власне конфіденційна інформація [2].

Тривалий час розуміння інформаційної безпеки в наукових та нормативно-правових джерелах ототожнювалося тільки з безпекою інформації, що значно звужувало її сутність. Саме тому з низки питань, присвячених розгляду проблеми забезпечення інформаційної безпеки, найбільш вивченими та дослідженими її аспектами є інформаційна безпека.

Інформаційна безпека – важлива складова концепції корпоративної безпеки членів Українського союзу промисловців і підприємців (УСПП), що є науково обґрунтованою системою поглядів на визначення основних напрямів, умов і порядку практичного вирішення завдань захисту суб'єктів підприємницької діяльності, що входять до УСПП, від протиправних дій і несумлінної конкуренції [3]. Корпоративна безпека членів УСПП має на меті захист інтересів власників, керівництва, працівників і клієнтів підприємств, матеріальних цінностей, інформаційних ресурсів від внутрішніх і зовнішніх загроз і ризиків.

Під інформаційною безпекою розуміється захищеність інформації і підтримуючої її інфраструктури від будь-яких випадкових або зловмисних дій, результатом яких може з'явитися нанесення збитку самої інформації, її власникам або підтримуючої інфраструктури. Завдання інформаційної безпеки зводяться до мінімізації збитку, а також до прогнозування і запобігання таких впливів [4].

Параметри інформаційних систем, які потребують захисту, можна розділити на наступні категорії: забезпечення цілісності, доступності та конфіденційності інформаційних ресурсів. Доступність – це можливість отримання, за короткий проміжок часу, необхідної інформаційної послуги. Під цілісністю розуміють актуальність і несуперечність інформації, її захищеність від руйнування і несанкціонованої зміни. Конфіденційність – це захист від несанкціонованого доступу до інформації.

Інформаційні системи, перш за все, створюються для отримання певних інформаційних послуг. Якщо отримання інформації за якимись причинами стає неможливим, це шкодить усім суб'єктам інформаційних відносин. З цього можна визначити, що доступність інформації стоїть на першому місці. Цілісність є основним аспектом інформаційної безпеки тоді, коли точність і правдивість будуть головними параметрами інформації. Наприклад, рецепти медичних ліків або набір і характеристики комплектуючих виробів.

Найбільш проробленою складовою інформаційної безпеки в нашій країні є конфіденційність. Але практична реалізація заходів щодо забезпечення конфіденційності сучасних інформаційних систем стикається в Україні з великими труднощами. По-перше, відомості про технічні канали просочування інформації є закритими, так що більшість користувачів позбавлена можливості скласти уявлення про потенційні ризики. По-друге, на шляху призначеної для користувача криптографії як основного засобу забезпечення конфіденційності стоять численні законодавчі перешкоди та технічні проблеми [3].

Інформація на сьогоднішній день є комерційним об'єктом, а отже потребує захисту. Інформаційна безпека заснована не тільки на захисті власної інформації, у тому числі конфіденційної, але й проводить ділову розвідку, інформаційно-аналітичну роботу із зовнішніми й внутрішніми суб'єктами. Інформацію можна продати, купити, імпортувати, фальсифікувати, вкрати і т. д. Інформація, якою обмінюється людина через машину з іншою людиною чи машиною, може бути важливою і, отже, є предметом захисту. Однак захисту підлягає не будь-яка інформація, а тільки та, котра має ціну, тобто цінна інформація. Цінною ж стає та інформація, володіння якою дасть змогу її дійсному чи потенційному власнику одержати який-небудь вигравш: моральний, матеріальний, політичний і т. д. Отже, на перший план виходить проблема і необхідність захисту інформації, що становить комерційну таємницю. Для захисту конфіденційної інформації в установах спеціально створюється служба безпеки, особливості функціонування якої визначаються тим, що на неї покладені обов'язки з організації режимів конфіденційного діловодства; організації допуску співробітників і сторонніх осіб до конфіденційної інформації; організації зберігання, обліку і знищення носіїв конфіденційної інформації; виявлення каналів можливого витоку інформації, їхня нейтралізація; проведення профілактичної роботи і службових розслідувань; протидії технічним засобам промислового шпигунства; проведення спеціальних акцій, спрямованих на створення сприятливих обставин і нормального функціонування власного підприємства; зв'язку зі службами безпеки інших фірм і державних структур; взаємозв'язку із засобами масової інформації [3].

Сучасний діловий світ, представлений головним чином фінансово-інформаційними корпораціями, страждає від інформаційної крадіжки. За даними світової статистики, втрата тільки 20 % інформації веде до руйнування 65 % фірм і компаній. Тому інформаційна безпека є одним із найважливіших показників успішної діяльності організації [5].

Як правило, суб'єктами підприємницького шпигунства є особи, які (або за допомогою яких) реалізують зовнішні загрози інформаційній безпеці суб'єктів підприємницької діяльності (конкуренти, агенти конкурентів, особи, які не мають безпосереднього завдання конкурентів, злочинні елементи, партнери).

Особливу категорію суб'єктів підприємницького шпигунства становлять співробітники фірми (різновид внутрішніх загроз) – вони можуть діяти як за завданням, так і без завдання конкурентів (останнє найбільш характерно для так званих "ображених співробітників". За даними статистики: 75 % витоку інформації відбувається через співробітників компанії; 25 % витоку інформації – через використання технічних каналів. Серед опитаних 25 % працівників компанії заявили, що є чесними працівниками і за жодних умов не продадуть комерційну таємницю, 25 % працівників компанії готові завжди продавати інформацію, 50 % чинять залежно від обставин. Інформаційної процесу є основою функціонування сучасного суспільства та "провідником", за допомогою якого реалізується взаємодія між суб'єктами ринкових відносин. Їхня відкритість, досить висока розгалуженість породжує проблеми, конфлікти, пов'язані з упровадженням активних наступальних тех-

нологій у світовому інформаційному просторі для того, щоб одержувати переваги в матеріальній і фінансовій сферах [3].

Для ефективної системи інформаційної безпеки підприємницької діяльності безумовно необхідно, щоб на підприємстві існував інформаційно-аналітичний підрозділ, що є складовою служби безпеки, функціями якого є захист будь-якої інформації організації, висвітлення обстановки всередині і за межами підприємства, вчасно одержувати випереджальну інформацію про життєво важливі для підприємства процеси і знаходити засоби їх оптимального використання.

Розглядаючи зміст процесу забезпечення інформаційної складової економічної безпеки підприємства, необхідно виділити такі основні функції інформаційно-аналітичного підрозділу підприємства, належне використання яких необхідне для досягнення належного рівня забезпечення інформаційної складової економічної безпеки підприємства: збирання всіх видів інформації, що стосується діяльності та відповідного її захисту від розповсюдження; аналіз інформації, що отримується; прогнозування тенденцій розвитку наукового і технологічного процесу в сфері технологій діяльності підприємства; оцінювання рівня економічної безпеки підприємства за всіма її складовими загалом, розроблення рекомендацій для його підвищення; інші види діяльності щодо забезпечення інформаційної складової економічної безпеки підприємства.

Отже, для забезпечення інформаційної безпеки підприємницької діяльності необхідна ефективна державна політика, яка передбачає створення загальнодержавної системи інформаційної безпеки. Обов'язковою умовою створення цієї системи є розроблення відповідної нормативної бази, розвиток та вдосконалення системи сертифікації систем та засобів захисту інформації, організація та налагодження виробництва вітчизняних засобів захисту інформації, створення системи підготовки наукових кадрів у галузі захисту інформації. Удосконалення системи підготовки та перепідготовки кадрів для роботи у сфері інформаційної безпеки, врегулювання відносин у галузі використання Internet є одним із важливих напрямів вирішення цих проблем. Створення системи інформаційної безпеки, яка спроможна забезпечити належний рівень її захищеності в умовах постійного вдосконалення можливостей технічних розвідок та засобів ведення інформаційних війн є важливою умовою функціонування підприємницької діяльності.

Наук. керівн. Москаленко Н. О.

Література: 1. Ткачук Т. М. Формування системи інформаційної безпеки бізнесу / Т. М. Ткачук // *Бизнес и безопасность*. – 2007. – № 4. – С. 19–23. 2. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua/>. 3. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства / Л. І. Донець, Н. В. Вашенко. – К. : Центр наукової літератури, 2008. – 240 с. 4. Савва О. П. Роль інформації в досягненні конкурентоспроможності / О. П. Савва // *Вісник КНУТД*, 2007. – № 3. – С. 103–111. 5. Горбатюк О. М. Сучасний стан та проблеми інформаційної безпеки України на рубежі століть / О. М. Горбатюк // *Вісник Київського університету імені Т. Шевченка*. – 2009. – Вип. 14: Міжнародні відносини. – С. 46–48. 6. Куркін Н. В. Управление экономической безопасностью предприятия : монография / Н. В. Куркин. – Днепропетровск : Изд. АРТ-ПРЕСС, 2004. – 452 с. 7. Домарев В. В. Безопасность информационных технологий. Системный подход / В. В. Домарев. – К. : ООО ТИД "Диасофт", 2004. – 992 с. 8. Информационный сайт компании "Безопасник". – Режим доступа : <http://www.bezopasnik.org/article/index.htm>.

Зміст

Губіна В. М. Аналіз факторів, що впливають на ефективність експортної діяльності підприємства.....	3
Роголін Р. О. Поняття фінансового потенціалу зовнішньоекономічної діяльності підприємства та методи його оцінки.....	5
Денежко К. А., Жиліна Ю. П. Поліпшення методики оцінки кредитоспроможності позичальників банками України.....	8
Журавльова Н. М. Облік дебіторської заборгованості в Україні та іноземних країнах. Основні відмінності.....	11
Шевченко О. А., Короткова А. В. Аналіз стану та динаміки кредитної діяльності комерційних банків України.....	14
Волошина Т. О. Особливості організації обліку неприбуткових організацій.....	17
D. Kucher. International Experience of Using Restaurant Insurance.....	19
Паланджян К. К. Проблема визнання нематеріальних активів в Україні.....	22
Гринько Т. М. Методика достовірного врахування впливу інфляційних процесів у бухгалтерському обліку.....	25
Войтов Т. А. Анализ особенностей налоговой системы КНР и целесообразности их применения в налоговой системе Украины.....	28
Зябрева О. В. Проблемні аспекти обліку амортизації нематеріальних активів.....	30
Фімушкіна В. А. Сучасний стан, переваги та недоліки аутсорсингу бухгалтерського обліку.....	33
Куренна А. А. Автоматизація систем бухгалтерського обліку розрахунку оплати праці.....	36
Валєжна М. С. Організація обліку та контролю депозитних операцій банку.....	38
П'ясецька А. І. Аналіз проблематики бухгалтерського обліку основних засобів в Україні.....	41
Чадченко О. С. Особливості контролю за ефективністю використання необоротних активів бюджетних установ.....	44
Голояд А. В. Облік основних засобів: бухгалтерський та податковий аспекти.....	46
Колесник В. В. Особливості розвідки та оцінки запасів корисних копалин.....	50
Буклей Г. В. Порівняльна характеристика основних принципів складання фінансової звітності в Україні (згідно з П(С)БО) та у країнах Європи (згідно з МСФЗ).....	52
Касьянова Ю. В. Удосконалення обліку видатків кошторису за напрямками діяльності бюджетної установи.....	55

Нестеренко Є. Є. Методи обліку товарно-матеріальних запасів: вітчизняний та зарубіжний досвід.....	58
Казмерчук М. Т. Єдиний соціальний внесок: міжнародний та вітчизняний досвід.....	61
Базарова Х. В. Необхідність упровадження системи бюджетування на малих та середніх підприємствах.....	63
Рибальченко І. І. Проблеми формування конкурентної стратегії на вітчизняних підприємствах.....	66
Балаж Д. В. Методичні завдання вибору та обґрунтування стратегії інноваційного розвитку підприємства.....	68
Науменко О. В. Особливості стану та розвитку трудового потенціалу України в сучасних умовах.....	70
Лисиченко Ю. О. Формування системи стратегічного управління на підприємстві в умовах конкурентного середовища.....	73
Омельченко Ю. С. Організація обліково-інформаційного забезпечення управління малим та середнім бізнесом.....	76
Чуйко Д. О. Аналітичне забезпечення інформації при визначенні інструментарію мінімізації банківських ризиків.....	79
Гаврюкова А. Г. Аналітичний огляд стосовно виконання кошторису на утримання бюджетної установи.....	81
Міщенко І. Ю. Сутність поняття "зобов'язання" та їх класифікація.....	84
Криштоп Н. А. Особливості організації оплати праці в бюджетних установах та шляхи її вдосконалення.....	87
Дудніченко О. В. Визначення сутності ринку похідних фінансових інструментів, його структури та основних функцій.....	89
Данелян І. І. Організація послуг банків із розрахунково-касового обслуговування та шляхи поліпшення їх якості.....	92
Пренко-Самаріна Н. В. Мотиваційна складова якості трудового потенціалу.....	94
Ковбасюк Т. І. Депозитні ризики у банківській діяльності.....	96
Горбатюк Т. О. Аналіз витрат комерційного банку.....	99
Киренкова В. М. Характер взаємозв'язей економічного аналіза с другими науками.....	101
Прокопенко Д. А. Система економічної інформації в аналітичних дослідженнях.....	103
Бобрышева М. Н. Сущность, цели, задачи и виды экономического анализа при переходе предприятий на рыночные отношения.....	106
Гогой И. Ю. Направления развития методики анализа качества продукции.....	109
Никонович Д. С. Направления развития методики формирования себестоимости продукции по статьям калькуляции.....	112
Курило А. В. Направления развития методики анализа финансовых результатов.....	115
Литвишко Т. В. Направления развития методики анализа организационно-технического уровня производства.....	117

Безкоровайная О. А. Принципы экономического анализа и их экономическая сущность в современных условиях хозяйствования.....	120
Пятківська К. В. Інформаційне забезпечення аналітичної роботи на підприємстві.....	122
Гусарова О. С. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві.....	124
Сучкова К. М. Методика аналізу фінансового стану підприємств України	127
Хмелева Н. А. Принцип науковості та оперативності в наукових дослідженнях.....	129
Орищенко Ю. Е. Взаимосвязь экономического анализа с другими отраслями знаний	131
Бондаренко В. В. Организация экономического анализа на предприятии.....	134
N. Murga. The Tax System in Ukraine and Ways of its Reforming.....	136
Стеценко Т. В. Вплив теорії інституціональних пасток на шляху модернізаційних перетворень транзитивної економіки України.....	137
I. Mekhrallieva. Knowledge Management as a Key Factor of Development of National Innovation System	140
Шевченко А. А. Анализ уровня инфляции в Украине за 2000 – 2012 гг.	142
Нечай Л. О. Інформаційна безпека суб'єктів господарювання та фактори її розвитку.....	145
Дацун А. О. Система показників експрес-аналізу фінансовго стану підприємства.....	148
Немченко Д. С. Удосконалення інвентаризації виробничих запасів як одного з обов'язкових методів аудиту	152
Шопін А. Ю. Інформаційна безпека як фактор забезпечення конкурентоспроможності підприємства.....	155